

Glava V

PREDMET I SADRŽAJ SOVJETSKE VOJNE NAUKE

OPSTE POSTAVKE

Pod predmetom vojne nauke podrazumeva se skup različnih materijalnih i duhovnih pojava oružane borbe koje proučava i istražuje vojna nauka u interesu spoznaje specifične prirode rata, njegovih zakona, a takođe u cilju izrade praktičnih preporuka, neophodnih da bi se njim rukovodilo i radi postizanja pobeđe u ratu.

Predmet i sadržaj vojne nauke nerazdvojno su međusobno povezani. Predmet i sadržaj vojne nauke nisu uvek bili isti. U zavisnosti od ove ili one istorijske epohe, oni su imali različit izraz. U prvobitnoj zajednici nije bilo ratova, niti je bilo stalnih oružanih snaga. Što se tiče oružanih sukoba, oni nisu imali karakter ratova. To su bili pojedinačni, manji, kratkotrajni okršaji koji se ne mogu nazvati ratovima, pošto nije bilo klase, država i oružanih snaga, pa i sami ovi sukobi nisu izazvani karakterom postojećih društvenih odnosa u ono vreme.

Ratovi su se pojavili uporedo s uspostavljanjem klasnog društva i stvaranjem države, u kojoj su vladajuće klase stvorile oružane snage kao oruđe svoje unutrašnje i spoljne politike, kao oruđe svojih osvajanja, pljačke i porobljavanja drugih naroda. Kad se pojavilo klasno društvo i počeli da se pojavljuju ratovi, vojna nauka još nije postojala, pa i nije mogla postojati.

Ona je nastala mnogo kasnije, kada su ljudi prikupili dovoljno iskustva i bogatstvo znanja, kada su se naučili da proučavaju, uopštavaju i vešto iskorišćuju znanja stekena iskustvom u interesu postizanja praktičnih ciljeva u ratu.

Postanak i razvoj vojne nauke savremena istorija prispisuje, kako je već bilo ukazano, otprilike XVIII veku, kada se u vezi s opštim razvojem političkih, ekonomskih, prirodnih nauka, vojnog dela, a takođe usled prikupljenog velikog vojnog istorijskog iskustva pružila mogućnost da se skupe odvojena postojeća znanja o pitanjima pripreme i vođenja rata u vojnu teoriju, koja objašnjava prirodu i zakonitosti oružane borbe i koja dopušta na osnovi te teorije da se država i njene oružane snage pripremaju za rat i da se razrade ovi ili oni oblici i načini oružane borbe.

Međutim, čak u najranijoj eposi pojave ratova, uporedo sa gomilanjem iskustva borbenih dejstava, čovečanstvo je težilo da ga sačuva u predanjima, legendama, u pismenim istorijskim spisima i sl.

Predmet vojne nauke u svim vremenima bila je, naravno, oružana borba. Ipak oružana borba u staro doba proučavala se uglavnom sa istorijskog gledišta. U prvom redu opisivali su se i pamtili uglavnom stvarni događaji iz ovog ili onog rata. U dalekoj istorijskoj prošlosti ljudi još nisu mogli vršiti duboka istraživanja, izvoditi zaključke i uopštavanja iz vojnog iskustva. Tek sa sticanjem iskustva i znanja, oni su prelazili od prostijih načina korišćenja istorijskog nasledstva ka višim, to jest ka izučavanju, istraživanju i uopštavanju iskustva ratova, izvlačeći iz njega pouke korisne za budućnost. Ovi izvodi i pouke iz iskustava oružane borbe poslužile su kasnije kao osnove za uobličavanje vojne nauke.

Na taj način, prvi predmet vojnonaučnih znanja bila je istorija ratova, ratnih pohoda.

Vojna istorija je jedna od najstarijih grana vojnih znanja, koja je u savremenim uslovima izrasla u samostalnu granu vojne nauke. Međutim, ljudi se nisu mogli

ograničavati na izučavanje oružane borbe jedino na osnovu istorijskog aspekta. U skladu sa sve složenijom materijalnom osnovom rata i pojmom nove tehnike, u raznim zemljama i u raznih naroda počeli su da se pojavljuju opisi vrsta oružja i tehnike, koji su se primenjivali u oružanoj borbi i koji su u početku bili veoma prosti i primitivni.

Proizvodnja, osvajanje i upotreba borbene tehnike i oružja u borbi razvijali su se u staro doba vrlo sporo, onako kako su se uopšte u ono doba razvijali ostali procesi u razvoju ljudskog društva.

Ali postepeno naoružanje se komplikovalo. Uporedo s ličnim oružjem vojnika — mačem, kopljem, lukom — pojavilo se oružje za kolektivno korišćenje — borbena kola, katapulti, baliste i dr. Proizvodnja oružja, proučavanje njegovih taktičko-tehničkih svojstava i upotreba u borbi zahtevali su naučno istraživanje.

Ratna tehnika je materijalna osnova ratne veštine i na taj način takođe je *bila uvek objekt spoznaje vojne nauke*. Ukoliko je tehnika neprekidno rasla i usavršavala se, komplikovala se i njena upotreba.

Pored tehnike, *objekt spoznaje, vojne nauke bili su ljudi, vojnici*. U početnom periodu razvoja prvog klasnog društva — robovlasničke države — stalne vojske nije bilo, nju je zamjenjivala milicija, a ovu su popunjavali robovlasnici. Milicijska armija se stvarala samo za vreme ratova i raspuštala se nakon njihovog završetka. Milicijske vojske posedovale su čitav niz osobenosti. One su bile moralno čvrste, ali se nisu mogle pohvaliti visokom borbenom obukom; u njihovoј organizaciji mogli su se još videti tragovi plemenskog rodovskog uređenja.

Na iskustvu prošlih ratova počele su postepeno da se obrazuju određene organizovane grupe, u čijem sastavu je vojska izvodila borbena dejstva, vršila obuku, kretala se i logorovala. Organizacija vojske se usled porasta materijalno-tehničkih faktora i uopštavanja iskustva iz minulih ratova sve više komplikovala. Sitne grupe počele su da se ujedinjuju u krupnije. Pojavile su se stotine (če-

te), kohorte (bataljoni), legioni i druge organizacione jedinice čisto taktičkog značaja. U svakoj zemlji one su nosile svoj naziv i odlikovale su se svojim osobenostima.

Na taj način *predmet vojnonaučnih znanja postala je i organizacija vojske*. Proučavanje najcelishodnijih oblika organizacije vojnika, naoružanja i tehnike u različite vrste taktičkih i združenih jedinica i druge više oblike u interesu najpogodnijeg vođenja borbenih dejstava i rata u celini, postalo je sadržaj te grane vojnih znanja. Neprekidno je rastao njihov obim.

Progres vojne tehnike, složenost sadržaja i razmah obima borbenih dejstava neizostavno su prouzrokovali neprekidno razvijanje načina i oblika oružane borbe. Počeo je da se proučava sistem rasporeda vojske u borbi, najpogodniji borbeni poreci, načini i oblici borbenih dejstava. Pojavili su se začeci znanja o vođenju boja, o pokretima vojske, o njenom rasporedu na mestu i sl., koja su se kasnije razvila u *taktiku, kao nauku o borbi, bici*. Težnja za zaštitom od uništavajućeg dejstva oružja i želja da se borbena dejstva vode pod povoljnijim uslovima dovele su do razvoja različnih vrsta odbrambenih objekata, što je izazvalo i pojavu nauke o utvrđenjima — fortifikacije. Postepeno je počela da nastaje i *nauka o veštini vođenja rata u celini*. Predmet vojnonaučnih znanja postala je na taj način i ratna veština, njen glavni sadržaj su bili načini i oblici oružane borbe, primena ratne tehnike i ljudskih masa u borbi i u bici.

Usled razvoja državnih elemenata — porasta proizvodnih snaga i daljeg klasnog raslojavanja u samoj državi — pojavljuje se nova oružana organizacija — stalna vojska.

Stalna vojska je zahtevala dobro postavljenu obuku i vaspitanje. Nastala je potreba za stvaranjem različnih vrsta vojnih pravila, uputstava i drugih dokumenata za rukovođenje koji su regulisali život vojske.

O pitanjima obuke i vaspitanja izdavana su razna manja dela još od davnih vremena. U mnogim državama u raznim istorijskim epohama postojala su razna uputstva

i propisi vezani za borbenu pripremu i vaspitanje vojske. U skladu s razvojem vojne nauke ova znanja su se objedinjavala u sistem, čiji su glavni sadržaj bila pitanja obuke i vaspitanja vojske ne samo za jednog vojnika nego i za taktičke i združene jedinice, velike i najviše operativne formacije, organe upravljanja i pozadine.

Sa uvođenjem opšte vojne obaveze regularne oružane snage počinju da dobijaju karakter masovnih armija. Ako je ranije »rat hranio rat« i oružane snage jedne strane često su živele na račun ratnih trofeja i bogatstava druge strane, na čijoj se teritoriji ratovalo, kasnije se ovo pitanje u osnovi promenilo. Masovne mnogomilionske armije postalo je nemogućno pothranjivati samo na račun druge strane, naročito u pogledu oružja i municije. Problem materijalnog i tehničkog obezbeđenja rata i borbenih dejstava vojske znatno se komplikovao i zahtevao je mobilizaciju velikih ekonomskih i finansijskih sredstava zemlje u korist rata.

Na taj način **vojna nauka** počela je da obuhvata i pitanja snabdevanja vojske. Bez takvog snabdevanja, koje je dolazilo na front u ogromnim količinama, vojska već nije mogla ratovati. Snabdevanje tih masa vojnom tehnikom i svim potrebama za vođenje borbe počelo je da nosi sistematski karakter. Postavka savremene vojne nauke o tome da je pozadina oružanih snaga nerazdvojno vezana s ratnom veština i da čini jedan od odeljaka njegove teorije nastala je, na taj način, istorijski.

S porastom obima oružane borbe, s uključivanjem u rat svih snaga, sredstava i bogatstava države počela je da dobija sve veći značaj ekonomika zemlje. *Pobeda u ratu počela je sada u znatno većoj meri nego pre da zavisi od ekonomskih mogućnosti, a uzimanje u obzir i korišćenje uticaja ekonomskih faktora postali su obavezni za savremenu vojnu nauku.*

Moralno stanje ljudstva oružanih snaga, njihova premljenost, usklađenost, disciplina, čvrstina i želja da ratuju i da pobeduju u ratu, počev od prastarog doba, uvek su služili kao predmet naročite pažnje za vojskovo-

đu. Još u većoj meri privukao je na sebe pažnju moral armije i naroda u savremenim ratovima, u kojima uzimaju učešće široke narodne mase.

Zbog toga u *predmet i sadržaj vojne nauke spada i moralni faktor* i njegovo korišćenje u boju, operaciji i u ratu u celini. »Vojna nauka«, kako to ističe maršal Sovjetskog Saveza R. J. Malinovski, »sigurno da ne može da mimoide političke, ekonomskе, geografske, nacionalne i druge faktore, koji ispoljavaju ogroman uticaj na oružanu borbu. Ona ih uzima u obzir i ceni ih u interesu pobjede nad neprijateljem ... Međutim, sama vojna nauka ne istražuje te faktore, već se koristi podacima drugih nauka.«¹⁰⁶⁾

Iz ovog kratkog pregleda može se videti da se predmet i sadržaj vojne nauke stvorio istorijski, postepeno i nikako slučajno, već sasvim zakonito, pod uticajem životnih zahteva, prakse, pod uticajem društvenog razvoja i u njegovom toku uporedo sa komplikovanjem oružane borbe i nagomilavanjem znanja o ratu. Predmet i sadržaj vojne nauke tokom celog njenog razvoja stalno su se komplikovali i povećavali u svom obimu, obuhvatajući sve veći broj pojava.

Kako onda treba shvatiti predmet i sadržaj sovjetske vojne nauke u savremenim uslovima? Ovo pitanje je veoma ozbiljno i zahteva duboko i svestrano proučavanje. Kako je već ranije bilo rečeno, s razvojem i usavršavanjem vojnog dela predmet vojne nauke postajao je sve obimniji. Međutim, sve donedavno smatralo se da su predmet vojne nauke uglavnom načini i oblici oružane borbe, to jest pitanja ratne veštine. Što se tiče drugih nauka koje ulaze u sastav vojne nauke, a takođe i pitanja vezanih za procenu i korišćenje u ratu ekonomskih i moralno-političkih mogućnosti, oni su često bili u drugom planu i nisu uvek zauzimali mesto koje im dolikuje u vojnoj teoriji.

¹⁰⁶⁾ Р. Я. Малиновский. Бдительно стоять на страже мира. Воениздат, 1962, стр. 51.

Iskustvo iz dva poslednja svetska rata je naročito snažno pokazalo da je takvo usko shvatanje predmeta vojne nauke nepravilno. U drugoj i četvrtoj glavi ovog dela već smo govorili da je vojna nauka široka oblast znanja, te se zbog toga ne može izjednačavati s teorijom ratne veštine. Pa iako je ratna veština najglavniji sastavni deo vojne nauke, uporedo s njom u vojnu nauku ulazi niz drugih sastavnih delova i grana, koje imaju važnu ulogu u istraživanju pojava oružane borbe i vojnog dela u celini.

Prilikom razmatranja predmeta sovjetske vojne nauke potrebno je istaći da su ekonomске, političke i moralne mogućnosti ove ili one države bezuslovno presudne i u odnosu na njene vojne mogućnosti. Količina i kvalitet ljudskih kontingenata armije i monarice, njihovo naoružanje, mogućnost snabdevanja svim potrebama, nivo pripreme i stanje morala — sve to i štošta drugo javlja se kao posledica: društvenog i državnog uređenja date zemlje, političkog i ekonomskog nivoa njenog razvitka i karaktera proizvodnih odnosa, političke suštine rata, stepena razvitka kulture naroda, nauke i tehnike, istorijskih specifičnosti razvitka, ustaljenih nacionalnih tradicija itd.

Međutim, mogućnosti pobjede, koje mogu biti čak i povoljne, same po sebi ne mogu osigurati pobjedu u ratu, potrebno ih je realizovati kroz oružanu borbu, radi čega i postoje oružane snage. Njihova osnovna namena je razbijanje i uništenje oružanih snaga protivnika i onemogućavanje da vrši ratne operacije. Međutim, za potpunu pobjedu u savremenom ratu nije dovoljno samo uništiti živu silu i tehniku neprijatelja. Istorija poznae mnogo slučajeva kad su oružane snage trpele katastrofalne poraze. Tako je bilo, na primer, s ruskom vojskom kod Narve za vreme severnog rata 1700—1721. godine ili s engleskom ekspedicijonom armijom za vreme drugog svetskog rata na zapadnoevropskom ratištu 1940. godine kod Denkerka. Engleska armija je bila potpuno uništena. Englezima je pošlo za rukom da evakuišu morem na svoju teritoriju samo ostatke svoje razbijene vojske, ostavivši neprija-

telju celokupnu tehniku. Međutim, gubitak jedne ili više bitaka nije još značio potpun poraz u ratu.

Istorijsko iskustvo kaže da iako oružane snage ove ili one zemlje pretrpe težak poraz, ipak, ako su osnovne ekonomski baze i izvori snabdevanja vojske ostali čitavi i, što je najglavnije, ako nije slomljena volja naroda za borbu, onda zemlja koja je pretrpela privremeni poraz može ponovo da obnovi svoje oružane snage i, nastavljajući borbu, da izvojuje pobedu.

Kao primer za to može poslužiti i iskustvo drugog svetskog rata. Godine 1941. hitlerovska armija je iznenada napala Sovjetski Savez raspolažući velikim brojem mobilisanih i dobro pripremljenih divizija, do zuba naoružanih borbenom tehnikom. Raspolažući privremenom nadmoćnošću, hitlerovska vojska nanela je tada jak poraz našim trupama u pograničnim rejonima i naterala ih da se napuštajući sela i gradove, povuku u dubinu zemlje. Ali osnovni izvori zemlje, koji su obezbeđivali vođenje rata, bili su sačuvani. Sovjetski narod i njegove oružane snage, nadahnuti Komunističkom partijom, ne samo što su izdržali nalet neprijatelja već su postigli i pobedu nad njim.

Još jedan primer. Udari Japana na Perl-Harbur 1941. godine naneli su američkoj ratnoj mornarici veliki poraz. Ali ekonomsko-materijalna osnovica SAD ovim porazom nije bila dirnuta. Gubici su bili brzo nadoknađeni i ratna mornarica SAD kao što je bila, tako je i ostala jedna od najjačih flota u drugom svetskom ratu.

Eto zašto se kao sadržaj borbenih dejstava jedinica koje vode oružanu borbu ne pojavljuju samo bojevi, operacije ili nuklearni udari u cilju nanošenja poraza neposredno oružanim snagama neprijatelja, to jest živoj sili i tehnicu, već i udari po najvažnijim neprijateljevim objektima sa ciljem da se protivnik izbaci iz stroja i liši mogućnosti da pothranjuje rat, da snabdeva oružane snage, uspostavlja ono što je razbijeno i upropastiće, a takođe i u cilju da se potkopa njegovo moralno stanje i volja za daljom borbu.

Oružana borba, to jest upotreba oružanih snaga sa ciljem da se nanese materijalna šteta protivniku i uništi njegov moralni potencijal, ima na taj način osnovnu, odlučujuću ulogu u ratu, pošto samo ona može osigurati uništenje oružanih snaga neprijatelja i neposredno oslabiti njegovu ekonomiku, osvajanje njegove teritorije sa svim političkim i ekonomskim centrima koji se nalaze na njoj, koji pothranjuju rat, a samim tim i da obezbedi pobedu. *Oružana borba, koja sačinjava glavni sadržaj rata, jeste zbog toga osnovni predmet istraživanja savremene vojne nauke.*

Oružana borba vodi se oružanim snagama u određenim uslovima prostora i vremena i zavisi od ekonomskog, moralnog, političkog i, na kraju krajeva, od vojnog potencijala zemlje. Ovi materijalni i moralno-politički uslovi i faktori, koji određuju opšti karakter oružane borbe, čine određene veze i uzajamne zavisnosti i rađaju određene objektivne zakonitosti.

Proučavanje tih zakonitosti, razrada i formulisanje principa i pravila oružane borbe, koji proističu iz njihove spoznaje, jesu predmet sovjetske vojne nauke.

Ukoliko se oružana borba vodi od strane vojske koja se koristi raznovrsnim borbenim sredstvima u raznim uslovima, različnim načinima i oblicima, utoliko predmet vojne nauke istražuje i takve veoma važne kategorije kao što su oružane snage, sredstva borbe, uslovi i mogućnosti vođenja oružane borbe i načini i oblici ratnih dejstava i rata u celini. Oružana borba i njen rezultat u zavisnosti su od ekonomskih i moralno-političkih mogućnosti zaraćenih država. Zbog toga predmet vojne nauke obuhvata i pitanja vezana s proučavanjem i uzimanjem u obzir uticaja ekonomskih i moralno-političkih faktora na tok i ishod oružane borbe.

Sovjetsku vojnu nauku mora da interesuje vojnoistorijska prošlost naše otadžbine, a takođe i celog čovečanstva. Istorisko iskustvo uvek ima svoju vrednost prilikom razmatranja praktičnih zadataka današnjice. Ono potvrđuje da u svakom ratu ima elemenata iz prošlih ra-

tova, mada nijedan rat ni operacije ne liči jedan na drugi. Pošto je jedna od osnovnih grana vojne nauke, *istorija ratova i ratne veštine* proučava iskustvo prošlih ratova zato da bi otkrila i dublje upoznala zakonitosti oružane borbe, izvukla uopštavajuće zaključke kako bi, uzimajući u obzir sva dostignuća nauke, kulture i tehnike, razvijala vojnu teoriju, koja bi zadovoljavala sve zahteve savremenih ratova.

Marksizam-lenjinizam nas uči, a praksa potvrđuje da se znanja rađaju iz iskustva. Proučavanje prošlosti i sadašnjosti pomaže naučnom predviđanju, formirajući stvarno naučnog pogleda na svet i uspešnom rešavanju praktičnih zadataka.

Rat predstavlja veliku veštinu. Znalački voditi rat celishodno se koristeći i snagama i sredstvima, nastojati da se neprijatelj pobedi sa malo krvi i za kratko vreme mogu samo pripremljene, dobro obučene i vaspitane jedinice. Naročito visoke kvalifikacije zahteva od vojske raketno-nuklearni rat. Upotreba raznovrsne složene borbene tehnike zahteva od celokupnog starešinskog sastava temeljna vojnotehnička znanja.

Savladavanje nove tehnike u procesu borbene pripreme počelo je da prima složeni karakter. Ako je ranije, pre prvog svetskog rata, tehnika bila relativno prosta, ona sada obuhvata mnoštvo raznih predmeta koji čine naoružanje trupa. Uvođenje vojne tehnike u sve ćelije vojne organizacije učinilo je još složenijim načine i oblike borbenih dejstava, što se sa svoje strane odrazilo i na borbenu pripremu jedinica.

Pravilno pripremiti trupe u savremenim uslovima mogućno je samo na osnovi naučnih podataka. Jedino uz pomoć potanko razrađene i naučno zasnovane teorije obučavanja i vaspitanja trupa može se imati siguran i bez zastoja instrument pobeđe — a to su dobro pripremljene oružane snage kao jedan od glavnih elemenata koji osigurava pobedu u ratu.

Zbog toga u predmet vojne nauke ulaze proučavanje i uopštavanje iskustva borbene pripreme vojske i opera-

tivne pripreme starešinskog sastava i štabova, a takođe i razrada načina, oblika i metoda borbene i operativne pripreme.

Takvi nam izgledaju oni objekti koji predstavljaju predmet vojne nauke. Treba istaći da ti objekti prelaze granice ratne veštine. Svakako, usled komplikovanja vojnog dela, vojna nauka uključuje čitav niz drugih grana znanja usmerenih na obezbeđenje pobedonosne oružane borbe.

OPSTA TEORIJA VOJNE NAUKE

U razvoju svake nauke izlaganje opštih teorijskih osnova ima poseban značaj. U njima se koncentrišu važne principijelne postavke od kojih ta nauka polazi u svom daljem razvoju.

U kratkom istorijskom osvrtu na razvoj vojne teorije, izloženom u trećoj i četvrtoj glavi, mi smo već ukazali na puteve formiranja opštih osnova vojne nauke, koji su našli odraza u delima različnih vojnih pisaca u prošlosti, kako onih u inostranstvu tako i u našoj zemlji. Ovde je neophodno zaustaviti se potanje na karakteristici razvoja opšte teorije vojne nauke, njenih sastavnih delova i grana.

U razvoju buržoaske vojne nauke i njene opšte teorije, kako je već istaknuto, važno mesto zauzima Klauzevićev delo »O ratu«¹⁰⁷⁾. U njemu je izneta definicija rata, njegovih ciljeva i sredstava. Istražujući vojnu teoriju, Klauzević ukazuje na karakter odeljaka te teorije. On ispituje elemente strategije, njene opšte postavke i principe strategijskog rukovođenja u ratovima njegovog vremena. U potpunom skladu s određenom ulogom taktike u oružanoj borbi savremenog mu perioda, Klauzević veliku pažnju poklanja istraživanjima boja i njegovog karaktera.

¹⁰⁷⁾ Клаузевиц. О войне, тт. I и II. Воениздат, 1941.

Klauzevicevo delo »O ratu« odigralo je veliku ulogu u razvoju buržoaske vojne nauke. U njemu je bio učinjen pokušaj naučnog filozofskog istraživanja rata i njegovih pojedinih kategorija. U tome delu izložena je opšta teorija oružane borbe, kako je to zamišljao autor, uopštavajući iskustvo ratova Napoleonove epohe, u kojima je on neposredno učestvovao. Mnoge teorijske postavke Klauzeviceve, kao što je poznato, bile su visoko ocenjene od strane klasika marksizma-lenjinizma. V. I. Lenjin je smatrao Klauzevica jednim od najdubljih pisaca o vojnim problemima. Tako, u svome radu »Socijalizam i rat«, Lenjin je pisao: »Rat je nastavak politike drugim« (ustvari nasilnim) »sredstvima«. Ta čuvena izreka pripada Klauzevicu, jednom od najdubljih pisaca o vojnim problemima. Marksisti su uvek opravdano smatrali ovu postavku teorijskom osnovom gledišta na značaj svakog rata. Marks i Engels su uvek baš sa toga gledišta posmatrali različite rati ve.«¹⁰⁸⁾

Lenjin je ukazivao na to da je Klauzeviceve ideje »oplodio Hegel«. U XII Lenjinovom zborniku iznete su Lenjinove beleške o Klauzevicevoj knjizi »O ratu«, koje sadrže kako direktne ocene ovih ili onih Klauzevicevih postavki tako i Lenjinove primedbe i mišljenja o pitanjima i problemima rata. Najvažniji značaj Lenjinovih primedaba Klauzevicevom delu »O ratu« jeste u tome što ovde mi imamo posla s primerom u kome Lenjin stvara lački proučava i rešava vojnoteorijska pitanja na osnovi materijalističke dijalektike.

Opšta teorija oružane borbe razrađivana je i u staroj ruskoj vojnoj nauci. Plemićki i buržoaski vojni teoretičari i pisci pokušavali su više puta da dadu opšte naučne dokaze teoriji oružane borbe i da otkriju njihove zakonitosti koje tu važe. Još dvadesetih godina XIX stoleća izašlo je u Rusiji delo I. Burcova »Razmišljanja o teoriji

¹⁰⁸⁾ В. И. Ленин. Соч., т. 21, стр. 276.

vojnih znanja», u kojem su bila izneta mišljenja o nizu opštih problema vojne teorije, i učinjen je pri tom pokušaj da se da njena klasifikacija.

Osnove opšte teorije oružane borbe, njene filozofske strane, izgrađene uglavnom na idealističkim koncepcijama, pokušali su dati u svojim radovima Ler, Mihnjević¹⁰⁹) i neki drugi vojni teoretičari prošlosti. Vojna nauka, kao što je poznato, u to vreme izjednačavala se s ratnom veštinom. Zato su tada teoriju strategije smatrali opštom teorijom vojne nauke. Ler je, na primer, nazivao strategiju filozofijom vojnog dela. Mihnjević u svome delu »Vojna nauka i stepen tačnosti njenih zaključaka« karakteriše vojnu nauku kao nauku o ratu, polazeći u svojim razmatranjima od takozvane pozitivističke filozofije, koja se u svojoj suštini oslanjala na idealističku koncepciju. Za postizanje pobede u ratu on je pridavao odlučujući značaj čisto vojnim faktorima, a posebno ratnom planu.

Od vremena kada su se pojavili radovi Klauzevica i drugih buržoaskih vojnih teoretičara u celom svetu dogodile su se duboke ekonomski i socijalno-političke promene. Naglo se promenila i sama materijalno-tehnička osnova rata i vojne nauke. Vojnoteorijski radovi zasnovani na osnovi iskustva prošlih ratova, a naročito iz ratova XVIII—XIX veka, sada su, prirodno, zastareli i nemogu biti stavljeni u osnovu savremene teorije oružane borbe. Tome se suprotstavlja i idealistički pogled na svet na osnovi kojeg su se zasnivali radovi buržoaskih vojnih teoretičara.

Novu etapu u razradi opšte teorije oružane borbe otvorila je sovjetska vojna nauka. Kao što je već istaknuto, sovjetska vojna nauka je od časa svog postanka odlučno razrađivala ne samo savremenu teoriju ratne veštine već i opšte osnove vojne nauke. Pri tome se ona oslanjala na postavke marksizma-lenjinizma o ratu i armiji, na dijalektički i istorijski materijalizam.

¹⁰⁹) См. Н. П. Михневич. Военная наука и степень точности её выводов. „Вестник общества ревнителей военных знаний“. Приложение № 4, 1899.

M. V. Frunze je u svoje vreme ukazivao na to da u vojnoj teoriji postoji opšti deo, u kojem se izlaže krug opštih ideja vojnog dela¹¹⁰). Na razvitak opšte teorije sovjetske vojne nauke ogroman uticaj je ispoljio drugi svetski rat, a posebno veliki otadžbinski rat. U posleratnom periodu vojnonaučna misao nije slučajno sa još većom upornošću i dubinom nastavila da razrađuje opšte osnove vojne teorije, analizirajući ih uz uzimanje u obzir prikupljenih iskustava i onih promena koje su se desile u vojnem delu. Vrednost borbenog iskustva je očevidna i nije potrebno umanjivati ga ili negirati. Međutim, u savremenim uslovima neophodno je teorijski obraditi sve novo što unosi u vojno delo razvoj raketno-nuklearnog oružja. Pojavljuju se posve nova rešenja, sposobna da odgovore na sledeća pitanja: kakva može biti savremena oružana borba u svim njenim dimenzijama-strategijskim, operativnim i taktičkim; kakvi će u suštini biti načini i oblici oružane borbe i kakva je u njima uloga pojedinih vidova oružanih snaga i rodova vojske; kakvi su novi uslovi i faktori i kako se menja uloga, mesto i značaj pređašnjih faktora u novoj situaciji, kako se, najzad, menjaju predmet vojne nauke.

Neophodnost dalje razrade opšte teorije, to jest opštih osnova vojne nauke, nameće nam se i time što je danas, u uslovima savremenih ratova, iskrsoao čitav niz problema za koje stara vojna nauka nije ni znala.

Diferencijacija, ali i integracija vojnih disciplina, pojava novih, komplikovanje sadržaja vojne nauke u celini i porast njenog obima prouzrokuju oštru potrebu da se osnovni zaključci i postavke, karakteristične svim vojnim znanjima, objedine u okvire jedinstvene opšte teorije oružane borbe, ili drugim rečima, u opšte osnove sovjetske vojne nauke.

Opšta teorija daje polazna načela, kojima se rukovode svi sastavni delovi vojne nauke. Sačinjavajući opštu

¹¹⁰) См. М. В. Фрунзе. Избранные произведения, стр. 159.

teorijsku osnovu čitave zgrade vojne nauke, ona povezuje sve njene delove i grane u jedinstven sistem.

Proističući neposredno iz marksističko-lenjinističkog učenja o ratu i armiji, rukovodeći se načelima marksističkog filozofskog materijalizma i dijalektičkog metoda, opšta teorija sovjetske vojne nauke bavi se i takvim osnovnim pitanjima kao što su *priroda i karakter oružane borbe, predmet i sadržaj vojne nauke, njeni izvori, metodologija i klasifikacija njenih sastavnih delova*.

Značajno mesto u opštoj teoriji vojne nauke zauzimaju pitanja koja su u vezi s istraživanjem zakona oružane borbe, što ima izvanredno važan značaj za razradu osnova sovjetske vojne nauke.

Pri tome opšta teorija vojne nauke, kako smo o tome ranije rekli, polazi od postavke marksizma-lenjinizma po kojoj postoje objektivni zakoni oružane borbe, nezavisni od saznanja i volje ljudi, i da su načela vojne nauke isključivo teorijski izraz tih objektivnih zakona. Dakle, ovaj teorijski izraz objektivnih zakona oružane borbe i obezbeđuje se u vojnoj nauci pre svega njenom opštom teorijom koja je pozvana da ih izučava.

Istražujući prirodu oružane borbe, sovjetska vojna teorija pravilno ukazuje na to da oružana borba u celini, ratne kampanje, operacije, bitke i bojevi mogu biti podvrgniuti naučnom izučavanju i uopštavanju, oni ne predstavljaju one oblasti u kojima gospodari stihija i slepi slučaj. Naprotiv, istorijsko iskustvo pokazuje da razvoj oblika i načina oružane borbe, kao i procesa njenog vođenja ne protiče haotično, već zakonomerno i potčinjava se utvrđenom redu. Te zakonitosti odražavaju objektivne procese rata i izazvani su objektivnim uzrocima, nastalim kao rezultat uzajamnog dejstva različnih uslova, okolnosti, iz kojih se sastoji oružana borba.

Mi smo već ranije rekli da zakoni imaju opšti karakter i utiču na sva područja i oblasti oružane borbe. Tako, na primer, zakoni istorijskog materijalizma pokazuju zavisnost razvoja vojne teorije i prakse od socijalno-eko-

nomskih uslova i duhovnog života društva. Za vojnu nauku ti zakoni predstavljaju kamen temeljac.

U isto vreme, kako je bilo istaknuto, za oružanu borbu karakteristični su i vlastiti specifični zakoni, koji izrastaju kako na osnovu njene zavisnosti od opštih, materijalnih uslova, tako i kao rezultat međusobnog delovanja raznih uzroka i okolnosti svojstvenih samoj oružanoj borbi. Upravo kroz datu zavisnost ispoljavaju se zakoni karakteristični pre svega samo za oružanu borbu, a ovi su veoma značajni za vojnu nauku, zato što se kroz njih otkriva specifičnost ratnih pojava.

Uzmimo, na primer, zakon jedinstva oružane borbe, o kojem se dalje govori. Ovaj zakon izražava jedinstvo, celovitost i uzajamnu povezanost savremene oružane borbe na kopnu, moru i u vazduhu. On se izvodi iz one neosporne činjenice po kojoj se borbena dejstva u savremenom ratu vode udruženim naporima svih vidova oružanih snaga i rodova vojske, ali glavna i određujuća uloga pripada raketnim jedinicama strategijske namene — ukoliko se radi o svetskom ratu. Glavni je zahtev toga zakona — sjedinjavanje svih sredstava, načina i oblika oružane borbe, vešto korišćenje raketnih, kopnenih, vojnopolomskih i vojnovazduhoplovnih snaga, uzimajući u obzir njihova strategijska, operativna i taktička svojstva i njihovu uzajamnu saradnju.

Ovi i drugi zakoni oružane borbe spoznati u toku istorijskog iskustva i otkriveni naučnim istraživanjem tendencija razvijanja sredstava i uslova rata, dokaz su njihove velike uloge i značaja u formiranju određenih načela, principa i pravila vojne nauke i ratne veštine, koji se zatim stavljuju u osnovu razrade ovih ili onih načina i oblika oružane borbe.

U vezi s tim mi smo dužni još jednom istaći da zakoni oružane borbe nisu večnog i nepromenljivog karaktera, oni se razvijaju i menjaju u toku istorijskog razvoja. Vojna nauka istražuje sadržaj i ispoljavanje ovih ili onih zakona u istorijskoj svetlosti i pokazuje da naporedo s najopštijim zakonima, koji su svojstveni oružanoj borbi

kao specifičnoj društveno-istorijskoj pojavi, svakoj konkretnoj eposi u postizanju ciljeva borbe odgovaraju sopstveni zakoni.

Raketno-nuklearni rat, o čijim se osobinama i posebnim crtama već govorilo, neminovno rađa svoje zakone suštinski različite od ranijih predstava o oružanoj borbi, čak i iz doba drugog svetskog rata. To se odnosi kako na opštu karakteristiku oružane borbe, njen zamah i na sredstva za vođenje borbenih dejstava, tako i na osobnosti vođenja operacija i bojeva. Kvalitativno novi postaju uslovi sadejstva, borbenog i operativnog obezbeđenja. Naročito naglo se menja značaj faktora vremena i prostora u svim dimenzijama — taktičkim, operativnim i strategijskim. To će se pre svega odraziti na načine i oblike oružane borbe i, razume se, ima svoj novi izraz u zakonima oružane borbe.

Uzmimo, primera radi, zakon određujućeg uticaja strategije na operativnu veštinu i takтику. Ranije je taj zakon nalazio svoj izraz samo u tome što je takтика bila obavezna da uskladi svoje napore i ciljeve sa zahtevima strategije koju je ona opsluživala. Postizanje određenih taktičkih rezultata bilo je važno ne samo za sebe već po meri njihove saglasnosti s operativnim i strategijskim ciljevima. U isto vreme strategijski rezultat se postizao konačnim svođenjem određenih taktičkih i operativnih rezultata, usmeravanih strategijskim rukovodstvom i saglasnih opštoj strategijskoj zamisli. Slična zakonita zavisnost nastavlja se i sada, ali sa kvalitativno novom crtom koju je izazvao savremeni razvitak sredstava oružane borbe.

Sada strategija raspolaže mogućnošću da postiže svoje ciljeve ne samo pomoću sveukupnosti taktičkih i operativnih dejstava koja dovode do postizanja određenih rezultata već i neposredno. Ta mogućnost se obezbeđuje sredstvima masovnog uništavanja i njihovim izbacivanjem na određene objekte. Više od toga, sam efekat strategijskih raketno-nuklearnih udara neposredno određuje situaciju, tok i rezultate svih drugih napora i razmera

savremene oružane borbe. To je novi zakon oružane borbe, nastao usled revolucije u vojnom delu. To je kvalitativno nova mogućnost vojne strategije, koju ona nikada ranije nije imala. Sve ovo svedoči o tome da rukovodeća uloga i neposredna delatnost strategije u savremenoj ratnoj veštini u uslovima raketno-nuklearnog rata naglo raste. To se izražava u tome što se vojna strategija sada već ne zadovoljava samo ulogom organizatora i kombinаторa sistema operacija. Ona je stekla kvalitativno novu mogućnost neposrednog ostvarivanja moćnih udara strategijskog značaja i zadobijanja odlučujućih rezultata u razbijanju neprijatelja za kratko vreme.

Na taj način, opšta teorija vojne nauke ima zadatak da istražuje i određuje kako opšte tako i specifične zakone oružane borbe, da na osnovu poznavanja objektivnih zakona utvrđuje osnovne faktore koji određuju postizanje pobeđe u ratu.

Opšta teorija vojne nauke bira glavni pravac u razradi opštih problema vojne nauke, karakter njihovog istraživanja za sve sastavne delove vojne nauke, uspostavlja među njima uzajamnu vezu i zavisnost i formuliše njene opšte principe. U opštoj teoriji proučavaju se i takvi problemi kao odnos objektivnog i subjektivnog u vojnem delu, uloga čoveka i tehnike u savremenom ratu i najopštija principijelna pitanja vojne izgradnje. Ona se bavi u uopštenom obliku studijom osobenosti, uslova, sredstava i mogućnosti oružane borbe, proučava ekonomski, moralne i čisto vojne činioce koji utiču na karakter, tok i ishod rata, određujući u isto vreme one pravce po kojima je neophodno izučavati i iskorišćavati ekonomski, moralne i vojne mogućnosti radi postizanja pobeđe nad neprijateljem. Razume se da se, pored opšte teorije vojne nauke, ekonomski, moralni i vojni faktori uzimaju u obzir u svim drugim granama vojne nauke, ali u skladu sa specifičnošću ove ili one od njih i u konkretnijem planu.

Vojna nauka uzima u obzir *ekonomski mogućnosti* zaraćenih strana i oslanja se na temeljnu postavku mark-

sizma-lenjinizma o određenoj ulozi objektivnih materijalnih uslova u oružanoj borbi, na način proizvodnje materijalnih bogatstava i na bezuslovne zaključke marksizma-lenjinizma da u savremenom ratu pri ostalim jednakim uslovima borbe, politička i ekonomska organizacija društva i stepen njihovog razvoja imaju odlučujući značaj.

Pod ekonomskim potencijalom jedne zemlje, vojna nauka podrazumeva njene celokupne ekonomske mogućnosti. Stepen ekonomskog potencijala ove ili one zemlje uvek zavisi od društvenog i državnog uređenja, konkrenih, kvalitativnih i kvantitativnih pokazatelja dostignuća industrijske proizvodnje i čitave narodne privrede u celiini. Poznavanje ekonomskog potencijala vlastite zemlje i njegovo vešto iskorišćenje u interesu postizanja pobeđe nad neprijateljem, kao i poznavanje jakih i slabih mesta u ekonomici neprijatelja u cilju uzimanja u obzir njihovog uticaja na tok rata i nanošenja efikasnih udara po ekonomskim objektima neprijatelja neophodan su uslov pravilnog rukovođenja u savremenom ratu.

Uzimanje u obzir i procena od strane vojne nauke ekonomskog potencijala sopstvene i neprijateljske zemlje u interesu rata i razvoja vojnog dela imaju veoma mnogostruk karakter. Opštu teoriju vojne nauke interesuju, pre svega, mogućnosti zemlje u obezbeđenju potreba oružanih snaga tokom trajanja celog rata. Ona istražuje te probleme u cilju dovođenja u potpunu saglasnost zadataka, načina oružane borbe i organizacije oružanih snaga s realnim materijalnim mogućnostima zemlje. Ona razmatra povezanost ekonomskog potencijala s moralnim i vojnim potencijalom, naučne metode određivanja potreba oružanih snaga u materijalno-tehničkim sredstvima kako u periodu ratne pripreme tako i u toku rata. Procena vojno-ekonomskih mogućnosti u okviru opšte teorije vojne nauke uključuje takođe i istraživanje načina i oblika razbijanja i dezorganizacije vojno-ekonomske moći neprijatelja.

Zasnivajući se na načelima razrađenim o tim pitanjima od strane vojne nauke, strategijsko rukovodstvo kon-

kretno procenjuje ekonomске mogućnosti svoje i protivničke zemlje prilikom planiranja, pripreme i vođenja rata i njegovih kampanja. Komandanti združenih i operativnih jedinica procenjuju materijalno-tehničke mogućnosti u operacijama i bojevima u onom obimu koji je određen okvirima jedinica kojima oni rukovode i zahtevima operacija i bojeva.

Opšta teorija vojne nauke ne razmatra praktične probleme prelaska ekonomike zemlje na vojni kolosek, povećane vojne proizvodnje, reprodukcije u toku rata itd., pošto to ide u kompetenciju ekonomskih nauka, pa se rešava od strane državnih i privrednih organa za planiranje.

Uporedo s određenom ulogom objektivnih, materijalnih uslova u toku i ishodu oružane borbe, važnu ulogu, kako je to već bilo napred isticano, imaju svest i organizacija narodnih masa, njihov odnos prema ratu, moralno stanje oružanih snaga, to jest skup određenih moralnih mogućnosti.

Suština istraživanja pojавa iz ove oblasti sastoji se u otkrivanju važećih zakonitosti koje određuje uticaj *moralnih veličina* na borbene osobine oružanih snaga, na pripremu i vođenje ratnih operacija i oružane borbe u cелиni, a takođe i na moguće puteve, načine i oblike učvršćivanja i povećavanja moralnog duha sopstvenih trupa i njegovo srozavanje kod neprijatelja.

Moralni potencijal u ratu pokazuje sposobnosti zemlje, njenog naroda i oružanih snaga da izdrže, savladaju sve teškoće i napore rata i da ga dovedu do potpune pobeđe. Nivo moralnog potencijala umnogom određuje da li će država izvojevati pobedu u ratu ili će pretrpeti poraz. Ovaj je pak nivo pre svega uslovljen odnosom širokih radnih masa prema postojećem društvenom i državnom sistemu, prema politici zemlje, ciljevima rata, stepenom patriotizma narodnih masa, njihovom opštom kulturom, saznanjem društvene obaveze i karakterom istorijski nastalih tradicija i uslovima društvenog života.

Sovjetska vojna nauka, rukovodeći se marksizmom-lenjinizmom, smatra da pravedni, oslobodilački karakter ciljeva u ratu sjedinjava narod i oružane snage, nadahnjuje ih na herojsku borbu i stvara najpovoljnije uslove za vođenje pobedničkog rata. Nepravedni, osvajački karakter rata, koji vode imperijalisti, lišava ih mogućnosti da iskoriste u punoj meri i moralne snage naroda i armije, primorava ih da traže razna veštačka sredstva radi podržavanja njihovog morala i otežava uspešno vođenje rata.

Kod svih, čak i kod najpovoljnijih uslova moralni duh se ne stvara sam od sebe. Da bi se osigurao visok moralni potencijal zemlje i visok moralni duh trupa koje vode oružanu borbu, potrebna je neprekidna, sistematska, organizatorska i političko-vaspitna delatnost partije, raznih masovnih organizacija, državnih organa i naših vojnih kadrova. Štaviše, postojeća moralna nadmoćnost može da opadne do nule ako ne bude na vreme pravilno ocenjena, uzeta u obzir, iskorišćena i pretvorena od mogućnosti u stvarnost na bojnom polju. »... Samo pod uslovom sjajne organizacije«, učio je V. I. Lenjin, »može da se pretvori naša moralna snaga u materijalnu.«¹¹¹⁾

Na stanje morala naroda utiču ne samo uzroci socijalno-ekonomskog poretka već i vojni uspesi ili neuspesi vojske. Uspešno vođena ofanziva, koja donosi krupne političke i strategijske rezultate, oduševljava narod i vojsku, vodi ih ka još većim podvizima i heroizmu. Neuspesi i porazi negativno se odražavaju na moral stanovništva i oružanih snaga. Naročito dezorganizući uticaj na moral imaju dugotrajna povlačenja, u čijoj perspektivi nema radosnih svetlucanja. Svaka država i svake oružane snage nemaju sposobnost da izdrže ogromno naprezanje vezano s neuspesima, porazima, dugotrajnim odstupanjem i sa gubitkom velikih teritorija. Mnoge evropske države nisu izdržale udare neprijatelja u prošlom ratu pa su kapitulirale. Međutim, sovjetski narod i njegove oružane snage,

¹¹¹⁾ В. И. Ленин. Соч., т. 8, стр. 124.

vođene Komunističkom partijom, izašli su nakraj s teškoćama poraza i neuspeha u 1941—1942. godini. Oni su našli u sebi snage da zaustave fašističke horde, izbili su im inicijativu iz ruku, pa su zatim prešli u strategijsku ofanzivu, koja se završila potpunim porazom i slomom protivnika na njegovoj teritoriji.

Značaj moralno-političkog faktora još više raste u uslovima savremenog rata. Primena novog oružja, sve složeniji načini i oblici oružane borbe, porast zamaha ratnih dejstava u savremenom ratu zahtevaju postojanje visokih moralnih osobina kako kod trupa koje neposredno izvode borbena dejstva tako i kod celokupnog stanovništva zemlje.

Uzimajući u obzir odlučujući značaj moralno-političkog faktora u ratu, opšta teorija vojne nauke potpomaže strategijsko rukovodstvo da konkretno iskoristi moralne mogućnosti svoje zemlje i da zna mogućnosti protivnika prilikom planiranja, pripreme i vođenja bitaka i rata u celini. Ona pomaže i komandantima operativnih formacija, združenih i taktičkih jedinica prilikom pripreme i vođenja operacija i bojeva u takvom obimu i oblicima koji odgovaraju ovom ili onom obimu oružane borbe.

Posebno se treba zadržati na pitanjima partijsko-političkog rada u sovjetskim oružanim snagama, koji je, kako se ističe u odlukama oktobarskog plenuma CK KPSS 1957. godine, najvažniji uslov za razvoj, učvršćivanje i održavanje visokog morala, socijalističke svesti, čvrstine i discipline trupa. Uz pomoć partijsko-političkog rada postiže se pretvaranje moralnih mogućnosti oružanih snaga u jedan od odlučujućih faktora pobjede. Prožimajući čitav život i delatnost vojske u mirno i ratno doba, partijsko-politički rad se organski spaja s organizacionim radom komandnih i političkih kadrova i postaje najvažnija poluga partijskog uticaja na oružane snage. U partijsko-političkom radu u oružanim snagama iskorišćuje se najbogatije iskustvo organizatorskog, političkog i ideološkog rada Komunističke partije Sovjetskog Saveza.

Povećanje uloge i uticaja partijskih organizacija u armiji i mornarici čini osnovu vojne politike KPSS. Kao što je istaknuto u programu partije, temelj svih osnova vojne izgradnje je rukovođenje Komunističke partije oružanim snagama. Partija poklanja nesmanjenu pažnju poboljšanju svoga organizacionog i usmeravajućeg uticaja na čitav život i delatnost armije, vazduhoplovstva i mornarice, zbijenosti ljudstva oružanih snaga oko Komunističke partije i sovjetske vlade, učvršćenju jedinstva armije i naroda, vaspitanju vojnika u duhu bezgranične odanosti svojoj socijalističkoj otadžbini, duhu hrabrosti, junaštva, odvažnosti i borbenog drugarstva sa armijama socijalističkih zemalja, gotovosti bilo u kom momentu za zaštitu zemlje Sovjeta koja izgrađuje komunizam i svih drugih zemalja socijalističkog lagera.

Karakterišući odlučujuću ulogu partije u razvitku, učvršćivanju i iskorišćavanju moralnih snaga naroda, N. S. Hruščov ističe da »partija ima jače temelje nego državni organi. Ona nije nastala i ne postoji kao rezultat nekih obaveza zakonodavnog poretka. Njen razvoj je prouzrokovani faktorima koji proizlaze iz političkih shvatanja ljudi, to jest iz postavki moralnog faktora. A za moralnim faktorima čovečanstvo će uvek imati potrebu.«¹¹²⁾) Ta postavka ima ogroman značaj za sovjetsku vojnu nauku, jer u savremenom ratu uloga moralnog faktora neizmerno raste.

Partijsko-politički rad u oružanim snagama ima svoju istoriju, teoriju, metodologiju i praksu. Zato je krajnje neophodno i dalje razvijati i proširivati naša znanja iz oblasti teorije i prakse partijsko-političkog rada, zbog čega je potrebno stvoriti naučne radove o pitanjima teorije političko-partijskog rada u oružanim snagama i u miru i u ratu.

Pored značaja i uloge ekonomskih i moralnih faktora, opšta teorija podrobno proučava pitanja upravo vojnog potencijala. Pod vojnim potencijalom se podra-

¹¹²⁾ „Правда”, 16 февраля 1958. г.

zumevaju vojne mogućnosti države, njena sposobnost da raspolaže potpuno savremenim oružanim snagama, opremljenim i obezbeđenim svim neophodnim potrebama za uspešno vođenje raketno-nuklearnog rata, tako i ma kojih drugih ratova, i postizanje pobede nad snažnim protivnikom. U naše vreme odbrambena sposobnost zemlje se određuje ne brojem vojnika pod oružjem i koliko ljudi nosi vojničke šinjele. Ako se uklone opšti, politički i ekonomski faktori, onda odbrambena sposobnost zemlje u odlučujućem stepenu zavisi od toga kakvom vatrenom moći i kakvim sredstvima lansiranja sredstava za uništanje raspolaže zemlja.

Odavde proizlazi da vojni potencijal zemlje određuje, pre svega, vatrena moć oružanih snaga opremljenih raketno-nuklearnim i drugim oružjem, njihovim kvalitativnim stanjem i borbenom spremnošću. Kod vojnog potencijala treba uzimati u obzir i stepen vojne obuke kontingenata pozvanih pod oružje, njihov broj, rok moguće mobilizacije, koncentracije i spremnosti za borbena dejstva, količinu i kvalitet starešinskog kadra u aktivnoj službi i u rezervi, nivo razvoja i opšte stanje vojne nauke, tehnike i čitav niz drugih pokazatelja koji odgovaraju zahtevima savremenog rata.

Za vojnu nauku je pre svega važno da se uzmu u obzir i razrade one strane i elementi vojnog potencijala koji su neposredno vezani za stanje i razvoj oružanih snaga, za dalji pravac vojne izgradnje na osnovi svih dostignuća nauke i tehnike, na osnovi postojećih progresivnih tendencija, brzog razvijanja i osvajanja nove tehnike od strane oružanih snaga, a takođe i razrade načina i oblika savremene oružane borbe.

Uzimajući u obzir odnos i zavisnost između ekonomskog, moralnog i vojnog potencijala, opšta teorija ističe da su ekonomske i političko-moralne mogućnosti ove ili druge države svakako one koje ih određuju prema njenim vojnim mogućnostima. Ove mogućnosti mogu biti pravilno određene kad svestrano budu procenjene ne samo oružane snage nego i ekonomski i moralni potencijali zemlje.

Važno mesto u opštoj teoriji vojne nauke ima uzimanje u obzir i procena različitih uslova, u kojima se može razvijati savremena oružana borba, faktora koji utiču na tok i ishod rata. Mi smo već ranije dali karakteristiku najopštijih faktora u kojima se odražava uticaj ekonomskih i moralno-političkih mogućnosti države na rat. Ujedno je potrebno istaći da sovjetska vojna nauka uzima u obzir sve faktore u njihovoј sveukupnosti. Naročito veliki značaj za vojnu nauku ima duboko istraživanje uslova i faktora oružane borbe. Zato ćemo potanje razmatrati ova pitanja u VI glavi ovog dela.

Jedno od osnovnih pitanja koje rešava opšta teorija jeste *pitanje klasifikacije vojne nauke*.

Klasifikacija vojne nauke, to jest pronalaženje i određivanje njenih sastavnih delova, nerazdvojeno je vezano s razvojem i diferencijacijom vojnih znanja, dakle, s razvojem predmeta i sadržaja vojne nauke, koji se stvarao istorijskim putem. Naučna klasifikacija vojnih znanja, koja su nastala na određenoj materijalnoj osnovi i u konkretnim uslovima oružane borbe, pridonela je formiranju vojne nauke.

Klasifikacija vojne nauke ima vrlo važan značaj za izučavanje i istraživanje pitanja oružane borbe. Engels u »Dijalektici prirode«, dajući karakteristiku klasifikacije nauka, ističe da klasifikacija nauka, od kojih svaka analizira zaseban oblik kretanja materije ili niz čvrsto međusobno povezanih oblika kretanja, ujedno je klasifikacija, podela i raspored prema prisutnoj doslednosti tih istih oblika kretanja materije.

Potreba za klasifikacijom vojne nauke proizilazi iz toga što vojna nauka proučava vrlo složene i raznovrsne pojave oružane borbe. Uspešno izučavanje ovih pojava, prirodno, ne može se vršiti prema opštoj postavi i postiže se podelom pitanja na određene pravce, grane ili delove, što osigurava, kako uči iskustvo, najveću potpunost i dužinu naučnih istraživanja. Čitava istorija nauke, a ujedno i vojne, pokazuje da je bez podele prikupljenih znanja iz određenih pravaca i grana i bez utvrđivanja strogo od-

ređenog njihovog sistema i podređenosti nemogućna brižljiva analiza postojećih fakata i završetak istraživanja putem naučnih zaključaka i uopštavanja na čijoj se osnovi stvara ova ili ona nauka.

Klasifikacija vojne nauke potrebna je takođe zato da bi se najtačnije i određeno otkrio njen osnovni sadržaj, obrazložilo šta je kod nje glavno, rukovodeće, a šta ima podređen, pomoćni značaj. Za razvoj vojne nauke u celini i njenih delova i grana, povezanih s vojnom izgradnjom, s problemima pripreme i izvođenja savremene oružane borbe — klasifikacija ima ne samo teorijski već i veliki praktični i organizacioni značaj.

Savremena klasifikacija vojne nauke mora odgovarati baš onom raščlanjavanju, podeli ratnih pojava koja postoji u objektivnoj stvarnosti. Ona mora da odražava opšte, osnovne i bitne crte vojne nauke i u isto vreme da otkriva sa neophodnim detaljisanjem delove od kojih se sastoji vojna nauka.

Iz svega ovoga se vidi koliko je važno imati naučno zasnovanu klasifikaciju vojne nauke kao jedinstvenog sistema, tačnu definiciju njenih glavnih sastavnih delova, kao i određivanje i otkrivanje uzajamnih veza u vojnoj nauci, a takođe vojne nauke i pojedinih njenih delova sa društvenim, ekonomskim, tehničkim i drugim naukama, uzimajući u obzir specifičnost vojne nauke, kao nauke koja se graniči s društvenim i prirodnim naukama.

Potreбно je istaći da klasifikacija vojne nauke nije laka stvar. Pre smo govorili da je vojna nauka — složena nauka. Ona prima uticaj socijalno-političkog i naučno-tehničkog progresa, pri tome mnogo vidljivije, nego ma koja druga društvena nauka. Dovoljno je reći da su se samo u posleratno vreme pojavile i aktivno se razvijaju mnoge vojnotehničke nauke, koje odražavaju primenu u vojnem delu nuklearne energije, raketnog oružja, elektronike i na njenoj bazi automatike, radara, kibernetike itd., što sve treba uzimati u obzir pri savremenoj klasifikaciji vojne nauke.

Analizirajući oružanu borbu, njena sredstva i načine, vojna nauka u svojoj klasifikaciji odražava raznovrsnost pojava ove borbe u svim njihovim specifičnostima.

Klasifikacija vojne nauke, kao i njen predmet i sadržaj, nije ostajala nepromenljiva, nego se, prirodno, menjala s razvojem sredstava, uslova i mogućnosti oružane borbe. Ona se bogatila i formirala istorijski.

Na početku XVIII veka vojna znanja znatno su se diferencirala, a krajem tog veka su se oformila u niz posebnih delova vojne nauke: strategiju, taktiku, artiljeriju, fortifikaciju, vojnu istoriju i dr. Početkom XIX veka počela su široko da se razrađuju pitanja vojne geografije i vojne administracije. Početkom XX veka pojavila se teorija operativne veštine, koja je našla najpotpuniji izraz i uobličavanje tek u okviru sovjetske vojne nauke. U istom periodu i kasnije počele su naglo da se razvijaju razne vojnotehničke nauke, odražavajući brzi opšti tehnički proces i korenite promene u materijalnoj osnovi oružane borbe.

U savremenim uslovima pripremu i vođenje rata izučavaju najrazličnije oblasti nauke. Što se tiče vojne nauke, ona je sada više nego ikad ranije diferencirala svoja znanja. Izvršeno je raščlanjavanje na veliki broj raznih, više ili manje samostalnih nauka. Osim toga, u njoj su nastale potpune nove nauke i posebne teorije. Ovo su izazvali u prvom redu praktični zadaci, koje su diktirali život, pojava i razvoj novih sredstava oružane borbe i nagli progres nauke i tehnike. Takav zakoniti proces treba razmatrati kao najvažniju tendenciju daljeg razvoja vojne nauke.

Opšte je poznato da se glavni cilj vojne nauke sastoji u određivanju vojnotehničkog karaktera savremenih ratova, puteva i načina vođenja oružane borbe i postizanja u toj borbi pobjede nad neprijateljem. Borba oružanih snaga zaraćenih snaga je odlučujući proces rata, što predstavlja njenu specifičnu osobenost u poređenju s drugim načinima i oblicima borbe koji su svojstveni društvenom razvitu. Zbog toga se oružana borba, kao specifična stra-

na rata, nalazi u središtu pažnje vojne nauke. Kroz oružanu borbu i u toku nje, svaka od strana realizuje svoje postojeće mogućnosti za postizanje pobjede. Zadatak vojne nauke je u tome da se na osnovi dubokog istraživanja otkriju zakonitosti, karakter, suština i osobenosti oružane borbe, načini i oblici njenog vođenja na ovoj ili onoj socijalnoj i vojnotehničkoj osnovi, uzimajući u obzir savremena sredstva borbe.

Zakonitosti rata kao oružane borbe, opšte principijelne postavke, vezane s ocenjivanjem raznih vojnih pojava, istraživanje opših uslova oružane borbe, uticaja ekonomskih i moralnih faktora na tok i ishod oružane borbe, principijelno razmatranje osnova pripreme i vođenja oružane borbe, a takođe i njenog obezbeđenja, sve ovo ima odraza u opštoj teoriji, iz koje crpu svoje polazne podatke i drugi delovi vojne nauke.

Opšta teorija — osnova sovjetske vojne nauke. Slično onome kao što nova dostignuća i pronalasci nauke i tehnike menjaju ili produbljuju naša znanja iz oblasti određenih pojava u prirodi i u društvu, tako i opšta teorija vojne nauke odražava promene koje se dešavaju u oblasti oružane borbe, bogati vojnu nauku novim zaključcima i pruža mogućnost da se predviđi njen budući razvoj. I to se odnosi ne samo na karakter samih promena već i na njihovo pravilno naučno odražavanje u svim granama, delovima i disciplinama vojne nauke u skladu s njihovim profilom i specifičnošću. Na sličan se način postiže i novi uzajamni odnos između svih delova vojne nauke, nastaje njena dalja diferencijacija, o čemu se već napred govorilo.

U vezi s komplikovanjem karaktera savremenih ratova, s povećanjem njihovih razmaha, a takođe s proširenjem obima vojnog dela, potrebno je i dalje razrađivati opštu teoriju oružane borbe s obzirom na razvoj raketnouklearnog oružja i drugih novih sredstava borbe.

Sastavni deo vojne nauke čini i *teorija ratne veštine*, koja izučava načine i oblike pripreme i izvođenja ratnih dejstava raznih vidova i razmera i rata u celini. Sastavne

delove vojne nauke čine takođe: *vojnoistorijska nauka, teorija obuke i vaspitanja jedinica, vojna administracija, vojna geografija i vojnotehničke nauke.*

Na taj način savremena sovjetska vojna nauka uključuje kao osnovne delove i grane:

- opštu teoriju (opšte osnove) vojne nauke;
- teoriju ratne veštine;
- vojnoistorijsku nauku;
- teoriju obuke i vaspitanja trupa;
- vojnu administraciju;
- vojnu geografiju;
- vojnotehničke nauke.

Pri tome je potrebno imati na umu da su svi ovi sastavni delovi i grane vojne nauke nerazdvojno međusobno povezani i imaju određenu ulogu u razvoju i rešavanju opštih pitanja oružane borbe.

Opšta teorija vojne nauke, koja predstavlja njen temelj, ima odlučujući, osnovni značaj za čitavu vojnu nauku. Njene postavke i zaključci služe kao rukovodstvo za sve delove, grane i discipline. U isto vreme takva disciplina, kao vojna geografija, i pored njene važnosti i značaja u okviru vojne nauke, ima pomoćni karakter.

Teorija ratne veštine, kao glavni sastavni deo vojne nauke, neposredno se bavi načinima i oblicima oružane borbe, a njenim zaključcima i postavkama rukovode se, naravno, sve osale vojne nauke.

Vojnoistorijska nauka u sastavu vojne nauke važna je i sama po sebi, ali ipak ona ima pomoćnu ulogu kako za opštu teoriju vojne nauke tako i za teoriju ratne veštine.

Evo zašto je prilikom analize sadržaja vojne nauke obavezan zahtev da je neophodno uzimati u obzir pravilan uzajamni odnos njenih sastavnih delova i grana, njihove naučne klasifikacije, bez čega je nemoguće odrediti njihovu stvarnu ulogu i mesto, zadatke i granice izučavanja različnih pojava u okviru jedinstvene vojne nauke.

Ako opšta teorija vojne nauke daje opštu, principijelu sliku sistema vojnih znanja, razotkriva i pokazuje zakonitosti koje tu deluju, onda ih drugi sastavni delovi, grane i discipline vojne nauke razvijaju, konkretizuju ih i otkrivaju prisutne unutrašnje veze, preplitanja u pojedinačnim pojavama.

Revolucija u tehnicu, ubrajajući tu i u vojnoj, u naoružanju armije, avijacije, mornarice, koja se odigrava u sadašnje vreme, nameće teoriji ratne veštine mnogo novih problema i zahteva njihovu odgovarajuću razradu.

Takve grane i discipline vojne nauke, kao što su vojnotehničke nauke, teorija obuke i vaspitanja trupa, vojnoistorijska nauka, vojna administracija i vojna geografija, o čijem se sadržaju i ulozi u sastavu vojne nauke govori potanje u sledećim odeljcima, odražavaju baš onu raznovrsnost i složena preplitanja različnih uslova, faktora i momenata koji su svojstveni vojnim pojavama.

U odeljcima ratne veštine, vojnotehničkih nauka, teorije obuke i vaspitanja trupa, u vojnoj administraciji i u vojnoj geografiji razrađuju se i praktična pitanja vezana za nastavnu praksu trupa, za borbenu obuku oružanih snaga kako u miru tako i za vreme rata, za njihovu izgradnju, organizaciju i opremu.

U savremenim uslovima naročito su važne različite vojnotehničke nauke. Vojnotehničke nauke najtešnje su povezane s vojnom naukom, pa se razvijaju na osnovu njenih zahteva. Svaka vojnotehnička nauka, a takođe sve one u celini služe vojnoj nauci, a pre svega ratnoj veštini. Ova opšta uzajamna povezanost vojne nauke s vojnotehničkim naukama veoma je mnogostrana. Ali vojnotehničke nauke imaju u svom razvoju i izvesnu samostalnost. Samostalan razvoj vojnotehničkih nauka, kao i svih ostalih nauka, zakonito je uslovljen opštim progresom naučno-tehničkih znanja.

Vojnotehničke nauke ne samo što istražuju probleme naoružanja već i doprinose proizvodnji tog naoružanja, i to u masovnim količinama, koje su kadre da zadovolje potrebe savremenog rata. Baš pri dovoljno visokom nivou

razvoja vojnotehničkih nauka i pri postojanju odgovara-juće tehničko-ekonomske osnove uvek se lakše i brže može rešiti pitanje ne samo projektovanja nego i proiz-vodnje dovoljnih količina neophodne borbene tehnike (naoružanja). U sličnoj vezi nalaze se i pitanja razrade tehničkih načina borbene primene tehnike (naoružanja) od strane vojnotehničkih nauka.

Uzajamna veza ratne veštine i vojnotehničkih nauka izražava se u prvom redu u tome što ove poslednje, osla-njajući se na tehničko-ekonomsku osnovicu zemlje, teh-nički progres proizvodnje, pronalaze nova borbena sred-stva, konstruišu i stvaraju ih, istražuju njihove moguć-nosti i razrađuju tehničke načine eksploracije i bo**bene** primene.

Ratna veština na ovoj osnovi pronalazi nove konkret-ne načine njihove taktičke, operativne i strategijske upo-trebe. Zakonit je, bezuslovno i suprotan uticaj kad ratna veština postavlja pred vojnotehničke nauke zadatak ra-zrade novih borbenih sredstava ili prilagođavanje posto-jećih novim načinima njihove upotrebe. Međutim, ratna veština formuliše taj zadatak obično u najopštijem obli-ku. Čitava tehnička specifičnost rešavanja ovog zadatka rešava se samostalno od strane vojnotehničkih nauka. Veoma važan momenat koji određuje porast značaja voj-notehničkih nauka za ratnu veštinu jeste mogućnost pri-mene matematičkih metoda istraživanja i elektronsko-računske tehnike za rešavanje mnogih pitanja vojnog de-la, ubrajajući tu i istraživanje procesa i vojnih pojava koji se dešavaju u oružanoj borbi, njihovog modeliranja, a takođe automatizacije dejstva oružja i upravljanja teh-ničkim trupama u toku oružane borbe.

TEORIJA RATNE VESTINE

Načini i oblici oružane borbe koji se primenjuju u konkretnim uslovima borbene situacije prirodno pred-stavljaju izrazito praktičnu oblast delatnosti vojnih kad-

rova. Najpotpunije postizanje ciljeva oružane borbe s najmanjim gubicima i troškovima zavisi od majstorstva vojnih kadrova, od veštine starešina. Na taj način ratna veština je odraz prakse rukovodstva oružane borbe.

Teorija ratne veštine je najvažniji sastavni deo vojne nauke koji se bavi izučavanjem načina i oblika ratnih dejstava različitog obima vođenja oružane borbe na kopnu, moru i u vazduhu. Teorija ratne veštine je rukovodstvo za rad starešinskog sastava sovjetskih oružanih snaga u pogledu pripreme i vođenja različnih ratnih dejstava i korišćenja u njima raznih rodova vojske i vidova oružanih snaga.

Sovjetska vojna nauka smatra da stvarna *ratna veština odražava objektivne zakonitosti oružane borbe*, zahvaljujući čemu je njen teorija naučna i ulazi u vojnu nauku kao njen sastavni deo. Samo duboko poznavanje objektivnih zakona, svojstvenih oružanoj borbi, kako opštih, za razne istorijske uslove, tako i specifičnih, za ovaj ili onaj istorijski period, omogućava da se nađu i primene najracionalniji načini njenog vođenja.

U isto vreme sovjetska vojna nauka smatra da primena teorije ratne veštine u praksi zahteva ne samo znanje već i stvaralaštvo, umešnost i majstorstvo, da načini i oblici pripreme i vođenja oružane borbe podležu svesnoj stvaralačkoj razradi, razvijanju i usavršavanju. U tom smislu ratna veština čini praktičnu delatnost komandovanja raznih stepena, a u svojoj teoriji uzima u obzir ogroman značaj subjektivnog faktora.

Sovjetska ratna veština neprekidno se nalazi u pokretu i razvitku. U ratnoj veštini vodi se stalna borba između starog, koje odumire, i novog, koje se rađa. Stari načini i oblici vođenja rata, pod uticajem promenljivih uslova i mogućnosti, odumiru i menjaju se. Pojavljuju se novi načini i oblici, koji su utoliko efikasniji ukoliko potpunije i tačnije odražavaju promenu objektivnih uslova zahteve savremenog rata. Snaga i životna sposobnost sovjetske ratne veštine sastoji se u tome što ona služi naprednom društvenom sistemu, što se koristi sred-

stvima oružane borbe u bitnim interesima radnih ljudi, koji su pokidali okove kapitalizma i koji izgrađuju komunističko društvo. Prirodno da sve ovo najneposrednije utiče na njen razvoj i u isto vreme govori o klasnoj suštini naših oružanih snaga, koje su nosioci sovjetske ratne veštine. »... Prvi put u istoriji svetske borbe«, ukazivao je V. I. Lenjin, »u armiju su stupili elementi koji ne nose u sebi formalna znanja, već koji se rukovode idejama borbe za oslobođenje eksploatisanih.«¹¹³⁾

Karakterišući aktivne, ofanzivne crte sovjetske ratne veštine, M. V. Frunze je ukazivao na to da je »crveni komandni sastav uneo u armiju hrabrost, inicijativu i odlučnost... Ove crte manevarske sposobnosti, odlučnosti i ofanzivnosti bile su povezane ne samo sa objektivnim ratnim dejstvima, što нико не osporava, već i s tim što su se na čelu Crvene armije našli elementi prožeti aktivnom ideologijom radničke klase.«¹¹⁴⁾ Baš zbog toga je sovjetska ratna veština uvek nosila i nosi aktivan, ofanzivan karakter.

Tehnička revolucija u vojnom delu praćena je izradom novih teorijskih pogleda i u oblasti ratne veštine. Kako je to istakao u svom govoru na XXII kongresu KPSS ministar odbrane maršal Sovjetskog Saveza R. J. Malinovski, korenita organizacija oružanih snaga je zahtevala preradu teorije ratne veštine. Osnova te prerade bili su takvi materijalni preduslovi kao što je uvođenje raketno-nuklearnih sredstava u sve vidove oružanih snaga, stvaranje raketno-nuklearnih sredstava strategijske nameće, uvođenje u vojno delo elektronike, kibernetike i raznovrsnih tehničkih sredstava.

Pojava novog oružja uvek je izazivala promene u načinima i oblicima vođenja ratnih dejstava. Ali ove promene se nisu dešavale odjednom. Iskustvo vojne istorije

¹¹³⁾ В. И. Ленин. Соч., т. 26, стр. 421.

¹¹⁴⁾ М. В. Фрунзе. Соч., т. 1. Государственное издательство, 1929, стр. 466.

svedoči da te promene nastaju samo onda kada je oružje usavršeno, više ili manje široko uvedeno u oružane snage, kada su dovoljno potpuno razjašnjene njegova specifična svojstva i osobine. U skladu s razvojem proizvodnih snaga nauke i tehnike rastu mogućnosti masovne proizvodnje, novih sredstava oružane borbe u neophodnim kolicinama, oštro se smanjuje trajanje vremena od trenutka pojave novog oružja do njegovog masovnog uvođenja u oružane snage i raste njegov uticaj na karakter oružane borbe, na njene načine i oblike. Najbolja ilustracija takve tvrdnje jeste nuklearno oružje i raketna tehnika, koji već sada ispoljavaju stvarno revolucionaran uticaj na načine i oblike oružane borbe, na ulogu i organizaciju vidova oružanih snaga i rodova vojske.

Karakteristične crte i osobenosti savremene oružane borbe nalaze svoj odraz u vojnотechničkoj pripremi vojnih kadrova, borbenoj obuci i vojničkom majstorstvu, u umešnosti vojnih kadrova da samostalno i stvaralački rešavaju pitanja organizacije i izvođenja ratnih dejstava različitog obima, u poznavanju neprijateljevih mogućnosti i njegovih načina borbe, u sposobnosti ispoljavanja razumne inicijative i dejstva saobrazno konkretnoj situaciji.

Raketno-nuklearni rat neminovno rađa nove načine i oblike ratnih dejstava, a u stare, izvedene iz iskustva prošlih ratova, unosi kvalitativno nov sadržaj. Prema tome, shvatanje oružane borbe danas se bitno razlikuje od starih shvatanja o njoj. Kao što je već istaknuto, to se odnosi i na opšte karakteristike oružane borbe, njen razmah i sredstva izvođenja ratnih dejstava i na osobenosti izvođenja operacija i bojeva, samostalnih i zajedničkih dejstava vidova oružanih snaga i rodova vojske.

Izvanredno će se povećati prostorni zamah ratnih dejstava. Menjaće se oblici sadejstva, borbenog i operativnog obezbeđenja. Oružana borba dobiće žarišni karakter i može da se aktivno vodi uz nepostojanje neprekidnih frontova. Porašće značaj susretnih bitaka i bojeva, dejstava sa upotrebatom različnih vrsta desanata. Kvalitativno

novi biće uslovi i oblici upravljanja jedinicama u svim vidovima ratnih dejstava.

U savremenim uslovima osnovni način oružane borbe ostaje napad. Samo odlučnim napadom, uz masiranu upotrebu svih sredstava borbe na osnovi njihovog sadejstva i korišćenja specifičnih mogućnosti svakog od njih, uz odlučujuću ulogu raketno-nuklearnog oružja može se postići победa. Uporedo s tim raste značaj manevra u odbrambenim dejstvima, koja ostaju pomoćni i podređeni način vođenja oružane borbe, jača dinamika prelaska iz odbrane u napad.

U razradi načina i oblika ratnih dejstava teorija ratne veštine ne gubi iz vida neprekidno razvijanje tehničkih sredstava borbe. Ona polazi od toga da savremena sredstva borbe stvaraju neobično složenu i napetu situaciju borbenih dejstava, u kojoj su sposobni da igraju ogromnu ulogu takvi faktori kao iznenađenje i brzina dejstava, aktivnost i odlučnost, smelost i inicijativa, drskost i gipkost, umešnost korišćenja manevra snagama i sredstvima na bojištu i izvan njega.

Sovjetska ratna veština, ceneći pravilno ulogu različnih vidova oružanih snaga i rodova vojske, pridaje veliki značaj njihovom sadejstvu u oružanoj borbi. Smatrajući raketne jedinice strategijske namene osnovnim vidom oružanih snaga, ratna veština uzima u obzir i to da će kopnene trupe, bez kojih je nemogućno konačno uništenje neprijatelja, i ovlađivanje njegovim objektima imati značajnu ulogu u oružanoj borbi i postizanju potpune pobede u ratu. Teorija ratne veštine ne može da ne uzme u obzir takođe kako opšti tako i posebno važan značaj u oružanoj borbi jedinica teritorijalne PVO, ratne mornarice i ratnog vazduhoplovstva. Svaki vid vojske će voditi oružanu borbu s neprijateljem svojim sredstvima, načinima i oblicima.

Raniji vidovi oružanih snaga i rodovi vojske već sada su preživeli duboke kvalitativne promene. Oni su opremljeni savremenim sredstvima borbe, potpuno su motorizovani i sposobni su da izvode aktivna borbena dejstva

na veliku dubinu, kako samostalno tako i u sadejstvu sa svim drugim vidovima oružanih snaga i sa glavnim od njih — raketnim jedinicama strategijske namene.

U vezi s tim u sovjetskoj ratnoj veštini izdvajaju se i podležu svestranoj razradi odgovarajući razdeli vezani za korišćenje ovog ili onog vida oružanih snaga.

Sovjetska ratna veština kao naučna teorija deli se na *strategiju*, koja izučava uslove pripreme i vođenja rata u celini i njenih kampanja, *operativnu veštinu*, u čiju kompetenciju spadaju operacije, i *taktiku*, koja se bavi proučavanjem boja. Sva ova tri sastavna dela uzajamno su povezana i uslovljena. Nijedan od ovih delova ne može samostalno da obuhvati sve osobine, uslove, sredstva i načine pripreme i vođenja rata, operacije i boja. Svaki deo ratne veštine sa dosta samostalnosti istražuje samo oblast pojava koje se odnose na njegov predmet, dopunjava jedan drugog i na taj način doprinosi opštem rešenju zadataka postavljenih pred ratnom veštinom u celini. Međutim, rukovodeća uloga između svih ovih delova ratne veštine pripada strategiji, jer su delimični uspesi u ratu potčinjeni opštim ciljevima i rezultatima, usled čega su dostignuća taktike važna ne sama za sebe nego sa gledišta dostignuća i zahteva operativne veštine ili, u određenim uslovima — neposredno strategije. Dostignuća pak operativne veštine mogu uticati na tok i rezultat rata samo u tom slučaju ako odgovaraju ciljevima strategije i njenim interesima. Na taj način svi delovi ratne veštine tesno međusobno sadejstvuju, ali odlučujuću i rukovodeću ulogu u toj saradnji ima strategija.

Strategija. Teorija strategije ima dug istorijski razvoj, tokom kojeg se menjao njen obim i bogatio sadržaj. Buržoaska vojna nauka više puta je pokušavala da razradi njene osnove. Međutim, ona nije uspela da to učini. Većina buržoaskih vojnih teoretičara kao što su Lojd, Bilov, Žomini, Vilizen, Moltke, Ler, Mihnevič, Šlifen, Foš i drugi, ograničavala se skiciranjem pojedinih shema i postavki, ali rešenja pitanja u celini oni nisu dali niti su ih mogli dati.

Ne ulazeći u daleku prošlost, koja svakako predstavlja veliki interes za vojnu nauku, hteli bismo da se zau stavimo samo na razmatranju pitanja evolucije strategije u granicama nama najbližeg istorijskog perioda.

Uzmimo takav istorijski isečak vremena kada je vojna nauka starog feudalnog društva počela da se menja i postepeno ustupa mesto novoj buržoaskoj vojnoj nauci. Za razvoj vojnostrategijske misli kraj XVII veka i ceo XVIII vek predstavljaju veliki interes u pogledu razvoja ratne veštine u Rusiji, koja je našla sjajan izraz u stvaralaštvu i praktičnoj vojnoj delatnosti istaknutih ruskih vojskovođa — Petra I, Rumjanceva, Suvorova i dr. Ruska strategija toga vremena znatno se razlikovala od zapadnoevropskih strategijskih koncepcija, pre svega pravilnjim i dubokim shvatanjem suštine i zadataka same strategije. Ona je pravilno procenjivala mogućnosti i zahteve države, zahteve rata, bila je smela, odlučna i osiguravala je uspešno vođenje rata s neprijateljima ruske države.

U zapadnoj Evropi usled opštih istorijskih uslova onog vremena načini vođenja rata stvarali su se veoma originalno. Vrlo karakteristične crte zapadnoevropske ratne veštine toga perioda bile su: ograničeni ciljevi ratova (koji su dobili naziv »kabinetksi«) i kampanja, njihova dugotrajnost i mali rezultati; kordonska strategija i linijska taktika; vođenje borbe za iscrpljivanje, težnja da se putem manevrovanja postigne povoljan položaj u odnosu na armiju neprijatelja, neodlučne bitke bez gonjenja ili sa ograničenim gonjenjem. Odraz iskustva »kabinetskih« ratova bile su strategijske pouke Lojda i Billova, koji su, i pored razlike između njih, smatrani kao teoretičari strategije ograničenih ciljeva.

Buržoaska francuska revolucija krajem XVIII veka označavala je onaj skok u istorijskom procesu usled koga je opšti tok razvoja društvenih odnosa u zapadnoj Evropi dobio drugi pravac: period raspadanja feudalnog društva smenio je period učvršćivanja buržoaskog društva. Govoreći o ratovima u vreme francuske buržoaske revolucije, Lenjin je ukazivao na to da je francuski revolucionarni

narod, ispoljivši revolucionarno stvaralaštvo, promenio sistem strategije i stvorio novu, revolucionarnu armiju.

Pojava masovnih nacionalnih armija, njihova relativno visoka pokretljivost, široki i odlučni ciljevi rata — izazvali su druge načine i oblike borbe. Napoleon je, na primer, težio da nanosi snažne i uništavajuće udarce kako bi tokom kratke kampanje mogao jednom generalnom bitkom da slomi otpor neprijatelja, uništi njegove oružane snage i na taj način da brzo završi rat. Generalna bitka, u kojoj je pokušavano da se postigne odlučujuća pobeda nad protivnikom, postala je u zapadnoj Evropi vrhunac ratne veštine. Poznato je da je Napoleon, koristeći se takvim načinima ratnih dejstava, postizao odlučne uspehe u zapadnoj Evropi, ali u osvajačkom pohodu na Rusiju 1812. godine napoleonovska strategija sudarila se sa strategijom velikog ruskog vojskovođe Kutuzova i pretrpela poraz. Ruska armija, štiteći svoju otadžbinu, pobedila je francuske snage, koje su vodile osvajački i pljačkaški rat.

Začetak naučnog, marksističkog shvatanja strategije i nove metodologije izučavanja ratnih pojava mi nalazimo u klasičnim radovima Marksа i Engelsа. U njihovim delima daje se principijelno novo prilaženje vojnim pojавama, ka istraživanju zakonitosti rata i konkretno strategije. Marks i Engels proširili su osnovne postavke istorijskog materijalizma na oblast istraživanja rata i vojnog dela. Marksistički dijalektički metod izučavanja ratnih pojava brzo je pokrenuo napred teoriju vojnog dela i pridao joj naučni karakter. On je obezbedio pravilan razvitak teorije, pružajući mogućnost da se otkriju zakonitosti koje su određivale promene u karakteru ratova i u načinima njihovog izvođenja. Engels je već 1851. godine dao jasnu predstavu o osnovnoj zakonitosti, koja je uslovljavala promene u načinima vođenja rata. »Preduslov za napoleonovski način vođenja rata«, pisao je Engels, »bile su narasle proizvodne snage; preduslov za svako novo usavršavanje u sistemu vođenja rata takođe će biti nove proizvodne snage. Železnice i električni telegraf već

sada će dati talentovanom generalu ili vojnom ministru povod za potpuno nove kombinacije u evropskom ratu.“¹¹⁵⁾

Međutim, ove promene ni izdaleka nisu bile odmah uočene od strane zvaničnih predstavnika stare vojne nauke. Na primer, ruski vojni teoretičar Ler i nakon četrdeset godina posle izloženih Engelsovih postavki nastavio je i dalje da objavljuje svoje radeve iz strategije koji su bili uglavnom zasnovani na napoleonovskim obrascima.

Definicija strategije koju je dao Ler predstavlja izvestan interes. On je razlikovao strategiju u širem smislu i strategiju u užem smislu reči. Strategija u širem smislu je po Lerovom mišljenju sinteza celog vojnog dela, njegovo uopštavanje. Strategija u užem smislu predstavlja traktat o operacijama na ratištu, to je taktika ratnih dejstava ili viša taktika nasuprot elementarnoj taktici. Lerovi radovi, zasnovani na idealističkoj metodologiji, polaze od priznanja večnih i nepromenljivih principa ratne veštine. Prirodno, sa ovih pozicija Leru je bilo teško da opazi nove kvalitetne pojave u ratnoj veštini, nastale usled razvijanja vojnog dela u drugoj polovini XIX veka.

Lenjin je video zadatak revolucionarne strategije i taktike partije u svesnom izboru sredstava, načina i metoda borbe, sposobnih da uz najmanji utrošak snaga pruže najveće rezultate. Na lenjinskoj političkoj strategiji vaspitavali su se rukovodeći kadrovi naše partije; duhom ove strategije bila je prožeta i naša, sovjetska vojna strategija. Svojom političkom i vojnom delatnošću, Lenjin je udario temelje sovjetskoj vojnoj strategiji, koji su umnogome predodredili i njen kasniji razvoj, što je očigledno potvrđeno iskustvom građanskog i velikog otadžbinskog rata.

Sovjetska vojna strategija predstavlja vodeći deo naše ratne veštine. Ona se bavi razradom principijelnih postavki iz oblasti pripreme zemlje i njenih oružanih snaga

¹¹⁵⁾ Ф. Энгельс. Избранные военные произведения, стр. 636.

za rat, u vezi s njegovim karakterom i ciljevima, razradom načina i oblika oružane borbe u obimu rata i njegovih kampanja, a takođe dejstvima pojedinih vidova oružanih snaga, partizanskih načina i oblika borbe. Strategija u isto vreme predstavlja veština u rukovođenju najvećim ratnim dejstvima i ratom u celini.

Sovjetska strategija po svom duhu ima isključivo aktivan i odlučan karakter, usmeren na potpuni slom, uništenje oružanih snaga protivnika i onemogućavanje da on nastavi rat. Sredstva strategije su sve oružane snage zemlje u njihovom neraskidivom jedinstvu i tesnom sklopu. Strategija je kao naučna teorija jedinstvena, pošto se rat ne vodi samo jednim vidom oružanih snaga, već njihovim zajedničkim naporima. Prirodno da se svako veštačko izdvajanje vidova oružanih snaga i naučnih teorija njihove primene ne može priznati za naučno i obrazloženo. Ujedno strategija vodi računa o mogućnosti rešenja posebnih strategijskih zadataka rata i njegovih kampanja. Većim delom jednim od vidova oružanih snaga, na primer, raketnim snagama ili snagama ratne mornarice.

U uslovima raketno-nuklearnog rata naglo rastu mogućnosti strategije. Strategija, kao što je istaknuto, sada se već ne zadovoljava samo ulogom organizatora i kombinatora sistema operacije. Sada strategija raspolaže mogućnošću da postiže svoje ciljeve ne samo celokupnošću taktičkih i operativnih rezultata već i neposredno. Ta se mogućnost strategije postiže raketno-nuklearnim oružjem, štaviše, sam efekat strategijskih udara neposredno i više ili manje neposredno određuje situaciju, tok i rezultate svih drugih napora i obima kako operativnih tako i taktičkih. Ta postavka treba da se razmatra kao jedna od novih osobina ratne veštine u savremenim uslovima.

Ciljevi i zadaci strategije određuju se i neposredno proističu iz ciljeva i zadataka državne politike, čije sredstvo je vojna strategija. Potrebno je posebno istaći da politika i strategija nisu podjednake kategorije. U odnosu na vojnu strategiju, politika ima rukovodeću i odlučujuću ulogu. Politika postavlja zadatke strategiji, a strategi-

ja ih izvršava. Sa svoje strane politika uzima u obzir do-
stignuća i zahteve strategije, ali prioritet zahteva politike
ostaje uvek odlučujući.

U savremenim uslovima funkcije rukovođenja ratom postale su izvanredno složene. Funkcije političkog i vojnog rukovođenja su veoma tesno međusobno isprepletenе. Ova postavka zasniva se na sveobuhvatnom karakteru rata, učešću u njemu čitavog naroda, svih snaga i sredstava države. Međutim, ovo nimalo ne umanjuje značaj vojne strategije kao naučne teorije. Samo potpuna podudarnost vojne strategije i državne politike, kao i potpuna saglasnost političkih ciljeva sa mogućnostima i sredstvima strategije — sposobni su da obezbede uspešno vođenje oružane borbe. Prilikom razrade i postavljanja ciljeva i zadataka u ratu u celini i u pojedinim njegovim etapama, politika mora da ima na umu mogućnosti strategije. Isto tako, i strategija nikad ne sme ni da proceni svoje snage, niti da potenci neprijateljeve snage i mogućnosti, pošto i jedno i drugo povlači za sobom krupne, teško popravljive greške u vođenju rata i može dovesti i do poraza.

Polazeći od političkog cilja rata, njegovog opštег karaktera, koristeći se svestranim podacima vojne nauke, strategija izučava oružane snage eventualnih protivnika i uslove vođenja oružane borbe. U saglasnosti s konkretnim ciljevima, uslovima i mogućnostima oružane borbe, teorija strategije pomaže da se pravilno odredi osnovni način borbe, njeni oblici i opšti zamah, ukažu pravci glavnih napora uzimajući u obzir ekonomске, moralne, vojne i druge mogućnosti. U zadatak strategije ulazi određivanje količine i kvaliteta neophodnih sredstava za postizanje ratnih ciljeva borbe, rezervi svih vrsta, kako materijalno-tehničkih tako i žive sile. Na osnovi razrađenih teorijskih postavki strategije rešavaju se pitanja organizacije i pripreme oružanih snaga, ratišta i strategijskih pravaca u ratu, razrađuju se opšti planovi iskorišćavanja oružanih snaga u ratu, to jest opšti strategijski planovi rata i njegovih kampanja.

Uporedo s opštim planiranjem rata kao jedinstvene celine, strategija uključuje u svoj predmet planiranje rata po etapama, čiji sadržaj mogu biti udari raketnih jedinica strategijske namene i operacije drugih vidova oružanih snaga koji izvršavaju njihove rezultate ili pojedine ratne kampanje. Strategijsko rukovodstvo predstavlja veština pripreme i vođenja ratnih dejstava krupnih razmara i rata u celini i interesu postizanja postavljenih političkih ciljeva rata.

Strategijsko rukovodstvo sastoji se iz ovih osnovnih elemenata:

- izučavanja i istraživanja svih uslova situacije i uzimanja u obzir svih faktora koji određuju tok i ishod rata;

- donošenja strategijskih odluka koje određuju sprovođenje ovih ili onih ratnih dejstava krupnih razmara koja dovode oružane snage do postizanja postavljenih ciljeva;

- pripreme cele zemlje za rat u vojnem i vojno-tehničkom pogledu (mobilizacija oružanih snaga i materijalnih sredstava, to jest prelazak oružanih snaga sa mirnodopskog na ratno stanje, uređenje ratišta, prikupljanje neophodnih rezervi);

- pripreme i obezbeđenja ratnih dejstava strategijske razmere i rata u celini u strategijskom, materijalnom i tehničkom pogledu;

- rukovođenja oružanim snagama u toku ratnih dejstava (organizacija sistema operacija na ratištima, strategijskim pravcima) i rata u celini, postavljanja novih zadataka;

- uopštavanja ratnog iskustva i njegovog prenošenja na jedinicu.

Organizacija i ostvarivanje strategijskog rukovođenja ratnim operacijama koje su ogromne po svojim razmerama zahtevaju visoku ratnu veštinsku i precizan rad višeg komandovanja i štabova, koji su dužni da znalački pri-

menjuju strategijske principe u svojoj praktičnoj delatnosti. Strategija i druge grane ratne veštine i vojne nauke imaju dva aspekta: opšteteorijski i primjenjeni.

U opšteteorijskom delu, koji se može nazvati opšteteorijskim osnovama strategije, istražuju se:

- zakoni i principi strategije;
- teorijske osnove razrade ratnog plana;
- vidovi oružanih snaga kao strategijske kategorije, njihova svojstva i primena u oružanoj borbi;
- načini i oblici oružane borbe u strategijskom obimu;
- opšte osnove materijalnog i tehničkog obezbeđenja oružanih snaga;
- opšte osnove upravljanja trupama u strategijskim razmerama.

U primjenjenom delu strategija se bavi razradom konkretnih pitanja neposredne pripreme i izvođenja ratnih dejstava u strategijskom obimu, njihovog materijalnog i tehničkog obezbeđenja i konkretnim pitanjima upravljanja strategijskim grupacijama vojske i oružanih snaga u celini.

Vrhovna komanda, rukovodeći se podacima strategije i polazeći od uslova konkretne situacije, određuje zamsao i razrađuje planove rata i ratnih kampanja, sprovodi organizacione mere na ratištima, razvijanje oružanih snaga i organizaciju pozadine, a takođe razrađuje i druga pitanja vezana za pripremu i vođenje kampanja i rata u celini.

Operativna veština. Operativna veština je najmlađa grana ratne veštine. Pojedini elementi ratnih operacija, kako smo već govorili, ispoljili su se već u otadžbinskom ratu 1812. godine, takođe i tokom borbenih dejstava na razbijanju Napoleonove armije u zapadnoj Evropi, u ratovima sredinom XIX veka, a isto tako u rusko-japanskom ratu. Međutim, naročito izrazito su se formirale njihove crte tek u periodu prvog svetskog rata. Ali i u ovom

ratu operacija još nije dobila potpun razvoj, uglavnom zbog toga što sve do završne etape rata zaraćene strane nisu uspele da iskoriste postojeća raspoloživa sredstva za pretvaranje taktičkog uspeha u operativni. Tako, i pored velikog broja konjice u armijama zaraćenih strana, ona se upotrebljavala uglavnom za rešavanje taktičkih zadataka. Uz to je konjica bila slabo naoružana, pa nije mogla da probije moćnu vatrenu branu bez pomoći drugih robova vojske. Krajem prvog svetskog rata pojavio se novi rod vojske — tenkovske jedinice, ali usled svoje malobrojnosti one još nisu mogle da se jave kao moćno sredstvo za razvoj operativnog uspeha. Osim toga, vojno komandovanje u periodu rata još nije umelo da pravilno oceni ovaj novi rod vojske i razradi efikasne načine njegove upotrebe. Isto se može reći i o avijaciji, koja je tek krajem ovog rata počela da stiče značaj operativno-strategijskog faktora.

Sovjetska ratna veština uzela je u obzir iskustvo prvog svetskog rata, pa ga je iskoristila u toku operacija građanskog rata. Pitanje razvoja operativnih uspeha bilo je rešeno na račun stvaranja velikih jedinica (konjičkih korpusa), a zatim i operativnih jedinica konjice u obliku konjičkih armija, koje su bile sredstvo za razvoj taktičkog uspeha u operativni i obezbedile su vođenje operacija na velikoj dubini sa odlučnim ciljevima. Operativno iskoriščavanje krupnih, visoko pokretljivih i u ono vreme snažnih konjičkih korpusa i konjičkih armija radi dejstava u dubokoj neprijateljevoj pozadini u skladu sa udarima streljačkih jedinica koje nastupaju sa fronta — promenilo je karakter operacija Sovjetske armije, što je dovelo do naglog povećanja tempa napada i povećalo manevarsku sposobnost borbenih dejstava.

Posle građanskog rata, na osnovi uzimanja u obzir njegovog iskustva i iskustva iz prethodnih ratova, a takođe naučnog predviđanja, počelo je uobičavanje sovjetske operativne veštine u samostalnu teoriju. Kasnije je bila stvorena teorija duboke operacije, koja se dalje razvila u toku velikog otadžbinskog rata. Najvažniji predu-

slov za ovo bila je industrijalizacija zemlje, koja je omogućila da se naše oružane snage opreme svim savremenim tehničkim sredstvima borbe.

Veliki otadžbinski rat bio je nova etapa u razvoju sovjetske teorije operativne veštine. U toku rata naročito brzo se razvijalo ratno vazduhoplovstvo, povećala se zasićenost vojske tenkovima, što je omogućilo da se stvore ne samo velike združene jedinice već i velike operativne jedinice oklopnih i mehanizovanih trupa. Znatno je porasla brojna i kvalitativna zasićenost vojske artiljerijom, pojavila se i zadobila široku primenu na bojištu reaktivna artiljerija, proširile su se funkcije ratne mornarice, uglavnom u oblasti sadejstva s kopnenim trupama i s vazduhoplovstvom. Sve veću ulogu u toku ratnih dejstava počele su da igraju vazdušnodesantne trupe i jedinice teritorijalne PVO.

Sve ovo je dobilo najširi odraz u teoriji operativne veštine. U toku rata dalje su se razvijala takva pitanja kao priprema i izvođenje vazdušnodesantnih i pomorsko-desantnih operacija, operativno sadejstvo i obezbeđenje trupa; znatno se proširio sadržaj pojma o oblicima vođenja operacija, o operativnom manevru i o načinima razvijanja operativnog uspeha. Dobio je teorijsko i praktično rešenje takav veoma važan problem operativne veštine kao što je priprema i izvođenje velike ofanzivne operacije snagama nekoliko frontova, usled čega su strategijska situacija i položaj zaraćenih strana na ratištu doživljavale korenite promene. Slične operacije sprovodile su sovjetske oružane snage prvi put u istoriji ratne veštine. Operacije u kojima je učestvovalo nekoliko frontova dobile su naziv ofanzivnih operacija grupa frontova. Takve operacije, koje su se vodile pod neposrednim rukovodstvom Vrhovne komande, bile su tipičan oblik u odlučnim operacijama velikog otadžbinskog rata (moskovska, bitka na Volgi, kurska, beloruska, jaško-kišinjevska, berlinska i dr.). Najzad, u toku velikog otadžbinskog rata nastali su novi vidovi operacija i pojmove vezani uz njih u teoriji operativne veštine, kao što su vazdušna, protiv-

vazdušna operacija, zajedničke operacije kopnene vojske, ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice.

Posle drugog svetskog rata u teoriji operativne veštine počele su da se razrađuju protivdesantne operacije. Znatno potpunije je određen i sadržaj borbe za osvajanje i održavanje inicijative u vazduhu, koji se neobično komplikovao i pretvorio ne samo u problem operativne veštine već i u problem strategije u celini, pošto je postala stvar ne samo vazduhoplovnih nego i svih oružanih snaga.

Sovjetska operativna veština proučava savremene operacije, koje predstavljaju složen kompleks različnih borbenih dejstava, obuhvaćenih jedinstvom zamisli, sredstava i cilja, koja se izvode na kopnu, u vazduhu i na moru velikim grupacijama vojske, u čiji sastav ulaze velike jedinice različnih vidova oružanih snaga koji dejstvuju u određenom operacijskom ili strategijskom pravcu.

Po svojim razmerama operacija može da bude armijska ili frontovska. Operacija koja se izvodi prvenstveno snagama bilo kojeg vida oružanih snaga saobrazno tome može da bude vazdušna, pomorska, vazdušnodesantna itd. Operacija koju izvode velike jedinice, u kojoj učestvuju različiti vidovi oružanih snaga, obično se naziva zajedničkom. Cilj svake operacije je poraz i uništenje krupne operativne grupacije protivničke vojske, razbijanje i uništanje ekonomskih objekata neprijatelja ili osvajanje važnog objekta (rejona), koji ima operativni ili strategijski značaj, to jest koji doprinosi povoljnem razvoju kasnijih dejstava na istom ili na drugom operacijskom ili strategijskom pravcu. U nizu slučajeva operacija po svom zahvalu i rezultatima može neposredno uticati na postizanje međuprostornih strategijskih ciljeva rata, to jest imati strategijski značaj.

Najvažniji akt operacije je bitka. Ona može biti jedinstveni akt koji kruniće operaciju ili može biti od nekoliko bitaka, kako uzastopnih tako i jednovremenih. Na primer, frontovska operacija može da se sastoji od nekoliko armijskih bitaka koje se razvijaju relativno samostalno ili se slivaju u jednu opštu frontovsku bitku. Osim to-

ga, u okvirima jedne armijske operacije jedna za drugom se izvodi nekoliko bitaka čijim se rezultatima postiže cilj operacije. Bitka može biti napadna, ubrajajući tu susretnu, ili odbrambena, koja odgovara opštoj zamisli, ciljevima i karakteru operacije.

U teoriji operativne veštine nove pojave oružane borbe prouzrokovale su, pre svega, proveru gledišta na ulogu i mesto operacija različnih razmara koje su nastale na iskustvu prošlog rata. Suština novog se sastoji u tome da je napadna operacija prestala da bude prerogativ samo kopnenih trupa. Savremenoj napadnoj operaciji najmanje je svojstven »kopneni« oblik — ona je postala opšta operacija različnih vidova oružanih snaga.

Bila to frontovska ili armijska operacija, glavna karička u njoj su raketno-nuklearni udari. To se isto može reći i o operacijama koje izvode snage ratne mornarice i ratnog vazduhoplovstva. Efekat strategijskih raketno-nuklearnih udara direktno ili indirektno određuje operativnu situaciju, pa prema tome tok, razvoj i čak osnovne rezultate operacija. Ta postavka treba da bude istaknuta kao jedna od karakterističnih crta i operativne veštine u raketno-nuklearnom ratu.

Praktična primena teorije operativne veštine ogleda se u organizaciji borbenih napora vojske u cilju rešavanja operativnih zadataka. Ovo nalazi svoj izraz u pripremi operacije, koja uključuje određene oblike operacije, razradu njene zamisli i rešenja u celini, planiranje korišćenja snaga i sredstava po mestu i po vremenu, svestrano rukovođenje velikim i najvećim jedinicama, izdvojenim za njenovo vođenje, njenu operativno i materijalno-tehničko obezbeđenje.

Teorija operativne veštine obuhvata kako izvođenje operacija od strane operativnih jedinica tako i operacije velikih jedinica različnih rodova vojske i vidova oružanih snaga i samostalnih i zajedničkih. Saobrazno tome, savremena operativna veština obuhvata operativnu veštinu svih onih vidova oružanih snaga čijim je dejstvima svojstven operativni obim.

To znači da operaciju ne izvodi svaki vid oružanih snaga. Na primer, raketne jedinice strategijske namene ostvaruju udare koji ne predstavljaju operaciju, već akt strategijskog značaja. U isto vreme nije isključeno učešće ovih trupa u operacijama kopnenih trupa, ratnog vazduhoplovstva, avijacije daljnog dejstva i ratne mornarice.

Teorija operativne veštine ima kao samostalni odeljak teoriju operativne pozadine, koja razrađuje pitanja materijalno-tehničkog obezbeđenja operacija različnih vrsta i obima. Svaki vid oružanih snaga koji učestvuje u operaciji ima takođe odgovarajuće odeljke za pozadinu u svojoj teoriji operativne veštine.

Kao i strategija, tako i operativna veština ima opšte-teorijski i praktičan karakter. Rukovodeći se načelima opšte teorije oružane borbe i teorije strategije, operativna veština istražuje:

- karakter savremenih operacija;
- opšte zakonitosti, principe i pravila pripreme i izvođenja operacija;
- organizaciju, svojstva i mogućnosti operativnih jedinica;
- načine i oblike primene operativnih jedinica u različnim uslovima i sa raznim ciljevima;
- načine i oblike pripreme i izvođenja operacija raznih vidova;
- pitanja operativnog obezbeđenja svih vidova;
- osnove upravljanja jedinicama u operacijama;
- osnove materijalno-tehničkih obezbeđenja jedinica u operacijama (teorija operativne pozadine).

U primjenom teorijskom delu operativna veština se bavi razradom konkretnih pitanja, vezanih za pripremu i vođenje ofanzivnih i odbrambenih operacija svih obima — operacija frontova i armija, kopnene vojske, pomorskih snaga, vazduhoplovnih snaga, a takođe njihovih zajedničkih operacija. U primjenom delu takođe se istra-

žuju i drugi oblici dejstava; operativna pregrupisavanja i oblici operativnog obezbeđenja, kao i red operativne pozadine.

Opšti principi organizacije i vođenja ofanzivnih i obrambenih operacija, koje izlaže teorija operativne veštine, u njenom primjenom delu primenjuju se u svakom konkretnom slučaju uzimajući u obzir situaciju, nastale uslove, postojeće snage i sredstva i druge osobenosti koje diktira borbena stvarnost.

Razvoj operativne veštine kao sastavnog dela sovjetske ratne veštine uporedo sa strategijom i taktikom odražava određenu istorijsku etapu oružane borbe u njenim načinima i oblicima i služi kao pokazatelj naprednog karaktera sovjetske vojne nauke. Operativna veština uporedo sa njoj svojstvenim mogućnostima operativnih razmera koristi se sredstvima taktike i taktičkim dejstvima vojske za rešavanje operativnih zadataka. Usmeravajući i u znatnoj meri određujući razvoj taktike u svojim interesima, operativna veština ne isključuje njen relativno nezavisan razvoj. Rukovodeći uticaj operativne veštine na taktiku ne odražava se u ukazivanju konkretnih načina borbe, već u određivanju tih opštih ciljeva i rezultata koje taktika mora da postigne svojim sredstvima u interesu operacije. A to neizbežno povlači za sobom izbor onih oblika borbe koji najviše odgovaraju ukazanom cilju. Na taj način taktička dejstva proističu iz zamisli operacije, pa se i vode u njenom interesu. Međutim, mogućnosti taktike i njen razvoj sa svoje strane utiču na mogućnosti operativne veštine i odražavaju se na njenom karakteru u svakom datom ratu.

Taktika. Teorija taktike ima najdužu istoriju, pošto je svaki rat počinjao bojem, pa se ponekad i završavao u njegovim granicama. Radovi iz taktike poznati su već iz starog doba. U njima su se činili pokušaji uopštavanja načina upotrebe ovog ili onog oružja i određenih pravila dejstava u raznim uslovima situacije. U kasnijim istorij-

skim periodima teorijska pravila nalazila su svoj izraz u pravilima i u uputstvima za dejstva ovih ili onih rodova vojske.

Taktika je teorija koja sačinjava deo ratne veštine i bavi se izučavanjem boja na kopnu, u vazduhu i na moru, a takođe razrađuje osnove njegove pripreme i izvođenja u najrazličitijim uslovima situacije i u sadejstvu svih rođova vojske. Boj predstavlja organizovani oružani sudar manjih i združenih jedinica kopnene vojske, vazduhoplovnih ili pomorskih snaga koje samostalno ili u sadejstvu jedna sa drugom, imaju cilj da unište i zarobe neprijatelja ili da mu nanese takve gubitke koji bi ga primorali da se odrekne od izvršenja postavljenog zadatka. Boj izvode naoružane mase ljudi, koje se u cilju neposrednog nanošenja gubitaka neprijatelju koriste različnom vojnom tehnikom. On se ograničava u prostoru i po vremenu zadatacima, a takođe snagama i sredstvima koje se upotrebljavaju u boju radi postizanja postavljenih zadataka. Na taj način boju kao određenoj pojavi oružane borbe svojstven je određeni obim, sopstvena merila za snage, mesto i vreme.

Tehnička revolucija u vojnem delu zahtevala je preradu, a u nizu slučajeva potpuno novu teorijsku razradu taktike. Tako, na primer, ranije nije postojala taktika primene različnih raketa. Sada ona postoji. I ta je taktika veoma raznovrsna. Jedna je stvar — primena atomskih podmornica-nosača raketa, sasvim druga stvar — primena raketa operativno-taktičke namene u kopnenim snagama ili raketa kojima se koristi ratno vazduhoplovstvo.

Poznavanje objektivnih zakonitosti boja pruža taktici mogućnost da izrađuje i najcelishodnije oblike i načine dejstva trupa u boju. Ovi oblici, postupci i načini zasnovani su na korišćenju u punoj mjeri povoljnih objektivnih i subjektivnih faktora i na ograničavanje negativnog uticaja nepovoljnih uslova i faktora.

U okvirima savremene operacije ili samostalno, boj može da se izvodi:

- na kopnu (kopneni boj) — samo kopnenim jedinicama ili uz podršku RV i RM;
- u vazduhu (vazdušni boj) — samo vazduhoplovnim snagama ili uz podršku sa kopna (mora), ubrajajući tu i sredstva PVO;
- na moru (pomorski boj) — samo pomorskim snagama ili uz njihovu podršku sa kopna i iz vazduha.

Danas se taktika deli:

- na opštu taktiku, koja istražuje zakonitost i osnove savremenog združenog boja, i
- na taktiku vidova oružanih snaga i rodova vojske: taktiku raketnih jedinica, motostreljačkih i vazdušnodesantnih trupa, artiljerije, tenkovskih jedinica, avijacije, taktiku pomorskih snaga i jedinica teritorijalne PVO.

Borbena dejstva jedinica obezbeđuju se u materijalnom i tehničkom pogledu, što uslovljava neophodnost postojanja razvijenog sistema trupne pozadine. Saobrazno tome, savremena taktika ima odeljak taktike trupne pozadine, a ova sadrži u sebi podelu na taktiku organizacije i uređenja pozadine u raznim vidovima boja, vojnosanetsku taktiku itd.

U svom primjenjenom delu taktika se bavi razradom konkretnih pitanja vezanih za planiranje i izvođenje različnih vidova boja, njegovog obezbeđenja u svakom pogledu, s taktičkim rukovodstvom, upravljanjem, organizacijom i uređenjem materijalno-tehničkog snabdevanja, evakuacijom i drugim merama taktičkog obima. Delokrug ovih pitanja u svakom konkretnom slučaju je veoma raznolik, pa se i njihovo rešavanje diktira određenim uslovima borbene stvarnosti, bilo da se to odnosi na napad, odbranu ili na neki drugi vid borbenih dejstava na kopnu, moru i vazduhu. Stvarno taktičko majstorstvo vojnih kadrova sastoјi se u umešnosti da se samostalno i stvaralački rešavaju pitanja organizacije i vođenja boja, ispoljavajući tom prilikom razumnu inicijativu i uvek dejствуjući aktivno, odlučno, a u isto vreme sa ovim, strogo se prilagođavajući uslovima konkretnе situacije.

VOJNOISTORIJSKA NAUKA

Vojnoistorijska literatura potiče iz daleke poštosti. U našoj zemlji ona je vezana sa letopisnim vojnoistorijskim pripovestima i sa letopisima uopšte, u kojima su opisivani najvažniji događaji iz ruske vojne istorije. Uobličavanje vojnoistorijske nauke u više ili manje skladan sistem desilo se u Rusiji u XVIII veku, kada su se pojavili radovi Tatačeva, Lomonosova, Ščerbatova, a naročito Radičeva, koji je istakao u svojstvu istorijskog objekta proučavanje naroda, a ne careva i vojskovođa. U to doba činjeni su pokušaji da se osvetli ne samo istorija pojedinih ratova i bitaka već i da se uopšti iskustvo izgradnje armije. U XIX veku veliko nasleđe vojnoistorijskoj nauci ostavili su dekabristi, a kasnije Golicin, Bogdanovič, Miljutin i Puzirevski. Krajem XIX veka i prvih godina XX veka bili su široko poznati radovi Maslovskog, Mišlajevskog, Mihneviča i Bajova. Međutim, potrebno je imati na umu da je u svim tim radovima dominirala u osnovi idealistička concepcija u razmatranju istorijskih procesa i razvoja vojnoistorijske nauke.

Sovjetska vojnoistorijska nauka — sastavni deo naše vojne nauke — istražuje istoriju ratova, vojne nauke i ratne veštine, istoriju oružanih snaga, naoružanja i vojne tehnike, pitanja vojne istoriografije i poznavanje njenih izvora.

Istorija ratova čini faktičku osnovu vojne istorije. Ona može imati različite odeljke kao, na primer, istoriju ratova pojedinih naroda ili zemalja ili istoriju pojedinih ratova, u kojima je učestvovao niz država, istoriju svetskih ratova. Ona izučava ratove u svoj nijihovoj konkretnosti, obraćajući naročitu pažnju na specifične odlike svakog rata, njegovih kampanja, operacija i bitaka i ispoljavanje ovih specifičnih odlika u svakoj dатој eposi i u svakoj određenoj zemlji, polazeći od najvažnije postavke marksizma-lenjinizma o zavisnosti načina i oblika rata od dostignutog stupnja proizvodnje u datom momentu. Poznato je da kakav je način proizvodnje, to jest nivo razvit-

ka proizvodnih snaga i odgovarajućih proizvodnih odnosa ljudi i kakva je društvena osnova, takve su ideje i teorije, političke koncepcije i ustanove, — takvi su oblici organizacije vojske i načini vođenja rata.

Sovjetska vojnoistorijska nauka u isto vreme vodi računa o tome da u jednoj istoj eposi (na primer, u eposi imperijalizma) mogu da budu ne samo imperijalistički, nepravedni i osvajački ratovi nego i pravedni, nacionalno-oslobodilački i građanski ratovi, a takođe ratovi za zaštitu socijalističkih država.

Na osnovi čitave sveukupnosti materijala koji se proučavaju, vojnoistorijska nauka razotkriva objektivne zakone razvitka oružane borbe, utvrđuje i objašnjava socijalne, političke i vojne uslove koji su doprineli razvitku vojnih pojava i izazvali taj razvitak. Istorija ratova pruža mogućnost da se izvuku zaključci o tome kakvi objektivni zakoni oružane borbe iz prošlosti zadržavaju svoju snagu i značaj u savremenim uslovima.

Istorija ratova potanko opisuje događaje koji su pretvodili ratu, ekonomske i političke uzroke i ciljeve rata i načine njegovog vođenja. Pri tome se vojnoistorijska nauka ne ograničava samo hronologijom vojnoistorijskih događaja. Ona iz ratnih iskustava izvlači neophodne zaključke i unosi vojnoistorijske opise kako pojedinih kampanja i ratova u celini tako i različite operacije oružanih snaga. Svaki vojnoistorijski opis ima cilj da se najpotpuno osvetli ovaj ili onaj rat, njegovi periodi ili operacije, njihova priprema, izvođenje, da se da analiza ratnih dejstava, a takođe i zaključci koji proističu iz njihovih iskustava i poučne lekcije za budućnost.

Istorija vojne nauke i ratne veštine proučava pitanja njihovog razvoja u opštem procesu vojne istorije, koristeći se za to najvažnijim, tipičnim pojavama i događajima, koji razotkrivaju suštinske strane stanja vojne nauke i ratne veštine, karakteristične za ovu ili onu epohu.

Istorija oružanih snaga istražuje razvoj svih vidova oružanih snaga: istoriju raketnih jedinica, kopnene vojske, pomorskih i vazduhoplovnih snaga i jedinica PVO

zemlje; istoriju rodova vojske — pešadije, artiljerije, konjice, oklopnih jedinica, specijalnih i drugih jedinica; istoriju taktičkih, združenih i operativnih jedinica — pukova, brodova, divizija, korpusa, flota i armija. Istorija oružanih snaga proučava istoriju naoružanja i vojne tehnike: raketno-nuklearnog oružja, streljačkog i artiljerijskog naoružanja, tenkova, aviona, inžinjerijske tehnike itd. Ona se bavi takođe proučavanjem istorije vojnog saobraćaja, vojnog saniteta itd.

Istorija oružanih snaga i rodova vojske daje najbogatiji činjenični materijal za razotkrivanje uslova razvoja raznih vidova oružanih snaga i rodova vojske, njihovog naoružanja i vojne tehnike.

Vojna istoriografija je deo vojnoistorijske nauke, koja izučava razvoj vojnoistorijskih znanja tokom čitave istorije čovečanstva po pojedinim epohama, zemljama, vojnoistorijskim problemima i pojedinim vojnoistorijskim pitanjima. Vojno poznavanje izvora je deo vojnoistorijske nauke koji se bavi izučavanjem, klasifikacijom i opisom različnih vojnoistorijskih izvora, dokumenata i arhiva, na osnovi kojih se razrađuje istorija ratova, istorija vojne nauke, ratne veštine, oružanih snaga, a takođe i vojna istoriografija.

Pred vojnoistorijskom naukom stoji veoma odgovoran zadatak: da konačno savlada posledice kulta ličnosti u svim osnovnim pravcima njenog istraživanja. U oblasti izučavanja vojne istorije neophodno je, pre svega, u potpunosti uspostaviti lenjinske ocene i metode analize, uspostaviti istorijsku istinu u osvetljavanju istorijskog procesa i na taj način podići teorijsku — spoznajnu ulogu vojne istorije kao nauke, raskriti partijnost istorijske nauke u kojoj je Lenjin video više oblika njene objektivnosti. Baš marksističko-lenjinistička metodologija, koja predstavlja moćno sredstvo naučnog prodiranja u suštinu vojnoistorijskih pojava, dopušta vojnoistorijskoj nauci da pokaže ulogu radnih masa i Komunističke partije u vojnoj istoriji naše zemlje, naših oružanih snaga u istoriji građanskog i velikog otadžbinskog rata, dopušta da se

konačno dokrajči sa uprošćavanjem, dogmatizmom, nekritičnošću i subjektivizmom u vojnoistorijskim istraživanjima. Naša vojnoistorijska nauka ima sve uslove za stvaranje zaista naučne vojne istorije sovjetske države.

TEORIJA OBUČAVANJA I VASPITANJA VOJSKE

Teorija obučavanja i vaspitanja vojske je sastavni deo sovjetske vojne nauke koja se bavi razradom naučnih metoda i oblika obuke i vaspitanja ljudstva oružanih snaga, metoda i oblika pripreme nižih i viših taktičkih i združenih jedinica, štabova i komandnog sastava. Neophodnost ove teorije u okvirima savremene vojne nauke zasniva se na tome da su organizacija vojske i njena tehnička oprema postale neobično složene. Pripremiti oružane snage za izvođenje borbenih dejstava u savremenom ratu moguće je jedino na strogo naučnoj osnovi, kakva i jeste teorija obučavanja i vaspitanja vojske. Ova grana vojnih znanja u sistemu vojne nauke je najtešnje povezana s ratnom veština, koju teorija obučavanja i vaspitanja trupa neposredno opslužuje.

U osnovi obuke i vaspitanja trupa nalazi se najvažnija postavka sovjetske vojne nauke, prema kojoj obuka trupa mora biti uvek uskladena s vaspitanjem i građena prema zahtevima savremenog rata. Prilikom izvođenja obuke ljudstva u jedinicama i u vojnim školama u punoj meri mogu i treba da budu primenjeni svi osnovni načini i postupci sovjetske pedagogije, uzimajući u obzir specijalne strane vojne delatnosti i vojne obuke.

Teorija obučavanja i vaspitanja obuhvata obuku i vaspitanje ljudstva neposredno u trupi, u srednjim i višim vojnim školama (vojnim učilištima, tečajevima za usavršavanje, u institutima i vojnim akademijama). U vojnim školama ona se deli obično na metodike nastavnih disciplina: taktike, operativne veštine, strategije, vojne istorije, vojne geografije, vojne administracije itd.

Osobenost obuke i vaspitanja trupa uslovljena je time što ona pre svega ima cilj pripremu ljudskih kontingenata za neposredno vođenje oružane borbe. U procesu obuke i vaspitanja dolazi do potrebe da se posao obavlja sa najraznovrsnijim kategorijama ljudstva, gde se teži ne samo individualnoj obuci i vaspitanju ljudstva već i usklađivanju rada nižih i viših taktičkih i združenih jedinica za izvođenje boja.

Obuka i vaspitanje vojske dele se na metodiku jedinačne pripreme vojnika i podoficira, metodiku pripreme posluga, posada, nižih i viših taktičkih i združenih jedinica, organa pozadine i organa za rukovođenje dejstvima u boju i na metodiku usavršavanja pripreme komandnog sastava. Metodika jedinačne obuke ljudstva deli se na metodike raznih disciplina: političke pripreme, taktičke, vatrenе, strojeve, fizičke, specijalne pripreme itd. Metodika obuke taktičkih i združenih jedinica, štabova i organa pozadine uključuje metodiku taktičke pripreme i metodiku obuke iz svoje specijalnosti.

Da bi se shvatila specifičnost nastavnog i vaspitnog rada u oružanim snagama, neophodno je pre svega uzeti u obzir da je delatnost oružanih snaga u celini neprekidni proces sticanja znanja i navika neophodnih za izvođenje borbenih dejstava. Obuka i vaspitanje koje se neprekidno razvija u procesu služenja vojnog roka čine osnovni zadatak i glavnu službenu funkciju čitavog ljudstva oružanih snaga, funkciju svih taktičkih i združenih jedinica u miru. U ratu ova funkcija i dalje se zadržava.

Na taj način nastavni i vaspitni rad u oružanim snagama predstavlja neprekidan proces usavršavanja znanja, usađivanja jedinicama određenih moralno-borbenih osobina i navika, potrebnih za vođenje borbenih dejstava u svakoj situaciji.

Usložavanje oružane borbe u savremenim ratovima, razvitak i usavršavanje borbene tehnike i njena upotreba u masovnim razmerama, odlučni karakter ratnih dejstava, visoka borbena aktivnost i napetost borbenih dejstava, njihova sposobnost manevrovanja i dinamika — zahte-

vaju da ljudstvo KoV, avijacije i mornarice stekne naročite osobine svojstvene samo oružanim snagama: umešnost veštog izvođenja oružane borbe u svim njenim nijansama, iskorišćavanje na bojištu složene i raznovrsne ratne tehnike, obezbeđenje sigurnog sadejstva, borbene usklađenosti u svim vidovima borbenih dejstava u svakoj situaciji. Za rešavanje ovog zadatka potrebni su naročiti oblici, metodi, načini i sredstva koja obezbeđuju obuku i vaspitanje vojske u duhu zahteva savremene ratne veštine.

Rešenje svih složenih zadataka obuke i vaspitanja oružanih snaga i u miru i u ratu, prirodno, ne može se zamisliti bez odgovarajuće naučne teorije, koja, koristeći se svim dostignućima opšte pedagogije uporedo s tim ne ostaje u njenim okvirima, jer postavke opšte pedagogije, koja određuje oblike i metode vaspitanja i obuke u školama, ne mogu u potpunosti odgovarati specifičnim zadatacima i zahtevima pripreme oružanih snaga.

Vojna obuka uključuje ne samo pripremu iz jedne određene specijalnosti ili vida delatnosti, ona se bavi pripremom ljudstva i kolektiva raznih specijalnosti, svih robova vojske, opremljenih najraznovrsnijom borbenom tehnikom i sa najrazličnjim namenama, koji deluju u toku borbenih dejstava u tesnom sadejstvu jednih sa drugima.

Uporedo s borbenom pripremom ide i proces političke pripreme trupa, vaspitanje vojnih lica u duhu sovjetskog patriotizma, bezgranične odanosti socijalističkoj otadžbini, velikim idealima komunizma, u duhu prijateljstva naroda i proleterskog internacionalizma, u duhu višoke političke budnosti i borbene gotovosti da bilo u kom momentu izvrši svoj sveti dug zaštite dostignuća socijalizma.

Komunistička partija uspešno rešava zadatak razvijanja naučnog pogleda na svet svih članova našeg društva. Ovlađivanje marksističko-lenjinističkom teorijom postalo je nasušna potreba sovjetskih ljudi, ubrajajući tu i sovjetske vojнике. Sada postoje svi uslovi za to da se političko

vaspitanje sovjetskih vojnika sprovodi na nivou zahteva koje su postavili u odnosu na ideoološki rad XXII kongres partije, program KPSS, junske (1963. god.) plenum CK KPSS. Kao i za sve sovjetske ljudе, za vojnike naših oružanih snaga ogroman značaj ima izvršavanje moralnog kodeksa graditelja komunizma, koji u sebi sadrži visoke zahteve našeg društva prema svakom njegovom članu.

Borbeno vaspitanje ima cilj da se kod boraca izgrade takve osobine kao što su hrabrost, čvrstina, upornost, neustrašivost u borbi, a takođe i sposobnost savlađivanja i podnošenja fizičkog i moralnog opterećenja, ne gubeći pri tom visoki borbeni duh i volju za pobedom.

U ratu pred oružanim snagama pojavljuju se novi zadaci, kao priprema rezervi, izvođenje obuke u veoma kratkim rokovima, priprema vojske za rešavanje određenih borbenih zadataka, prenošenje i usvajanje borbenog iskustva stečenog tokom rata i ovladavanje novim obrascima brzo rastuće nove ratne tehnike u toku rata.

Sasvim je razumljivo da je uspešno rešavanje ovih zadataka mogućno samo na osnovi iskustva i zaključaka iz postavki vojne teorije. Sadržaj obuke i vaspitanja, to jest skup znanja koja se predaju i osobina koje se usajuju, određuje vojna nauka, a u prvom redu takav njen sastavni deo kao što je ratna veština, koja daje uputstva šta treba učiti. Što se tiče teorije obuke i vaspitanja trupa, ona je dužna da odredi one najprikladnije sadržaje, načine, oblike i metode saopštavanja neophodnih znanja i sticanja potrebnih kvaliteta koji bi omogućavali da se najuspešnije postigne cilj, to jest pripremu trupa čiji su borbeni moral i borbena obuka prvaklasi, to jest da odgovara na pitanje: kako učiti.

Pri tom osnovni zahtevi teorije obuke i vaspitanja, koji čine osnovu pripreme jedinica, jesu: nerazrušivo jedinstvo političkog i vojnog vaspitanja, obuka u pravcu stalnog održavanja visoke borbene gotovosti aktivnih ofanzivnih dejstava i upornost u postizanju cilja, majstorsko rukovanje borbenom tehnikom, priprema vojske za

rat sa jakim i tehnički dobro opremljenim protivnikom, prestizanje drugih armija u pogledu stepena obuke i stalna borbena gotovost vojske za uništenje neprijatelja.

Na taj način, teorija obuke i vaspitanja vojske ulazi u sastav sovjetske vojne nauke, potpuno je njoj podređena i pozvana da služi njenim zahtevima. Pri tome je teorija obuke i vaspitanja vojske neposredno vezana, kao što je napred istaknuto, pre svega s ratnom veštinom koja daje osnovne usmeravajuće postavke o pitanju pripreme oružanih snaga za vođenje borbenih dejstava u datim istorijskim uslovima. U istoj meri ona je povezana s opštom teorijom vojne nauke i pre svega s onim njenim delom koji se bavi izučavanjem i korišćenjem zakonitosti koje uslovljavaju moral trupa i vaspitanje visokih moralno-borbenih kvaliteta.

Kao sastavni deo vojne nauke, teorija obuke i vaspitanja vojske uključuje: opšta teorijska obrazloženja i postavke vojne pedagogije; osnove vojne obuke; osnove vojnog i političkog vaspitanja; metodiku obuke i vaspitanja vojske. Ovi sastavni delovi nalaze se u tesnoj uzajamnoj vezi i određuju i uslovljavaju jedan drugog.

Teorija obuke i vaspitanja vojske uzima za predmet razradu osnovnih principa organizacije i izvođenja čitavog nastavnog i vaspitnog rada u celini kod sovjetskih oružanih snaga. Pri tome osnovi teorije obuke i vaspitanja vojske ne mogu se uzimati kao nešto jednom zauvek dato, nepromenljivo, kao zbornik zakona i dogmi podesnih za sve uslove nastavnog i vaspitnog rada u vojsci i mornarici. Bez sumnje, ove osnove sadrže mnoga načela koja su bila određena i proverena u dugotrajnom procesu prethodnog nastavnog i vaspitnog rada. Međutim, neprekidno razvijanje vojnog dela, a posebno promena u naoružanju, organizaciji i načinu rada vojske, zahtevaju takođe odgovarajuće promene u teoriji obuke i vaspitanja vojske.

U odeljku »*Osnovi vojne obuke*« izlažu se opšti principi procesa obuke ljudstva oružanih snaga u okvirima određenog sistema znanja, umešnosti i navika, neophod-

nih za rešavanje zadataka u ratu. Sistem vojne obuke polazi pre svega od karaktera savremenih borbenih dejstava u kojima učestvuju velike mase trupa sa različitom borbenom tehnikom, a čiji se uspeh postiže sadejstvom različnih rodova vojske, огромним напрезањем svih moralnih i fizičkih snaga. U isto vreme vojna obuka treba da ima na umu da se u savremenim ratnim dejstvima povećava uloga i značaj samostalnih dejstava relativno malih snaga, koje rešavaju zadatke na samostalnim pravcima, često bez neposrednog sadejstva s drugim snagama. U procesu vojne obuke iskorišćuju se dostignuća sovjetske pedagogije, njene opšte postavke, kao i, razrađeni od strane pedagogije, didaktički principi obuke: očiglednost, sistematičnost i planski način obuke, solidnost usvajanja znanja, dostupnost obuke i princip aktivnosti slušalaca.

U odeljku »*Osnovi vojnog vaspitanja*« iznose se načini vaspitanja ljudstva oružanih snaga u uslovima mira i rata, određuju se putevi i sredstva vaspitanja visokih moralno-borbenih osobina sovjetskih vojnika. Sadržaj vaspitnog rada određuju marksističko-lenjinistička teorija, odluke Komunističke partije i sovjetske vlade, moralni zakoni graditelja komunizma i zahtevi sovjetske vojne nauke i vojna pravila. »... Vaspitanje«, ukazivao je M. I. Kalinjin, »jeste određeni, celishodan i sistematski uticaj na psihologiju onoga koji se vaspitava da mu se usade osobine koje želi vaspitač.«¹¹⁶⁾

Vaspitanje u našim uslovima znači usađivanje komunističkog pogleda na svet, morala i pravila socijalističkog života, stvaranje određenih crta karaktera i volje, navika i ukusa, razvijanje određenih fizičkih svojstava itd.

Ova definicija u potpunosti odražava ciljeve vaspitanja sovjetskih vojnika, koje se u celini zasniva na teoriji marksizma-lenjinizma, na socijalističkoj ideologiji i politici Komunističke partije i ima glavni zadatak celis-

¹¹⁶⁾ М. И. Калинин. Статьи и речи о коммунистическом воспитании. Учпедгиз, 1951, стр. 102.

hodno i sistematsko razvijanje osobina koje su svojstvene sovjetskim ljudima, ljudima novog, komunističkog morala, i na osnovi svega toga usađivanje vojnicima visokih moralno-borbenih osobina. Vojničko vaspitanje ima cilj da izgradi kod sovjetskih vojnika one osobine koje se uslovljavaju karakterom i zahtevima savremenih ratova i plemenitim ciljevima koji stoje pred sovjetskim oružanim snagama u odbrani naše zemlje i svih zemalja socijalizma od imperijalističke agresije.

U procesu vojnog i političkog vaspitanja veliki značaj ima usađivanje sovjetskim vojnicima duha borbene aktivnosti, razvijanje u njih odlučnosti, inicijative, vaspitanje osećanja vojničke časti i dužnosti proleterskog internacionalizma, socijalističkog patriotizma, uporno razvijanje osećanja mržnje prema neprijateljima sovjetskog naroda i svih drugih miroljubivih naroda — imperijalističkim potpaljivačima rata. Snažan izvor političkog i vojničkog vaspitanja je herojska istorija naše Komunističke partije, njene slavne revolucionarne tradicije i borbene tradicije sovjetskih oružanih snaga.

Na osnovi opštih postavki teorije obuke i vaspitanja vojske određuje se metodika njene obuke i vaspitanja. Pod metodikom obuke i vaspitanja podrazumeva se kompleks naučno zasnovanih postavki o najboljim metodama, oblicima i načinima usađivanja pojedinim vojnim licima i vojnim kolektivima znanja i navika neophodnih za njihovu praktičnu delatnost kako u ratu tako i u miru.

U svom opštem delu metodika razmatra one principijelne postavke koje su obavezne i polazne za sve konkretnе metodike, objedinjene jedinstvom opšteg cilja koji stoji pred obukom i vaspitanjem jedinica. Obuka i vaspitanje trupa zahtevaju brižljivo promišljen sistem metodika, koji mora strogo da se rukovodi zahtevima programa obuke, a ujedno da vodi računa o osobenostima službene delatnosti i nastavno-vaspitnog rada sovjetskih oružanih snaga.

Metodika obuke i vaspitanja, kao deo teorije obuke i vaspitanja vojske, obuhvata dve osnovne grupe:

- metodiku obuke i vaspitanja u jedinicama;
- metodiku obuke i vaspitanja u vojnim školama.

Metodika obuke i vaspitanja u jedinicama sastoji se od:

- jedinačne obuke i vaspitanja vojnika i mornara;
- usavršavanja starešinskog kadra (podoficira, oficira, generala, admirala);
- obuke taktičkih, združenih i operativnih jedinica, organa upravljanja i materijalno-tehničkog obezbeđenja;
- metodike izvođenja ratnih igara, komandno-štarnih vežbi i manevra.

Složenija u sistemu metodiká je metodika pripreme taktičkih, združenih i operativnih jedinica, organa upravljanja i materijalno-tehničkog obezbeđenja, kao i metodika ratnih igara, vežbi i manevra. Metodika obuke trupe oslanja se na dostignuća svih ostalih metodika i pozvana je da razrađuje racionalne načine i metode pripreme svih vojnih organizama za dejstva u svakojakim uslovima situacije. Vodeći računa o specifičnosti organizacije i borbenoj nameni svake vojne organizacije, metodika obuke jedinica uključuje pripremu taktičkih i združenih jedinica, štabova i organa pozadine.

Prema tome, metodika obuke i vaspitanja vojske predstavljaju složen, uređen sistem naučno zasnovanih postavki o načinima, oblicima i metodima širenja vojnih znanja i navika neophodnih za uspešno izvršavanje borbenih zadataka kako od strane pojedinih vojnih lica tako i čitavih taktičkih, združenih i operativnih jedinica.

Ni teorija obuke i vaspitanja u celini, ni konkretnе metodike nemaju cilj i nisu kadre da predvide metode podjednako pogodne za različite uslove situacije. Teorija obuke i vaspitanja vojske mora da nauči vojнике da se stvaralački koriste u obuci bogatstvom i raznolikošću oblika i metoda u zavisnosti od cilja nastavnih časova, sastava slušalaca, uslova izvođenja nastave, njihovog materijalnog obezbeđenja i sl. Ujedno je njen zadatak da vodi najenergičniju borbu protiv shematsizma i šablonu, pro-

tiv pokušaja pretvaranja ovih ili onih načina i sredstava obuke i vaspitanja u univerzalne, koji su pogodni za sve slučajeve života. Zbog toga je vrlo važno da se na svaki način podržava i razvija stvaralačka inicijativa oficira i generala u njihovom istraživanju novih, najracionalnijih metoda i načina obuke i vaspitanja vojske u procesu praktičnog rada.

Interesi daljeg poboljšavanja kvaliteta političke i borbenе pripreme vojske uporno zahtevaju naučno i duboko uopštавanje ogromnog iskustva prikupljenog u jedinicama i u vojnim školama iz te oblasti.

VOJNA ADMINISTRACIJA

Vojna administracija predstavlja jednu od grana vojne nauke. Ona je čvrsto vezana s drugim granama vojnih znanja, a naročito s ratnom veštinom. U osnovi ove veze leži zavisnost organizacionih oblika od načina i oblika vođenja oružane borbe. Ako se ratna veština bavi pitanjima priprema i vođenja oružane borbe u različnim razmerama, to vojna administracija na osnovi zahteva ratne veštine, na osnovi ekonomskih i političkih mogućnosti zemlje — razrađuje teoriju izgradnje i organizacije oružanih snaga države.

Već se u ratovima prošlosti u skladu s razvojem oružanih snaga sve intenzivnije osećala potreba za naučnom razradom osnova organizacije vojske, njenih sastavnih elemenata, njihovih uzajamnih odnosa, načina službovanja i snabdevanja vojske. Ova pitanja razrađivala su se u početku kao sastavni delovi radova iz strategije, taktike, a ponekad u vidu opštih pouka. Usložnjavanje ratnih dejstava i povećavanje njihovog zamaha izazvali su brojni porast vojske i komplikovanje organizacionih struktura armija; pojavila se potreba stvaranja specijalne nauke, koja bi se bavila istraživanjem pitanja izgradnje i održavanja oružanih snaga.

Potreba za takvom naukom naročito je porasla kad se u ulozi vladajuće društveno-ekonomskе formacije učvrstio kapitalizam sa masovnim armijama kadrovskog sistema i opštom vojnom obavezom. Razvoj vojnog dela doveo je do još složenije organizacije ovih armija u poređenju sa armijama feudalnog perioda; način služenja u vojsci se pri tome jako promenio. Doživotna vojna obaveza vojnika bila je zamenjena relativno kratkotrajnim rokom aktivnog služenja u kadru s priličnim rokom zadržavanja u rezervi, koji se po svom karakteru i nameni delio na nekoliko kategorija. Prelazak sa relativno jednostavnih sistema vrbovanja i regrutske obaveze na opštu vojnu obavezu i na opštu vojnu obuku, a takođe i takva nova pojava u vojnom delu kao što je mobilizacija — sve to je iziskivalo stvaranje razgranatog sistema organa lokalne vojne uprave, koji su vodili evidenciju stanovništva koje je potpalo pod vojnu obavezu, njegovu pripremu u miru, a koji bi u ratu vršili pozivanje obveznika u oružane snage putem mobilizacije.

Mogućnosti za pripremu vojske i celokupnog njenog ljudstva u uslovima relativno kratkotrajnog zadržavanja u aktivnoj vojnoj službi takođe su se naglo promenile, usled čega se pojavila potreba za razradom novih osnova u rešavanju ovih zadataka. Sve ovo dovelo je do pojave i do uobičavanja sistema vojnoteorijskih znanja koji se u nas učvrstio pod nazivom vojna administracija.

Neki smatraju da je termin »vojna administracija« tobože zastareo. Po našem mišljenju on se može zadržati i u savremenim uslovima, jer se pod tim pojmom podrazumevaju pitanja vojnog sistema države, organizacije i upravljanja oružanim snagama.

Osnovni problemi kojima se bavi vojna administracija jesu:

- razrada pitanja organizacije oružanih snaga i vojne uprave;
- istraživanje i razrada osnova popunjavanja oružanih snaga i služenja u armiji svih kategorija vojnih lica i razrada pravnih normi u vezi s tim;

— istraživanje i razrada pitanja organizacije života vojske i služenja;

— mobilizacija i demobilizacija armije;

— vojna privreda i dr.

— Vojna administracija razrađuje opšte naučne osnove uređenja i organizacija oružanih snaga u celini i pitanja organizacije njihovih sastavnih delova: vidova oružanih snaga, rodova vojske, združenih i operativnih jedinica u zavisnosti od načina i oblika oružane borbe, a pre svega od zahteva ratne veštine.

Između vojne administracije i ratne veštine postoji stalna uzajamna veza uz određujuću ulogu ratne veštine. Na osnovu zahteva ratne veština vojna administracija istražuje i razrađuje takva pitanja kao što su uslovi postizanja operativne, taktičke i administrativno-privredne samostalnosti trupnih jedinica, jednostavnosti i gipkosti njihovih organizacionih oblika, brzine prelaška od mirnog stanja u ratno (brzina mobilizacije i razvijanja). Ovamo idu i pitanja svestranog njihovog obezbeđenja u materijalnom, tehničkom i drugom pogledu.

Strategija objedinjuje zahteve taktike i operativne veštine u odnosu na uređenje oružanih snaga. Ona konkretnizuje ove zahteve uzimajući u obzir mogućnosti države i njenih vojnih zadataka, karaktera ratišta, opšteg stanja borbene gotovosti, materijalnog obezbeđenja oružanih snaga itd. Na taj način strategija određuje osnovnu strukturu kojoj treba da odgovara izgradnja oružanih snaga u celini i njihova organizacija, a takođe osnovi i rokovi mobilizacije jedinica u slučaju rata. Strategija određuje opšte uslove kompletiranja i naoružanja armije, organizaciju pripreme obučenih vojnih rezervi, organizacione osnove izgradnje pozadine oružanih snaga u celini i druga pitanja.

Operativna veština uslovjava zahteve kojima treba da odgovaraju operativne jedinice (armije svih namena i frontovske formacije). Operativna veština je zainteresovana za određeni odnos količine viših taktičkih jedinica

različnih rodova vojske u okvirima operativnih jedinica, u skladu sa organima upravljanja u odnosu na zadatke koje oni rešavaju i u racionalnoj organizaciji organa materijalno-tehničkog obezbeđenja. Veliki značaj se poklanja organizacionim oblicima rodova vojske, namenjenih za pojačanje operativnih jedinica za račun rezervi Vrhovne komande.

Taktika određuje osnovna načela, kojih se treba pridržavati zato da bi organizacija vojske odgovarala karakteru savremenog boja i načinima njegovog izvođenja. Za taktiku predstavljaju važnost ne samo oblici organizacije vojske već i kvalitet i količina borbene tehnike, njena taktičko-tehnička svojstva, u kom stepenu su zasićene njome združene i taktičke jedinice.

Na taj način vojna administracija razrađuje osnove organizacije, kompletiranja vojske i mnoga druga pitanja, ali ne proizvoljno, niti sama od sebe, već na osnovi zahteva rata, ratne veštine, a takođe i mogućnosti zemlje.

Vojna administracija proučava i razrađuje sistem i organizacione oblike centralnih i lokalnih organa vojne uprave i njihovih sastavnih delova. Ona razmatra organizacione osnove upravljanja frontovima, armijama, vojnim okruzima, združenim jedinicama i delovima jedinica svih rodova vojske i vidova oružanih snaga.

Razrađujući naučne osnove upravljanja vojskom, vojna administracija razmatra približno ova principijelna pitanja:

- oblike upravljanja (jednostarešinstvo i kolegijalnost);
- metode upravljanja (centralizovano, decentralizovano i kombinovano) i njihov uzajamni odnos;
- oblike potčinjavanja (neposredno i potčinjavanje u operativnom smislu).

Vojna administracija razrađuje načine popunjavanja oružanih snaga ljudstvom i način njihovog služenja u armiji. Pravilno rešenje ovog pitanja ima naročito važan

značaj s gledišta ratne veštine i njenog razvijanja. Poznato je da promene u načinu proizvodnje izazivaju promene u razvitku ratne veštine ne neposredno, već preko vojne tehnike i ljudstva od kojih se formiraju oružane snage. Baš čovek i tehnika predstavljaju one faktore koji se u prvom redu uzimaju u obzir od ratne veštine pri izradi načina i oblika vođenja operacija i rata u celini. Od kvaliteta masa, naoružanih, organizovanih i opremljenih na odgovarajući način, na kraju krajeva zavisi tok i ishod oružane borbe i ovi ili oni načini, što ne može a da ne uzme u obzir vojna administracija prilikom popunjavanja armije ljudstvom.

Nabrojana pitanja, a takođe i pitanja mobilizacije i demobilizacije armije i drugi problemi koje rešava vojna administracija, govore ne samo o velikoj ulozi ove discipline u sastavu vojne nauke nego u isto vreme vode vojne kadrove ka dubokom shvatanju teorijskih osnova i praktičnih načina izgradnje oružanih snaga u celini, organizaciji njihovih pojedinih elemenata i uzajamnog odnosa raznih vojnih organizama u rodovima vojske i vidova oružanih snaga. Poznavanje osnovnih načela izgradnje vojske obezbeđuje duboko shvatanje i ratne veštine, njene teorije i organizacije trupa — taktičkih, združenih i operativnih jedinica, njihovih borbenih mogućnosti, zahvaljujući čemu komandant može aktivno, stvaralački iskoristiti sve mogućnosti date organizacije vojske u nastalim konkretnim uslovima.

Već V. I. Lenjin je ukazivao na vojsku kao na jedan od obrazaca dobre organizacije. »Pa ova organizacija dobra je samo zbog toga«, govorio je on, »što je ona gipka, sposobna u isto vreme da daje milionima ljudi *jedinstvenu volju*, ... kad u ime jednog cilja, nadahnuti jednom željom, milioni ljudi menjaju oblik svog opštenja i svojih dejstava, menjaju mesto i načine delatnosti, menjaju oružda i oružje u skladu sa promenama situacije i zahtevima borbe.«¹¹⁷⁾

¹¹⁷⁾ В. И. Ленин. Соч., т. 21, стр. 226.

Vojna administracija, doprinoseći postizanju svih ovih osobina u vojsci, pruža našim vojnim kadrovima potpunu predstavu o tome od kojih se elemenata formira izgradnja oružanih snaga, njihova organizacija i druge životne funkcije i pod uticajem kakvih uzroka i u kom pravcu se one razvijaju. Time se unosi jedinstvo pogleda u dato pitanje, što omogućava da se pravilno postavlja teorijska obrada naučnih problema izgradnje oružanih snaga.

VOJNA GEOGRAFIJA

Vojna geografija je grana vojne nauke koja istražuje savremeno stanje političkih, ekonomskih, prirodnih i vojnih uslova raznih zemalja, ratišta i pojedinih rejona sa gledišta njihovog uticaja na pripremu i vođenje ratnih dejstava u celini. Ona obezbeđuje vojnu nauku činjeničnim materijalima, uopštavanjima i zaključcima. Vojna geografija potpomaže otkrivanje najvažnijih privrednih i političko-administrativnih centara i ekonomskih rejona strategijskog i operativnog značaja, koji mogu da postanu objektima ratnih dejstava na ovom ili onom ratištu.

Pokušaji uzimanja u obzir geografskih uslova u interesu rata stari su isto toliko kao i sama ratna veština. Sačuvan je niz dokumenata koji svedoče o tome da se u ruskoj ratnoj veštini poklanjala ozbiljna pažnja proceni geografskog faktora. Zanimljivo je o tom pitanju mišljenje V. N. Tatiščeva. »Upravo geografija«, piše Tatiščev, »predstavlja opisivanje pojedinih oblasti ili krajeva... U svim, pre svega u vojnim pitanjima, potrebno je u opisivanju svih krajeva ukazivati ne samo brda, jezera, močvare i šume nego i sve tesnace i po prirodi jaka mesta, što se u zemljишnim kartama ne može označiti, kako bi general mogao unapred da zna gde će bez opasnosti smestiti svoje trupe i na kom mestu može da izvrši napad; ono što se smatra velikom mudrošću vojskovođe jeste to da se ponekad i sa malom vojskom pobeđuju velike zahvaljujući dobrom položaju; bez toga znanja lako može

doći do nesreće i do gubitka vlastitih trupa; kao što i moreplovac pre svega mora znati gde se nalazi plićak ili podvodni kamen, a ne da razmišlja onda kada se već nasukao.«¹¹⁸⁾

Tatiščev je isticao neophodnost vojnogeografskih znanja za širi krug oficira: »Vojni krugovi i generali do poslednjeg oficira... treba da znaju: gde su i kakve su tvrđave, kakvi za neprijatelja u toku napada mogu biti povoljni ili nepovoljni uslovi; gde je pogodnije neprijatelja zadržati ili pobediti, a kako se u slučaju neuspeha povući — sve ovo potrebno je temeljito znati.«¹¹⁹⁾

Rusiji pripada neosporni prioritet u stvaranju vojne geografije kao nauke. Njene osnove postavio je P. A. Jazikov, prvi profesor katedre vojne geografije u akademiji generalštaba. U svojoj knjizi »Iskustvo teorije vojne geografije«, stampanoj 1838. godine, on je za njegovo vreme tačno odredio zadatak vojne geografije, koji se ne sastoji u običnom opisivanju, već u izučavanju onog uticaja koji mogu ispoljavati na dejstvo trupa »različni geografski oblici zemljine površine i različni geografski objekti, kako bi se stvorio tačan pojam o tome kakvu strategijsku vrednost ili značaj mogu imati kako čitavi prostori ili države koje na zemljишnoj kugli dele prirodne i političke granice, tako i geografski objekti koji ulaze u sastav ovih prostora.«¹²⁰⁾

Dosta je truda uložio u razvoj vojne geografije i D. A. Miljutin. U svojoj knjizi »Prva iskustva vojne statistike«, izdatoj 1847. godine, on je prvi put formulisao postavke da »prilikom strategijskih istraživanja ratišta nije moguće ograničavati se samo geografskim podacima, odstranjujući sve druge, kao, na primer, političke, moralne

¹¹⁸⁾ В. Н. Татищев. Избранные труды по географии России. Географиздат, 1950, стр. 203, 205.

¹¹⁹⁾ Там же, стр. 78.

¹²⁰⁾ П. Языков. Опыт теории военной географии. СПБ, 1838, стр. 25.

komponente i dr.«¹²¹) Miljutin je smatrao da se zadaci vojne geografije sastoje u tome da se »znatno proširi krug razmatranja, uvezši za njihovu osnovu, osim zemljišta, i sve one uslove koji u svakoj državi uopšte određuju njeni sredstva i načine vođenja rata, pogodnosti ili nepogodnosti geografske, etnografske ili političke situacije u odnosu na opšta vojna shvatanja; a kroz to, istraživanja će se širiti gotovo na čitavu državu i vodiće ka opštem cilju: ka određivanju snage i moći države u vojnem pogledu.«¹²²)

Na taj način već u XIX veku bila su široko ne samo postavljena već i rešena mnoga pitanja vojne geografije kao nauke, formulisan je njen zadatak i metodi, a odredene su i njene veze s drugim naukama. U to doba stvorene sheme vojno-geografskog proučavanja država i ratišta bile su sačuvane gotovo u nepromjenjenom obliku sve do velike oktobarske socijalističke revolucije.

Nova etapa u razvoju vojne geografije je nerazdvojno vezana sa sovjetskom vojnom naukom. Vojna geografija sastoji se od dva osnovna dela: poznavanja zemalja u vojnem pogledu i opisivanja ratišta. U prvom delu vrše se istraživanja fizičko-geografskih uslova, ekonomike i političke organizacije raznih zemalja prema zahtevima vojne nauke u celini, a prvenstveno ratne veštine. U drugom delu vojna geografija u interesu strategije i operativne veštine proučava razna ratišta, to jest teorije i akvatorije, sa gledišta pripreme i izvođenja na njima ratnih dejstava različitog obima.

Zaključcima i uopštavanjima vojne geografije koriste se svi sastavni delovi vojne nauke. Vojna geografija je najtešnje povezana s ratnom veštinom. Poznato je da se borbena dejstva trupa izvode u određenoj geografskoj sredini (na određenom zemljištu, u određenim klimatskim uslovima sa određenim stanjem tla). Prirodni uslovi ispoljavaju važan uticaj na borbena dejstva trupa i u savre-

¹²¹) Д. Милютин. Первые опыты военной статистики. СПБ, 1847, стр. 30.

¹²²) Там же, стр. 31.

menim uslovima, o čemu svakako mora voditi računa vojna nauka. Na primer, od prirodnih uslova u znatnoj meri zavisi upotreba ne samo određenih snaga i sredstava nego i način njihovih dejstava. Takav novi faktor operativno-taktičke situacije kao što je radioaktivna kontaminacija zemljišta, koja nastaje prilikom upotrebe nuklearnog oružja, u znatnoj meri zavisi od mesnih geografskih uslova. Uticaj geografske sredine proučava se i uzima u obzir prilikom planiranja i tokom izvođenja borbe i operacija. Proučavanjem uticaja prirodnih uslova na izvođenje borbenih dejstava bavi se vojna geografija.

U svojim zaključcima i uopštavanjima vojna geografija koristi se podacima iz političke, ekonomске i fizičke geografije, kao i podacima iz čitavog niza drugih socijalno-političkih, ekonomskih i vojnih nauka. Vojna geografija koristi se podacima ovih nauka ne mehanički, nego stvaralački, pretresajući ih u svetlosti ratnih potreba i određujući uticaj koji mogu ispoljiti pojedini geografski faktori na vođenje ratnih dejstava i rata u celini.

Karakter i stepen potpunosti orientacije zavisi uvek od stepena komandne instance za koju je ona namenjena. Više komandne instance, na primer, imaju potrebu potpunijeg poznavanja svih činilaca karakterističnih za mogućnosti pojedinih zemalja, kao i poznavanja uslova vođenja oružane borbe na raznim ratištima. Niže instance zahtevaju mnogo uža obaveštenja, koja se odnose na konkretnе podatke o karakteru ratišta, ili zone zemljišta, rejona ili odseka gde će dejstvovati.

Iz političke geografije vojna geografija crpe podatke o situaciji u kojoj se nalaze ove ili one zemlje, o njihovom stanovništvu, društvenom i državnom uređenju, o unutrašnjoj i spoljnoj politici rukovodećih krugova, o međusobnim odnosima sa SSSR i drugim socijalističkim zemljama. Ekonomski geografija obezbeđuje vojnu geografiju podacima o proizvodnim snagama zemalja, o prirodnim bogatstvima, o rasporedu i nivou razvoja industrije i poljoprivrede, o vojnoj industriji, transportu, finansijama i ekonomskim vezama s drugim zemljama. Iz

raznih zvaničnih izvora (referati o stanju budžeta, brojnog stanja oružanih snaga, statističkih podataka iz raznih grana narodne privrede, a takođe i iz štampe) vojna geografija uzima razne podatke koji karakterišu vojni potencijal ove ili one države, brojno stanje, naoružanje i borbeni sastav oružanih snaga, mogućnost njihovog razvijanja u ratu i stepen spremnosti ratišta. Fizička geografija pruža vojnoj geografiji podatke: o površinskom sklopu zemljišta, o vegetaciji, klimatskim prilikama i o hidrografiji.

Vojna geografija sve ove podatke istražuje prema zahtevima vojne nauke. Ona određuje kakav uticaj na vođenje rata i ratnih dejstava imaju prirodni fizičko-geografski uslovi pojedinih teritorija. Vojna geografija razotkriva uticaj različnih socijalno-političkih uslova, na vođenje rata i ratnih dejstava, kao i konkretne mogućnosti pojedinih zemalja u odnosu na izvođenje savremenog rata (rezerve i raspored ekonomike, mogućnosti transporta, vojne baze, sredstva i sistem veze, utvrđenja, karakteristike stanovništva, stanje oružanih snaga i sl.). Vojna geografija pomaže otkrivanju važnih industrijskih i političko-administrativnih centara i ekonomskih rejona strategijskog i operativnog značaja, koji mogu da budu objekti vojnih dejstava na jednom od ratišta, čije rušenje ili gubitak može imati velike posledice za dalje vođenje rata od strane pojedinih zemalja. Ovakva i niz drugih pitanja koja razmatra vojna geografija čine posebnu oblast — poznavanje zemalja u vojnom pogledu.

Pored izučavanja zemalja, vojna geografija istražuje, kako je već istaknuto, i razna ratišta, to jest rejone, teritorije i akvatorije, sa gledišta pripreme i vođenja na njima ratnih dejstava operacija i bojava. Analizirajući svestrano sve podatke, vojna geografija razotkriva osobine svojstvene pojedinim ratištima, čije poznavanje doprinosi celishodnijoj organizaciji i pripremi vojske. Time se olakšava rad komandanata i štabova pri razradi odluka u konkretnim uslovima ove ili one zemlje, ovog ili onog ratišta.

Vojnoj geografiji, kao nastavnoj disciplini, dodeljuje se zadatak da obezbedi slušaocima podatke o vojnim mogućnostima zemalja koje pripadaju ovom ili onom lageru, kao i podatke o prirodnim uslovima različnih rejona, teritorija i ratišta. Rešavajući ovaj zadatak, vojna geografija polazi od zahteva borbene i operativne pripreme jedinica u svetlosti zahteva savremenog rata.

VOJNOTEHNIČKE NAUKE

Pri razmatranju pitanja opšte teorije, a konkretno pri klasifikaciji vojne nauke već se ukazivalo na ulogu i mesto koje pripada vojnotehničkim naukama. Bila je okarakterisana njihova veza i uzajamna saradnja s pojedinim delovima, granama i disciplinama vojne nauke, a pre svega s ratnom veštinom. Ovde se mi ograničavamo samo na njihovo kratko nabranjanje.

Ali pre nego što ga navedemo potrebno je ukazati na opšti put razvitka nauke i tehnike, koji je istaknut u programu KPSS i koji ima neposredan odnos s razvojem vojnotehničkih nauka, a preko ovih — i s razvojem vojne nauke u celini. U programu KPSS je istaknuto da je dala perspektiva progrusa nauke i tehnike određena u današnje vreme pre svega *dostignućima vodećih grana prirodnih nauka: matematike, fizike, hemije i biologije*. Baš visoki nivo razvitka tih nauka je neophodan uslov razvoja i drugih nauka u koje idu i vojnotehničke nauke.

Ali u razvitku vojnotehničkih nauka postoji sopstvena specifičnost. Vojnotehničke nauke se pojavljuju kao organski sastavni deo vojne nauke i njihovi se zadaci određuju od vojne nauke u celini u interesima daljeg razvoja najnovijih sredstava oružane borbe. Time se, prirodno, vojnotehničke nauke razlikuju od opštih civilnih tehničkih nauka. Uporedo s tim treba istaći da se u vojnoj tehnici koncentrišu najperspektivnija dostignuća različnih tehničkih nauka, konkretno mašinogradnje, elektronike, auto-

matizacije, hemije itd. To govori o dijalektičkoj uzajamnoj usloviljenosti vojnotehničkih i tehničkih nauka.

Vojnotehničke nauke istražuju specijalna pitanja koja su svojstvena svakoj od njih. Tako, na primer, artiljerijske vojnotehničke nauke istražuju pitanja naoružanja — streljačkog, artiljerijskog, ubrajajući tu i raketno, vazduhoplovног и pomorskog. Ove nauke objedinjuju niz naučnih disciplina, koje proučavaju pitanja izgradnje raznog naoružanja, njegovih borbenih osobina i tehničku eksploataciju. Takve discipline jesu:

— osnovi organizacije materijalnog dela oružja — grana artiljerijske nauke, koja pomaže pravilnom rešavanju pitanja projektovanja naoružanja. Osnovi izgradnje municije — grana koja daje polazne podatke za proizvodnju granata i drugih vrsta municije. Eksplozivni materijali — grana, koja istražuje pitanje teorije njegove izrade i upotrebe u cilju uništavanja i rušenja;

— balistika unutrašnja i spoljna. Prva proučava pojave koje se dešavaju u kanalima cevi u trenutku opaljenja i zakone kretanja zrna tokom dejstva na njega barutnih gasova, daje polazne podatke za projektovanje naoružanja; druga — proučava zakone kretanja zrna u vazduhu i određuje balističke podatke naoružanja;

— teorija gađanja, koja se oslanja na teoriju verovatnoće i na teoriju grešaka, koja dopušta da se najpravilnije rešavaju borbeni zadaci pojedinim vidovima artiljerijskog oružja.

Artiljerijske vojnotehničke nauke povezane su s ratnom veštinom, a pre svega s taktikom rodova vojske i vidovima oružanih snaga, s operativnom veštinom. Usled svoje specifičnosti, oni pripadaju oblasti projektovanja, proizvodnje i eksploatacije materijalnog dela i najtešnje su povezane s drugim vojnotehničkim i tehničkim naukama.

Na sličan način mogu biti okarakterisane i takve vojnotehničke nauke kao što su:

- vojnotehničke nauke vezane za projektovanje proizvodnje i upotrebu raketnog-nuklearnog oružja;
- vojnovazduhoplovne vezane s izgradnjom aviona i s eksploatacijom borbene avijacije;
- tenkovske i automobilske, koje su povezane s proizvodnjom, korišćenjem i opravkom materijalnog dela oklopnih jedinica i auto-transporta;
- vojnopolomorske tehničke nauke, koje se odnose na oblast vojne brodogradnje i navigacije;
- vojnotransportne i veze, naročito elektrotehničke, radarske, radio-tehničke i druge vojnotehničke nauke;
- vojno-inžinjerijske nauke, i od njih fortifikacija — poljska i stalna, vojna mostogradnja i prelazak preko vodenih prepreka, vojni putevi, minsko-eksplozivni radovi i prepreke, maskiranje, snabdevanje vodom itd.
- Vojna kibernetika.

Naročito treba izdvojiti takve nove pravce u razvoju naučnih znanja i uobičajenih nauka kao što su opšta teorija borbene efektivnosti, matematička teorija istraživanja vojnih pojava i druge.

Vojna topografija, kao vojnotehnička nauka, koristi se podacima takvih tehničkih nauka kao što su geodezija i kartografija. Međutim, glavno i odlučujuće za vojnu topografiju je služenje interesima ratne veštine specifičnim sredstvima — topografskim obezbeđenjem trupa u operacijama, u bitkama i u borbi.

Ispunjavajući svoj zadatak, vojna topografija u interesu ratne veštine istražuje i obrazlaže načine i sredstva proučavanja zemljишta u vojnom pogledu. U savremenim uslovima takvo istraživanje predstavlja potpunu naučnu teoriju i povezano je s primenom razne složene tehnike sa korišćenjem specijalnih znanja. Ovo se odnosi na topografsko obezbeđenje borbenih dejstava vojske u operacijama svih obima, a u miru — nastave, manevra i ratnih igara.

Vojna topografija neprekidno radi na poboljšanju i usavršavanju postojećih topografskih karata, a u isto vreme razrađuje neophodne specijalne karte i borbene grafičke dokumente različite namene.

Važno je istaći da svaka od vojnotehničkih nauka ima veliki samostalni značaj, da rešava specifične, samo njoj svojstvene zadatke, a da u isto vreme deluje u interesu čitavog vojnog dela u celini, razotkrivajući njegove raznovrsne veze sa opštim progresom nauke i tehnike.

Čak iz daleko nepotpunog pregleda vojnotehničkih nauka može se videti kakav složen i veoma različit niz pitanja one obuhvataju i rešavaju, kako u interesu čitave vojne nauke u celini tako i u interesu svakog njenog dela posebno.

Razvoj vojnotehničkih nauka, kao i čitave vojne nauke, ne može se zaustaviti na postignutom. On je nedeljivo povezan s opštim razvojem proizvodnih snaga i s daljim razvitkom ljudskih znanja, koja se nalaze u neraskidivoj vezi s opštim progresom nauke i tehnike u savremenoj eposi.

Glava VI

USLOVI I FAKTORI, ZAKONI I PRINCIPI ORUŽANE BORBE

Pri određivanju karaktera svakog konkretnog rata marksizam-lenjinizam uzima u obzir: koje klase vode taj rat; društveno i državno uređenje zemalja koje učestvuju u ratu; kakvim političkim ciljevima teže u tom ratu zaraćene države. Tim činiocima se određuje pravedan ili nepravedan karakter ovog ili onog rata.

Sovjetska država je uvek istupala protiv imperijalističkih, osvajačkih, nepravednih ratova, i obrnuto, podržavala je ratove pravedne, oslobođilačke, revolucionarne.

Sovjetski Savez zajedno s drugim socijalističkim zemljama, miroljubivim državama i narodima čini sve da bi sprečio treći svetski rat i da bi stvorio uslove koji će dati mogućnost da se rat potpuno odbaci iz života društva. U isto vreme sovjetski narod preduzima sve nepohodne mere za obezbeđenje sigurnosti i neprikosnovenosti svoje socijalističke otadžbine i svih drugih zemalja socijalističkog lagera.

»KPSS i čitav sovjetski narod«, rečeno je u Programu partije, i »ubuduće će istupati protiv svih i svakojačkih osvajačkih ratova, ubrajajući tu i ratove između kapitalističkih zemalja, protiv lokalnih ratova, usmerenih na ugušivanje oslobođilačkih narodnih pokreta, i smatraju svojim dugom da podržavaju svetu borbu ugnjetenih

naroda, njihove pravedne oslobodilačke ratove protiv imperijalizma«.¹²³⁾

Za sovjetsku vojnu nauku ove postavke imaju principijelan značaj pri uzimanju u obzir i pri proceni uslova i faktora koji utiču na tok i ishod oružane borbe u ovom ili onom ratu. U savremenoj eposi uslovi i faktori za pobedu naše zemlje u ratu neraskidivo su povezani sa zadatacima izgradnje komunističkog društva, pre svega sa stvaranjem njegove materijalno-tehničke osnove. Prema rečima N. S. Hruščova na XXII kongresu KPSS, »samo pomoću izgradnje materijalno-tehničke osnove komunizma može se pobediti u ekonomskom takmičenju s kapitalizmom i uvek održavati odbranu zemlje na nivou koji omogućava da se uništi bilo koji agresor koji bi se usudio da digne ruku na SSSR, na čitav socijalistički svet«.¹²⁴⁾

Raspored klasnih snaga na svetskoj pozornici u korist socijalizma a na štetu kapitalizma promenili su baš odlučujući uspesi sovjetskog naroda u komunističkoj izgradnji, dostignuća svih naroda socijalističkih zemalja, porast snaga međunarodne radničke klase i aktiviranje nacionalnooslobodilačke borbe kolonijalnih naroda protiv imperijalizma. Prema tome, promenili su se politički i ekonomski uslovi u kojima može nastati rat.

Nastale su korenite kvalitativne promene i u sredstvima za vođenje rata i u njegovim mogućim posledicama. Pojava raketno-nuklearnog oružja promenila je sve ranije predstave o ratu. Drukčije se razmatraju i geografski uslovi koji utiču na rat, koji prima međukontinentalni karakter. Prema tome, proučavanje i uopštavanje svih kvalitativno novih pojava oružane borbe, koje su nastale u vezi s pojavom raketno-nuklearnog oružja i druge najnovije borbene tehnike — prvorazredni je zadatak sovjetske vojne nauke.

¹²³⁾ Материалы XXII съезда КПСС, стр. 365.

¹²⁴⁾ Там же, стр. 142.

Sovjetska vojna nauka je odlučno odbacila pogrešno Staljinovo tvrđenje da, tobože, miroljubive zemlje zakonito imaju nižu gotovost za rat u poređenju s agresivnim zemljama. Takvo tvrđenje u osnovi protivreči Lenjinovoj postavci o tome da miroljubivi karakter zemalja socijalizma ne isključuje potrebu da uvek budu spremne za odbijanje napada imperijalističkih agresora i da održavaju svoje oružane snage na visokom tehničkom nivou, u stalnoj borbenoj gotovosti.

V. I. Lenjin je ukazivao: »...Kada ispoljavamo najpostojanije i najspokojnije raspoloženje, mi smo u isto vreme u vojnem pogledu u gotovosti. I svaki pokušaj rata protiv nas će označavati za države koje se upuste u takav rat slabljenje onih uslova koje bi one mogle imati bez rata i pre rata, u poređenju sa onim koje će one dobiti kao rezultat rata i posle njega«.¹²⁵⁾

U vezi sa ocenom i uzimanjem u obzir uslova i faktora oružane borbe od vojne nauke, treba kritički razmotriti Staljinovu postavku o stalno dejstvujućim i privremenim faktorima rata. Kao što je poznato, Staljinova formulacija o stalno dejstvujućim i privremenim faktorima, koju je on dao 1942. godine, duže vreme je sprečavala duboku naučnu razradu toga problema. U periodu kulta ličnosti pogrešne postavke te formulacije nisu se podvrgavale kritičkoj analizi, iako je to bilo neophodno. Osim toga, u nekim delima, kao što je to isticano u četvrtoj glavi, postavka o stalno dejstvujućim i privremenim faktorima razmatrala se kao osnovna u sovjetskoj vojnoj nauci, pa se čak podizala na stepen njenog osnovnog zakona.

Staljinova formulacija o stalno dejstvujućim i privremenim faktorima patila je od logičke i konstruktivne nezavršenosti, metafizičnosti i nedoslednosti. Tako, na primer, faktor »čvrstina pozadine« dat je u ratu u opštem obliku, što je stvaralo mogućnost za njegovo proizvoljno tumačenje — od usko tehničkog do najšireg socijalno-po-

¹²⁵⁾ В. И. Ленин. Соч., т. 31, стр. 458—459.

litičkog shvatanja. Uporedo s tim u razmatranjima o čvrstini pozadine ignorisao se značaj spoljnopolitičkih uslova.

Faktor »kvantitet i kvalitet divizija« u ratu je razmatran odvojeno od konkretno-istorijskih uslova, što je prouzrokovalo njegovo nepravilno tumačenje. U periodu kada je rat imao pretežno karakter borbe na kopnenim ratištima i kad su osnovu vojne moći države činile kopnene snage, njihova borbena sposobnost se određivala kvantitetom i kvalitetom taktičkih združenih jedinica — divizija. Danas se kao odlučujući faktori vojne moći pojavljuju nova tehnička sredstva oružane borbe i, uglavnom, raketno-nuklearno oružje. Sada vojna moć države zavisi u osnovi ne od kvantiteta i kvaliteta divizija, već od toga koliko nuklearnog oružja i kakva sredstva lansiranja do cilja ima država. Pri tome treba imati na umu da su divizije u pogledu svoga sastava, naoružanja i namene u pojedinim istorijskim periodima imale različan karakter. Savremene moto-streljačke, tenkovske, vazduhoplovne i vazdušnodesantne divizije umnogome se razlikuju od sličnih divizija koje su dejstvovalе u drugom svetskom ratu. Sve ovo govori o tome da se »kvantitet i kvalitet divizija« ne može razmatrati apstraktno, izvan konkretno-istorijskih uslova.

Staljinova formulacija ne otkriva značaj komandnog kadra u rukovođenju jedinicama u ratu. Iz čitavog zbira pitanja ona uzima samo organizatorske sposobnosti komandnog kadra, što je sasvim nedovoljno za pravilno određivanje njegovog mesta i značaja u oružanoj borbi. Ona ne uzima u obzir značaj moralno-političkih kvaliteta, naučnih znanja, vojničkog majstorstva i veštine vođenja trupa od strane starešinskog kadra.

U ratu deluju i mnogi drugi faktori, koji zbog nečega nisu bili primećeni od Staljina.

Neki vojni istoričari i teoretičari, ne shvatajući postavku o stalno dejstvujućim i privremenim faktorima, umanjivali su značaj iznenađenja u ratu i pridavali su mu drugorazrednu ulogu. Oni nisu uzimali u obzir ni us-

love konkretne istorijske situacije, ni pojavu novog oružja. Sve je to nanosilo veliku štetu sovjetskoj vojnoj nauci i učvršćivanju odbrambene moći naše države.

Neophodno je imati na umu da ocena faktora prema njihovom dejstvu samo po vremenu nije odlučujuća. Poznato je da malo značajni faktori, čije se dejstvo ispoljava stalno u toku dužeg perioda, ne mogu uvek biti glavni i odlučujući u savremenom ratu, a da se faktori koji deluju samo u određenom kratkom vremenskom periodu mogu pokazati kao glavni, odlučujući u ratu.

Autori niza dela objavljenih od 1943. do 1953. godine razmatrali su faktor iznenađenja kao drugostepeni, povremeni, uzgredan, skoro slučajan. Treba li govoriti da je takvo potcenjivanje iznenađenja nepravilno? Istorijsko iskustvo potvrđuje da je umešno iskorišćeno iznenađenje u prošlim ratovima davalо pozitivne rezultate u ratu u celini, u operaciji i u boju.

Iznenađenje u uslovima raketno-nuklearnog rata dobija posebno važan značaj. Izmenadni udar raketno-nuklearnim oružjem može naneti ogromna rušenja i izazvati masovne gubitke u ljudstvu i materijalnim sredstvima kod zaraćenih strana. Ako u prošlosti agresor, pri iznenadnom napadu na drugu stranu, nije za duže vreme pretrpeo nikakvu odmazdu već je razvijao uspeh, koji je bio postignut zahvaljujući veštотom iskorišćavanju iznenađenja, to će se u naše doba na njega odmah obrušiti uzvratni raketno-nuklearni udar.

Naravno, iznenađenje ne treba ubrajati u stalno dejstvjuće faktore od kojih zavisi neprekidnost oružane borbe. Ratovati i pobedjavati mogućno je i bez izvođenja iznenadnih napada. Ali korist koju donosi iznenađenje čini ga jednim od važnih postupaka ratne veštine i, prema tome, jednim od najglavnijih faktora uspeha u savremenom ratu.

Iz rečenog se može zaključiti da ranija postavka o stalno dejstvjujućim i privremenim faktorima zahteva ne samo kritiku već i novu i savremeniju naučnu razradu.

Uslovi i faktori oružane borbe su raznovrsni. Oni se svi nalaze u određenoj vezi i uzajamnoj zavisnosti. Samo kao rezultat tesnog uzajamnog delovanja i usklađivanja ti faktori se ispoljavaju u punoj meri. Uloga različnih faktora u raznim situacijama i na različnim etapama rata takođe nije stalna. U zavisnosti od karaktera i uslova rata, ona se može menjati. Tako, u jednoj etapi rata veći značaj mogu imati politički faktori, u drugoj — ekonomski, u trećoj — vojni i vojnотehničки. Međutim, uvek i svuda ti faktori deluju u tesnoj povezanosti i zavisnosti jedan od drugog.

Bez obzira na sav značaj faktora koji utiču na karakter oružane borbe i koji često određuju njen tok i ishod, odlučujuća uloga u ratu uvek je pripadala i pripada ljudima. Oni stvaraju mogućnosti za postizanje ovih ili onih ciljeva, rešavanje određenih zadataka. U ratovima koje je vodila sovjetska država protiv imperialističkih osvajača, pretvaranje mogućnosti u stvarnost je uvek pripadalo ljudima: borcima, komandantima, koje podržava sav narod i kojima rukovodi naša Komunistička partija.

Vojnu nauku su uvek interesovali i interesuju u prvom redu vojni faktori kao što su: snage i sredstva oružane borbe, njihova količina i kvalitet, nivo pripreme oružanih snaga za vođenje savremenog rata i niz drugih. Na karakter i vođenje rata znatan uticaj imaju i takvi faktori kao što su prostor i vreme, a takođe i geografski uslovi. Uporedo s tim, na oružanu borbu su najzad, u svim vremenima, uticali i nastavljaju da utiču ekonomski i socijalno-politički faktori.

Naučna analiza uslova i faktora koji ispoljavaju ovaj ili onaj uticaj na tok i ishod oružane borbe zahteva strogo vođenje računa o odnosu klasnih snaga na svetskoj areni, jer to daje mogućnost da se izvuku pravilni zaključci.

Ako je do drugog svetskog rata Sovjetski Savez bio jedina socijalistička zemlja, to danas postoji i jača svetski socijalistički sistem. Još tu skoro veliki deo stanovništva sveta nalazio se pod direktnim kolonijalnim i po-

lukolonijalnim ugnjetavanjem. Danas, pod udarima nacionalnooslobodilačkog pokreta, ruši se kolonijalni sistem. Umesto bivših kolonija i polukolonija nastale su i nastaju mlade suverene države. Njihovi narodi su ušli u nov period svog razvijanja. Sve ovo svedoči o tome da su posle drugog svetskog rata nastale korenite promene u snagama na svetskoj pozornici. Sada više nije imperijalizam odlučujući činilac svetskog razvoja, već su to postale snage socijalizma i mira. Sada već zemlje socijalizma nadmašuju kapitalizam ne samo u političkom već i u vojnom pogledu. Svestrano i objektivno uzimanje u obzir tih novih pojava — obavezan je uslov pravilne, realistične ocene uslova i faktora.

Vojni faktori. U osnovne vojne faktore idu: oružane snage zaraćenih država, njihov broj i kvalitet, organizaciona struktura, količina i kvalitet oružja i vojne tehnike, nivo razvijanja vojne nauke u zemlji; organizatorski i komandantski kvaliteti starešinskog sastava; nivo borbenе pripreme jedinica i, naročito, njihova operativno-taktička priprema, borbena obuka; stanje discipline i nivo moralno-borbenog duha trupa; borbena gotovost i budnost i, najzad, sistem rukovođenja i obezbeđenja koji su racionalno organizovani i tačno rade.

Oružane snage su osnovni instrument vođenja rata. Pomoću njih se ostvaruje razbijanje oružanih snaga neprijatelja, uništavanje njegovih tehničkih sredstava i ekonomskih objekata u dubokoj pozadini, osvajanje teoritorije neprijatelja i uspešno završavanje oružane borbe. Oružane snage su jedan od najvažnijih faktora koji utiču na karakter oružane borbe, koji određuju njen tok i ishod. Pri tome, one su jedan od neophodnih uslova bez kojih je nemogućno vođenje oružane borbe. Za vođenje rata neophodni su određena količina i kvalitet oružanih snaga.

Brojnost i kvalitet oružanih snaga su međusobno uzajamno povezani i uslovljeni. Brojnost u izvesnim uslovima uvek prelazi u određeni kvalitet i obezbeđuje zaraćenim stranama ovaj ili onaj odnos snaga u oružanoj

borbi. Koristeći se nadmoćnošću u kvalitetu, mnoge poznate vojskovođe u prošlosti, i kad nisu imale brojnu nadmoćnost, postizale su pobedu nad jačim neprijateljem. Prirodno da se odlučujuća uloga kvaliteta ispoljava onda ako postoji određen, neophodan kvantitet. Ta zakonitost je stavljena u osnovu organizacije vojske, racionalnog odnosa između rodova vojske i vidova oružanih snaga u opštoj njihovoj strukturi. U ono vreme kada je efikasnost oružja bila mala, momenat brojnosti je imao značajnu ulogu. I obrnuto, rastuća moć sredstava za uništavanje pružala je mogućnost da se smanji količina, brojno stanje oružanih snaga, koje su pri tome očuvale visoku borbenu sposobnost. Tako, na primer, brojno stanje ljudstva divizije je sada znatno smanjeno u poređenju sa onim u prošlosti, a njena borbena sposobnost je naglo porasla.

U savremenim oružanim snagama nisu osnovni količina žive sile ni brojno stanje vojnika, već količina i kvalitet raketno-nuklearnih sredstava, reaktivne artiljerije, avijacije naoružane raketama, brodova nosača raketa, naročito atomskih podmornica, a takođe i drugih tehničkih sredstava borbe.

To ne znači da savremene armije mogu biti male, kao što su to pokušavali da tvrde neki buržoaski teoretičari na Zapadu. I u savremenom ratu su potrebne masovne armije. Međutim, te armije imaju sasvim drugi kvalitet. Tako, na primer, ako su u prvom svetskom ratu osnovu oružanih snaga činile pešadijske jedinice, to se u drugom svetskom ratu uloga pešadije suštinski smanjila. Sada na bojišta mogu da izađu mehanizovane oružane mase. U njihovom sastavu će biti relativno malo pešadije, koja je promenila svoje osobine i izvodi borbena dejstva pretežno sa borbenih vozila.

U vezi s visokim nivoom motorizacije i mehanizacije oružanih snaga narasla je taktička i operativna pokretljivost trupa. Usled povećanja moći vatrenih udara i pokretljivosti jedinica taktička, operativna i strategijska situacija u savremenoj oružanoj borbi podleže naglim i

čestim promenama, što postavlja naročito visoke zahteve komandovanju.

Raketno-nuklearno oružje, motorizacija i mehanizacija vojske ispoljili su bitan uticaj na odnos rodova vojske i vidova oružanih snaga. U savremenim oružanim snagama uporedno sa smanjenjem procenata pešadije porasla je specifična težina ratnog vazduhoplovstva, vazdušnodesantnih, oklopnih, mehanizovanih i specijalnih jedinica. Pojavili su se novi rodovi i vidovi, takvi kao što su raketni, radio-tehnički i drugi.

U poslednjim godinama vanredno burno su rasle raketne jedinice, koje su postale u sovjetskim oružanim snagama glavni vid. Razvila se, takođe, avijacija naoružana raketama. Oklopne jedinice su počele da igraju odlučujuću ulogu u kopnenoj vojsci. U ratnoj mornarici prvostepeni značaj stekle su atomske podmornice s raketnim oružjem, a takođe brodovi i avijacija naoružana raketama.

Bez obzira na svoju vodeću ulogu u oružanim snagama, raketne jedinice nisu kadre da u potpunosti istisnu obična sredstva borbe, rodove i vidove vojske, jer one nisu u stanju da reše sve zadatke u ratu. Konkretno, one ne mogu da očiste zemljište od ostataka neprijateljevih trupa na koje je izvršen raketni udar, da ovladaju zemljištem i da ga učvrste za sobom. Zato oružane snage imaju u svom sastavu motostreljačke, oklopne, inžinjerske i druge specijalne jedinice, koje zahtevaju svakodnevnu pažnju i usavršavanje, jer će od njih takođe u velikoj meri zavisiti uspeh u borbenim dejstvima.

Obične oružane snage su neophodne kako u uslovi ma raketno-nuklearnog rata tako i naročito za vođenje ograničenih, lokalnih ratova, u kojima nuklearno oružje može i da se ne primeni.

Prema tome, osnovu vatrene moći savremenih armija i mornarica čini savremena visoko efikasna tehnika. Međutim, bez obzira na svoj ogromni značaj, naoružanje i vojna tehnika su sami po sebi mrtvi ako ih ne upotrebe veštii, svestrano pripremljeni, iskusni ljudi. Što god je

tehnika složenija, to veće treba da budu organizovanost i kvalifikacija kadrova koji stavljuju tehniku u pokret. O uspehu rata odlučuju ljudi koji poseduju volju i umešnost da vode oružanu borbu i da uporno savlađuju njene teškoće.

Svuda i uvek, ma uz koje naoružanje, ljudi organizovani i pripremljeni čine glavnu pokretačku snagu u oružanoj borbi. Njihova uloga u savremenim ratovima ne samo što se ne smanjuje već još više raste. Međutim, ljudi takođe nisu apstraktna, vanistorijska kategorija, koja ne zavisi od društvenog razvijanja. Ljudi u procesu rada i borbe menjaju društvo i prirodu. Uporedo s tim oni se i sami menjaju, menja se njihova ideologija, tradicija, kultura, znanja i čitav njihov lik.

Na taj način, pri razradi postavki vojne nauke ne može se uzimati kao polazna tačka samo tehnika. Neophodno je uvek uzimati u obzir ljudske mase ili, kao što se izražavao Engels, ljudski materijal, narod, njegove mogućnosti i sposobnosti.

Istražujući snage i sredstva za vođenje rata, vojna nauka proučava iskustva njihove upotrebe u prošlim ratovima. Ali ona se ne ograničava samo tim iskustvom. Vojna nauka proučava razvitak savremenog vojnog dela, borbene tehnike i naoružanja uopšte, karakter budućeg rata i na toj osnovi razrađuje načine i oblike njihove borbene primene i organizacije, najprikladnije u datim konkretno-istorijskim uslovima.

Vojna nauka proučava opšte osnove izgradnje i organizacije oružanih snaga, njihovu podelu na vidove i rodu vojske. Ona obrazlaže neophodnost stvaranja novih vidova, uklanjanje zastarelih, istražuje borbene mogućnosti svakog vida oružanih snaga i roda vojske i na toj osnovi razrađuje principijelne osnove njihovog korišćenja u boju, operaciji i u ratu u celini. Pomoću nje se određuju najcelishodniji, u datim uslovima, principi popune i mobilizacije vojske.

Važno mesto među uslovima i faktorima koji utiču na karakter oružane borbe zauzima sama vojna nauka, njeni

stanje. V. I. Lenjin je više puta ukazivao na to da su izgradnja armije i uspešno vođenje rata nemogući bez vojne nauke. Istaknuta uloga sovjetske vojne nauke ispoljila se naročito jasno u velikom otadžbinskom ratu. Sovjetski oficiri i generali, naoružani znanjima zakona oružane borbe, nadmašili su u veštini vođenja borbenih dejstava svoje neprijatelje i postigli su svetsko-istorijsku pobjedu nad njima. Još veći značaj stiče sovjetska vojna nauka u savremenim uslovima. Pojava potpuno novih sredstava oružane borbe obavezuje da se razrade načini njihove borbene upotrebe na osnovi naučnog predviđanja. Duboko naučno-teorijsko istraživanje karaktera savremenih ratova, otkrivanje novih objektivnih zakonitosti oružane borbe, proučavanje uslova i faktora koji utiču na karakter oružane borbe, razrada teorije ratne veštine, načina i oblika oružane borbe, kako u raketno-nuklearnom ratu tako i u ratu bez upotrebe nuklearnog oružja, ali uz uzimanje u obzir promena koje su se desile i dešavaju, pomaže oficirima, generalima i admiralima da nastoje da postignu pobjedu nad neprijateljem sa velikim iskustvom uz manji utrošak snaga i sredstava i u kraćim rokovima.

Dvadeset šestog juna 1963. godine, na prijemu svršenih slušalaca vojnih akademija oružanih snaga SSSR, maršal Sovjetskog Saveza R. J. Malinovski istakao je rasluću ulogu vojne nauke u savremenim uslovima. On je rekao: »Vi ste učili u akademijama u ono vreme kada se u vojnom delu dešavao proces revolucionarnih promena: armija i mornarica dobile su u naoružanje najnovije primere savremenog naoružanja i borbene tehnike, vršilo se usavršavanje naših oružanih snaga, *brzim tempom se razvijala sovjetska vojna nauka* (podvukli autori). Sva najnovija dostignuća vojne teorije i prakse bilo je neophodno u kratkom roku uneti u nastavni proces viših vojnih škola. Taj zadatak su vojne akademije uspešno izvršile. U toku nastave vi ste stekli duboka teorijska znanja i praktične navike u oblasti savremenog oružja i njegove primene u složenim borbenim uslovima. U tome je velika

zasluga naših vojnih akademija. Ali mi i ubuduće moramo da u svakom pogledu povećavamo naučni nivo nastave svih grana, da usavršavamo nastavni proces i metodu nastave«.¹²⁶⁾

Uspešno rukovoditi u savremenim borbenim dejstvima u ratu mogu samo dobro pripremljeni vojni kadrovi.

Naročiti značaj u naše vreme stiče teorija ratne veštine — strategija, operativna veština i taktika. Zato je razrada svih sastavnih delova ratne veštine, efikasnih načina i oblika oružane borbe važan činilac pobjede. Vojno-naučni istraživački rad u tom pravcu zadatak je od velikog vojnog i državnog značaja.

Nosioci savremene vojne nauke i ratne veštine jesu vojni kadrovi. Brojnost i kvalitet starešinskog sastava, naročito njegova i opšta profesionalna znanja, organizatorske osobine i komandni kvaliteti imaju ogroman značaj za oružane snage u savremenom ratu. Masovno uvođenje u jedinice složene borbene tehnike (raketa, artiljerije svih vrsta i namene, avijacije, tenkova, radio-elektronike, računskih mašina i drugih sredstava) zahteva od vojnih kadrova duboka znanja i ozbiljnu tehničku pripremu. Poznavanje vojne tehnike pomaže našim vojnim kadrovima da njom najefikasnije rukovode u boju i operaciji i da postižu pobjede u najkraćim rokovima. Ipak, time se ne iscrpljuju zahtevi savremenog rata prema vojnim kadrovima. Oficiri i generali treba da raspolažu visokom veštinom organizacije i izvođenja borbenih dejstava svih razmera.

Ogromnu ulogu u savremenim ratovima imaju borbena priprema i trupna obuka jedinica. Visoki nivo borbene pripreme, a naročito trupne obuke, doprinosi uspešnom vođenju borbenih djestava različitog obima i u raznim uslovima borbene situacije. Neobučene jedinice nisu sposobne da uspešno rešavaju borbene zadatke i trpe neopravdano velike gubitke.

¹²⁶⁾ „Правда”, 27 июня 1963. г.

Naročito je potreban visok nivo pripreme i borbene obuke trupa u raketno-nuklearnom ratu. Borbena dejstva u tom ratu razvijaće se u složenijoj i težoj situaciji nego u prošlim ratovima. Od trupa se zahtevaju potpuno novi postupci izvođenja borbenih dejstava u uslovima nuklearnog napada, radioaktivne, hemijske i bakteriološke kontaminacije zemljišta.

U savremenom ratu veliki značaj imaju stanje vojne discipline i visok moralno-borbeni duh jedinica. Obe te kategorije su tesno međusobno povezane. Disciplina je jedan od najvažnijih elemenata i pokazateljā moralno-borbenog duha. Za razliku od svih vojsaka u prošlosti i savremenih armija kapitalističkih država, vojnička disciplina u Sovjetskoj armiji i mornarici, a takođe i visoki moralni duh zasnivaju se na drugim osnovama i odgajaju se sasvim drugim metodama. Visoki moralno-borbeni duh u sovjetskim oružanim snagama i visoka vojna disciplina proizlaze iz karaktera sovjetskog društvenog i državnog uređenja, iz karaktera sovjetskih oružanih snaga.

M. V. Frunze je ukazivao na to da su partijsko-politički rad, visoki moralno-borbeni duh sovjetskih jedinica, njihova vojna disciplina ono novo oružje, svojevrsni »dodatni rod vojske«, koji je stvoren sovjetskim društvenim uređenjem, a kojeg niti je bilo niti će biti u oružanim snagama kapitalističkih država. Pomoću tog oružja sovjetske oružane snage su pobedivale svoje neprijatelje.

Naša Komunistička partija ispoljava stalnu brigu o sovjetskim oružanim snagama i čini sve za to da bi one: bile precizan i usklađen organizam, imale visoku organizovanost i disciplinu, primerno izvršavale zadatke koje su im postavili partija, vlada, narod, i bile spremne da bilo u kom momentu pruže uništavajući otpor imperijalističkim agresorima. Partija vaspitava naše vojnike u duhu neograničene vernosti sovjetskom narodu, stvari komunizma.

Naročito važan značaj u savremenim uslovima imaju visoka budnost i borbena gotovost jedinica, jer će samo visoka budnost i borbena gotovost oružanih snaga

pomoći da se spreči neočekivani raketno-nuklearni neprijateljev napad, odbije imperijalistička agresija, sačuvaju vlastite snage i sredstva i nanese moćni sveuništavajući povratni udar po neprijatelju.

Geografski uslovi i faktori, prostor i vreme u savremenom ratu. Ti faktori uvek su ispoljavali i nastavljaju da ispoljavaju uticaj na karakter oružane borbe. Naročito jako je porastao značaj tih faktora u raketno-nuklearnom ratu. To se objašnjava time što raketno-nuklearni rat neizbežno stiče karakter opšteg, svetskog rata.

Geografski uslovi i činioci ispoljavaju svoj uticaj na vođenje oružane borbe na različite načine. Tako, na primer, planinsko-šumski rejoni ili džungle uvek su pogodovale vođenju rata narodima za koje su ti uslovi bili obični, a otežavali su dejstva inostranih osvajača. Ogranak uticaj na oružanu borbu ispoljavaju morski i okeanski prostori, za čije su savlađivanje potrebne velike snage i sredstva.

Ali u savremenom ratu ove ili one nepovoljne geografske uslove u znatnoj meri parališu nova borbena tehnika i novo oružje. Savremene rakete, avioni, pomorski brzi površinski i podmornički brodovi, tenkovi, terenska vozila sa uspehom mogu doprineti savlađivanju prepreka i teškoća oružane borbe, povezanih s nepovoljnim karakterom ratišta i savlađivanjem velikih kopnenih i vodenih prostora.

Istorijsko iskustvo dokazuje da je za uspeh borbenih dejstava na različnim, ranije nepoznatim ratištima neophodno davati trupama neko vreme za aklimatizaciju, proučavanje ratišta i pripremu borbenih dejstava u materijalnom i inžinjerijsko-tehničkom pogledu.

Geografski uslovi i faktori, prostor i vreme imali su i dalje imaju važnu ulogu u oružanoj borbi. Zemlja koja raspolaže velikim prostranstvima ima velike mogućnosti za rastresito raspoređivanje i skrivanje važnih državnih, ekonomskih i vojnih objekata. Veliki prostori dopuštaju takođe manevr oružanim snagama u slučaju neuspeha ili privremenog poraza u oružanoj borbi.

Međutim, prostor je danas prestao da ima ulogu zaštitnog i obezbeđujućeg činioca, kako je to bilo u prošlim ratovima. Ranije su, na primer, SAD bile u stanju da vode rat na tuđim teritorijama a da se ne boje za svoju duboku pozadinu. U savremenim uslovima stanje se oštro promenilo. Za strategijsko međukontinentalno raketno-nuklearno oružje na kugli zemaljskoj nema takvih kutića koje ne bi bilo mogućno pogoditi. Čitava teorija SAD i njenih satelita može biti izložena moćnim raketno-nuklearnim udarima u prvim minutima rata, usled čega će te zemlje pretrpeti ogromne gubitke i razaranja. Još u većoj meri će izgubiti svoj značaj veliki prostori u vezi s razvijanjem rata u kosmosu, ukoliko mu pribegnu imperijalisti.

Izvanredne teškoće će imati u raketno-nuklearnom ratu države čije su teritorije male. Nagomilavanje na malom prostoru velikog broja ciljeva i objekata u slučaju dejstva po njima raketno-nuklearnih udara neizbežno će dovesti takve države do uništenja.

Države koje raspolažu velikim prostranstvima takođe imaju svoje osobenosti.

Velika prostranstva stvaraju određene teškoće za neprijatelja, koji treba da uloži dosta napora da bi stvorio velike grupacije oružanih snaga radi zauzimanja tih prostranstava.

Poseban značaj u savremenom ratu dobija elemenat vreme. Minuti, a ponekad sekunde mogu da izlože ove ili one grupacije trupa ili oružanih snaga u celini uništavajućem udaru. Zato trupe treba da iskoriste efikasno svaki minut za povećanje svoje borbene gotovosti i nanošenje moćnih udara po neprijatelju. Vreme treba da se iskoristi tako da se neprijatelju ne dopusti nimalo predaha za obnavljanje snaga i pripremu za protivmanevr.

U savremenim uslovima porastao je značaj mobilnosti u rukovođenju jedinicama. Brzina dobijanja podataka o situaciji, brzo reagovanje na pojave različnih vrsta i procesa koji se dešavaju u toku oružane borbe, brzo

donošenje odluke i njeno prenošenje jedinicama — najvažniji su zahtev za rukovođenje snagama i sredstvima u savremenom ratu.

U savremenim uslovima znatno se povećava *uloga ekonomskih uslova i faktora* u pripremi i vođenju rata. Ekonomski faktor, kao najvažniji pokazatelj vojne moći države, stekao je posebno važan značaj. Bez jake ekonomeke je nemoguće zamisliti stvaranje stabilne za proizvodnju sposobne ratne ekonomike koja sigurno pothranjuje oružane snage borbenom tehnikom, naoružanjem i svim što je neophodno za vođenje rata.

Ali pri analizi uticaja ekonomskog faktora na tok i ishod rata treba pre svega imati na umu karakter postojećeg društvenog i državnog uređenja zemlje, nivo razvijenosti proizvodnih snaga, karakter proizvodnih odnosa ljudi. Samo na osnovi svestranog, dubokog proučavanja svih elemenata ekonomskog faktora, korenitih, kvalitativnih razlika koje postoji između socijalističkog i kapitalističkog sistema može se pravilno odrediti uloga ekonomskog faktora u pripremi i vođenju rata.

Iskustvo velikog otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza je pokazalo da sovjetsko društveno i državno uređenje i socijalistički sistem privrede, zasnovan na društvenoj svojini i planskim načelima, ima ogromna preimucestva prema kapitalističkom sistemu i njegovoj ekonomici, zasnovanoj na privatnoj svojini. Za vreme rata SSSR je po organizaciji ratne ekonomike, proizvodnosti rada, proizvodnji najvažnijih vrsta naoružanja, nadmašio svoje neprijatelje, a takođe i saveznike u antihitlerovskoj koaliciji.

Razvitak ratne ekonomike kapitalističkih zemalja podređen je opštim ekonomskim zakonima kapitalizma. On se zasniva na žestokoj eksploraciji radnih ljudi, izvlačenju visokih dobitaka i na konkurentskoj borbi. Sve to ne daje mogućnost buržoaskoj državi da u punoj meri mobilise sve materijalne, finansijske i ljudske rezerve zemlje za potrebe rata.

Razvoj socijalističke ekonomike se zasniva na potpuno drugoj osnovi; drugu ulogu u ekonomskom obezbeđenju rata ima socijalistička država. Za razliku od buržoaske države, ona, izvršavajući funkciju vojne zaštite od napada agresora, neposredno upravlja čitavom ekonomikom zemlje, što joj dopušta da najracionalnije, planski iskoristi za potrebe rata ogromne materijalne i ljudske izvore: industriju, poljoprivredu, transport, naučne ustanove, čitavu narodnu privredu zemlje.

Za razliku od kapitalističkog sistema privrede, planski socijalistički sistem privrede otkriva široke mogućnosti za razvoj proizvodnih snaga, nauke i tehnike i njihovog efikasnog korišćenja. Perspektive razvoja naše ekonomike, izložene u programu KPSS, jesu nova neposredna potvrda preimcuštava socijalističkog sistema nad kapitalističkim. Planski karakter naše ekonomike dopušta sovjetskoj državi celishodnu i brzu mobilizaciju čitave narodne privrede za učvršćivanje odbrane, a u slučaju rata, da se ona potčini opštem cilju — potpunom razbijanju neprijatelja.

Prema tome, za ekonomsko obezbeđenje rata naročiti značaj imaju opšti nivo razvitička proizvodnih snaga i karakter proizvodnih odnosa i državnog uređenja. Veliki otadžbinski rat pokazao je ogromna preimcuštva sovjetske države i njene planske ekonomike prema kapitalističkoj ekonomici. Danas su ta preimcuštva još više porasla. Sada već ne samo Sovjetski Savez već i druge socijalističke zemlje brzim tempom razvijaju svoju ekonomiku. Za četiri godine (1958—1961) prosečni godišnji prirast industrijske proizvodnje socijalističkih zemalja dostigao je 13%, to jest bio je triput veći nego u kapitalističkom svetu. U poređenju s predratnim nivoom (1939. god.) obim industrijske proizvodnje zemalja socijalizma povećao se više od 7 puta, dok je za to vreme u zemljama kapitalizma on porastao svega za 2,5 puta.

Socijalistički proizvodni odnosi ne samo što su otkrili neograničeni prostor za razvoj proizvodnih snaga u svakoj zemlji već su i dopustili da se uspostavi najteš-

nja ekonomска saradnja između naroda zemalja čitavog socijalističkog lagera. Ekonomска saradnja, bratska podrška i uzajamna pomoć socijalističkih zemalja umnožavaju njihove snage, pomažu im da postignu nove uspehe u razvitku ekonomike, nauke i tehnike, u izgradnji socijalizma i komunizma, a takođe i učvršćivanju svoje odbrambene moći. Ali to ne shvataju levi oportunisti i sektaši, koji teže da se u izgradnji socijalizma i u učvršćivanju odbrambene moći oslanjaju samo na svoje sopstvene snage, ignorirajući iskustvo i pomoć drugih socijalističkih zemalja i slabeći uzajamnu vezu s njima.

Naročito visokim tempom se razvija sovjetska socijalistička ekonomika. U toku nekoliko godina godišnji absolutni prirast industrijske proizvodnje SSSR premašuje odgovarajući prirast SAD. Ako je 1921. godine industrijska proizvodnja SSSR sačinjavala samo 2% od obima američke, a uoči drugog svetskog rata — 28%, to je danas ona dostigla 63% od nivoa industrijske proizvodnje SAD.

Sada su se ne samo Sovjetski Savez već i neke druge socijalističke zemlje, zahvaljujući visokom tempu privrednog razvijanja, približile po nivou industrijske proizvodnje najrazvijenijim kapitalističkim državama. Ako su u predratnom periodu kapitalističke zemlje Evrope nadmašivale današnje evropske socijalističke zemlje po proizvodnji najvažnijih vrsta industrijske proizvodnje na jednog stanovnika dva-tri i više puta, to je danas ta premoć likvidirana.

Govoreći o ulozi ekonomike u ratu neophodno je istaći da ekonomika ispoljava neposredan uticaj na karakter oružane borbe uglavnom pomoću oružja i vojne tehnike. Što god je ekonomika zemlje razvijenija, što god je veći naučno-tehnički progres postignut u njoj, to savršenije oružje ona može da proizvodi, i pri tom u velikim količinama, dovoljnim za opremanje mnoštvom milionskih oružanih snaga, a takođe i za popunu gubitaka u toku ratnih dejstava.

Naročiti značaj u savremenom ratu imaju naučno-tehnički progres i masovna proizvodnja najnovijih tehničkih sredstava borbe. Sovjetski Savez, koji izgrađuje komunizam, zauzima vodeće mesto u svetu u pogledu razvitka nauke i tehnike. Sovjetski naučnici uspešno izvode radove iz oblasti razvitka fizike, matematike, kibernetike, hemije, biologije i drugih nauka. Oni su stvorili novu blistavu epohu u osvajanju kosmosa.

Sovjetska vojna nauka zasniva svoje zaključke o uticaju ekonomskih uslova i faktora za pripremu i vođenje rata na podacima koji karakterišu ekonomski razvitak socijalističkih i kapitalističkih zemalja, na onim neospornim preimcućtvima koje ima socijalistička ekonomika prema kapitalističkoj ekonomici.

Ceneći porast naših mogućnosti u ekonomskoj i naučno-tehničkoj oblasti, uopše ne treba umanjivati ekonomske mogućnosti imperijalizma, i ignorisati napredak u razvitu kapitalističke ekonomike, koji je nastao u posleratnom periodu u nizu zemalja. Poznato je da su agresivne imperijalističke zemlje u poslednjih deset godina pojačavale militarizaciju svoje ekonomike, da vode besnu trku u naoružavanju, sve više razvijaju pripremu za rat protiv zemalja socijalističkog lagera.

Uticaj političkih, ideoških i moralnih faktora na rat. Na rat, kako je već ranije rečeno, ispoljava ogroman uticaj karakter društvenog i državnog uređenja, klasnih odnosa, unutrašnja i spoljna politika države, vladajuća ideologija u društvu, odnos narodnih masa prema ratu, nivo svesti masa, stanje morala naroda i armije, kao i drugi elementi moralno-političkog karaktera.

Poznato je da uporedo s oružanim oblikom borbe kao osnovnim oblikom u ratu, ekonomskim, diplomatskim i drugim oblicima — ideoška borba predstavlja poseban oblik borbe. Ta se borba vodi pre rata i u toku rata.

U savremenim uslovima, kada u ratu učestvuju mnomogomilionske narodne mase, značaj ideoškog faktora je porastao. Sada se rat ne može ni započeti ni voditi,

a tim pre pobedonosno završiti bez ozbiljne ideološke pripreme.

Ideološka borba je, u ogromnoj većini prošlih ratova, kada se oružana borba vodila između država sa socijalno-ekonomskim uređenjem istog tipa, kada su se u ratu sukobljavale jednorodne ideologije zaraćenih zemalja, imala poseban karakter.

Savremeni svetski rat, ako ga otpočnu imperijalisti, biće odlučujući sukob dva suprotna društvena sistema — kapitalističkog i socijalističkog. U tom ratu ideološka borba imaće posebno zaoštren i napregnut karakter.

Veliki otadžbinski rat Sovjetskog Saveza protiv fašističke Nemačke i militarističkog Japana pokazao je ne samo nesalomljivu moć sovjetske države, njenih oružanih snaga, već i premoć socijalističke ideologije nad buržoaskom ideologijom. Neprijatelj je bio potučen ne samo sredstvima ratne tehnike i ratnom veštinom naših oružanih snaga već i velikom snagom ideja marksizma-lenjinizma, socijalističke svesti masa.

Ali umirući i preživeli kapitalistički poredak nastavlja da vodi besnu ideološku borbu protiv socijalizma.

»Kormilare starog sveta plaši perspektiva poraza kapitalizma u takmičenju sa socijalizmom«, rekao je na junskom plenumu CK KPSS L. F. Iljičev. »Zato oni pronalaze nove metode i širi se front ideoloških diverzija, usavršava se mašina propagande. Gomilaju se ne samo rezerve nuklearnih bombi već se mobilišu i sredstva psihološkog rata, imperijalisti vode ne samo trku u naooružavanju već i trku u ideološkom oružju. „Psihološki rat“ je dignut od strane imperijalista na stepen državne politike. Rukovođenje njime potpuno se premestilo u dvorce kancelara, premijera i prezidenta, koji su preuzeli glavnu komandu na ideološkom frontu. Vođi imperijalizma ne samo što „naručuju muziku“ već i sami diriguju propagandnim orkestrom.«¹²⁷⁾

¹²⁷⁾ Л. Ф. Ильин. Очередные задачи идеологической работы партии. Госполитиздат, 1963, стр. 17.

Za razvijanje »psihološkog rata« agresivne kapitalističke države troše ogromna novčana sredstva i široko se koriste štampom, radiom, televizijom, bioskopima i drugim sredstvima. U SAD je budžet samo agencije za informacije u 1963. godini iznosio više od 120,000.000 dolara. Agencija je imala 239 odeljenja u 105 zemalja. Nesumnjivo je da će se u toku rata ideološka borba još više zaoštriti i imati ogroman zamah.

U tim uslovima naš zadatak se sastoji u tome da se stalno razvija napad na buržoasku ideologiju, razotkriva čovekomrzačka suština imperijalizma, njegovi životinjski običaji i naravi, njegova degradirajuća kultura i raspadajući moral, da se učini sve neophodno za učvršćivanje odbrambene moći naše socijalističke otadžbine, jačanje borbene gotovosti i idejne prekaljenosti sovjetskih vojnika.

Naša Komunistička partija, vaspitavajući sovjetski narod i njegove oružane snage u komunističkom duhu, vodi ofanzivu na čitavom frontu protiv ideologije imperijalizma, protiv buržoaskih falsifikatora, koji pokušavaju da ocrne naše socijalističko uređenje. Partija smatra ideološki front jednim od najvažnijih frontova u borbi za pobedu komunizma.

»KPSS smatra svojom prвом obavezom pred sovjetskim narodom, svojom internacionalnom obavezom pred radnim ljudima čitavog sveta«, rečeno je u rezoluciji junskog plenuma CK KPSS, »da vodi nepomirljivu ofanzivnu borbu sa čovekomrzačkom imperijalističkom ideologijom, da čuva radne ljudе od njenog razornog uticaja, da još aktivnije upoznaje mase s velikim idejama komunizma, da se stalno brine o čistoti marksističko-lenjinističkog učenja, njegovom razvitku i obogaćivanju«.¹²⁸⁾

Komunistička partija stalno razvija marksističko-lenjinističku teoriju i na osnovu nje rešava praktična pitanja. U odlukama XX, XXI i XXII kongresa KPSS, u

¹²⁸⁾ Постановления Пленума Центрального Комитета КПСС. Июнь 1963 года. Госполитиздат, 1963, стр. 5.

novom programu partije našli su odraz koreniti problemi teorije i prakse izgradnje komunizma i učvršćenja obrambene sposobnosti zemlje.

Partija je postavila i rešila osnovna pitanja prelaska iz socijalizma u komunizam, teorijski je uopštila proces pretvaranja države diktature proletarijata u opštenarodnu socijalističku državu, što povećava njene vojne mogućnosti i još više učvršćuje moralno-političko jedinstvo sovjetskog naroda. Partija je organizovala i predvodila naučno-tehničku revoluciju u našoj zemlji, ubrajajući tu i revoluciju u vojnem delu, čiji su uspesi sigurno učvrstili vojna preimljstva socijalizma nad kapitalizmom. Na osnovi rukovodećih uputstava Komunističke partije i sovjetske vlade i postavki vojne nauke razrađena je naša sovjetska vojna doktrina, u kojoj su određena osnovna sredstva, načini i metodi sigurne zaštite sovjetske otadžbine i svih zemalja socijalističkog lagera od imperijalističke agresije.

Revolucija koja se odigrala u vojnem delu znatno je povećala zahteve za moralno-političkim i moralno-borbennim kvalitetima trupa.

Moral trupa je oduvek imao ogroman značaj u ratu. U svoje vreme F. Engels je pisao da za pravilnu ocenu borbene sposobnosti armije treba imati predstavu ne samo o naoružanju već i o stepenu njene discipline, čvrstine u borbi, o njenoj sposobnosti i spremnosti da podnosi ratne teškoće i »narocito o njenom moralnom stanju, to jest o tome što se može od nje zahtevati, bez rizika da se ona demoralisi«.¹²⁹⁾

V. I. Lenjin, govoreći na velikoj radničko-crvenoarmejskoj konferenciji u Rogoško-simonovskom rejону 13. maja 1920. godine, rekao je: »U svakom ratu pobeda je na kraju krajeva uslovljena stanjem duha onih masa koje na bojištu prolivaju svoju krv«.¹³⁰⁾ U toj Lenjinovoј postavci u suštini je bio formulisan jedan od najvažnijih

¹²⁹⁾ К. Маркс и Ф. Энгельс. Соч., т. XXV, стр. 425.

¹³⁰⁾ В. И. Ленин. Соч., т. 31, стр. 115.

zakona rata. Taj zakon se naročito oštro ispoljava u ratovima u kojima jedna strana ima pravedne, a druga osvajačke, pljačkaške ciljeve rata. »Ubeđenost o pravednosti rata«, govorio je Lenjin, »svest o neophodnosti žrtvovanja svoga života za dobrobit svoje braće podiže duh vojnika i nagoni ih da podnose neviđene teškoće«.¹³¹⁾ Visok moralni duh trupa rađa smelost i inicijativu, masovni heroizam. Ali tamo gde je moralni duh trupa poljuljan, gde se vojničke obaveze izvršavaju formalno, pod prinudom, borbena sposobnost je niska.

U osnovi morala našeg sovjetskog društva nalazi se idejno ubeđenje. Ovlađivanje osnovama marksizma-lenjinizma, usvajanje komunističkog pogleda na svet, duboko shvatanje politike partije jesu životna potreba za svakog sovjetskog čoveka, za svakog sovjetskog vojnika. Ali komunistički moral ne ostaje skamenjen i nepromenljiv, on se u toku izgradnje socijalizma i komunizma obogaćuje novim principima, novim sadržajem. U novom programu KPSS formulisani su osnovni principi moralnog kodeksa graditelja komunizma.

Sovjetski vojnici, bezgranično odani stvari komunizma, svojoj socijalističkoj otadžbini, rukovode se u svim svojim ratnim delatnostima tim principima moralnog kodeksa graditelja komunizma. Oni se uporno bore za povećanje svoje borbene i političke pripreme, povećavaju slavne borbene tradicije naših oružanih snaga, ispoljavaju kolektivizam i drugarsku uzajamnu pomoć u svom vojničkom radu. Sovjetski vojnici se vaspitavaju u duhu proleterskog internacionalizma i socijalističkog patriotismra, u duhu nepomirljivosti prema neprijateljima komunizma.

Sovjetska vojna nauka pridaje ogroman značaj moralno-političkom faktoru u ratu. Ona ga razmatra kao jednu od odlučujućih prepostavki u svim načinima i oblicima savremene oružane borbe, u borbenoj i politič-

¹³¹⁾ Там же.

koj pripremi sovjetskih vojnika u njihovoј obuci i vaspitanju u svetlosti zahteva raketno-nuklearnog rata.

Moralno-politička nadmoćnost armije socijalističkih zemalja nad buržoaskim armijama je očigledna. Nema sumnje da će u slučaju rata armije zemalja socijalističkog prijateljstva ispoljiti ranije neviđeno samopožrtovanje, volju za pobedom, heroizam i čvrstinu. Međutim, bilo bi pogrešno potcenjivati moralno-političke mogućnosti naših neprijatelja. Ne treba zaboravljati da su znatni slojevi stanovništva kapitalističkih zemalja zaraženi sopstveničkom, buržoaskom ideologijom, zatrovani otrovom antikomunizma. Zato sovjetska vojna nauka mora da uzima u obzir moralno-političke i ideološke činioce ne samo svoje zemlje i drugih zemalja socijalističkog lagera već i kapitalističkih država.

Međutim, uzimanje u obzir i procena moralno-političkih i ideoloških činilaca biće nepotpuna ako iz vidokruga sovjetske vojne nauke ispadnu takvi elementi kao što su osnovne tendencije razvitka vojne nauke i vojnog dela u kapitalističkim zemljama, razvoj vojne nauke i ratne veštine. Sovjetska vojna nauka mora duboko i svestrano da proučava verovatnog neprijatelja, da daje naučna predviđanja u pogledu budućeg razvitka različnih uslova i faktora savremene oružane borbe, naročito perspektive razvoja vojne nauke i tehnike.

O zakonima i principima oružane borbe. Za pravilno rukovođenje oružanom borbom u celini, ratnim dejstvima različitog obima, potrebna su znanja o zakonima oružane borbe.

Poznavanje tih zakona obezbeđuje vojnim kadrovima čvrstu naučnu osnovu za pravilnu procenu pojava rata, shvatanja konkretnih osobenosti oružane borbe na ovoj ili onoj njenoj etapi, pomaže im da uspešnije izvrše postavljene borbene zadatke. Poznavanje zakona oružane borbe pomaže vojnim kadrovima ne samo da duboko shvate stanje vojnog dela u današnje vreme već i da predvide tendenciju njenog razvitka.

U drugoj glavi, prilikom razmatranja pitanja metodologije sovjetske vojne nauke, a takođe u petoj glavi, pri karakterisanju pitanja opšte teorije, mi smo već govorili u opštim crtama o zakonima vojne nauke i navodili smo neke od njih. U ovom odeljku mi ćemo pokušati da ih potanje analiziramo u vezi s razmatranjem uslova i faktora oružane borbe, jer se u njima i pomoću njih ispoljavaju ti zakoni.

Poznavanje zakonitosti rata naročito je važan zadatak vojne nauke. Ono je neophodan uslov za razradu osnova vojne nauke na strogo naučnoj osnovi. Time se organizacija oružane borbe i borbenih dejstava različitog obima postavlja na naučnu osnovu.

Može se direktno reći da je prvi i osnovni zadatak vojne nauke određivanje što je mogućno približnije stvarnosti, karaktera raketno-nuklearnog rata, njegovih osobnosti, crta, to jest svojstvenih mu zakonitosti. To je tim važnije što takav rat nema sebi sličnih u prošlosti.

Poznavanje zakona oružane borbe pomaže starešinama da ispoljavaju inicijativu, ostvaruju stvaralački prilaz razradi i rešavanju velikih i malih zadataka. Bez vojne nauke, bez poznavanja zakonitosti oružane borbe nemoguće je delotvorno i kvalifikovano rukovođenje u ratu.

Zakoni mogu biti opšti, mogu se odnositi na sve društvene pojave. Na primer, sveopšta je zakonitost — zavisnost svih društvenih pojava, ubrajujući tu i vojne, od materijalnih, to jest ekonomskih uslova. Ta zakonitost našla je svoj odraz u poznatoj Engelsovoj formulaciji. U drugoj polovini XIX veka Engels je pisao: »...Čitava organizacija i borbeni metod armije, a zajedno s njima pobjede i porazi, u zavisnosti su od materijalnih, to jest ekonomskih uslova: od ljudskog materijala i od naoružanja, prema tome — od kvaliteta i broja stanovništva i od tehnike«.¹³²⁾

Taj zakon leži u osnovi učenja o ratu i armiji i jedan je od kamena temeljaca idejno-teorijskog temelja

¹³²⁾ Ф. Энгельс. Избранные военные произведения, стр. 15.

sovjetske vojne nauke. Uticaj tog zakona potvrđuju svi ratovi u prošlosti, čitava istorija razvitka vojne teorije i prakse i vojna nauka.

Zavisnost načina i oblika oružane borbe, a takođe organizacije jedinica, njihovog broja i kvaliteta od ekonomskih uslova ispoljava se u čitavom nizu zakonitosti. Iz istorijskog iskustva je poznato da se u skladu s razvijkom načina proizvodnje, ekonomike i tehnike razvijala i usavršavala tehnička opremljenost oružanih snaga. Upotreba u boju i operaciji različnih vrsta i raznih količina nove tehnike i novog ljudskog materijala obično je dovela do većih ili manjih promena načina i oblika oružane borbe. Svakom određenom istorijskom periodu odgovarali su sopstveni načini i oblici oružane borbe.

U savremenim uslovima buran razvitak tehnike takođe rađa nove načine i oblike oružane borbe, koji se iz korena razlikuju od prošlih istorijskih epoha, ubrajajući tu i period drugog svetskog rata.

Zakon zavisnosti društvenih pojava od ekonomskih i političkih uslova koji iz njih proizlaze, koji je otkrio istorijski materializam, omogućava nam da pravilno shvatimo i takvu zakonitost kao što je povećavanje zamaha oružane borbe. U staro doba, broj snaga i sredstava koje su učestvovali u ratu, prostor koji su one obuhvatale i tempo vođenja borbenih dejstava bili su relativno nezнатни. Po meri širenja materijalno-tehničke osnovice rata i povećavanje broja oružanih snaga koje su u njima učestvovali, zamah borbe, koji se određivao političkim ciljevima i ekonomskim mogućnostima zaraćenih zemalja, neprekidno je rastao. U dva poslednja svetska rata borile su se već ogromne mnogomilionske armije, a količina borbene tehnike, angažovane u bojevima, računala se desetinama i stotinama hiljada komada. Borba je bila duga i napregnuta, tempo operacija u mnogim slučajevima veoma visok. Još više raste zamah oružane borbe u savremenim uslovima.

Pojava na bojištu mnogomilionskih armija, povećanje efikasnosti ratne tehnike, a takođe i povećanje zama-

ha oružane borbe i odlučan karakter ciljeva te borbe uslovali su nastanak takve nove zakonitosti kao što je porast koštanja ratova i troškova operacija.

Jedan od najvažnijih opštih zakona istorijskog materializma jeste zakon odlučujuće uloge narodnih masa u ratu.

Značaj narodnih masa u ratu je naročito jako porastao u eposi imperijalizma. Lenjin je obrazložio postavku o tome da rat vode danas narodi, a da se konačni rezultat rata određuje stanjem duha tih masa koje na bojištu prolivaju svoju krv.

Ta postavka definiše čitav sistem preporuka vojne nauke o pitanjima pripreme i izvođenja savremenih ratova. U njihovoј osnovi se nalazi težnja da se za rat pripreme ne samo oružane snage već čitav narod, da se u ratu oslanja ne samo na oružane snage već na čitavu zemlju. To obavezuje vojnu nauku da dobro poznaje i uzima u obzir sve mogućnosti zemlje u celini, da se nije umešno koristi u ratu i da trezveno ocenjuje mogućnosti neprijatelja.

Oslanjajući se na opšte zakone istorijskog razvijenja vojna nauka proučava i istražuje, osim toga, specifične zakone svojstvene oružanoj borbi u celini, kao i pojedinim njenim pojavama.

Prilikom istraživanja zakona oružane borbe potrebno je polaziti od takve neosporne činjenice da oružana borba po svojoj suštini nije ništa drugo do najviši akt nasilja, upotreba oružane sile radi postizanja ciljeva državne (klasne) politike putem uništenja neprijatelja, njegovog primoravanja da kapitulira. Takva je suština oružane borbe, a to prirodno nalazi svoj odraz i u sadržaju njenih zakona.

Rat, kao što je ranije rečeno, — to je dvostrana pojava. Najvažniji elemenat svakog rata jesu oružane snage zemalja pomoću kojih se on vodi. Te snage i sredstva mogu biti različni. Različan može biti takođe i odnos među njima.

Na iskustvima prošlih ratova ispoljila se takva zakonitost oružane borbe kao što je ona kada uz ostale jednakе uslove pobeđuje zemlja u čiju se korist formira pogodniji odnos snaga i sredstava. Nepovoljan odnos snaga u većini slučajeva je jedan od uzroka poraza u ratu. Pri tome se pod snagama i sredstvima podrazumeva čitava celokupnost političkih, ekonomskih i vojnih činilaca.

Međutim, to je samo jedna strana stvari. U ratu ponkad biva tako da neka strana ima svega mnogo: trupa, tehnike, materijalnih sredstava, ali se oni rđavo upotrebljavaju. I strana koja ima nadmoćnost u njima ne postižu pobedu, već trpi poraz. To znači da zakon odlučujućeg uticaja odnosa snaga nalazi svoj izraz u ratnoj veštini, umešnosti da se pobedosno vode ratna dejstva i rat u celini. Ratna veština — umešnost da se dobro ratuje — to je najvažniji uslov pobeđe u ratu. Pobeda se dobija veštom borbom i velikim naporima. I što god su efikasnija sredstva borbe, to umešnija mora biti njihova upotreba.

Nesumnjivo da u ratu, kako smo o tome već govorili ranije, ogromnu ulogu imaju i moralni faktori. O tome svedoči iskustvo svih ratova, naročito prvog svetskog rata, građanskog rata u SSSR i drugog svetskog rata.

U revolucionarnim, nacionalnooslobodilačkim ratovima, u ratovima za odbranu socijalističkog poretku u kojima je moralno stanje naroda visoko, pobedu može da postigne i slabija u tehničkom pogledu zemlja nad jačim neprijateljem. Tako, na primer, vojne snage i mogućnosti inostrane intervencije i unutrašnje kontrarevolucije u godinama građanskog rata u Sovjetskoj Rusiji u mnogim odnosima su nadmašivale snage i mogućnosti sovjetske armije, pa ipak je pobedila baš ona, a ne njeni neprijatelji.

U svim tim ratovima ispoljile su se određene zakonitosti, proizašle iz karaktera rata. U tim ratovima visoki moralni duh narodnih masa izrasta u ogromnu materijalnu snagu i on, na kraju krajeva, obezbeđuje pobedu na-

rodu koji se bori za svoje velike ciljeve. Prirodno da čak i najviši moral neće obezbediti pobedu ako armija ne raspolaže neophodnom tehnikom i naoružanjem.

Armije oslobođenog naroda koje se bore za slobodu i nezavisnost svoje zemlje mogu u izvesnim uslovima da postižu pobjede nad neprijateljem koji je jači u brojnom i tehničkom pogledu ako vešto izvode aktivna, inicijativna dejstva i vešto se koriste opštom političkom i vojnom situacijom. Kao primer za ovo mogu da posluže nacionalnooslobodilački ratovi kolonijalnih naroda koji se bore za svoje oslobođenje od imperijalističkog jarma.

Armije pak koje vode nepravedni, osvajački rat ne nailaze na podršku širokih narodnih masa. Moralni duh ljudstva tih armija je obično kolebljiv. Trupe se bore bez oduševljenja i nisu raspoložene za samopožrtvovanje. Sve to govori o ogromnom značaju moralnog faktora u savremenom ratu.

Zakoni oružane borbe nalaze svoje konkretno ispoljavanje u raznovrsnim posebnim zakonitostima, koje nastaju u procesu razvitka vojnog dela. U raznim epohama ti zakoni su imali različit karakter i izraz. Tako, na primer, kada je u naoružanju armije bilo hladno oružje, postojale su jedne zakonitosti, različite od onih koje su nastale u vezi s masovnom pojавom vatretnog oružja. Svojevrsne zakonitosti su nastale u doba upotrebe velikih masa pešadije kada su vojske u velikoj većini bile pešadijske, zatim prilikom prelaska od brodova na vesla na brodove na jedra, i od onih na jedra na pokretanje parom. Pojava avijacije i tenkova je takođe izazvala niz specifičnih zakonitosti oružane borbe. S pojavom nuklearnog oružja, reaktivne tehnike i radio-elektronike nastale su nove zakonitosti oružane borbe.

Jedan od najvažnijih zakona vojne nauke, otkriven na osnovi zakona marksističke dijalektike, jeste zakon jedinstva dejstava u oružanoj borbi. On odražava jedinstvo, celovitost i uzajamnu vezu oružane borbe na kopnu, na moru i u vazduhu. Iz njega proizlazi najvažnija principijelna postavka sovjetske vojne nauke — da se opšti uspeh

u borbenim dejstvima u savremenom ratu može postići samo zajedničkim naporima svih vidova oružanih snaga i svih rodova vojske.

Vođenje borbenih dejstava u ratu zajedničkim naporima svih rodova vojske i vidova oružanih snaga sa svoje strane rađa specifične zakonitosti, povezane s osobenostima primene različnih snaga i sredstava oružane borbe za postizanje uspeha u toku borbenih dejstava.

U ratnoj veštini ispoljava se i takva veoma važna zakonitost kao što je usklađenost snaga i sredstava prema postavljenom cilju. Primera koji potvrđuju dejstvo te zakonitosti istorija razvitka ratne veštine poznaje mnogo. Najveći broj operacija sovjetske armije je izveden u velikom otadžbinskom ratu, na osnovi striktno objektivnog proračuna snaga i sredstava potrebnih za izvođenje operacije. Tako je bilo kod Moskve 1941. godine, u bici na Volgi 1942. godine, na Kurskoj izbočini 1943. godine, u Belorusiji 1944. godine i u svim završnim operacijama velikog otadžbinskog rata. Na tačnom proračunu snaga i sredstava stvarane su grupacije sovjetskih trupa na Daljem istoku i postavljeni im zadaci za razbijanje oružanih snaga imperijalističkog Japana u 1945. godini.

Ali ta zakonitost se ne ispoljava sama po sebi, već kroz ratnu veština i organizatorsku, stvaralačku delatnost ljudi.

Ipak, i u sovjetskim oružanim snagama bilo je nedostataka u vezi s narušavanjem te zakonitosti. Ofanzivne operacije Sovjetske armije u 1941—1942. godini nisu imale uspeha u većini slučajeva zato što snage i sredstva nisu odgovarali postavljenom zadatku. Tako je bilo, na primer, u harkovskoj ofanzivnoj operaciji Jugozapadnog fronta u maju 1942. godine.

Potcenjivački odnos prema toj zakonitosti bio je naročito karakterističan za komandovanje hitlerovske vojske. Tako, na primer, u napadu na Moskvu, na Volgi ili na severni Kavkaz snage nemačko-fašističkih trupa, iako su bile veoma velike, nisu odgovarale ciljevima i zadaćima koji su stajali pred njima. A to se nije moglo kom-

penzirati nikakvim vojnim majstorstvom. Prvi uspesi, koje su hitlerovci postigli zahvaljujući nadmoćnosti u snagama na uskim odsecima, nisu se učvršćivali u skladu s razvojem operacija usled nedostatka snaga i sredstava. To je dovodilo do neuspeha operacija koje su oni izvodili.

Međutim, snage i sredstva sovjetskih trupa u toku rata su neprekidno rasli, a inicijativa dejstava je prelazila na njih. Uvodeći nove strategijske i operativne rezerve, sovjetske oružane snage su nanosile neprijatelju moćne udare, likvidirale su uspehe koje je on ranije postigao i preuzimale su inicijativu u svoje ruke.

Govoreći o zakonitostima oružane borbe, pre svega treba istaći one od njih koje su povezane s različnim načinima njenog vođenja. Tako, napad koji se izražava usklađivanjem vatre i pokreta unapred, na teritoriju koju je poseo neprijatelj, po svojoj suštini se razlikuje od drugih vidova ratnih dejstava i njemu su svojstvene sopstvene, specifične zakonitosti.

U savremenim uslovima napad zahteva naročito visok tempo, stalno preticanje neprijatelja koji se brani, a koji, pošto raspolaže sličnim moćnim sredstvima za uništavanje i pokretnim rezervama, jeste sposoban da brzo nanese povratne udare i da, nanoseći poraz napadaču, uspostavi izgubljeni položaj. Za napad je zakonito preuzimanje i zadržavanje inicijative, a za obezbeđenje njegovog uspeha — učvršćivanje postignutih rezultata, sigurno obezbeđenje grupacija koje napadaju svim što je neophodno, naročito nuklearnim sredstvima.

Obrani su svojstvene vlastite zakonitosti, koje su povezane s korišćenjem zemljišta, radi kompenzacije nedostatka snaga, sa njenim dubokim inžinjerijskim uređenjem i ešeloniranjem snaga i sredstava, sa težnjom da zadrži posednute položaje i dr. Ipak, treba imati na umu da obrana u uslovima raketno-nuklearnog rata gubi mnoge stare crte i dobija nove, koje se oštro razlikuju od pređašnjih. Može se tvrditi da u raznim, prema političkim ciljevima i po kvalitetu tehnike, ratovima obrana

na ima različitu specifičnu težinu. To nije teško sagledati na primerima prvog i drugog svetskog rata.

Postoje zakonitosti povezane s obimom ratnih dejstava koja se izvode. Boj, koji se odvija kao sukob relativno malih snaga na ograničenoj teritoriji i u toku srazmerno kratkog vremenskog perioda, ima svoje zakonitosti koje ga odlikuju od operacije, u kojoj promena obima dejstava i brojnih pokazatelja dovodi do bitnih kvalitativnih promena.

Na tome se, kao što je poznato, zasniva podela ratne veštine na njene delove: strategiju, operativnu veštinu i taktiku. Svaka od njih proučava zakonitosti pojave određenog obima, ali ih ne proučava izolovano, već u određenoj vezi sa zakonostima svojstvenim čitavoj oružanoj borbi u celini.

Na svojevrsne zakonitosti boja, operacije i rata u celini, na primer, ukazuje i ovakva opštepoznata postavka: samo onaj taktički uspeh može biti koristan koji doprinosi postizanju ciljeva operacije. Taktički uspeh u napadu može biti veći ili manji. Ali ako on ne stvara prelom u operativnoj situaciji svojih jedinica, ne dopušta im uvođenje novih snaga i sredstava, ne obezbeđuje razvitak operativnog uspeha, njega ne treba smatrati dovoljnim i za postizanje ciljeva operacije.

To se isto može reći i o operativnom uspehu. Ako on ne stvara koreniti prelom u strategijskoj situaciji svojih jedinica, on se ne može uvek smatrati dovoljnim. Takav prilaz oceni taktičkih i operativnih uspeha u ratu bio je opravдан za period kada se u oružanoj borbi strategijski rezultat postizao postepenim prikupljanjem taktičkih, a pomoću njih i operativnih rezultata.

U uslovima raketno-nuklearnog rata nastaje mogućnost da se postignu odlučni strategijski rezultati neposredno direktnim strategijskim nuklearnim udarima. Njima se može predodrediti ne samo ishod operacija i bojeva već i sudbina čitavog rata. To je — nova zakonost, svojstvena novim sredstvima oružane borbe.

Upotreba najefikasnijih sredstava i najodlučnijih načina i oblika oružane borbe jedna je od najvažnijih zakonitosti raketno-nuklearnog rata. Ona strana koja najpravilnije i najdublje upozna tu zakonitost i pripremi dovoljne snage i sredstva za vođenje najodlučnijih aktivnih dejstava, najodlučnijim načinima i u najodlučnijim oblicima, imaće nesumnjivo preim秉stvo prema neprijatelju.

Proučavanje zakona oružane borbe nije samo po sebi cilj vojne nauke. To je samo sredstvo spoznaje uslova i činilaca od kojih zavisi postizanje pobeđe. Zakoni oružane borbe imaju objektivni karakter, ali je mogućnost njihove spoznaje, uzimanja u obzir, a time i njihovog iskorisćavanja u svoju korist a na štetu za neprijatelja, bezuslovno povezana sa subjektivnim sposobnostima ljudi, vojskovođa — organizatora i rukovodilaca ratnih dejstava odgovarajućeg obima.

Određivanje zakonitosti oružane borbe ne isključuje i slučajnosti u ratu. Predvideti ranije u detaljima planove i namere neprijatelja i sva njegova mogućna dejstva je teško. Uz to i u samoj oružanoj borbi uvek nastaje mnogo slučajnih, privremenih pojava, kroz koje izbija određena neophodnost. Zadatak starešine se sastoji u tome da otkrije u kakvoj se vezi nalaze slučajne pojave sa datom potrebom, kakvi su njihovi najopštiji izvori. I što god bolja bude vojna teorijska priprema starešine, njegovo poznavanje objektivnih zakona oružane borbe kao i njegovo praktično iskustvo, to će se uspešnije savladavati različite slučajnosti u oružanoj borbi.

Takvi su neki opšti zakoni oružane borbe.

U oružanoj borbi, kao i u svim drugim pojавama, deluju zakoni dijalektičkog materijalizma. Tako, na primer, zakon jedinstva i borbe suprotnosti prožima sve pojave i procese rata i oružane borbe. Jedinstvo i borba suprotnosti su svojstveni svim procesima povezanim sa izvođenjem oružane borbe, s razvitkom njenih načina i oblika. Rat predstavlja jedinstven materijalni proces. U isto vreme u tom procesu postoje unutrašnje protivreč-

nosti. Borba tih protivrečnosti predstavlja osnovu kretanja i razvitka novih pojava rata. To se može pratiti, na primer, na evoluciji razvitka napada i odbrane.

U savremenom ratu sa upotrebom raketno-nuklearnih sredstava, napad, kao glavni način oružane borbe, dobija odlučujući značaj. Uporedo s tim i dalje postoji i odbrana kao suprotnost napada. U boju i operaciji napad se ponekad završava prelaskom u odbranu. Iz odbrane se u izvesnim situacijama razvija napad. Postoje i druge zavisnosti koje određuju jedinstvo i borbu suprotnosti u oružanoj borbi.

U punoj meri nalazi svoj odraz u vojnim pojавama zakon prelaska kvantiteta u kvalitet i skokovitosti razvitka, o čemu svedoči čitavo istorijsko iskustvo razvitka vojne nauke i vođenja rata. To iskustvo ukazuje da je svaki put kada kvantitativne promene prerastu izvesne okvire oružane borbe u vojnoj nauci nastajao skok koji je rađao novi kvalitet, prouzrokovao nastanak novih pojava.

U oružanoj borbi, u vojnoj teoriji, u vojnoj nauci deluje i zakon negacija negacije. On odražava neprekidni proces odumiranja starog i nastanak novog. Novo se bori i potiskuje staro. Sa svoje strane, novo za izvesno vreme takođe zastareva. Pojavljuje se još novije, koje takođe u svoje vreme zastareva. Takav proces zamene starog novim nastavlja se u beskonačnost. Pri tome se negacija starog ostvaruje uz zadržavanje svega što je vredno, pozitivno, steceno praksom, što ima značaj za budućnost.

Primer dejstva toga zakona jesu promene u načinima i oblicima oružane borbe. Na primer, posle svršetka rata 1939—1945. godine postalo je jasno da mnoge načine i oblike koji su se u njemu primenjivali treba menjati. Ali promene koje su se desile u tome periodu isprva nisu dirale u kvalitativne osnove načina i oblika oružane borbe. Godine 1954. u vezi s razvitkom raketno-nuklearnog oružja i njegovim uvođenjem u naoružanje jedinica postalo je jasno da se stari načini i oblici ne mogu prî-

meniti u budućem raketno-nuklearnom ratu. Kao rezultat istraživanja bili su nađeni odgovarajući načini i oblici oružane borbe.

Uporedo sa zakonima istorijskog i dijalektičkog materijalizma, koji nalaze svoj puni značaj u ratu kao društveno-istorijskoj pojavi, u oružanoj borbi deluju još i posebni, specifični zakoni. Jedna od najvažnijih zakonitosti savremene oružane borbe jeste pretežno korišćenje u njemu raketno-nuklearnog oružja, kao glavnog, odlučujućeg i određujućeg sredstva, uz čiju pomoć se može postići pobeda nad neprijateljem u kratkom roku.

Načela oružane borbe. Poznato je da ne postoji ni jedna društvena nauka, ubrajajući tu i vojnu, koja ne bi uobličila rezultate svojih istraživanja u određena načela i pravila. Pre nego što budemo govorili o tome kakav odraz u vojnoj nauci nalaze ta načela, hteli bismo da se na njima zadržimo.

Jedno vreme u našoj vojnoj literaturi provlačila su se mišljenja nekih vojnih stručnjaka o tome da su sovjetskoj vojnoj nauci, tobože, strana bilo kakva načela, jer ona kao da okivaju sovjetsku ratnu veštinu. Takva pogrešna gledišta pojavila su se pod uticajem kulta ličnosti s jedne strane, i nepravilnog prilaženja analizi objektivnih zakona oružane borbe s druge strane.

Marksizam-lenjinizam smatra da »načela nisu polazna tačka istraživanja, već njegov konačni rezultat; ta načela se ne primenjuju na prirodu i istoriju čovečanstva, već se apstrahuju iz njih; ni priroda ni čovečanstvo se ne prilagođavaju načelima, već obrnuto, načela su tačna samo utoliko ukoliko odgovaraju prirodi i istoriji«.¹³³⁾

Buržoaska vojna nauka razmatra načela s idealističkim i metafizičkim pozicijama. Smatra ih večnim i nepromenljivim, pogodnim za sve slučajeve u životu, nezavisnim od konkretno-istorijskih uslova oružane borbe. Sovjetska vojna nauka na osnovi dijalektičkog metoda izvodi svoja načela iz određenih objektivnih uslova. Ona smatra

¹³³⁾ Ф. Энгельс. Анти-Дюриング. Госполитиздат, 1953, стр. 34.

da većnih načela nema i ne može biti, da se načela menjaju uporedo s promenom onih uslova u kojima se vodi oružana borba. Čak i u onom slučaju kada jedno te isto načelo deluje u mnogim ratovima, ono se uvek natapa novim sadržajem, koji odgovara uslovima nove istorijske epohe.

Sovjetska vojna nauka priznava je i priznaje načela kao opšte rukovodeće postavke, koje ukratko formulišu osnovu za dejstva. Negiranje načela u vojnoj nauci, koja su formulisana na osnovi poznavanja objektivnih zakona oružane borbe i koja su pogodna za rukovanje njome u različnim obimima, u suštini je padanje na položaj subjektivizma u vojnoj nauci.

Istorijsko iskustvo pokazuje da su načela vojne nauke objektivna. Ona proističu iz prakse i u njoj nalaze svoju potvrdu. Pomoću prakse sovjetska vojna nauka otkriva određene zakonitosti i u skladu s tim utvrđuje pravilnost ovih ili onih načela i formuliše ih.

Formulisanje načela u staroj buržoaskoj vojnoj nauci razvijalo se često empirijskim putem. Buržoaski vojni teoretičari nikad nisu mogli da naučno otkriju osnovna načela oružane borbe. Oni su se uvek starali da suze sadržaj tih načela, da ih svedu na veoma mali, stalan, nepromenljiv broj. Tako, na primer, Žomini je nabrojao svega četiri načela u vojnoj nauci. General Ler je tvrdio da broj načela ne treba da prelazi dvanaest. Engleski vojni teoretičar Fuler je smatrao da je mogućno ograničiti se na sedam načela, a neki američki vojni teoretičari iznose devet takvih načela.

Sovjetska vojna nauka ne ograničava brojnost načela nekim određenim brojem. Ona polazi pri određivanju ovih ili onih načela od konkretne stvarnosti razvitka vojnog dela i karaktera oružane borbe.

Na oblikovanje savremenih načela oružane borbe ogroman uticaj ispoljava raketno-nuklearno oružje. S pojavom tog moćnog oružja nastao je niz novih načela, koja vojna nauka ranije nije poznavala. Tako, na primer, jedno od najvažnijih načela raketno-nuklearnog rata je-

ste prioritetno, masovno korišćenje raketno-nuklearnog oružja za postizanje ciljeva rata u najkraćim rokovima.

Veliki značaj u raketno-nuklearnom ratu ima načelo nanošenje strategijskih raketno-nuklearnih udara po čitavoj dubini strategijskog neprijateljevog rasporeda. Novo načelo u raketno-nuklearnom ratu jeste nanošenje moćnih raketno-nuklearnih udara ne samo po oružanim snagama neprijatelja već i po njegovim najvažnijim, čvornim objektima.

Novi smisao u savremenim uslovima stiče načelo jednovremenog neutralisanja čitave operativne i taktičke dubine odbrane, što obezbeđuje vođenje pretežno dubokih bojeva i operacija. Isto tako je važno načelo prikrivene pripreme i iznenadnog nanošenja udara u toku rata, kako u strategijskim tako i u operativnim i taktičkim razmerama.

Moćna uništavajuća snaga raketno-nuklearnog oružja prouzrokovala je pojavu takvog načela kao što je rastresitost trupa u boju i operaciji, s tim da bi se izbeglo uništavanje velikih grupacija jednim nuklearnim udarom. Osim toga je nastalo načelo nadležnog i brzog iskorišćavanja uspeha raketno-nuklearnog udara za izvođenje napada na neprijatelja svim raspoloživim snagama i sredstvima, da mu se ne bi pružila mogućnost da privuče sveže rezerve i pripremi se za novi organizovani otpor.

Jednovremeno tučenje čitave taktičke i operativne dubine odbrane obezbeđuje izvođenje borbenih dejstava i operacija visokim tempom. Načelo brzine izvođenja boja i operacija i razvoja uspeha u njima visokim tempom jeste odlučujuće u operativnim i taktičkim razmerama.

Težnja sупротних strana da iznenada napadnu jedna drugu, da bi se stekla strategijska i operativna preimutstva, zahteva od jedinica, kao što je to već ranije istaknuto, veliku budnost, stalno poznavanje neprijateljevog grupisanja, otkrivanje njegovih zamisli i namera. Strategijsko, operativno i taktičko izviđanje koje se nepre-

kidno izvodi jeste najvažnije načelo vođenja uspešne oružane borbe i održavanja visoke budnosti.

Budnost treba da se usklađuje s visokim stepenom borbene gotovosti trupa za što brži povratni udar ili za što brža ratna dejstva uopšte. Da bi se zaštitili od iznenadnog nuklearnog neprijateljevog napada, neophodno je stalno održavati visoki stepen borbene gotovosti trupa.

Uporedo s tim novim načelima, svoj značaj zadržavaju i mnoga stara načela. U njih ide načelo podrobnog planiranja i svestranog obezbeđenja ratnih dejstava bilo kog obima. To znači da boj, operacija, ratna kampanja, oružana borba u celini treba da budu svestrano pripremljeni, planirani i obezbeđeni svim što je neophodno. To načelo proizlazi iz same suštine i karaktera savremenog rata, njegovog naraslog zamaha u prostoru i u vremenu, primenljivih snaga i sredstava, raznovrsnosti i složenosti borbe.

Načelo usklađivanja svih načina i oblika oružane borbe naći će odraza i u savremenom ratu. Savremeni rat se vodi u usklađivanju raketno-nuklearnih udara, koji nanose raketne jedinice kojima raspolažu svi vidovi oružanih snaga, sa napadom, a u neophodnim slučajevima i sa odbranom kopnenih i pomorskih snaga **na onim delovima** gde se napad u dato vreme ne namerava ili ga je nemogućno izvoditi.

Jedno od najvažnijih načela sovjetske vojne nauke jeste načelo obavezne organizacije sadejstva svih vidova oružanih snaga, rodova vojske, kao i manjih jedinica, združenih jedinica i operativnih formacija **u boju**, operaciji, u ratnoj kampanji i oružanoj borbi **u celini**.

Sadejstvo može biti strategijsko, to jest da se ostvaruje u višim, strategijskim sferama putem raspoređivanja napora vidova oružanih snaga i strategijskih grupacija u prostoru i u vremenu u ratnim kampanjama i strategijskim operacijama. Ono može imati takođe operativni karakter i ostvarivati se operativnim formacijama svih vidova oružanih snaga u različnim operacijama koje oni

izvode, a naročito u zajedničkim. U boju dolazi više ili manje do tesnog, najčešće vatretnog taktičkog sadejstva.

Narušavanje načela sadejstva u borbenim dejstvima, kao i u oružanoj borbi u celini, dovodi često do poraza, o čemu svedoči iskustvo svih prošlih ratova. Strogo i pravilno ispunjavanje zahteva načela organizacije i neprekidnog održavanja sadejstva u boju, operaciji i u oružanoj borbi u celini jeste obavezan uslov za postizanje pobjede u savremenom ratu.

Istorjsko iskustvo pokazuje da, makar koliko da se ima oružanih snaga i sredstava, njih nikad nije bilo dovoljno za jednovremeno rešavanje svih zadataka u ratu. Odavde proizlazi zahtev: osnovne napore oružanih snaga usmeravati na rešavanje glavnih, prvorazrednih zadataka, od kojih zavisi tok i ishod rata. To načelo sovjetske vojne nauke ima važan organizacioni značaj. Vođenje oružane borbe u duhu toga načela obezbeđuje usmerenost ka cilju u oružanoj borbi, sasređivanje osnovnih napora na potrebnom mestu i u potrebno vreme. Što se tiče drugih, sporednih pravaca, vojna nauka preporučuje da se ekonomišu snage, da bi se na račun tih snaga i sredstava ojačali glavni, odlučujući pravci.

Najreljefnije ispoljavanje načela ekonomije snaga i sredstava je u odbrani. Po pravilu, radi posedanja odbrambenih položaja i vođenja odbrambenih dejstava upotrebljavaju se relativno manje snage.

U boju i operaciji sačuvalo je svoj značaj načelo počesne pobjede, koje znači da svaki starešina, taktička i združena jedinica ili operativna formacija treba da teži pobjedi. Počesne pobjede, slivajući se u opšti tok, iz korena menjaju situaciju i stvaraju preduslove za opštu pobjedu nad neprijateljem.

Jedno od najvažnijih načela sovjetske ratne veštine jeste visoka aktivnost trupa u vođenju borbenih dejstava. Visoki ofanzivni duh, brzo izvođenje napada, preticanje neprijatelja u pogledu preuzimanja inicijative, aktivno odbijanje njegovih protivudara — osnovni su elementi aktivnosti trupa u napadu. Za odbranu je karakteri-

stično — aktivno protivdejstvo neprijatelju, nanošenje neprijatelju što većih gubitaka nuklearnim i vatrenim udarima, protivnapadi, protivudari, prelazak u protivofanzivu i preuzimanje inicijative. U odbrani je naročito potrebno brinuti se o održavanju borbenog morala trupa na visokom nivou, o njihovoj čvrstini i upornosti, unositi u trupe veru u sebe i svoje oružje i uverenost u konačnu pobedu.

Aktivnost u izvođenju oružanih dejstava je pokazatelj visokog nivoa ratne veštine, obučenosti i talenta vojnih kadrova. Pri ostalim podjednakim uslovima pobeđuje uvek onaj ko se uporno bori za inicijativu u dejstvima, vodi borbu aktivno i odlučno.

U savremenom ratu mnogo je porasla uloga manevra. Sad, prilikom rešavanja bilo kojih zadataka, manevr predstavlja principijelnu osnovu aktivnih, odlučujućih dejstava. Načelo manevra u izvođenju borbenih dejstava u raketno-nuklearnom ratu jedno je od najvažnijih u sovjetskoj ratnoj veštini.

Veliki značaj ima načelo dubokog postrojavanja jedinica u boju i operaciji. Raniji linijski oblici taktike, operativne veštine i strategije su preživeli. Odumiranje načela linijskog rasporeda započelo je već u prvom svetskom ratu, a nastavljalo se i u drugom svetskom ratu. To načelo će konačno izgubiti svoj značaj u raketno-nuklearnom ratu.

U savremenom ratu borbeni poreci i operativno postrojavanje jedinica treba da budu rastresiti ne samo po frontu već i po dubini, pri čemu u dubini treba da postoje novi ešelonii jedinica i nove rezerve, dobro zaštićene od raketno-nuklearnih udara neprijateljevih, i koji bi bili sposobni da odmah zamene prve ešelone koji su izgubili borbenu sposobnost i da razviju uspeh.

Mi smo nabrojali osnovna načela sovjetske vojne nauke koja održavaju osobenosti i karakter savremenog rata. Ali osim njih postoji i druga načela, kojih ima u drugim granama sovjetske vojne nauke. Tako, na primer, u vojnoj administraciji jedno od najvažnijih načela, ko-

je određuje izgradnju oružanih snaga u savremenim uslovima, jeste načelo stvaranja njihove visoke vatrene moći na osnovi raketno-nuklearnog oružja. U vojnoj pedagogiji takođe postoji niz načela. Najvažnije od njih jeste učiti jedinice onome što je potrebno za rat. Od drugih načela neophodno je izdvojiti ono kao što je obavezno usklađivanje obuke i vaspitanja.

Načela vojne nauke ne nose večan, nepromenljiv karakter. Ona se menjaju u skladu s promenama materijalne osnovice rata, njegovog karaktera i konkretnih uslova u kojima se rat vodi. Mnoga od njih odumiru i zamenuju se novim. U eposi Napoleonovih ratova, na primer, vladalo je načelo koje je glasilo da na vojištu ne treba koncentrisati više od jedne armije. To načelo je preživele u prvom svetskom ratu.

Moglo bi se navesti mnogo primera koji otkrivaju uzroke odumiranja ovih ili onih načela u savremenom ratu, a koja su dejstvovala u nedavnoj prošlosti. Tako, na primer, u prvom i drugom svetskom ratu široko se primenjivalo načelo koncentracije snaga i sredstava, koje se odražavalo u stvaranju zbijenih grupacija na uskim frontovima. U uslovima savremenog rata to načelo odumire. Čak pri vođenju borbenih dejstava običnim sredstvima, načelo koncentracije treba da se primenjuje s velikom opreznošću, jer ostaje opasnost iznenadnog raketno-nuklearnog napada, makar čak taktičkim nuklearnim oružjem.

U zaključku hteli bismo da se zaustavimo na pravilima vojne nauke. Ona se obrađuju vojnom naukom na osnovi zakona oružane borbe i njenih rukovodećih načela.

Primenjujući ta načela u praksi, a takođe i uopštavajući iskustvo vođenja oružane borbe u različnim razmerama, ljudi stvaraju određeni poredak, određena pravila vođenja ratnih dejstava i oružane borbe u celini. Ta pravila ukazuju na to šta i kako treba raditi u organizaciji, pripremi i vođenju ovih ili onih borbenih dejstava ili operacija.

Ipak, u tim pravilima nema uputstava za sve slučajeve života. Pravila predviđaju samo opšte zahteve izvođenja ovih ili onih borbenih dejstava.

Pravila pripreme i vođenja ratnih dejstava, kao i načela, nemaju večit, nepromenljiv karakter. Slično načelima, ona važe za određene istorijske uslove razvitka vojnog dela. Njihova su dejstva u odnosu na vreme više ograničena. Pravila se češće preispisuju i zamenuju novim čak i u miru, a da i ne govorimo o ratu.

Savremeni rat je zahtevao korenite izmene u pravilima pripreme i izvođenja ratnih djestava i oružane borbe u celini. Ta nova pravila su izložena u vojnim pravilima i uputstvima Sovjetske armije i ratne mornarice, kao i u različnim instrukcijama i direktivama.

Pravila i uputstva Sovjetske armije i ratne mornarice su najvažnija dokumenta sovjetske vojne nauke. Pravila određuju čitav život trupa, daju opšta uputstva o načinu pripreme i vođenja borbenih dejstava. Poznavanje pravila i uputstava je obavezan uslov održavanja visoke vojne discipline, organizovanosti i reda kako u miru tako i u ratu.

Poznavanje odredaba navedenih u vojnim pravilima i uputstvima i shvatanje njihovog duha obezbeđuju u ratu vešto izvođenje borbenih dejstava i jedinstvo napora radi postizanja pobeđe nad neprijateljem. Odlično poznavanje vojnih pravila i uputstava, razumna i inicijativna njihova primena u boji i operaciji jesu najvažnija obaveza sovjetskih vojnih kadrova.

Glava VII

NAČINI I OBLICI ORUŽANE BORBE

Pitanje načina i oblika oružane borbe uvek je zauzimalo značajno mesto u opštoj teoriji oružane borbe, čineći u isto vreme osnovni sadržaj teorije ratne veštine.

Uzimajući u obzir posebnu važnost toga pitanja za vojnu nauku, mi smo izdvojili njegovo razmatranje u zasebnu glavu. To smo učinili i zato što se u načinima i oblicima oružane borbe dešavaju danas velike promene, povezane s razvojem borbene tehnike i promenama uslova vođenja ratnih dejstava.

Kao i svaka društvena pojava, i oružana borba, pošto se potčinjava opštim objektivnim zakonima razvoja, neprekidno se menja. To se pre svega tiče načina i oblika njenog vođenja. Promene u načinima i oblicima oružane borbe dešavaju se putem postepenih promena ili skokova, usled čega u njen sadržaj prodiru kvalitativno nove pojave.

Način oružane borbe, kao pojam, razmatra se dvojako. S jedne strane, pod njim se podrazumeva ovaj ili onaj način dejstava jedinica, usvojen u uslovima date situacije, a s druge strane — skup različnih metoda i postupaka odabralih za rešavanje strategijskih, operativnih i taktičkih zadataka koji stoje pred jedinicama.

Vojna teorija je u prošlosti poznavala dva osnovna načina dejstava u ratu: napadni i odbrambeni. Međutim, svaki od njih ima čitav niz raznovrsnosti, usled čega je

broj načina oružane borbe uvek bio znatno veći. U raketno-nuklearnom ratu nastaju novi načini oružane borbe, a mnogi stari načini znatno menjaju svoj karakter.

Mnogovrsni su i oblici oružane borbe. Pod oblikom oružane borbe mi podrazumevamo spoljni izraz njenog načina. Svaki od načina ima različite oblike, koji se primenjuju u zavisnosti od situacije. U novim uslovima stari oblici se menjaju, a neki čak i odumiru.

Načini i oblici oružane borbe nastaju iz prakse i naučnog predviđanja. Pri tome vojna nauka, proučavajući načine i oblike oružane borbe koji se primenjuju u praksi, odabira najvažnije i najefikasnije od njih, uopštava ih i obogaćuje, proverava u praksi, a zatim uvodi u oružane snage, pomažući starešinskom sastavu i jedinicama da njima ovlađuju.

Otkrivanje, proučavanje, razrada, usavršavanje i ovlađivanje novim načinima i oblicima oružane borbe, njihovo prenošenje starešinskom sastavu i uvođenje u jedinice najefikasnijih od njih jeste stalni zadatak sovjetske vojne nauke.

Proučavanje, razrada i usvajanje novih, ranije nepoznatih načina i oblika oružane borbe imaju prvorazredni značaj. Da bi se pobedio neprijatelj, treba do savršenstva ovladati svim načinima i oblicima oružane borbe u njihovoj usklađenosti i uzajamnom sadejstvu. Pri tome je neophodno imati na umu da se načini i oblici oružane borbe u savremenim uslovima veoma brzo menjaju. Tako, na primer, u drugom svetskom ratu oni su se bitno razlikovali od načina i oblika oružane borbe koji su se primenjivali u prvom svetskom ratu, iako se u njima može naći i mnogo zajedničkog. Načini i oblici oružane borbe u trećem svetskom ratu, ako ga započnu imperialisti, razlikovaće se korenito od načina i oblika koji su se primenjivali u drugom svetskom ratu, zbog toga što su nastale nove pojave u oružanoj borbi, kojih nije bilo u prošlosti.

Najbitnije i najneposrednije promene u načinima i oblicima oružane borbe uvek su nastajale u vezi s promenama količine i kvaliteta oružja i tehnike. Engels je

ukazivao na to da su uspesi tehnike gotovo nasilno, uz to često protiv volje vojne komande, prouzrokovali promene i čak preokrete u načinu vođenja boja.

Pravilnost ove Engelsove postavke potvrđuje se i u savremenim uslovima, kada su uspesi u razvoju raketno-nuklearnog oružja doveli do korenitih preokreta u načinima i oblicima oružane borbe kako u strategijskim tako i u operativnim i taktičkim razmerama.

Nesumnjivo da načine i oblike oružane borbe ima uticaj i zamah rata, koji zavisi u osnovi od njegovih političkih ciljeva i tehničkih sredstava za njihovo postizanje. U mesnim, lokalnim ratovima promene u načinima i oblicima oružane borbe nose ograničeni karakter i razvijaju se sporije. U svetskim ratovima te promene dešavale su se brže i imale su svestraniji i dublji karakter. Široki razmah svetskih ratova, raznovrsnost političkih, ekonomskih, geografskih i vojnih uslova na vojništima uvek su izazivali znatne promene u načinima i oblicima oružane borbe.

Iz osnova se menjaju načini i oblici oružane borbe u raketno-nuklearnom ratu, koji ima svoje osobenosti i koji se oštro razlikuje od svih prošlih ratova. Te osobenosti rade karakter savremenog raketno-nuklearnog oružja, njegova nova svojstva: dalekometnost, neotklonjivost udara i ogromna rušilačka snaga. Sve je to dovelo do pojave novih načina i oblika oružane borbe.

Istorijsko iskustvo pokazuje da čak jedno te isto, u svojoj principijelnoj biti, oružje, trpeći u procesu svog usavršavanja kvantitativne i neke kvalitativne promene, povlači za sobom suštinske promene u načinima vođenja oružane borbe. Poznato je kakve su se krupne promene desile u načinima oružane borbe kada je započela masovna primena u njoj vatrenog oružja, naročito kada je to oružje steklo veliku pokretljivost, pošto je bilo montirano na oklopnom transporteru, tenku ili avionu. Još veće promene se dešavaju pri pojavi i dosta velikom širenju kvalitativno novog oružja, sa drugim, efikasnijim svojstvima. Ta činjenica u skladu s mnogim drugim pra-

tećim uslovima zakonito doprinosi nastanku kvalitativno novih, ranije nepostojećih pojava oružane borbe.

Načini i oblici oružane borbe menjaju se pod uticajem konkretnih zahteva rata i borbene situacije, kao i stvaralaštva u ratu narodnih masa.

Prvi svetski rat bio je pretežno pozicioni. On je zahtevao širok razvoj oblika odbrambenih dejstava, usvajanje novih postupaka i metoda izvođenja odbrane. U građanskom ratu u našoj zemlji pojavili su se novi oblici ofanzivnih, manevarskih dejstava. Svestranije zahteve za razradu načina i oblika izvođenja borbenih dejstava postavio je drugi svetski rat.

Pojavi, a takođe i uspešnoj primeni na bojištima novih načina i oblika oružane borbe uvek je doprinisalo stvaralaštvo vojničkih i oficirskih masa u ratu, koje, više nego bilo ko drugi, poznaju načine i oblike borbe u praksi, na bojištu, pod neprijateljevom vatrom i imaju široke mogućnosti da ocene sve njihove dobre strane i nedostatke.

Vojnoj nauci je pao u deo odgovoran zadatka: da uopšti čitavo postojeće iskustvo borbenih dejstava, da otkrije tendencije njegovog razvitka i da dâ naučno obrázložene karakteristike načina i oblika oružane borbe, kao i preporuke za njihovo korišćenje u budućnosti.

Osnovni preduslovi savremenih načina i oblika oružane borbe. Osnovni sadržaj savremene epohe, kako se kaže u Programu KPSS, jeste prelazak od kapitalizma ka socijalizmu, prelazak u toku kojeg se izvanredno zaoštvara borba dva suprotna društvena sistema: socijalističkog i kapitalističkog.

Socijalizam radi svog učvršćivanja i razvoja nema potrebu za ratovima. U Sovjetskom Savezu, kao i u drugim socijalističkim zemljama, nema takvih klasi i socijalnih snaga kojima bi pogodovao rat. Međutim, naša vojna teorija polazi od marksističko-lenjinističke postavke o tome da se priroda imperijalizma nije izmenila i da opasnost nastanka ratova nije uklonjena.

Kako je isticao maršal Sovjetskog Saveza R. I. Malinovski, budući rat, ako imperijalistima podje za rukom da ga otpočnu, biće odlučujući oružani sukob dva suprotna društvena sistema, a prema karakteru upotrebljenih sredstava on će neizbežno postati teromonuklearni, to jest takav rat u kojem će glavno sredstvo uništavanja biti nuklearno oružje, a osnovno sredstvo njegovog lansiranja do cilja biće rakete.

Ako su u svim prošlim ratovima objekti udara i uništavanja bile isključivo oružane snage neprijatelja, od čijeg je uništenja zavisio ishod rata, to u savremenom ratu objekti dejstva sredstava oružane borbe postaju ne samo oružane snage već i pozadina zemlje. Nastanak takve tendencije proistekao je već u prvom svetskom ratu. U njemu su počela da se razvijaju ratna dejstva usmerena na slabljenje neprijateljevog ekonomskog i moralno-političkog potencijala. Razvoj podmornica obezbedio je mogućnost efikasne borbe sa flotom, koja je vršila prevoženja preko mora i okeana. Zemlje čije su privrede bile u zavisnosti od pomorskih prevoženja počele su da osećaju jak uticaj podmorničkog rata.

U prvom svetskom ratu pojavilo se potpuno novo sredstvo, koje je moglo biti iskorišćeno za slabljenje neprijateljevog ekonomskog potencijala. To sredstvo bila je bombarderska avijacija¹⁸⁴⁾). Međutim, u to vreme ona je još bila tehnički neusavršena i nije mogla odigrati veliku ulogu u neutralisanju neprijateljevog ekonomskog i moralnog potencijala. Ali potencijalne mogućnosti za razvoj avijacije bile su velike.

Vojna teorija je već počela da razmatra oružanu borbu ne samo kao sudar oružanih snaga na liniji fronta već i kao neposredno dejstvo borbenim sredstvima na objekte duboke pozadine. Prostorni okviri rata počeli su da se šire. Nova kvalitativna pojавa bilo je uvlačenje u nepo-

¹⁸⁴⁾ U tom cilju upotrebljavale su se i vazdušne lađe (»dirižabli«), ali, kao što je poznato, taj tip vazduhoplova nije se razvio.

srednu sferu oružane borbe ekonomskih objekata, njihovo uništavanje, a takođe neutralisanje moralnog potencijala zaraćenih zemalja.

U drugom svetskom ratu obe zaraćene strane su široko primenjivale različita sredstva oružanog dejstva na neprijateljevu pozadinu. Bombarderska avijacija se sistemske upotrebljavala za nanošenje udara po neprijateljevim industrijskim objektima i gradovima i po komunikacijama.

S pojavom nuklearnog oružja mogućnosti oružanog dejstva na duboku neprijateljevu pozadinu porasle su mnogo puta. Ali sama avijacija nije mogla da reši te složene zadatke. Ona je i dalje bila u zavisnosti od uslova, mesta i vremena, a osećala je sve veće protivdejstvo od novih sredstava PVO. U tome periodu značaj nuklearnih sredstava, kao novog faktora oružane borbe, nije bio u potpunosti ocenjen. Tek s pojavom raketa različitog dometa za primenu nuklearnog oružja otkrili su se neograničeni prostori. Usklađivanje nuklearnih punjenja ogromne moći s takvim sredstvima njihovog lansiranja do cilja kao što su rakete odlučno je izmenilo sve pređašnje predstave o načinima vođenja oružane borbe.

U savremenom ratu izbacivanje iz stroja neprijateljevih objekata nije vezano s neophodnošću ovladavanja njima. Ono se postiže njihovim uništenjem nuklearnim udarima. Neprijatelj koji ne bi umeo da spreči ili odbije takve udare lišava se svega što »hrani« rat i neizbežno je osuđen na poraz.

U raketno-nuklearnom ratu, očevidno, centar naprezaanja vojnih napora premestiće se iz sfere neposrednog sudara oružanih snaga na liniji fronta u najbitnije duboke pozadinske rejone zemlje ili koalicije zaraćenih zemalja. Usled toga i sami pojmovi »front« i »pozadina« trpe korenite promene, jer oružana borba gubi svoj hiljadugodišnji linijski karakter i stiče drugi. Ona uvlači u svoju sferu sve zaraćene zemlje sa čitavim njihovim stanovništvom i ekonomikom. To ne znači da je oružana borba kao sukob kopnenih, pomorskih i vazduhoplovnih grupacija oruža-

nih snaga koje izvode ratna dejstva na strategijskim frontovima u neposrednom međusobnom dodiru izgubila svoj značaj u savremenim uslovima. Načini i oblici njenog izvođenja mogu se primenjivati u različitom skladu.

Raketno-nuklearno oružje, koje je izvršilo revoluciju u vojnem delu, pojavilo se zahvaljujući naučnim otkrićima s kraja XIX i početka XX veka.

U početku se municija s atomskim eksplozivom izrađivala u obliku avionskih bombi ekvivalentnih po moći 20, 30 i 40 hiljada tona trolita. Kasnije, s pojavom atomske artiljerije, počela su se izrađivati zrna i mine manje moći — u granicama od 5 do 10 hiljada tona, a još kasnije od 0,5 do 2—3 hiljade tona.

S razvojem raketnog oružja bile su razrađene nuklearne bojeve glave kojima su snabdevane rakete. Moć tih bojevih glava neprekidno se uvećavala — od 100, 300 do 500 hiljada tona, a krajem pedesetih godina narasla je do milion i više tona trolita. Danas u SSSR postoje bojeve glave moći do 50 i 100 miliona tona trolita i više. To svedoči o vojnotehničkoj nadmoćnosti SSSR-a nad SAD u oblasti razvoja raketno-nuklearnog oružja.

Jednovremeno s razvojem nuklearnog oružja razvila su se i sredstva njegovog prenošenja do cilja. U SAD je dugo vreme glavna pažnja bila usredsređena na razvitak strategijske avijacije kao sredstva lansiranja atomske i hidrogenskih bombi do cilja. SAD su znatno kasnije nego SSSR započele konstrukciju i proizvodnju različnih vrsta raket, ispočetka — taktičkih i operativno-taktičkih, a zatim strategijskih, ubrajajući tu i međukontinentalne.

Krajem pedesetih godina u Sovjetskom Savezu bila je konstruisana globalna raka, koja je imala veoma veliku brzinu, ogroman domet i sposobnost da prenese nuklearnu bojevu glavu bilo na koju tačku zemljine kugle i bilo sa kog pravca. Globalne rakte ne podležu uticaju dejstva savremenih protivraketnih sredstava borbe. Sistem PVO i PRO izrađen u SAD je protiv te rakte nemocan.

Pojava raketno-nuklearnog oružja u masovnim kolicinama i njegova neobično visoka efikasnost zahtevali su formiranje i organizaciju posebnih raketnih jedinica. Tako je u našoj zemlji nastao, kao što je već istaknuto, novi vid oružanih snaga — raketne jedinice strategijske namene. Raketno-nuklearno oružje je široko uvedeno i u sve druge vidove oružanih snaga SSSR: ratno vazduhoplovstvo, ratnu mornaricu, jedinice protivvazdušne odbrane. Osnova bojeve moći kopnenih trupa takođe su postale raketne jedinice koje primenjuju rakete operativne i taktičke namene, koje mogu pomoći nuklearnog oružja da uništavaju bilo koje objekte u operativnoj i taktičkoj dubini.

Pojava raketno-nuklearnog oružja u svim vidovima oružanih snaga izvršila je preokret u načinima i oblicima oružane borbe, značajniji po svom karakteru nego preokret prouzrokovani pronalaskom baruta i pojmom vatrenog oružja.

Pomoći raketno-nuklearnog oružja može se znatno brže i efikasnije rešiti veći deo svih zadataka rata, koji su se ranije rešavali običnim vidovima oružanih snaga.

Ogromne mogućnosti nuklearnog oružja oštro menjaju sve stare predstave o razmerama, zamahu, vremenu i rezultatima vođenja oružane borbe. Prirodno da je prvo bitno uopštavanje svega onog novog što je to oružje unelo u vojnu teoriju i praksu (dok je novih sredstava bilo malo, ona se nisu odlikovala savršenstvom, nedostajalo je iskustvo njihove upotrebe) bilo zasnovano na starim predstavama i islo linijom prilagođavanja novog oružja starim načinima i oblicima vođenja oružane borbe. Tako je bilo i ranije. Na primer, mitraljez se ispočetka ocenjivao i upotrebljavao kao neka vrsta artiljerijskog oruđa, tenk kao pokretna oklopna mitraljesko-topovska mašina za praćenje pešadije i sl.

Neobična svojstva raketno-nuklearnog oružja isto tako nisu bila odmah shvaćena. U inostranstvu se to oružje isprva razmatralo kao neki novi kvantitativni faktor u sferi vatrenog udara, kao moćna podvrsta artiljerije i avijacije. Bombarderska avijacija prilikom svog začetka

takođe se cenila kao »leteća artiljerija«, to jest kao svojevrsna podvrsta artiljerije. Avijaciji svojstveni posebni kvaliteti, koji su unosili principijelne promene u načine oružane borbe, pri tome su se stvarno potcenjivali.

Dublje poznavanje svojstava nuklearnog oružja, koje je postalo mogućno posle njegovog širokog uvođenja u jedinice, kao i njegovo usklađivanje ne samo sa »starim« sredstvima prenošenja (avion, artiljerijsko oruđe) već i s novim nosačem — raketom, dali su ogroman podsticaj naučnom istraživanju novih načina i oblika oružane borbe i primorali da se odlučno preispituju sva ranije formirana gledišta o karakteru oružane borbe i načinima njenog vođenja. Sada su se sa dovoljnom određenošću ispoljile posebne crte tih novih pojava oružane borbe, koje nastaju usled širokog uvođenja u oružane snage raketno-nuklearnog oružja i pojave mogućnosti za njegovu borbenu primenu.

Odlučujuća uloga u ratu, operaciji i u boju pripada sada raketno-nuklearnom oružju, ali nije isključena primena i običnih vidova oružja. Artiljerija, tenkovi avioni su, kao i ranije, strašno oružje običnog tipa i nalaze primenu i u raketno-nuklearnom ratu, a da i ne govorimo o običnom »nenuklearnom«, gde tim sredstvima pripada glavna uloga. Međutim, sve te vrste tzv. običnog naoružanja nisu ostale nepromenljive. One su pretrpele i nastavljaju da trpe bitne promene.

Artiljerija se posle drugog svetskog rata dalje razvija. Iako su osnovni kalibri artiljerije ostali u osnovi kao i pre, oruđa i municija su postali moćniji. Povećala se duljina i tačnost gađanja artiljerije, povećalo se rušeće dejstvo njenih granata. U nizu stranih zemalja pojavila se atomska artiljerija i minobacači koji gađaju atomskim zrnima. Mnogo puta je porasla i usavršila se reaktivna artiljerija. Izvestan razvoj je dobila specijalna artiljerija: protivtenkovska, protivvazdušna, a takođe mnoge vrste teške artiljerije. Međutim, pojava protivavionskih i protivtenkovskih raketa je oštro smanjila ulogu obične artiljerije tih vrsta. Celokupna artiljerija se kreće danas

mehaničkom vučom, a znatan njen deo je postao samohodan. Brzina kretanja artiljerije na zemljištu postala je ista kao i motorizovanih i tenkovskih trupa.

Tenkowske jedinice su se posle drugog svetskog rata takođe kvalitativno promenile. Savremeni tenkovi postali su brži, dobro oklopljeni i raspolažu moćnim artiljerijskim naoružanjem, ubrajajući tu i reaktivno naoružanje. Oni raspolažu visokom prohodnošću, dobro su zaštićeni od radijacije i u uslovima raketno-nuklearnog rata su najperspektivnija vrsta oružja. Tenkovi imaju niz novih uređaja, koji im dopuštaju da otvaraju preciznu vatru u pokretu i da uništavaju ciljeve sa dalekih odstojanja, ubrajajući tu i otvaranje vatre sa zaklonjenih položaja.

Savremene tenkovske jedinice predstavljaju moćno sredstvo za vođenje boja samostalno ili u sadejstvu s drugim rodovima vojske, i one su takođe najvažnije sredstvo za razvijanje uspeha posle nanetih raketno-nuklearnih udara.

Treba istaći da se u vezi s pronalaskom i uvođenjem u naoružanje u mnogim zemljama različnih dirigovanih reaktivnih protivtenkovskih projektila zaštita tenkova komplikuje i zahteva ostvarenje niza ne samo tehničkih već i operativnih i taktičkih mera.

U savremenom raketno-nuklearnom ratu nije izgubila svoj značaj ni avijacija, ali se njena uloga znatno izmenila. U drugom svetskom ratu avijacija, kao što je poznato, bila je jedino sredstvo u rukama komandi operativnih formacija, a takođe i vrhovne komande za nanošenje udara u operativnoj dubini i po dubokoj neprijateljevoj pozadini. U raketno-nuklearnom ratu te zadatke sa znatno većim efektom i u znatno kraćim rokovima mogu izvršiti raketne jedinice. Ipak, i u savremenom ratu avijacija će rešavati velike zadatke. Kao što je poznato, stara, klipna avijacija je danas u celini zamjenjena reaktivnom, koja raspolaže zvučnom i nadzvučnom brzinom. Stari bombarder je ustupio mesto avionu-nosaču raket, koji može da nanosi raketno-nuklearne udare s dalekih odsto-

janja, ne ulazeći u zonu tučenja sredstava neprijateljeve PVO i PRO.

Lovačkobombarderska avijacija, kao gipko i manevarsko operativno sredstvo, sposobna je da svojim udarima aktivno podržava trupe koje dejstvuju na bojištu. Ona je i sad ozbiljno oružje za borbu s avijacijom i neprijateljevim pokretnim objektima, najvažnije sredstvo zaštite trupa, naročito onih koje su u pokretu. Jedan od odgovornih zadataka avijacije je duboko operativno i taktičko vazdušno izviđanje. U nizu slučajeva specijalno opremljeni avioni mogu da izviđaju i sa strategijskim zadatacima.

Vojnotransportna avijacija upotrebljava se za operativna prevoženja trupa, prebacivanje vazdušnih desanta i za prenošenje materijalnih sredstava.

Iz rečenog se vidi koliko veliku ulogu može da odigra avijacija i u raketno-nuklearnom ratu. Što se tiče lokalnih ratova, koji se vode najčešće običnim sredstvima, uloga avijacije u njima ostaje kao i pre velika. Nisu iscrpene ni mogućnosti daljeg razvoja avijacije.

Neprekidno se nastavlja razvoj vazdušnih vojnotransportnih sredstava, što doprinosi porastu vazdušnodesantnih jedinica. Pošto raspolažu dobrim naoružanjem i savremenim vazdušnotransportnim sredstvima za prenošenje tereta (avionima i helikopterima), vazdušnodesantne jedinice su kadre da ostvare desantne operacije različitog obima.

Ogromne uspehe je u svom razvitku postigla elektro-nika i radio-elektronika, koje će imati veliki značaj u ratu. Elektronika se upotrebljava u ratne svrhe gotovo u svim vidovima oružanih snaga radi automatizacije dejstava ovog ili onog oružja, kao i za upravljanje njime. Ona se primenjuje za izviđanje, uspostavljanje veze, obaveštavanje, upozoravanje i za borbu s radioelektronskim sredstvima neprijateljevim. Poseban značaj dobijaju danas elektronsko-računske mašine, koje se upotrebljavaju u naučno-istraživačkim ustanovama i u jedinicama.

Uvođenje elektronskih uređaja i elektronsko-računskih mašina u jedinice omogućava automatizaciju dejstava oružja u borbi, naročito u raketnim jedinicama, jedinicama PVO, avijacije i u drugima. Trenutno reagovanje elektronskih uređaja na pojavu ciljeva, brzo izvršenje proračuna i tačno automatsko gađanje za uništavanje ubrzavaju proces vođenja boja i povećavaju efikasnost dejstva oružja.

Široko uvođenje radio-elektronike u jedinice i njena upotreba na bojištu i u operacijama prouzrokovali su takve nove oblike borbe kao što su radio-rat, borba u eteru ili radio-protivdejstvo i borba s njim. Od ishoda tih oblika borbe u izvesnom stepenu zavisi uspeh dejstava u boju i operaciji svih najnovijih tehničkih sredstava borbe, koja zahtevaju upravljanje pomoću različnih vrsta elektronskih uređaja.

Značaj radio-veze za komandovanje jedinicama je opšte poznat. Ukazaćemo samo da nova sredstva radio-veze, nova aparatura za šifrovanje i dešifrovanje mnogo puta povećavaju efikasnost dejstava sredstava radio-veze u boju i operaciji.

Novo sredstvo radio-elektronike, koje pomaže uspešnom komandovanju trupama na bojištu i u operaciji jeste televizija. Ona dopušta da se tok borbenih dejstava vidi, da se tačno određuju dostignute linije, otkriju uspesi i nedostaci u dejstvima trupa, da se donose ove ili one odluke u pogledu vođenja oružane borbe.

U agresivnim kapitalističkim državama, osim tako važnih tehničkih sredstava borbe kao što su raketno-nuklearno oružje, artiljerija, tenkovi, avioni, kosmički brodovi i letelice, nastavljaju da se razvijaju i načini radiološkog, hemijskog i bakteriološkog rata. U vezi s tim neophodno je razrađivati odgovarajuće efikasne mere protivdejstva.

Velikom količinom svojevrsnih tehničkih sredstava raspolažu inžinjerijske jedinice. One imaju raznovrsne mašine za kopanje zemlje, za radove na putevima, gra-

đenje mostova i druge, što omogućava izradu poljskih fortifikacijskih objekata i građenje puteva i mostova na višem nivou i s većim radnim učinkom nego ranije. Karakter savremenog desantnog i pontonskomostovskog materijala i mehanizacija radova pružaju mogućnost inžinjerskim jedinicama da podižu i grade prelaze u mnogo kraćim rokovima. Automobili-amfibije, tenkovi-amfibije i samohodna sredstva za prelaz ubrzavaju proces prelaska trupa preko vodenih prepreka. Helikopteri pomažu prebacivanje vazdušnih desanata u uslovima forsiranja reka uz manje troškove i u kraćim rokovima.

Inžinjerijske jedinice raspolažu velikom količinom sredstava za miniranje zemljišta i stvaranje sistema moćnih operativnih prepreka na pravcima neprijateljevog kretanja. Minska polja u ratnim uslovima će se postavljati pomoću različite tehnike uz mehanizaciju radova koja dopušta da se ovi izvršavaju za kratko vreme. Mnogo tehnike je potrebno inžinjerijskim jedinicama radi uklanjanja prepreka na zemljištu, naročito u periodu njegovog savlađivanja posle nanošenja sasređenih raketno-nuklearnih udara.

Nova tehnička sredstva borbe uvedena su i u naoružanje ratne mornarice. Atomske podmornice, naoružane raznovrsnim raketama i torpedima, ubrajajući tu i samonavodeće, koja obezbeđuju tačno pogađanje bilo kojih ciljeva, jesu glavna vrsta oružja ratne mornarice.

Ratna mornarica raspolaže, takođe, površinskim brodovima nosačima raket i brodovima velikih brzina kretanja. Oni su opremljeni moćnim raketno-nuklearnim sredstvima radi nanošenja raketno-nuklearnih udara kako po vojnopolarskim snagama na otvorenom moru i okeanu tako i po objektima koji se nalaze na obali i u dubini teritorije.

Sve što je napred rečeno o novim tehničkim sredstvima borbe, usvojenim u naoružanju armije i flote, svedoči o tome koliko je postala složena tehnička oprema savremenih oružanih snaga i kakve su se velike promene desile i dešavaće se u načinima i oblicima oružane borbe.

Novo oružje i odgovarajući načini i oblici oružane borbe promenili su i predstavu o trajanju rata. Savremeni raketno-nuklearni rat može se završiti za kratko vreme. Ali je zato potrebno da se pravilno odrede konkretni strategijski ciljevi rata i u skladu s tim da se brzo pripreme i odlučno uvedu u dejstvo neophodne snage i sredstva, naročito raketno-nuklearna, da se pravilno odaberu načini i oblici oružane borbe koji obezbeđuju uništavanje za kratko vreme najvažnijih objekata na teritoriji zemalja protivničke koalicije, kao i da se razbiju i unište njihove oružane snage, naročito raketno-nuklearne.

Ogroman značaj u raketno-nuklearnom ratu ima i dobro razrađen plan rata. Značaj plana u raketno-nuklearnom ratu je mnogostruko veći nego u običnom ratu. U savremenom ratu neće biti vremena za prethodnu pripremu i mobilizaciju oružanih snaga. Kako izgleda, može da ne bude perioda »pripravnog stanja«. Rat će započeti iznenada i zahtevaće brzo uvođenje u dejstvo u prvim minutama rata svih osnovnih snaga i sredstava oružane borbe. Sve to dopušta da se napravi zaključak da se težište planiranja savremenog rata ne nalazi tamo gde je bilo ranije, to jest u toku rata, već u periodu koji prethodi ratu. Od veštine planiranja rata u najvećem stepenu zavisi i njegov uspeh. Ozbiljne greške i previdi u planovima mogu u raketno-nuklearnom ratu dovesti do katastrofalnih posledica ili prouzrokovati odužavanje rata.

O mogućnim načinima i oblicima savremene oružane borbe. U prethodnom odeljku smo ukazali na političke, ekonomiske i vojne preduslove koji utiču na formiranje, razvoj i promene ovih ili onih načina i oblika oružane borbe. Ali sve to ne pruža gotove načine i oblike oružane borbe. Oni stvaraju samo određene mogućnosti za njihov nastanak i razvoj. Konačno određivanje i izbor načina i oblika oružane borbe i njihova razrada pripadaju ljudima, koji pri izboru ovih ili onih načina i oblika oružane borbe polaze od postavljenih ciljeva.

U toku mnogih vekova u vojnoj nauci vladala je poštaka da su oružane snage neprijateljeve glavni, odlu-

čujući objekat u ratu. Uništavanje neprijateljevih oružanih snaga lišava neprijatelja njegovog osnovnog instrumenta pomoću kojeg se vodi rat i obezbeđuje postizanje njegovog konačnog cilja.

Uzimajući u obzir iskustvo iz dva svetska rata, vojna teorija je došla do zaključka da uništavanje samo oružanih snaga još ne obezbeđuje potpunu pobedu. Oružane snage mogu se uvek obnoviti ako je ekonomika zemlje ostala aktivno sposobnom, ako nisu iscrpene ljudske rezerve i ako je sačuvana volja za borbu. Pobede u savremenim ratovima mogu se postići samo u tom slučaju ako su potpuno uništene oružane snage — glavni instrument rata, i ako je razorena ekonomika — materijalna osnova vođenja oružane borbe.

Zato su glavni objekti ratnih dejstava u savremenom ratu ne samo neprijateljeve oružane snage već i ekonomika zemlje ili koalicije neprijateljskih zemalja, naročito ratna industrija, koja proizvodi savremena sredstva za uništavanje, kao i energetski čvorovi i centri za upravljanje.

Prirodno je da u zavisnosti od nivoa razvitka proizvodnih snaga ove ili one države ekonomski objekti imaju veći ili manji značaj. Najverovatnije je da savremeni svetski rat može započeti baš uništavanjem vojnih i ekonomskih objekata i završiti se uništavanjem oružanih snaga i bezuslovnom kapitulacijom neprijatelja.

Poznato je da svaki rat počinje i u osnovi se ostvaruje oružanom borbom. Međutim, načini započinjanja rata nisu uvek bili isti. U skladu s postavkama stare buržoaske vojne nauke, početku rata treba da prethodi njegova objava i sprovođenje opšte mobilizacije. Pod zaštitom taktičkih i združenih jedinica, koje su raspoređene duž granica države, ostvarivana su operativna prevoženja trupa na vojništa, vršio se njihov strategijski razvoj, posle čega su započinjala ratna dejstva. Sama praksa imperijalističkih država je opovrgla dogme buržoaske vojne nauke u toj oblasti. Već u drugom svetskom ratu sve se dešavalo drugačije. Fašistička Nemačka pripremala se za

rat dugo pre njegovog početka. Ona je dugo vremena po-većavala svoje oružane snage. Rat se nije objavljuvao. Mobilizacija trupa Nemačke obavljala se postepeno i u pot-punoj tajnosti. Strategijska koncentracija i operativni razvoj jedinica na vojištima takođe su se ostvarivali pri-kriveno.

Treći svetski rat, ako ga započnu imperijalisti, ne-sumnjivo će započeti drugačije. »U savremenim uslovi-ma«, kaže N. S. Hruščov, »ratovi bi se razvijali ne onako kao ranije i oni bi malo čime bili slični pređašnjim rato-vima. Ranije su države težile da drže armije što bliže svo-jim granicama, s tim da u nužnom momentu izgrade kao neku živu ogradu od vojnika i topova. Ako je bilo koja država htela da upadne na teritoriju druge zemlje, ona je morala napasti na trupe koje stoje na granici. Tako je obično otpočinjao rat. Prvih dana bojevi su se razvijali na granicama zaraćenih država, prema kojima su se i prikupljale trupe.

Sada, ako započne rat, ratna dejstva će se razvijati drukčije, jer će država raspolažati sredstvima lansiranja oružja na hiljade kilometara. Rat će pre svega započeti u dubini zaraćenih strana, pri čemu neće biti ni jednog glavnog grada, ni jednog velikog industrijskog ili admi-nistrativnog centra, ni jednog strategijskog rejona koji ne bi bili podvrgnuti napadu ne samo u prvim danima već i u prvim minutama rata. Na taj način, i rat će zapo-činjati drugačije, ako on bude započet, a i razvijaće se na drukčiji način.«¹³⁵⁾)

Savremeni svetski rat buržoaska vojna teorija deli na dva perioda: početni i sledeći. Ali u pogledu karaktera tih perioda, njihovog trajanja, kod buržoaskih vojnih teo-retičara postoje različita gledišta. Međutim, sva se ona svode na to da će početni period rata biti kratak i da će vojna dejstva imati odmah odlučujući karakter. U tom periodu jaki udari će se nanositi po dubokoj pozadini

¹³⁵⁾ Н. С. Хрущев. Разоружение — путь к упрочению мира и обеспечению дружбы между народами, стр. 45—46.

zemlje i po oružanim snagama. Posle toga se prepostavlja da će se izvoditi raznovrsna ratna dejstva na kopnu, na moru i u vazduhu, da bi se konačno uništile neprijateljeve oružane snage i da bi se obezbedili povoljni uslovi za dejstva u sledećem, završnom periodu rata.

Najveću pažnju buržoaski vojni teoretičari poklanjavaju »nuklearnom napadu« kao osnovnom načinu dejstava u početku rata. Prema mišljenju mnogih buržoaskih vojnih teoretičara, kao rezultat »preduhitrujućih« nuklearnih udara mogućno je izbacivanje iz stroja rezervi raketno-nuklearnih sredstava i raketnih uređaja na teritoriji zemalja koje su podvrgnute napadu, uništavanje važnijih ekonomskih centara, velikih grupacija jedinica, organa upravljanja itd.

Međutim, imperijalisti precenjuju svoje mogućnosti i zaboravljujući da će, ako oni lansiraju svoja raketno-nuklearna sredstva, dobiti odmah uzvratni raketno-nuklearni udar još i pre nego što njihove rakete i avioni dolete do cilja. Čak i ako se prepostavi da će deo tih raketa i aviona i stići do svojih ciljeva, onda i pri tome treba imati na umu da moćna u ekonomskom i vojnom pogledu država, koja ima veliku teritoriju, ima sve mogućnosti da efikasnije dekoncentriše svoja sredstva odbrane. »... Ako budu izbačena iz stroja«, kaže N. S. Hruščov, »jedna sredstva, namenjena nanošenju uzvratnog udara, uvek će se moći uvesti u dejstvo duplirajuća sredstva i uništiti ciljevi sa rezervnih položaja.«¹⁸⁶⁾ Prema tome, sama iznenadnost napada ne može biti garancija apsolutnog uspeha, jer ona nije kadra da spreči moćni povratni udar.

Buržoaska vojnoteorijska misao ne ograničava rat samo jednim početnim periodom, iako priznaje njegov odlučujući značaj. Ona smatra da se rat može nastaviti i dalje, jer strane ne iscrpljuju svoje mogućnosti u toku kratkovremenskog »nuklearnog duela« u početnom periodu rata. Sledeći period rata, po mišljenju buržoaskih vojnih teoretičara, predstavljajuće sklad različnih borbenih

¹⁸⁶⁾ Там же, стр. 37.

dejstava kopnenih, vazduhoplovnih i pomorskih snaga, usmerenih na postizanje konačnih ciljeva rata. U tom periodu upotreba nuklearnog oružja u borbenim dejstvima znatno će se smanjiti u poređenju s početnim periodom rata, zato što će njegov veći deo biti već iskorišćen, a proizvodnja novog, usled velikih rušenja, biće otežana. Zato može znatno ojačati uloga običnih sredstava oružane borbe.

Sovjetska vojna nauka je uvek ispoljavala veliki interes za početni period rata. Ona smatra da je najvažniji, najglavniji i prvorazredni zadatak naših oružanih snaga: biti u stalnoj gotovosti za sigurno odbijanje iznenadnog neprijateljevog napada i uništavanje njegovih zločinačkih zamisli: »Dosta jasno i potpuno obrađena su u nas i gledišta na načine razbijanja iznenadnog napada agresora«, piše maršal Sovjetskog Saveza R. J. Malinovski. »Postoje i potrebna stalno za to spremna sredstva.«¹⁸⁷⁾

Razrađujući načine i oblike oružane borbe, sovjetska vojna nauka podrobno proučava osobnosti početnog perioda savremenog rata, jer će on ispoljavati odlučujući uticaj na dalji tok i ishod rata. Moćnim raketno-nuklearnim udarima biće podvrgnuti svi ciljevi raspoređeni na vojištima i u dubokoj pozadini zemalja-agresora, ubrajući tu i one na drugim kontinentima, koji imaju važan politički, ekonomski i strategijski značaj.

Uspešan završetak početnog perioda rata doprineće daljem vođenju oružane borbe do potpunog uništenja oružanih snaga neprijatelja i njegove kapitulacije. Naša vojna nauka ne orijentiše sovjetske vojne kadrove na laku pobedu. Ona uzima u obzir neprijateljeve snage i predviđa žestoku oružanu borbu u vazduhu, na kopnu i na moru s jakim neprijateljem, borbu koja zahteva ogromne napore, masovni heroizam i veliku ratnu veština.

Načini i oblici oružane borbe su mnogovrsni. Međutim, bilo kojim načinom se vodio rat, postizanje njegovih

¹⁸⁷⁾ Р. Я. Малиновский. Бдительно стоять на страже мира, стр. 25.

ciljeva se ne ograničava samo oružanom borbom. U toku rata, u zavisnosti od njegovog karaktera, u većoj ili manjoj meri primenjivaće se i drugi oblici borbe. Sovjetska vojna nauka je obavezna da uzima u obzir sve moguće uslove i faktore koji utiču na tok oružane borbe, da proučava sve moguće vidove dejstva koji mogu biti primjenjeni u toku rata, a usmereni su na postizanje pobjede.

U toku rata nastavljaće se politička i ideološka borba, pri čemu ona stiče oštije oblike nego u miru. Borba će se razviti na diplomatskom frontu. Njen cilj će biti izbacivanje ovih ili onih saveznika iz neprijateljske koalicije, privlačenje na svoju stranu ranije nepridruženih zemalja ili učvršćivanje njihove neutralnosti i sl. Diplomatija svojim uspesima može u većoj meri da doprinosi uspehu oružane borbe. I obrnuto, oslanjajući se na uspeh oružane borbe, diplomatija ističe odlučujuće ciljeve i nastoji da postigne njihovo ostvarenje.

Još više raste uloga naučno-tehničke nadmoćnosti nad neprijateljem. Svaka od zaraćenih zemalja će se starati da pretekne svog neprijatelja u proizvodnji najsavršenije i najefikasnije borbene tehnike i oružja. I pobediće onaj koji bude imao razvijeniju ekonomsku i političku organizaciju, nauku i tehniku, koji bude raspolagao boljim kadrovima, koji su politički visoko svesni i odani, tehnički odlično pripremljeni, koji umeju da brzo ovladaju proizvodnjom novih modela tehnike i da je brzo uvedu u dejstvo.

U savremenom ratu, kao što je to bilo i u prošlosti, mogu naći primenu i partizanski načini dejstva. Oni se široko razvijaju, kako je to pokazalo istorijsko iskustvo, kada rat dobija opštenarodni karakter, kada su ciljevi rata bliski i razumljivi radnim masama koje se bore za svoje oslobođenje i nezavisnost. Metodi i načini partizanske borbe su takođe mnogovrsni. Oni uključuju istupanje pojedinaca ili grupa, oružanu borbu taktičkih, združenih i operativnih jedinica partizana, koji vode oslobodilački rat u neprijateljevoj pozadini.

Široku primenu će imati diverzantski načini dejstava. Špijunsko-diverzantsku mrežu u zemljama verovatnih neprijatelja imperijalisti pokušavaju da razviju već u miru. U ratu ona može biti ojačana malim vazdušnodesantnim grupama, a ponekad i velikim desantima. Zato borba sa špijunažom i diverzijama zahteva izvanrednu budnost, pažnju i aktivnost.

Glavni i osnovni načini oružane borbe postali su danas raketno-nuklearni udari. Taj način dejstava po svojoj organizaciji, ostvarenju i rezultatima izlazi iz okvira ranije poznatih i postojećih načina upotrebe običnih sredstava metodama napada i odbrane. Raketno-nuklearni udari se ne mogu izjednačavati s običnim vatrenim udarima. *Nuklearni udari su nova, svojevrsna pojava oružane borbe*, i ničeg sličnog u prošlosti nije bilo. Upotreba nuklearnog oružja s neograničenim mogućnostima njegovog prenošenja pomoći raketa omogućava da se u najkraćim rokovima postignu odlučni rezultati u ratu i da se nanesu neprijatelju uništavajući udari, nezavisno od toga na kolikom se udaljenju on nalazi.

Za razliku od istorijski nastalih vidova oružanih snaga kopnene vojske, ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice, raketno-nuklearne jedinice strategijske namene raspolažu posebnim svojstvima, koja uslovljavaju specifične metode i oblike njihove upotrebe u ratu. Ipak, idući putem analogije, neki vojni teoretičari nepravilno smatraju da za taj novi vid oružanih snaga važe, svi bez izuzetka, metodi i oblici stečeni u praksi dejstava drugih vidova oružanih snaga. To se naročito tiče pojma »operacija«.

Oceni upotrebe raketnih jedinica strategijske namene ne može se prilaziti s opštim kriterijem koji je stvoren u praksi operativne primene ranijih vidova oružanih snaga. Uporedo s nekim sličnim momentima koji se tiču uglavnom organizacionih pitanja, načini upotrebe raketnih jedinica korenito se razlikuju od načina upotrebe drugih vidova oružanih snaga.

Operaciju kao pojavu oružane borbe pre svega karakteriše operativni *cilj* dejstava uslovljen određenim obi-

mom, sredstva i snage prikladne njegovom postizanju, zamah u prostoru i vremenu, određeni način i redosled dejstava i rukovođenje njima, planirani ili postignuti rezultati. Svi ti elementi su po svojim materijalnim pokazateljima merljivi, slični su i u operacijama kopnenih trupa, i avijacije i ratne mornarice, iako i oni imaju specifične osobenosti koje zavise od kvalitativnih karakteristika tih vidova oružanih snaga i sfere njihove upotrebe.

Udari pak raketnih jedinica *strategijske* namene u svojoj suštini ne mogu se razmatrati kao operacije, jer oni ne rešavaju operativne, već strategijske zadatke.

Za razliku od cilja bilo koje operacije u prošlosti, strategijski raketno-nuklearni udar nanosi se pretežno ne po trupnim *operativnim* grupacijama, već po strategijskim objektima, koji se nalaze u dubini zemlje. Čak ako se smatra da će glavni cilj strategijskih udara biti čisto vojnostrategijski objekti (startni položaji strategijskih raket i sl.), onda je i u tom slučaju cilj ipak strategijski, a ne operativni. Naravno, slični ciljevi u izvesnoj meri su se ranije postavljali i avijaciji i ratnoj mornarici, ali po svom obimu i rezultatima ti ciljevi i sredstva se ne mogu uporediti. Čak i ukupni rezultat dejstava čitave bombarderske avijacije u toku celog drugog svetskog rata, izražen u ekvivalentu trolila, mnogo je manji od jedne megatonske nuklearne bombe.

Za rešavanje ovih ili onih operativnih zadataka angažovale su se zнатне grupacije žive sile i tehnike koje su dobijale naziv operativnih grupacija. Raketne jedinice strategijske namene pri minimalnoj količini tehnike i relativno malom broju poslužilaca rešavaju velike strategijske zadatke. Pri tom, za razliku od relativno ograničenog prostora, na kojem se izvodi operacija, i dosta značajnog vremena potrebnog za postizanje njenog cilja, raketni udari su praktično trenutni akt bilo za koje, ničim neograničeno odstojanje.

Iz osnova se menjaju načini i redosled dejstava. Operativnim formacijama je svojstveno postepeno savlađivanje neprijateljevog otpora metodom njegovog ograni-

čenog vatrenog uništavanja i napredovanje na osvojenoj teritoriji u napadu ili držanje svoje teritorije u odbrani. Raketne jedinice strategijske namene dostižu određene ciljeve putem lansiranja rakaeta.

U dejstvima avijacije takođe se pojavljuju izvesne odlike od onih običnih crta koje karakterišu operacije na kopnu. Na primer, operacije koje je izvodila avijacija nisu isle na osvajanje i držanje određene teritorije, zato se one nisu mogle nazivati napadnim ili odbrambenim. U isto vreme, avijacija je izvodila operacije u cilju osvajanja nadmoćnosti u vazduhu, naročito operativne, to jest u relativno ograničenom prostoru i za određeno vreme.

Operacije na moru takođe se obično nisu povezivale sa zauzimanjem i mogle su se izvoditi u cilju držanja prevlasti u određenom rejonu. Sve ovo ukazuje na to da je raketni udar blizak udaru iz vazduha ili sa mora. Ipak su očevideće i principijelne razlike među njima (naročito ako se avijacija i mornarica koriste običnim sredstvima za uništavanje).

Razrada zamisli i plana operacije koja se izvodi na kopnu, moru ili u vazduhu ostaje prerogativ odgovarajuće operativne komandne instance¹²⁸⁾. Ona takođe uključuje određivanje pojedinačnih zadataka ili međuzadataka, organizaciju sadejstva raznovrsnih snaga i sredstava koji ulaze u sastav operativnih formacija, njihovo raznovrsno obezbeđenje i neprekidno upravljanje njima, da bi se kontrolisala njihova dejstva i na njih uticalo sredstvima koja su ostala u nadležnosti komandne instance u interesu savladavanja prepostavljenog ili nepredviđenog otpora neprijateljevog i postizanja cilja operacije.

U prošlosti se rezultat operacija obično ograničavao operativnim, više-manje krupnim ciljevima. Raketne pak jedinice postižu same neposredan strategijski rezultat, koji utiče na ishod rata.

¹²⁸⁾ Tome ne protivreči ni činjenica što se pitanjima operacije često bavila i strategijska komandna instanca. Grupisanje operacija za postizanje strategijskog cilja uvek je bilo zadatak strategije.

Sve ovo svedoči o tome da se raketno-nuklearni udari jedinica strategijske namene korenito razlikuju od operacija drugih vidova oružanih snaga. Oni predstavljaju kvazitativno novu pojavu oružane borbe strategijskog obima. Prema tome, razradom teorije njihove primene treba da se bavi *teorija strategije*, a ne operativne veštine.

U vezi s pojavom mogućnosti nanošenja neposrednih strategijskih udara, i strategija je stekla nov kvalitet — sposobnost *neposrednog dejstva*. U periodu kada se strategijski rezultat postizao u generalnoj bici jednom armijom, uloga strategije se sastojala u razradi opšteg plana rata, u veštom ostvarenju strategijskog manevra, koncentraciji snaga ka bojištu i u veštom iskorističavanju rezultata bitke. To je i činilo sadržaj strategijske operacije. Odlučujući pak ulogu u samoj bici imala je taktika, koja je određivala sudbinu oružane borbe.

S pojavom operacije uloga strategije se u principu nije promenila. Ona je, kao i ranije, razrađivala plan rata i grupisala operacije u interesu postizanja strategijskih ciljeva. U tom cilju su se stvarale određene strategijske grupacije i usmeravali strategijski napor vidova oružanih snaga.

Na taj način, u tome periodu strategija se praktično ispoljavala u jednom svojstvu — kao planirajuća, rukovodeća osnova. Efikasnost oružane borbe se ispoljavala u domenu operacije i boja, to jest operativne veštine i taktike. Zamisli strategije su u osnovi dolazile do izražaja kroz operativnu veštinu.

Danas, pošto je dobila na raspolaganje raketno-nuklearno oružje, strategija, kao što je već istaknuto, ima mogućnost da neposredno postiže svoje odlučujuće ciljeve u ratu. Operativna veština i taktika rešavaju zadatke koji su povezani sa završavanjem glavnih rezultata, koji su već predodređeni strategijskim raketnonuklearnim udarima.

Vodeća uloga strategije stekla je punu neposrednu snagu. Zbog toga su se promenili i uobičajeni sistem i postupenost toka oružane borbe. Ako se ranije strategij-

ski rezultat postizao postepenim narastanjem operativno-taktičkih napora i proces kao da se razvijao od pojedinačnog ka opštem, »odozdo naviše«, to se sada stvar iz osnovu izmenila. Rezultate oružane borbe sada treba razmatrati po njenom toku »odozgo naniže«, od opštег ka pojedinačnom. Odlučujući rezultat se postiže u domenu strategije kao neposredni rezultat uništavajućih nuklearnih udara. S tim rezultatom se predodređuje karakter svih, tako reći, nižestojećih operativno-taktičkih napora.

Međutim, principijelna uloga strategije kao vodećeg načela u ratnoj veštini, u čijim interesima su bila organizovana sva ratna dejstva, nije se izmenila. Naprotiv, ona se još više učvrstila.

Zato su neubedljivi pokušaji nekih vojnih teoretičara da upoređivanjem dokažu da pošto su raketne jedinice strategijske namene *vid* oružanih snaga, a drugi vidovi imaju oblast operativne upotrebe, to prema tome i novi vid može i mora po analogiji da ima svoje operacije i svoju teoriju operativne upotrebe.

Napred smo razmotrili odlike udara raketnih jedinica strategijske namene od operacija drugih vidova oružanih snaga. Čini nam se da te odlike, koje karakterišu u suštini, a ne po obliku, korenitu razliku u borbenoj upotrebi raketnih jedinica od svih drugih vidova oružanih snaga, ubedljivo opovrgavaju sve vrste pokušaja da se dokaže istovetnost tih raznih pojava oružane borbe.

Na taj način može se utvrditi da kao što je u svoje vreme između boja i rata u celini u okvirima jedinstvene oružane borbe nastala operacija, kao nova pojava oružane borbe, ispočetka na kopnu i na moru, a zatim i u vazduhu, tako su sada između operacije i rata u celini nastali još i strategijski nuklearni udari. *Oružana borba se obogatila novom svojevrsnom pojavom velikog obima.*

Uporedo s raketno-nuklearnim udarima u savremenom ratu čuvaju svoj značaj i takvi »klasični« načini oru-

žane borbe kao što su napad i odbrana. Oni su odavno smatrani i ostaju i dalje osnovni vidovi borbenih dejstava trupa. Napad je uvek bio i sada ostaje najodlučniji način dejstva, jer samo napadom se postiže potpuno uništavanje snaga i sredstava neprijatelja i njegovih materijalnih izvora, što na kraju krajeva obezbeđuje pobedu nad neprijateljem.

Napad u raketno-nuklearnom ratu se vodi drugim metodama i načinima nego u običnom ratu. On počinje nanošenjem moćnih raketno-nuklearnih udara po neprijateljevoj odbrani na čitavoj njenoj operativno-strategijskoj dubini. Kopnene snage, naročito oklopne i vazdušno-desantne, odmah realizuju uspeh raketno-nuklearnih udara. Njihov napad se izvodi obično raščlanjenim porecima. Jednovremeno sa početkom napada tenkova i motorizovane pešadije vrši se iskrcavanje taktičkih ili operativnih desanata, kako u taktičkoj tako i u operativnoj dubini neprijateljeve odbrane. Trupe savlađuju taktičku dubinu brzim tempom, težeći da izbiju u operativni prostor. Za duboko operativno razvijanje uspeha služe moćne oklopne armije.

Pri nepostojanju neprekidnog fronta napad se izvodi metodom dubokih silovitih udara, koji se usklađuju s dejstvima na bokove i pozadinu neprijateljevih grupacija, u cilju njihovog razbijanja na delove i počesnog uništavanja.

Izvodeći napad, treba imati na umu da neprijatelj može upotrebiti bilo u kom trenutku nuklearna sredstva. Zato trupe mora da dejstvuju u rastresitim porecima, a rukovođenje njima treba da bude veoma gipko i da obezbeđuje brzu koncentraciju trupa na neophodnom mestu radi nanošenja masovnih udara i tako isto njihovu brzu dekoncentraciju.

Odbrana u raketno-nuklearnom ratu može da raspolaze nuklearnim sredstvima radi slamanja i odbijanja neprijateljevog napada. Uporedo s tim, sama odbrana je izložena jačim udarima nego u običnim uslovima. Raketno-nuklearni udari će izbacivati iz stroja čitave jedi-

nice u borbenom poretku trupa, praviće u njima velike breše. Neprekidni front odbrane u tim uslovima jedva da će biti mogućan.

Da bi izvršila svoje zadatke, odbrana mora da raspolaže velikom žilavošću, da ima blagovremeno pripremljene ili brzo izvodljive fortifikacijske objekte, dobro organizovan sistem vatre i prepreka. Visoka aktivnost, manevr snagama i sredstvima po frontu i iz dubine, protivnapadi i protivudari treba da čine osnovu borbenih dejstava branioca. Dobro organizovano izviđanje i brižljivo osmatranje neprijatelja pozvani su da doprinesu veštaj primeni raketno-nuklearnih sredstava u odbrani. U vezi s tim osnovni cilj odbrane će se sastojati ne samo u zauzimanju i držanju ovih ili onih položaja već i u nanošenju neprijatelju maksimalnog poraza, u slamanju njegovih napadačkih zamisli.

Obrana u ratu bez upotrebe raketno-nuklearnih sredstava približava se odbrambenim dejstvima prošlog rata. Ali je pri tome neophodno imati na umu nova tehnička sredstva borbe kao i mogućnu upotrebu od strane neprijatelja nuklearnih sredstava napada.

Jedan od najvažnijih načina oružane borbe u savremenim uslovima jeste gonjenje neprijatelja. U uslovima raketno-nuklearnog rata gonjenje je povezano sa savlađivanjem zona jakih rušenja, prepreka i kontaminacija.

U pojedinim slučajevima u oružanoj borbi, najčešće u taktičkom obimu, a ponekad i operativnom, može se primeniti i takav način dejstava kao izvlačenje i povlačenje, ako nastane nepovoljna situacija ili je neophodno da se sopstvene trupe izvedu ispod udara i da se posedne pogodniji položaj za dalja dejstva.

Takvi su osnovni načini oružane borbe u savremenim uslovima.

Ali obim oružane borbe je različit. Borbena dejstva se vode u strategijskim, operativnim i taktičkim razmerama. Svakom obimu su svojstvene vlastite specifične osobnosti, kao i vlastiti načini i oblici oružane borbe.

Osnovni način borbenih dejstava u strategijskim razmerama jesu strategijski raketno-nuklearni udari, koje izvode raketne jedinice strategijske namene po strategijskim objektima neprijatelja, a u prvom redu po njegovim raketnim, vazduhoplovnim i pomorskim bazama, aerodromima strategijske avijacije, velikim grupacijama oružanih snaga, kao i najvažnijim privrednim i vojnoprivrednim objektima u neprijateljevoj pozadini, centrima rukovođenja i drugim ciljevima koji imaju odlučujući značaj u savremenoj oružanoj borbi.

U kombinaciji sa strategijskim nuklearnim udarima ostvarivaće se, po našem mišljenju, *strategijska ofanziva*. Termin »strategijska ofanziva« s jedne strane označava da ove ili one oružane snage, uzete u celini, raspolažu strategijskom inicijativom i da način njihovog dejstva u ratu u celini jeste ofanzivan. S druge strane, pod strategijskom ofanzivom se podrazumeva sistem ratnih dejstava velikog strategijskog obima, u kojem mogu da uzmu učešće velike strategijske grupacije, sastavljene od svih vidova oružanih snaga. Ratna dejstva takve vrste izvode se na jednom-dva i više ratišta ili na svim strategijskim frontovima, da bi se rešili veliki strategijski zadaci i postigli važni strategijski ciljevi.

Strategijska ofanziva se razvija na širokom frontu, koji se često meri hiljadama kilometara. Ona se razvija po čitavoj strategijskoj dubini rasporeda neprijateljevih oružanih snaga na određenom ratištu, a predviđa razbijanje svih snaga i sredstava koja na njemu dejstvuju, uključujući raketne, vazduhoplovne i pozadinske baze neprijatelja.

Takva ofanziva može trajati različito vreme. U prošlom ratu strategijska ofanziva je trajala neprekidno od tri do pet meseci. U raketno-nuklearnom ratu strategijska ofanziva izvodiće se, naravno, bržim tempom, a trajeće znatno manje. Međutim, njeni rezultati po svom političkom značaju i strategijskim posledicama biće neizmerno veći nego u prošlom ratu.

Podvrsta strategijske ofanzive u običnom ratu smatrala se *strategijska protivofanziva*. Danas je ona izgubila značaj koji je imala u drugom svetskom ratu. U savremenom raketno-nuklearnom ratu ona će se preduzimati samo na onim pravcima gde su se izvodila odbrambena dejstva velikih razmara, ali u osnovi operativnim grupacijama. Strategijska protivofanziva se preduzima posle uspešne odbrane radi toga da bi se završilo uništavanje napadajućih neprijateljevih grupacija i da bi se obezbedio prelazak u ofanzivu vlastitih snaga na čitavom frontu.

Strategijska protivofanziva može započeti u različnim situacijama: posle odstupanja s ranije posednutih položaja, posle manjeg operativnog povlačenja i pošto se odbije neprijateljev napad.

Vojna nauka poznaće i takav način dejstava kao što je *strategijska odbrana*. Pod strategijskom odbranom, s jedne strane, podrazumeva se opšti odbrambeni način dejstava u ratu u celini čitave zemlje, a s druge — odbrambena ratna dejstva, koja se izvode u strategijskom obimu na ratištu radi ekonomije snaga i sredstava, dobitka u vremenu neophodnog za rešavanje zadataka na glavnim pravcima, protivdejstva ofanzivi nadmoćnijih snaga i sredstava neprijateljevih da bi im naneli teške gubitke, a zatim razbili prelaskom u protivofanzivu.

Strategijska odbrana, kao odbrambeni način dejstava zemlje ili oružanih snaga u celini u savremenom ratu je malo verovatna. Ona označava pasivnost, ustupak neprijateljevoj strategijskoj inicijativi i unapred postavlja zemlju i njene oružane snage u veoma nepovoljne uslove.

Ipak, vojna nauka ne može na toj osnovi da odbija potrebu proučavanja strategijske odbrane kao načina dejstava, jer u ratu će jedna strana da napada, a druga će da se brani. Prema tome, neophodno je znati kako treba izvoditi strategijsku odbranu, ako na to primorava situacija.

Strategijska odbrana, kao sistem ratnih dejstava, koju izvode pojedine strategijske grupacije na ratištima,

jestе принудна, привремена и усмерена је на промену односа снага и стварање повољне ситуације за прелазак у одлуčујући напад.

Vojna nauka познаје и такав начин ратних dejstava u стратегијском обиму као што је *стратегијско гонjenje*, које се изводи великом стратегијским групацијама на ратишту.

Стратегијско гонjenje настаје обично на ратишту после успешне офанзиве, када је непријатељ толико разбит је да већ није قادر да изводи организовану одбрану, већ је приморан да се повлачи на читавом frontu. Такво гонjenje се изводи на читавој дубини ратишта и завршава се уништавањем свих остатаца непријатељевих трупа и избијањем на последњи стратегијски положај или заустављањем било где у дубини ратишта према заповести одозго.

Poznat је takoђе и такав начин dejstava стратегијског карактера као што је *стратегијско одступање*. Ono може бити најчешће принудно, а понекад и unapred предвиђено. Iako је тај начин dejstava nepoželjan, ipak о njemu треба znati i neophodno ga je proučavati чак и zato što ga može применити i непријатељ.

Svi ovi начини оруžане борбе у стратегијским razmerama izvode se u odgovarajućim oblicima. U savremenom raketno-nuklearnom ratu створене су огромне могућности i предуслови за решавање задатка рата i судбине зараћених држава u kratkom временском roku. Pa ipak, nijedna држава, чак ni она која је претрпела veoma velike gubitke usled raketno-nuklearnih udara, неће prestati sa oružаном борбом dokle god има могућност i težnju da nastavlja otpor. Da bi se победио непријатељ i постигла njегова безусловна капитулација, може бити neophodno i u savremenom ratu да се izvede niz velikih ратних dejstava стратегијског обима, која се могу pretvoriti u oblik *ratne kampanje* kao određene стратегијске етапе рата.

Šta treba подразумевати под terminom »ratna кампања«? O tome pitanju постоје razna gledišta. Neki војни теоретичари smatraju da je ratna kampanja — istorijsки

pojam, koji u sebi sadrži niz operacija koje su izvele jedinice ove ili one zemlje u određenom vremenskom periodu. Prema njihovom mišljenju, ratnu kampanju ne treba razmatrati kao strategijsku kategoriju i koristiti se njome kao oblikom planiranja oružane borbe. Takvo shvatanje ratne kampanje, po našem mišljenju, ograničeno je, usko. Istočrisko iskustvo pokazuje da se svaki rat, a tim pre savremenih, ne može dobiti bez dovoljno dubokog predviđanja njegovog mogućnog toka i rezultata. Ratni događaji se različito razvijaju na glavnim i pomoćnim ratištim. Oni različito teku i u razna godišnja doba. Nemoguće ih je planirati kao jedan opšti strategijski napor. Treba ih raščlanjavati po mestu i vremenu na strategijske međuci-ljeve, koji će i sačinjavati sadržaj ratne kampanje.

Pod ratnom kampanjom mi podrazumevamo sistem ratnih dejstava strategijskog obima, ograničenih ratištem (na primer, do izbijanja na obalu okeana ili mora) ili godišnjim dobom (sezonom).

Planiranje savremenog rata po ratnim kampanjama je, po našem mišljenju, zahtev koji proizlazi iz karaktera savremenog rata. Ratna kampanja — to nije samo istorijska već i strategijska kategorija.

Ratnim dejstvima strategijskog obima svojstveni su i drugi specifični oblici oružane borbe. Glavni značaj među njima imaju strategijski raketno-nuklearni udari, o kojima smo već govorili. Pomoću tih udara postižu se najvažniji politički ciljevi rata i rešavaju se glavni strategijski zadaci.

Jedan od važnijih oblika strategijskih ratnih dejstava jeste strategijska operacija. Međutim, termin »strategijska operacija« odnosi se samo na oblik organizacije ratnih dejstava velikih strategijskih grupacija, koje se sastoje od svih vidova oružanih snaga i izvode oružanu borbu na jednom ili nekoliko ratišta prema jednoj zamisli. Cilj takve borbe jeste postizanje velikih strategijskih rezultata.

Za razliku od prošlog rata, kada su se strategijske operacije obično odvijale u obliku operacija grupe fron-

tova, strategijske operacije na vojištima se sada mogu osztarivati i snagama jedne frontovske formacije, a na moru snagama jedne flote.

Ratna dejstva strategijskog obima imaju i svoje *oblike manevra*. U njih se mogu ubrajati manevar raketnim udarima, frontalni strategijski udari kopnenih snaga, strategijski obuhvat, strategijski obilazak i unapred predviđeno strategijsko odstupanje. Svi ti oblici manevra se primenjuju u zavisnosti od uslova situacije i karaktera zadatka koji se rešavaju.

Strategijski manevar raketnim udarima preduzima se radi prenošenja napora raketnih jedinica strategijske namene sa jednog pravca na drugi i radi daljeg nanošenja sasređenih raketno-nuklearnih udara na pravce koji dobijaju glavni, odlučujući značaj u dатој konkretnoј situaciji.

Frontalni strategijski udari koji rasecaju i drobe sistem strategijskog rasporeda neprijateljevih snaga na vojištu ili ratištu jesu za kopnene trupe osnovni oblik njihovog manevra. U pojedinim slučajevima, kada je situacija za to povoljna, na ratištima ili vojištima mogu se primenjivati strategijski obilasci i obuhvati radi izbjivanja u bok i pozadinu neprijateljeve strategijske grupacije i njegog daljeg uništenja s takvih pravaca odakle neprijatelj ne očekuje udare.

Strategijsko povlačenje se preduzima namerno u onim slučajevima kada je strategijski položaj trupa nepogodan i ne obezbeđuje dobar položaj za dalja dejstva ili kada je neophodno izvesti strategijsku grupaciju sopstvenih trupa ispod udara koji se nad njih nadneo, s tim da se one postave u pogodniji položaj za dalja dejstva u novoj situaciji.

Takvi su, po našem mišljenju, načini i oblici oružane borbe u strategijskim razmerama. Ali se njima ne iscrpljuje sva raznovrsnost savremene oružane borbe. Raketno-nuklearni rat može da proizvede i druge načine i oblike. Sovjetska vojna nauka treba da analizira, proučava nove pojave svojstvene savremenoj oružanoj borbi, da blago-

vremeno uzima u obzir nastale promene i da na osnovu iskustava i naučnog predviđanja oblikuje i razrađuje nove, još savršenije strategijske načine i oblike oružane borbe.

* * *

*

Načini i oblici ratnih dejstava u operativnim razmerama su takođe raznovrsni. Glavni načini oružane borbe operativnog obima u savremenim uslovima jesu operativni raketno-nuklearni udari koji se usklađuju s dejstvima operativnih grupacija kopnenih snaga, avijacije i pomorskih snaga.

Osnovni način oružane borbe u operativnom obimu jeste *napad*, koji izvode operativne grupacije protiv neprijateljevih jedinica koje ubrzano prelaze u odbranu, kao i protiv neprijateljevih snaga koje sa svoje strane izvode napad.

Napad se može izvoditi u raznovrsnim uslovima: uz savlađivanje velikih vodenih prepreka, u planinama, šumama, pustinjama, džunglama i sl. Napad na različite vidove odbrane, kao i u različnim uslovima zemljišta zahteva primenu specifičnih metoda i načina dejstava. Tako, na primer, forsiranje velikih vodenih prepreka može se ostvarivati planskim forsiranjem, a takođe i forsiranjem iz pokreta. Ovo poslednje je najkarakterističnije za uslove savremenog rata. Velike vodene prepreke mogu se forsirati primenjujući nova sredstva za prelaz i uz korišćenje helikoptera i samohodne tehnike.

Napad u planinama, šumama, pustinjama i u drugim zemljišnim uslovima obično se izvodi po razdvojenim pravcima, što zahteva od trupa i njihovih starešina ispoljavanje široke inicijative. Napad u takvim uslovima omogućava dobro maskiranje, daje mogućnost za prikriveno približavanje neprijatelju, za iznenadni napad, ali u isto vreme komplikuje upotrebu moćnih i dalekometnih sredstava za uništavanje.

Napad, kada ne postoji neprekidan front odbrane, može se pretvoriti u borbu po »žarištima«, u bitke sa pojedinim neprijateljevim grupacijama. Tome će u znatnoj meri doprinositi duboki raketno-nuklearni udari, spuštanje vazdušnih desanata, a takođe i proboji u operativnu dubinu i operativnu pozadinu tenkovskih grupacija.

Dejstva napadačevih snaga u operativnoj dubini biće praćena susretnim bitkama pojedinih operativnih grupacija i susretnim bojevima koji se izvode u okvirima taktičkih i združenih jedinica. Nastanku susretnih bitaka i bojeva doprinosi široka primena operativnih i taktičkih vazdušnih desanata kao i proboji tenkovskih grupacija u operativnu pozadinu neprijatelja. U isto vreme branilac koji raspolaže pokretnim rezervama može da ih isturi za nanošenje protivudara.

Nastanku susretnih bitaka i bojeva doprinosi i sam žarišni karakter razvoja oružane borbe u operativnoj dubini. Međutim, karakter susretnih bitaka i bojeva u operativnoj dubini znatno će se odlikovati od uslova drugog svetskog rata. Susretne bitke će nastajati i odvijati se na većoj dubini nego pre. U njima će naći široku primenu raketno-nuklearna sredstva i avijacija naoružana raketama, kao i velike snage mehanizovanih tenkovskih trupa i vazdušni desanti, što će izazvati oštре promene situacije i dati susretnim bitkama još odlučniji karakter nego u prošlim ratovima.

Savremene snage i sredstva uništavanja omogućavaju da se u operativnim (frontovskim i armijskim) razmerama izvodi i *protivofanziva* posle uspešno izvedene obrambene operacije. Metodi i načini operativne protivofanzive u raketno-nuklearnom ratu takođe se korenito razlikuju od prošlog rata i zasnivaju se, uglavnom, na raketno-nuklearnim udarima.

Svaki napad u operativnim razmerama se završava dubokim, upornim operativnim gonjenjem neprijatelja, sve do potpunog uništenja ili zarobljavanjem preostalih neprijateljevih trupa, izbijanjem na poslednji položaj po-

stavljen zadatkom, u potpunoj gotovosti za rešavanje sledećih operativnih zadataka.

Operativno gonjenje predstavlja skup marševa povezanih sa savlađivanjem zaprečenih i kontaminiranih zona, napadnih i odbrambenih dejstava, susretnih bojeva i bitaka, forsiranja reka iz pokreta i drugih borbenih dejstava koja se izvode u zoni ove ili one operativne formacije radi uništenja neprijateljevih trupa koje se povlače i njegovih novih rezervi koje se kreću iz dubine.

Operativno gonjenje može biti frontalno i paralelno. Najpogodniji oblik operativnog gonjenja je paralelno gonjenje.

U operativnim razmerama mogu se izvoditi i *odbrambena dejstva* različnih vrsta. Ona se oslanjaju na moć raketno-nuklearnog oružja, na vatrene i udarne mogućnosti kopnene vojske, na podršku avijacije, a takođe i na veštoto korišćenje zemljišta i poljske fortifikacije.

U onim slučajevima kada je držanje zemljišta glavni zadatak, odbrana u operativnim razmerama može se izvoditi na principu čvrstog držanja posednutih rejona u skladu s manevrom snagama i sredstvima, protivudarima i protivnapadima. Odbrana se u tom slučaju organizuje blagovremeno, uz široku upotrebu prirodnih zaklona i veštačkih objekata, koji štite od dejstva raketno-nuklearnim oružjem.

Ako držanje zemljišta nije prvostepeni zadatak, nego ima cilj samo da se sačuva živa sila i tehnika, onda se odbrana može izvoditi na principu pokretne odbrane na nizu uzastopnih položaja. Prilikom povlačenja ili odstupanja borbena dejstva zaštitnice se većim delom izvode metodom pokretne odbrane.

Odbrana u savremenim uslovima treba da se gradi tako da neprijatelj ne može otkriti stvarno grupisanje snaga. Odbrambeni radovi se mogu i moraju izvoditi na širem frontu i na većoj dubini nego u prošlom ratu.

Široka primena u inžinjerijskim jedinicama raznovrsnih mašina i mehanizacija inžinjerijskih radova obezbeđuju stvaranje u vrlo kratkom roku odbrambenih polo-

žaja i pojaseva, njihovo maskiranje, kao i stvaranje lažnih položaja, lažnih odbrambenih pojaseva i masovnih veštačkih prepreka. Čak i najprostija poljska fortifikacija umanjuje borbene gubitke trupa od nuklearnog oružja za dva do tri puta u poređenju s njihovim otkrivenim rasporedom na zemljištu.

Što se tiče operativnog postrojavanja snaga u odbrani, ono postaje još više rastresito po frontu i po dubini nego što je to bilo u drugom svetskom ratu. Međuprostori između borbenih poredaka jedinica se obično ojačavaju preprekama i nalaze se pod vatrom svih vrsta oružja.

Za razliku od one u prošlosti, odbrana danas treba da se kloni linijskog postrojavanja. Treba je izgrađivati kao sistem uzajamno povezanih otpornih tačaka — oslanjajući se na njih snage u odbrani mogu moćnim vatrenim udarima, smelim manevrovanjem, protivudarima i protivnapadima, da nanose odlučujuće poraze neprijatelju.

Jedan od efikasnih načina izvođenja odbrane u raketno-nuklearnom ratu jeste onemogućavanje neprijateljevog raketno-nuklearnog napada. Borbena dejstva u ovu svrhu mogu se izvoditi kako u periodu pripreme neprijateljevog napada tako i neposredno pred njegov početak. U poslednjem slučaju ostvaruje se protivpriprema pomoću raketnih jedinica operativno-taktičke namene, avijacije i običnih vatrenih artiljerijskih sredstava.

U uslovima vođenja operativne odbrane široku primenu imaju protivudari. U skladu s moćnim operativnim raketno-nuklearnim udarima oni mogu da slome i zauštave napad velikih neprijateljevih grupacija.

Žarišni karakter borbe u dubini odbrane, široka primena vazdušnih desanata s obe strane, probor tenkova u dubinu odbrane u savremenim uslovima mogu dovesti do borbenih dejstava sa obrnutim frontom ili u obliku »slojevitog kolača«. Osim toga, visok tempo prodiranja napadajućih snaga može stvoriti za pojedine braniočeve grupacije situaciju okruženja. Odatle proizlazi potreba razvijanja bojeva u okruženju i obezbeđenja izlaska iz

okruženja. Međutim, u savremenim uslovima jedva da je mogućno i celishodno stvaranje neprekidnog fronta okruženja. Očigledno je da će se ono ostvarivati uglavnom presecanjem osnovnih komunikacija pomoći kompakt-nog sistema vatre i manevra.

Operativna situacija koja se nepovoljno razvija može izazvati prinudno *odstupanje* snaga koje se brane na druge, pogodnije položaje i linije. Organizovanom odstupaju prethodi izvlačenje iz boja glavne grupacije jedinica, njeno svijanje u kolone i povlačenje na novu liniju pod zaštitom raketno-nuklearnih udara (stvaranje »nuklearnih barijera«), operativnih prepreka i zaštitnica.

Načini oružane borbe u operativnim razmerama su raznovrsni i imaju složen karakter. Osnovni je operativni raketno-nuklearni udar koji nanose raketne jedinice operativno-taktičke namene i avijacija. Takvi udari, po pravilu, nanosiće se u operacijama kopnene vojske na frontu ove ili one operativne formacije.

Osnovni oblik borbenih dejstava svih vidova oružanih snaga, koji se izvodi u operativnim razmerama, jeste *operacija*. Pod operacijom se u savremenim uslovima podrazumeva sistem raketno-nuklearnih udara raketnih jedinica operativno-taktičke namene i različnih borbenih dejstava operativnih grupacija jedinica različnih vidova oružanih snaga, objedinjenih jedinstvenom operativnom zamisli i rukovodstvom i usmerenih na rešavanje važnih operativnih zadataka na jednom ili nekoliko operacijskih pravaca.

Takva pojava u oružanoj borbi kao što je operacija nastala je jedva oko sto godina unazad. U njoj je našla svoj odraz nova osobina, koja je nastala kao rezultat uzajamnog delovanja činilaca koji se ranije nisu sretali: masovnost armija koje se popunjavaju na osnovi opštivojne obaveze; velika efikasnost njihovog naoružanja; mogućnost brzih pokreta železničkim prugama i sl. Pod uticajem tih novih uslova, jedinstvena bitka jedne armije na jednom bojištu, koja se ostvarivala pod neposrednim ruko-

vodstvom vojskovođe, proširila se po prostoru i vremenu i raščlanila na niz bojeva i bitaka operativnih grupacija, koje dejstvuju na samostalnim operacijskim pravcima, često na različitoj dubini i različito vreme, ali objedinjenih opštom zamisli i opštim rukovodstvom. Bojevi i bitke, koji su ranije direktno dovodili do strategijskog rezultata i od kojih je zavisilo postizanje ciljeva u ratu, počeli su da se grupišu u operacije. Samo izvođenjem operacija ili sistema operacija mogao se postići strategijski cilj.

Pošto je nastala kao celokupnost dejstava operativne jedinice tipa armije, operacija je u daljem dobila svoj budući razvitak u pogledu obima, koji se izražavao u dejstvima krupnijih operativnih formacija — frontova, zatim i grupa frontova. Nastale su operacije različnih razmera. Međutim, sve one po svojim obeležjima mogle su biti svrstane u jednu oblast pojava i razmatrale su se u okvirima jedne teorije — operativne veštine. Međutim, operacija grupe frontova nije već predstavljala »operativni«, nego strategijski akt. I po ciljevima i po rezultatima, i po sastavu snaga i sredstava, i po karakteru organizacije i rukovodstva to nije već u suštini bila jedna operacija, već sistem operacija. Razradom takve »strategijske operacije« već se nije bavila operativna veština, nego strategija.

Uporedo s kopnenim vojskama počela su se izvoditi operativna dejstva ratnih mornarica. Novi vid oružanih snaga — avijacija, počela je na određenom nivou svog razvijka takođe da izvodi operacije svojih operativnih formacija.

Nastala je i teorija operativne veštine, koja je definišala i razrađivala tipske oblike organizacije operativnih jedinica, njihov sastav, zadatke, načine dejstava i rukovodjenja njima, a takođe i sve vidove njihovog operativnog obezbeđenja. Naročito velike promene je unelo raketno-nuklearno oružje. Rezultati koji se postižu operacijom postali su veći. Zahvaljujući upotrebi raketno-nuklearnog

oružja, neprijateljeva grupacija na koju je usmerena operacija podvrgava se brzom razbijanju, a često i potpunom uništenju.

Proučavanje karaktera savremenih operacija i naučna predviđanja budućeg razvijanja pojma oružane borbe omogućavaju otkrivanje novih kvalitativnih elemenata u operacijama. Već sada je mnogo štošta od onog što se smatralo tipičnim za operacije svih prethodnih perioda i čak perioda drugog svetskog rata izgubilo svoj značaj.

Ogroman značaj se pridaje faktoru vremena koje se utroši na operaciju. U prošlosti se pitanje o rokovima izvođenja operacija rešavalo putem proračuna. Prilikom određivanja cilja operacije, u zavisnosti od opšte operativne i strategijske situacije, postavljali su se željeni i mogući rokovi za postizanje cilja. Podaci za proračun bili su uglavnom: snaga neprijateljevog otpora, faktor prostora i mogućnosti (udarna snaga i pokretljivost) vlastitih snaga za savlađivanje neprijateljevog otpora i prostora. Veština operativnog odlučivanja i planiranja operacije sastojala se u najtačnijem, maksimalno najbližem stvarnosti, proračunu i proceni uticaja tih faktora i izboru načina dejstava koji najviše odgovaraju prepostavljenim uslovima radi efikasnog iskorišćenja postojećih snaga i sredstava.

U tim uslovima značajan pokazatelj bio je planirani *tempo izvođenja operacija*. Prilikom njegovog određivanja uzimani su u obzir stepen neprijateljevog otpora i sposobnost sopstvenih snaga da ostvare nadiranje određenom srednjom brzinom, kao i sve vrste obezbeđenja, od kojih je zavisio postavljeni tempo i pomoću kojih se on ostvarivao. Na osnovu iskustava ustanovljeni zamah operacije po vremenu računao se nekolikim danima, a po prostoru — stotinama kilometara.

Naročiti značaj dobijao je pripremni period operacije, koji, iako se nije uključivao u proračun operativnog vremena datog za period aktivnih borbenih dejstava, ipak je faktički imao važnu ulogu, jer se na njega trošilo često više vremena nego na čitav aktivan deo operacije.

Najviše vremena u tom periodu se trošilo na koncentraciju i razvijanje snaga i sredstava namenjenih za učešće u operaciji, na stvaranje operativnog rasporeda, neophodnih rezervi goriva, municije, hrane, na razvijanje pozadinskih ustanova. Okviri pripremnog perioda obično su bili ograničeni gotovošću glavnog sredstva za uništavanje neprijateljeve grupacije — artiljerije.

Početak operacije je određivan stepenom gotovosti operativne grupacije za dejstvo, a njen završetak — postizanjem planiranih ciljeva.

Ako se jednom operacijom nisu postizali konačni ciljevi rata, onda se u skladu sa opštom zamisli razvijala priprema za novu operaciju. Između operacija, po pravilu, nastajale su pauze u vremenu.

S pojavom raketno-nuklearnog oružja iz osnova su se izmenili uslovi pripreme operacije i načini njenog izvođenja. Sada ne postoji uvek mogućnost da se operacija izvodi neprekidnim frontom, održavajući »ravnanje«. Operacija se neizbežno deli na niz relativno samostalnih dejstava pojedinih operativnih jedinica, združenih jedinica i odreda po pravcima, na raznoj dubini. Izgleda da u većini slučajeva neće biti potrebno da se organizuje i ostvaruje planski probor odbrane u onim klasičnim »probojnim« oblicima kao što se to moglo primetiti u prošlosti, neće biti monolitnih krupnih neprijateljevih operativnih grupacija, koje je neophodno rasecati i opkoljavati, pa i sama odbrana, izgleda, neće predstavljati neprekidnu liniju organizovanog neprijateljevog otpora.

S nestajanjem predašnjih oblika probora, kao što se vidi, neće biti potrebne ni visoke operativne i taktičke gustine. Otpašće potreba za stvaranjem krupnih monolitnih udarnih grupacija, promeniće se operativni raspored i njegova dubina.

Na nov način se pojavljuje pitanje o izboru pravaca dejstava i njihovog cilja. Ciljevi će biti najvažniji objekti, od čijeg uništavanja će u osnovi zavisiti uspeh operacije.

U savremenim uslovima naglo je porasla zavisnost jedinica od pozadine, od dotura municije, goriva. Preki-

danje neprijateljevih komunikacija nanošenjem raketno-nuklearnih udara po njima i dezorganizacija rada neprijateljeve pozadine u novim uslovima stiču naročito važan značaj.

Mi smo ovde dotakli samo pojedina pitanja operativne veštine, koja je pretrpela velike promene u vezi s pojavom raketno-nuklearnog oružja i drugih najnovijih efikasnih sredstava oružane borbe. Pravilno shvatatanje prosteklih promena, i onih koje se dešavaju zavisi pre svega od pravilne ocene značaja, uloge i mesta u ratnim dejstvima nuklearnih sredstava.

Sve veći obim uništavanja u raketno-nuklearnom ratu, najveća centralizacija i objedinjavanje napora svih vidova oružanih snaga na osnovi jedinstvenog plana i pod jedinstvenom komandom daju osnovu da se može smatrati da se operacija može razviti do strategijskih razmera. To zahteva proučavanje i istraživanje karaktera priprema i izvođenja takvih operacija.

Sovjetska vojna nauka proučava svu raznovrsnost novih pojava koje nastaju i mogu nastati u praksi oružane borbe u vezi s promenom uslova njenog izvođenja i razvojem raketno-nuklearnog oružja. Ona uzima u obzir, istražuje i izvodi zaključke iz tih novih pojava i pruža preporuke neophodne za razvitak teorije oružane borbe i ratne veštine. Poznato je da teorija pripreme i izvođenja operacija treba stalno da se usavršava, modernizuje, da ide ukorak s razvojem novih sredstava oružane borbe.

Prema svom obimu, savremene operacije kopnenih snaga mogu biti frontovske i armijske. Frontovske operacije izvode frontovske formacije, a armijske — opštive vojne i tenkovske armije. Na moru operacije izvode flote. Prema načinu izvođenja, operacije mogu biti napadne, odbrambene i odступne.

Napadne operacije u raketno-nuklearnom ratu, kako je već istaknuto, imaju drugi karakter u poređenju s operacijama u prošlom ratu. Za rešavanje operativnih zadataka koji su postavljeni operativnim jedinicama u raket-

no-nuklearnom ratu nisu potrebne takve sasređene udarne grupacije i gustine vatrenih sredstava kakve su se upotrebljavale u drugom svetskom ratu.

U savremenoj napadnoj operaciji svi osnovni zadaci u pogledu uništavanja neprijateljevih snaga i sredstava mogu biti znatno efikasnije i brže rešeni udarima raketno-nuklearnog oružja. U domen običnih kopnenih snaga ide završavanje uništenja preostalih ostataka neprijateljevih jedinica u taktičkoj dubini odbrane, izvođenje napada i dubokog operativnog gonjenja u čitavoj zoni operativne jedinice kroz čitavu operativnu dubinu odbrane.

Najaktivniju ulogu u razvitku napadnih operacija u raketno-nuklearnom ratu imaju tenkovske, motorizovane i vazdušno-desantne jedinice. Vazdušni desanti se bacaju u duboku neprijateljevu pozadinu, a tenkovske jedinice se upućuju njima u susret, rasecaju neprijateljeve grupacije i uništavaju ih po delovima.

Dručije se izvode u raketno-nuklearnom ratu i *odbrambene operacije*. Najčešće će one ulaziti u operaciju više operativne jedinice kao njen elemenat ili u sistem ofanzivnih operacija strategijske grupacije. Odbrambene operacije mogu biti prinudne i unapred predviđene. Potreba i celishodnost prelaska na napred predviđenu odbrambenu operaciju radi odbijanja neprijateljevog napada u određenoj zoni uvek se opredeljuje uslovima situacije i zadacima koji predstoje trupama.

Odступne operacije takođe mogu biti prinudne ili predviđene. U toku odstupnih operacija neophodno je sačuvati živu silu i tehniku od neprijateljevih raketno-nuklearnih udara, održavati visoku borbenu sposobnost jedinica i njihovu bojevu gotovost za bitna dejstva protiv neprijatelja.

Jedan od oblika operacija koje preduzimaju svi vidovi oružanih snaga na primorskim pravcima jesu zajedničke operacije raketnih i kopnenih jedinica, vazduhoplovnih i pomorskih snaga, kao i teritorijalne PVO i PRO. U te operacije idu u prvom redu protivdesantne i desantne operacije.

Poseban značaj u raketno-nuklearnom ratu dobijaju pomorskodesantne operacije. Prilikom pripreme za njih trupe se prebacuju morem i otpočinju ratna dejstva na novim pravcima i drugim kontinentima. Uspeh pomorskih desantnih operacija u savremenim uslovima zavisi od raketno-nuklearnog oružja, široke primene vazdušnode-santnih trupa radi zauzimanja mostobrana i teritorije u dubini neprijateljeve odbrane, korišćenja novih plovećih i transportnih sredstava, kao i od sigurne zaštite desantne operacije iz vazduha i sa mora.

Svoje oblike manevra imaju i dejstva kopnenih snaga u operativnim razmerama.

Osnovni oblici operativnog manevra u savremenom ratu jesu: frontalni udari, koji drobe i rasecaju odbranu, kako bi se u daljem neprijatelj uništio po delovima; udari po pravcima koji se koncentrično spajaju radi uništenja pojedinih neprijateljevih grupacija; udar u bok i pozadinu, da bi se neprijatelj prikleštio uz teško prolaznu pregradu i zatim uništio; operativni obuhvat; operativni obilazak i plansko operativno povlačenje.

Izbor ovog ili onog oblika operativnog manevra zavisi od postavljenog zadatka, raspoloživih snaga i sredstava i od uslova situacije. Pri tome se treba uvek kloniti šablonu.

Šablon u izboru i primeni oblika operativnog manevra u raketno-nuklearnom ratu je izvanredno opasan. Znajući kako se ova ili ona strana priprema za operaciju i kako je izvodi, neprijatelj uvek može da organizuje moćne raketno-nuklearne udare po grupacijama jedinica i da onemogući operaciju. Svaka operacija treba zato da se priprema i sprovodi originalno i vešto, da bi se obmanuo neprijatelj. Samo vešto pripremljene operacije mogu obezbediti krupne operativne uspehe u savremenom raketno-nuklearnom ratu.

Taktička borbena dejstva izvode taktičke i združene jedinice počev od odeljenja do korpusa zaključno. Ta dejstva, kao i operacije, mogu se ostvarivati u najrazlič-

nijim situacijama i u raznim uslovima. Svojevrsnost situacije zahteva od jedinica pedantnu pripremu za dejstva, odgovarajuće grupisanje i opremanje naoružanjem, a takođe upotrebu posebnih metoda i postupaka.

Osnovni taktički načini dejstva u savremenom ratu jesu: taktički raketno-nuklearni udari i vatreni udari običnih artiljerijskih sredstava, koji se primenjuju u napadu i odbrani, silovito prodiranje napred, vatra i juriš tenkova i motopešadije. Ukoliko obe strane u isto vreme izvode napad jedni drugima u susret, onda će se razviti susretni bojevi. Oni se mogu izvoditi kako u napadnim tako i u odbrambenim operacijama.

Svaki napad se obično završava prelaskom u taktičko gonjenje, to jest gonjenje na bojištu. U odbrani se mogu primeniti protivnapadi, bojevi u okruženju, izvlačenja iz borbe i odstupanja.

Raznovrsni su i oblici borbenih dejstava u taktičkim razmerama savremenog rata. To su taktički raketno-nuklearni udari, vatreni bojevi, opštevojni boj. Ti oblici su svojstveni napadu i odbrani.

Opštevojni boj je osnovni oblik savremene oružane borbe u taktičkim razmerama. Pomoću njega se postiže uništavanje neprijateljeve žive sile i tehnike, čišćenje oslojenog zemljišta i ovladavanje taktičkim linijama i objektima.

Opštevojni boj u raketno-nuklearnom ratu izmenio je svoj karakter. Osnovni zadaci u pogledu nanošenja poraza neprijatelju rešavaju se nuklearnim udarima operativnih razmera, a delimično i taktičkim nuklearnim sredstvima. Opštevojne združene jedinice dovršavaju razbijanje ostataka neprijateljevih trupa koji su još ostali čitavi posle raketno-nuklearnih i vatrenih udara i vode borbu s neprijateljevim svežim snagama koje podilaze ili se prebacuju iz dubine, između ostalog i vazdušnim putem.

Taktička napadna dejstva se grupišu pretežno na odvojenim pravcima, povezanim međusobno u taktičkom i vatrenom pogledu. Napad se pretežno izvodi na tenkovima,

oklopnim transporterima, oklopnim automobilima, automobilima veće pokretljivosti i na helikopterima.

Pri susretu s preostalim žarištima odbrane u dubini, koja nisu neutralisana, napadač ih obilazi i ide napred prepustajući uništavanje preostalih žarišta drugim ešelonima. Ako se borba ne može voditi sa vozila, jedinice izlaze i bore se peške kao i obično.

Žarišta odbrane u taktičkoj dubini uništavaju se nanošenjem po njima nuklearnih i običnih vatrenih udara, kojima sledi juriš tenkova i pešadije koja dejstvuje sa vozila ili peške, što zavisi od uslova situacije.

U odbrambenom boju niže i više taktičke jedinice prvog ešelona silaze sa vozila, zaklanjaju se u odbrambenim objektima i vode borbu u mestu. Drugi i sledeći ešeloni, raspoređujući se prikriveno, manevrišu u borbi, prelaze u protivnapade i nanose neprijatelju udare.

Oblici taktičkog manevra jesu: frontalni udar, obuhvat, obilazak i povlačenje.

U ratu bez primene nuklearnog oružja napadni i odbrambeni bojevi vodiće se pomoću običnih sredstava. Načini i oblici dejstava ostaće isti. Ipak, metodi i postupci u vođenju borbenih dejstava bitno će se razlikovati od ranijih, koji su se primenjivali u prošlom ratu, u vezi s promenama običnog oružja i borbene tehnike. Na primer, pojava protivtenkovskih raketa (PTR) kao najefikasnijeg sredstva za borbu s tenkovima primorava tenkove da primenjuju posebne postupke u dejstvima, da se drukčije organizuje njihovo vatreno praćenje i podrška. Isto se može reći i o avijaciji, protiv koje postoji takvo strašno sredstvo kao što su protivavionske dirigovane rakete (PAR).

Načini i oblici oružane borbe drugih vidova oružanih snaga proizlaze iz njihove namene, karaktera naoružanja, borbenih zadataka koje izvršavaju i uslova situacije. Tako, na primer, osnovni način dejstva frontovske avijacije u operativnim i taktičkim razmerama jeste raketno-nuklearni napad iz vazduha. Taj napad se ostvaruje udarima raketa kojima je opremljena avijacija.

Lovačka avijacija u vazduhu pretežno napada. Osnovni oblik njenih borbenih dejstava jeste vazdušni boj. Bojevi mogu biti pojedinačni, grupni i u sastavu jedinice. U pojedinim slučajevima oni se mogu pretvoriti u vazdušne bitke. Jedan od najvažnijih zadataka avijacije u ratu jeste vazdušno izviđanje. Ono se izvodi letovima pojedinih aviona ili njihovih grupa u dubinu neprijateljevog rasporeda, uz primenu tehničkih sredstava za izviđanje.

Borbeni zadaci vazduhoplovnih snaga u dejstvima vazdušnodesantnih trupa uključuju nanošenje udara u sadejstvu s raketnim jedinicama operativno-taktičke namene po desantnim rejonima, prebacivanje vazdušnih desanata vazdušnim putem, njihovu zaštitu od napada neprijateljeve avijacije, iskrcavanje i dalje njihovo materijalno-tehničko obezbeđenje. Ta borbena dejstva se obično ostvaruju u okvirima frontovske ili strategijske operacije i prelaze u ovom poslednjem slučaju u oblik vazdušnodeasantne operacije.

Osnovni način dejstva pomorskih snaga u raketno-nuklearnom ratu takođe postaje raketno-nuklearni napad. On se izvodi kako samostalno tako i u sadejstvu s raketnim jedinicama strategijske, a ponekad i operativno-taktičke namene.

Značajnu ulogu u borbenim dejstvima pomorskih snaga imaju napad i odbrana. Napad se izvodi na moru svim snagama i sredstvima ratne mornarice sa odlučnim ciljevima — uništiti neprijateljeve vojnopolomorske snage. Odbrana se izvodi radi zaštite sopstvenih objekata na moru i na obali i za obezbeđenje pomorskih komunikacija. Odbranu mogu izvoditi kako specijalno za to određene vojnopolomorske snage i sredstva, tako i pridate im raketne, kopnene i vojnovazduhoplovne snage. Naročiti značaj u savremenim uslovima dobija protivdesantna odbrana, a takođe i borba protiv neprijateljevih podmornica koje pokušavaju da nanesu udar po obalskim objektima i dubokoj pozadini zemlje.

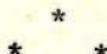
Osnovni oblici oružane borbe na moru jesu raketno-nuklearni udari koje nanose atomske podmornice, povr-

šinski brodovi nosači raketa, avioni nosači raketa pomorske avijacije i raketne snage raspoređene na obali. Vatreni napad običnim sredstvima ostvaruje se u obliku sasređenih kratkotrajnih udara po brodovima i obalskim objektima.

Pomorski boj kao jedan od oblika oružane borbe na moru izvodi se pretežno u vidu raketno-nuklearnih, vatrenih i torpednih udara u skladu sa udarima pomorske avijacije. Skup niza pomorskih bojeva, razvučenih po vremenu i prostoru, a koji se izvode radi uništavanja osnovnih sredstava vojnopolomorske flote, može ponekad prorasti u oblik pomorske bitke.

Borbena dejstva ratne mornarice u operativnim razmerama dobijaju oblik pomorskih operacija. Poseban značaj mogu dobiti podmorničke operacije koje se preduzimaju s različnim ciljevima i zadacima. Važnu ulogu imaju takođe operacije radi onemogućavanja pomorskog saobraćaja i pomorskih desantnih operacija. Na primorskim pravcima pomorske flote, kao operativne formacije, izvođe operacije u sadejstvu s kopnenim snagama. Te operacije mogu dobiti oblik raketno-nuklearnih i vatrenih udara koji se nanose brodovima i podmornicama, a takođe i pomorskom avijacijom. U pozadinu neprijatelja koji se brani ratna mornarica može iskrcavat taktičke i operativne desante.

U oružanoj borbi na moru svi oblici strategijskog, operativnog i taktičkog manevra primenjuju se u zavisnosti od postavljenih zadataka, raspoloživih snaga, sredstava i uslova situacije.

Uspešno vođenje savremenog rata moguće je samo pod uslovom sigurne protivvazdušne i protivraketne odbrane pozadine zemlje, kao i strategijskih grupacija oružanih snaga koje neposredno ostvaruju borbena dejstva. Uloga jedinica PVO i PRO zemlje u raketno-nuklearnom ratu je veoma porasla. Objekti koje treba štititi u savre-

menom raketno-nuklearnom ratu su raznovrsni. Najpravilnije rešavanje zadatka PVO i PRO zemlje, kao i PVO i PRO vojnih objekata i grupacija neće biti u rasipanju snaga i sredstava PVO i PRO po frontu i dubini, već njihovo sasređivanje za zaštitu glavnih, naročito važnih objekata.

Protivvazdušna i protivraketna odbrana ne smeju biti pasivne. Najbolji način zaštite vojske od neprijateljevog napada jeste njegovo uništavanje avijacijom naoružanom raketama, a takođe raketno-nuklearnim snagama i sredstvima. Radi rešavanja ovih zadataka borbena sredstva PVO i PRO raspoređuju se na neophodnoj udaljenosti od objekata koje štite i stupaju u borbu odmah po otkrivanju ciljeva.

Jedan od najvažnijih zadataka, usmerenih na slabljenje raketno-nuklearnih snaga neprijatelja, jeste uništavanje njegovih elektronskih sistema i uređaja, centara za upravljanje i navođenje. Neprijatelj bez njih ne može efikasno da se koristi sredstvima vazdušnog i raketno-nuklearnog napada.

Na taj način zadaci protivvazdušne i protivraketne odbrane izlaze sada iz okvira obične odbrane i obuhvataju ne samo odbijanje napada neprijatelja već i napad na njega. Za rešavanje svih tih zadataka privlače se, osim jedinice PVO i PRO, snage i sredstva raketnih jedinica strategijske namene, kopnenih, vazdušnih i pomorskih snaga. Zadaci PVO i PRO zemlje rešavaju se, na taj način, sjedinjenim naporima svih vidova oružanih snaga.

Osnovni načini oružane borbe jedinica PVO i PRO zemlje jesu uništavanje avijacije naoružane raketama i raketa u vazduhu za vreme leta, a takođe i odbijanje njihovog napada i uništavanje na neposrednim prilazima objektima.

Osnovni oblik oružane borbe jedinica PVO i PRO jesu neprekidna svakodnevna borbena dejstva, izražena u otkrivanju vazdušnih ciljeva i u njihovom uništavanju svim sredstvima koja postoje u naoružanju jedinica PVO i PRO zemlje.

Lovačka avijacija PVO vodi vazdušne bojeve, a ponekad i vazdušne bitke.

U raketno-nuklearnom ratu može se razviti oružana borba u kosmosu. Ovu borbu planira SAD. SSSR ostvaruje osvajanje kosmičkih prostranstava u mirne svrhe radi upoznavanja vaspone i korišćenja kosmosa u interesu čitavog čovečanstva. Kao što je poznato, OUN je usvojila rezoluciju koja poziva sve zemlje da ne izbacuju u kosmički prostor satelite i druge uređaje s nuklearnim punjenjima. Međutim, Sjedinjene Američke Države teže tome da putem osvajanja kosmosa pojačaju svoje vojne mogućnosti, uzmu na nišan čitavu zemljinu kuglu i ugroze miran život svih naroda na zemlji. Osvajanje kosmosa u SAD danas se vodi uglavnom u cilju izviđanja. Radi toga u SAD se puštaju izviđački sateliti različnih vrsta. To su sateliti-špijuni, koji imaju zadatku prikupljanje podataka o vojnim objektima na teritoriji SSSR i drugih zemalja socijalističkog lagera. Drugi pravac u kojem se u SAD razvija rad u cilju ovlađivanja kosmosom ima kao zadatak razradu i stvaranje uslova i sistem transkontinentalne i globalne veze, a takođe obezbeđenje uslova za prenošenje televizijskih slika na daleka odstojanja u interesu rukovođenja borbenim dejstvima.

SAD poklanjaju veliku pažnju kosmičkim letovima i osvajanju međuplanetarnog saobraćaja. U interesu oružane borbe u kosmosu u SAD se takođe izvode radovi na stvaranju velikih kosmičkih brodova, međuplanetarnih stanica i drugih kosmičkih sredstava. Ali u izgradnji kosmičkih raketa i brodova SAD su mnogo zaostale iza SSR.

Osvajanje kosmosa u mirne svrhe u SSSR se obavlja uspešno. Sovjetski Savez je uputio niz sputnjika u kosmos, stvorio je veštačku planetu, koja se okreće oko Sunca. Sovjetski sputnjik je doletoo do Meseca i fotografisao je njegovu nevidljivu stranu. Sovjetska raketa je prošla u blizini Marsa, što je omogućilo da se napravi niz naučnih zaključaka o toj planeti. Sovjetski kosmonauti su prvi trasirali put čoveka u kosmos. Svetski rekordi u traja-

nju leta u Kosmosu pripadaju sovjetskim kosmonautima. Oni su prvi dokazali mogućnost ostvarenja u kosmosu grupnih letova kosmičkih brodova.

Uzimajući u obzir pripreme imperijalista za borbu u kosmosu, naša zemlja je, prirodno, primorana da budno prati njihova rovarenja.

Sovjetska vojna nauka pažljivo prati razvitak vojnog dela, blagovremeno otkriva novine i doprinosi njihovom nastanku i učvršćenju. Ona naoružava naše kadrove poznavanjem objektivnih zakona savremenog rata, pomaže im da dublje shvate nove načine i oblike oružane borbe, koji su nastali s pojavom raketno-nuklearnog oružja i onim kolosalnim promenama koje su nastale poslednjih godina u vojnom delu.

Glava VIII

VOJNA NAUKA I VOJNA DOKTRINA

DEFINICIJA POJMA »VOJNA DOKTRINA«

Pod pojmom vojna doktrina mi podrazumevamo sistem rukovodećih pogleda države na karakter rata u dатим konkretno-istorijskim uslovima, određivanje zadatka oružanih snaga i principa njihove izgradnje, a takođe i načina i oblika oružane borbe, koji proističu iz ciljeva rata i socijalno-ekonomskih i vojnotehničkih mogućnosti zemlje.

Vojnu doktrinu stvara i određuje političko rukovodstvo države. Ona odražava socijalno-ekonomске, političke i istorijske osobenosti države, karakter njene unutrašnje i spoljne politike. Svaka država, stvarajući svoje oružane snage, formira određeni sistem gledišta o vojnim pitanjima, u skladu s kojima se ostvaruje izgradnja oružanih snaga i izvodi priprema zemlje za rat.

Naučno obrazložena razrada savremene vojne doktrine zahteva strogo uzimanje u obzir odnosa snaga na međunarodnoj pozornici, a takođe socijalno-ekonomskih, političkih i vojnih mogućnosti vlastite zemlje i neprijateljskih zemalja.

U oblasti razvoja vojne tehnike vojna doktrina treba da uzima u obzir nivo razvitka proizvodnih snaga, karakter proizvodnih odnosa i mogućnosti države u korišćenju ekonomike, nauke i tehnike za obezbeđenje potreba rata.

Vojna doktrina države nije večna. Ona se formira, razvija i menja u toku istorijskog razvoja ove ili one države i njenih oružanih snaga. Stara vojna doktrina, koja ne odgovara političkim ciljevima ili materijalno-tehničkim mogućnostima države, zamenjuje se novom.

U staroj ruskoj vojsci dugo se vodila diskusija o pitanju vojne doktrine i njenih osnovnih principa. Postojale su pristalice jedinstvene vojne doktrine i njihovi protivnici, koji su smatrali da doktrina sputava mišljenje i inicijativu vojnih starešina. Ipak, bez obzira na to, u carskoj Rusiji, kao i u drugim buržoaskim državama, vojna doktrina je postojala. Bilo je i pokušaja da se dâ definicija pojma »vojna doktrina«. Na primer, jedan od ruskih vojnih teoretičara, V. Domanevski, pisao je 1911. godine da pojам »vojna doktrina« obuhvata izradu opštih principjelnih postavki, od kojih je neophodno polaziti u izgradnji oružanih snaga, njihovoj borbenoj pripremi i rukovođenju u boju. V. Domanevski je isticao da »vojna doktrina jeste skup rukovodećih gledišta usvojenih u određenoj armiji, u dатoj eposi osnovnog naučnog shvatanja.¹⁸⁹)

U sovjetsko doba, u godinama građanskog rata, bivši pukovnik stare ruske vojske, profesor generalstabne akademije A. A. Neznamov u svojim člancima, štampanim 1918. godine u časopisu »Vojno delo«, takođe je pokušavao da dâ definiciju vojne doktrine. On je pisao da je »vojna doktrina skup zvanično usvojenih osnovnih naučnih postavki, koje objedinjavaju kako poglede na karakter savremenog rata tako i na načine njegovog vođenja uopšte, naročito onih koji određuju jedinstvene postupke u oceni i rešavanju borbenih pitanja i borbene pripreme zemlje«.

Mlada sovjetska vojna nauka je već od prvih dana svog postojanja pokušavala da nađe naučno obrazloženu definiciju vojne doktrine. M. V. Frunze je 1921. godine pisao: »... „Jedinstvena vojna doktrina“ jeste u armiji od-

¹⁸⁹) „Русский инвалид“, 31 декабря 1911 г.

ređene države usvojeno učenje koje određuje karakter izgradnje oružanih snaga zemlje, metode borbene pripreme jedinica, rukovođenje njima na osnovi vladajućih u državi gledišta u pogledu karaktera vojnih zadataka koji pred njom stoje i načina njihovog rešavanja, koji proističu iz klasne suštine države i koji su određeni nivoom razvijanja proizvodnih snaga zemlje.«¹⁴⁰⁾

Pri tome je M. V. Frunze smatrao da formulacija koju je on dao u pogledu definicije vojne doktrine ne pretenduje na konstruktivnu dovršenost i potpuno logičko savršenstvo.¹⁴¹⁾

Pitanje karaktera sovjetske vojne doktrine u 1921—1922. godini je naširoko raspravljanu u sovjetskoj armiji. Tih godina se razvila diskusija o jedinstvenoj vojnoj doktrini. Ona je dala pozitivne rezultate. Na osnovi lenjin-skih principa državne i vojne izgradnje bila je razrađena sovjetska vojna doktrina, čije su osnovne postavke imale svoga odraza na izgradnju oružanih snaga, u metodama njihove borbene i političke pripreme, kao i u vojnim pravilima, uputstvima u drugoj vojnoj literaturi.

Vojna doktrina svake države se oblikuje pod neposrednim uticajem političkih ciljeva i gledišta na rat, klasnih odnosa u zemlji, unutrašnje i spoljne politike, ekonomskih i vojnotehničkih mogućnosti. Međutim, buržoaske države pri razradi svojih vojnih doktrina nedovoljno uzimaju u obzir socijalnu strukturu svoga društva, njegov klasni sastav, koji ispoljava veliki uticaj na popunu oružanih snaga ljudstvom i određivanje njihove opšte strukture. Zbog toga vojne doktrine buržoaskih država pate od jednostranosti. Nije slučajno u mnogim buržoaskim državama u XIX i u početku XX veka vojna doktrina predviđala razvitak samo kopnene vojske ili, obrnuto, pretežno ratne mornarice, jer su se glavni politički ciljevi tih zemalja rešavali na kopnu ili na moru.

¹⁴⁰⁾ М. В. Фрунзе. Избранные произведения, стр. 142.

¹⁴¹⁾ См. там же.

Vojna doktrina ima dve strane: političku i tehničku. Politička strana se tiče političke ocene karaktera vojnih zadataka države, tehnička daje odgovor na pitanja, koja nastaju u vezi sa već trasiranim ili pretpostavljenim osobenostima oružane borbe u budućem ratu. Ona određuje vojnotehničke zadatke oružanih snaga, načine i oblike oružane borbe.

Ako se posmatraju savremene buržoaske države, to svaka od njih ima svoju vojnu doktrinu, bez obzira na to što su politički ciljevi mnogih od njih u ratu opšti — nasilno osvajanje tuđih teritorija i porobljavanje drugih naroda. Na primer, osvajački ciljevi su bili stavljeni u osnovu avanturističke vojne doktrine fašističke Nemačke. Ali fašistička vojna doktrina »blickriga« i »totalnog rata« i na osnovi te doktrine razrađena vojna strategija i taktika pretrpele su potpuni slom. U godinama velikog otadžbinskog rata hitlerovska armija bila je razbijena od Sovjetskih oružanih snaga i fašistička Nemačka je bila primorana da kapitulira.

Posle drugog svetskog rata na svetskoj pozornici desile su se velike promene u odnosu snaga u korist socijalizma, na štetu kapitalizma. U toku proteklih godina posle ovog rata snage socijalizma su narasle ne samo u političkom, ekonomskom već i u vojnom pogledu. One postaju odlučujući faktor svetskog razvitka. Sovjetski Savez, najveća socijalistička država u svetu, raspolaže sada svim neophodnim sredstvima oružane borbe.

On zajedno s drugim zemljama socijalističkog lagera vodi doslednu borbu za očuvanje mira u čitavom svetu i u isto vreme preduzima neophodne mere za učvršćenje svoje odbrambene moći.

Polazeći od novog rasporeda snaga na svetskoj pozornici i revolucije koja se odigrala u vojnom delu, u našoj zemlji je na osnovu rukovodećih uputstava Komunističke partije, sovjetske vlade i podataka vojne nauke u toku poslednjih godina razrađena nova vojna doktrina, koja određuje sredstva, načine i metode sigurne zaštitne

tite sovjetske države i čitavog socijalističkog lagera od imperijalističke agresije. Doktrina u sebi sadrži svestranu procenu karaktera budućeg rata, to jest njegove socijalno-političke suštine, verovatnih načina vođenja oružane borbe i zahteve koji iz toga proističu za pripremu oružanih snaga, naroda i zemlje u celini za uništavajući otpor agresoru.

Sovjetska vojna doktrina je izgrađena uz uzimanje u obzir ekonomskih, moralnih i vojnih faktora i podataka vojne nauke. Njene osnovne postavke su usmerene na izradu osnovnog pravca u vojnoj izgradnji, učvršćivanje jedinstva u shvatanju karaktera budućeg rata, zadataka u pogledu odbrane države i njene pripreme za odbijanje imperijalističke agresije.

Vojna doktrina, pošto bude usvojena i uvedena u dejstvo, stiče karakter državnog zakona.

U sovjetskoj vojnoj doktrini se ogledaju gledišta i postavke Komunističke partije i sovjetske vlade ne samo o čisto vojnim već i o opštim socijalno-političkim pitanjima. To u korenu odlikuje sovjetsku vojnu doktrinu od buržoaskih vojnih doktrina, koje izbegavaju da istaknu socijalno-političke i ekonomske preduslove, koji se nalaze u osnovi svake vojne doktrine.

»Ukratko, suština sovjetske vojne doktrine«, piše maršal Sovjetskog Saveza R. I. Malinovski, »svodi se na to da će budući rat, ako imperijalisti uspeju da ga započnu, biti odlučujući oružani sukob dva suprotna društvena sistema, a po karakteru upotrebljenih sredstava on će neizbežno postati termonuklearni, takav rat u kojem će glavno sredstvo uništavanja biti nuklearno oružje, a osnovno sredstvo njegovog prenošenja do cilja — raket. Taj rat će se karakterisati neviđenom žestinom oružane borbe, dinamičnošću i visokim manevarskim svojstvima borbenih dejstava, nepostajanjem neprekidnih stabilnih frontova i granice između fronta i pozadine, nraslim mogućnostima za nanošenje iznenadnih udara ve-

like moći kako po trupama tako i po dubokoj pozadini zaraćenih strana».¹⁴²⁾

Sovjetska vojna doktrina ističe socijalno-klasni karakter budućeg rata, a takođe ukazuje da će po karakteru upotrebljenih sredstava rat biti raketno-nuklearni.

Sovjetska vojna doktrina uzima u obzir i sadejstvo zemalja socijalističkog lagera u borbi protiv imperijalističke agresije i uporedo s tim ispoljava određeni uticaj na rešavanje opštih zadataka tih zemalja. Ovde je neophodno ukazati na to da su vojne doktrine svih socijalističkih država u njihovom političkom delu jedinstvene, ali u tehničkom delu među njima postoje neke razlike, koje odražavaju različite nivoe razvijenja proizvodnih snaga u tim zemljama i druge njihove osobenosti.

Međutim, borba za mir protiv ratne opasnosti, zaštita tekovina socijalizma od imperijalističke agresije, učvršćivanje sopstvene odbrambene moći jeste životna stvar svih zemalja socijalističkog lagera. U toj borbi svaka socijalistička zemlja daje svoj doprinos opštoj stvari obezbeđenja bezbednosti čitavog socijalističkog lagera. Ali u eri nuklearnog oružja mogao bi postati sudbonosnom greškom pokušaj bilo koje socijalističke zemlje da se osloni, u obezbeđenju svoje odbrane, samo na sopstvene snage, koje nisu u svih zemalja iste.

Sovjetski Savez, koji raspolaže ogromnom ekonomskom i vojnog moći i koji ima raketno-nuklearno oružje, moćan je štit koji stoji na putu imperijalističke agresije protiv svih zemalja socijalističkog lagera i drugih mirljubivih država. Poznato je da je u najkritičnijim momentima, kad su agresivni krugovi stavljali mir na ivici rata, Sovjetski Savez bez kolebanja bacao na terazije čitav svoj međunarodni autoritet, svoju vojnu moć, da bi zaustavio ruku agresora koja se nadnela iznad male ili velike zemlje, geografski daleko ili blizu njega.

¹⁴²⁾ Р. Я. Малиновский. Бдительно стоять на стране мира, стр. 24.

Objašnjavajući posebnu ulogu sovjetskih oružanih snaga u odbrani stvari mira, ističući njihovu rastuću vojnotehničku moć, neophodno je ukazati da se one u svom razvitku oslanjaju na dostignuća sovjetske napredne vojne nauke, koja je nastala, uobličila se i razvila na potpuno drugim osnovama nego buržoaska vojna nauka. Sovjetska vojna nauka, čija je metodologija dijalektički materijalizam, upila je u sebe ogromno iskustvo borbe Sovjetske armije u toku građanskog i velikog otadžbinskog rata, kritički je prerađila i usvojila iskustvo stare ruske vojske i drugih buržoaskih armija, verno je odražila tendencije savremenog razvijenog vojnog dela.

Sovjetska vojna nauka se neprekidno razvija i usavršava, obogaćuje se novim postavkama i zaključcima. Ona nastavlja da razrađuje načela i pravila ratne veštine: taktike, operativne veštine i njene više sfere — strategije, i drugih svojih delova i odeljaka. Ona ispoljava veliki uticaj i na vojnu doktrinu.

U isto vreme vojna doktrina, razrađena na osnovu podataka vojne nauke, ispoljava ogroman organizatorski i mobilizatorski uticaj na razvoj oružanih snaga i čitavog vojnog dela. Doktrina doprinosi pripremi države i oružanih snaga za odbijanje mogućnog napada agresora i veštom vođenju pobedonosne oružane borbe.

O VEZI I UZAJAMNOJ ZAVISNOSTI VOJNE NAUKE I VOJNE DOKTRINE

Vojna nauka otkriva zakonitosti svojstvene oružanoj borbi i čitavom vojnom delu. Ona istražuje objektivne uslove i mogućnosti vođenja oružane borbe. Vojna nauka istražuje širi krug vojnih pitanja nego doktrina. Ona razmatra sva mogućna sredstva i uslove, načine i oblike vođenja oružane borbe, koje rađaju objektivni uslovi razvoja društva i konkretno-istorijska situacija. Ali iz čitave raznovrsnosti pitanja koja proučava vojna nauka, političko rukovodstvo odabira samo ona koja najvećma doprinose postizanju političkih ciljeva rata, koji

proističu iz političkog pravca koji sprovodi određena država, a takođe obezbeđuju najuspešnije rešavanje ratnih zadataka koji stoje pred državom. Na taj način, u tom pogledu, vojna nauka je širi pojам od vojne doktrine.

Vojna nauka i vojna doktrina, kako pokazuje istorijsko iskustvo, postoje odvojeno, ali su u isto vreme tesno međusobno povezane i stoje u određenoj uzajamnoj povezanosti. Vojna istorija svedoči da što god se više vojna doktrina oslanja na objektivne ocene i zaključke, koje je izradila vojna nauka, to više i sama vojna doktrina postaje naučno obrazložena i objektivna, a prema tome, bliža životu. I obrnuto, što god se manje vojna doktrina oslanja u svojim postavkama na ocene i zaključke vojne nauke, to više je u njoj elemenata subjektivizma. Takva je doktrina, po pravilu, daleko od života, ona ne odražava realnu stvarnost i tendencije u razvitu vojnog dela.

Vojna doktrina sa svoje strane utiče na razvitak vojne nauke. Ali taj uticaj može biti pozitivan ili negativan. Između vojne nauke i vojne doktrine mogu biti razmimoilaženja koja proističu iz karaktera ove ili one političke i vojne situacije i mogućnosti zemlje. Tako, na primer, vojna nauka posle prvog svetskog rata učinila je neophodne zaključke koji su se ticali karaktera ratova epohe imperijalizma i upotrebe novih sredstava u ratu. Ona je posebno odredila ulogu u oružanoj borbi za ono vreme nove borbene tehnike: avijacije, tenkova i hemijskog oružja. Ali te zaključke vojne nauke nedovoljno su uzimale u obzir buržoaske države pri razradi svojih doktrina.

U doktrini je uvek glavna i određujuća njena politička strana, a u vojnoj nauci prevlađuje njen specifični vojno-tehnički sadržaj. Ali to nikako ne znači da vojna nauka ne zavisi od politike. Zavisnost vojne nauke od politike se ispoljava pre svega u političkim ciljevima, u čijim se interesima razvija i deluje vojna nauka, u njenom načinu gledanja na svet i metodološkoj osnovi. Ali politika se ne može mešati u oblast nauke proizvoljno, zamenjujući objek-

tivnu stvarnost i naučne zaključke i uopštavanja voluntarističkim, subjektivističkim postavkama.

Između vojne nauke i vojne doktrine postoje i određene razlike, koje se ispoljavaju pre svega u odnosu objektivnih i subjektivnih faktora. Vojna nauka se u svom razvitku oslanja na analizu objektivnih zakonitosti, koji ne zavise od volje ljudi, na praksi oružane borbe. Vojna nauka — to je teorija vojnog dela. Doktrina se pak zasniva na teorijskim podacima vojne nauke i političkih rukovodećih načela države. Nauka analizira, otkriva objektivne zakone, doktrina se oslanja na zaključke nauke.

Razlika između vojne nauke i doktrine sastoji se i u tome što doktrina, pošto je razrađena i usvojena od države, predstavlja jedinstven sistem gledišta, rukovodstvo za akciju, slobodno bilo od kakvih posebnih, subjektivnih pogleda i ocena. Nauci pak u njenom razvitku svojstvena je borba mišljenja. U sistemu vojnih teorija, koje čine vojnu nauku, može biti nekoliko različnih tačaka gledišta, raznih naučnih mišljenja, originalnih hipoteza, koje doktrina ne uzima za korišćenje u praksi i time one ne stiču karakter zvaničnih državnih gledišta o vojnim pitanjima.

Između vojne nauke i doktrine postoji razlika i u vremenu dejstva njihovih postavki i zaključaka, a takođe i u manjoj ili većoj vezi s prošlošću i u predviđanjima za budućnost. Nauka duboko proučava iskustvo prošlosti, izvlačeći iz njega sve što je vredno, korisno za sadašnjost i budućnost. Doktrina se ne bavi istraživanjem prošlih iskustava oružane borbe. Umesto nje i za nju radi vojna nauka. Doktrina pre svega postoji za sadašnjost i najbližu budućnost. Ona određuje praktične zadatke vojne izgradnje za neki relativno ograničeni period. Ali u toku razvitka vojnog dela javljaju se i dobijaju punu snagu novi uslovi i faktori oružane borbe, usled čega stara vojna doktrina počinje da zaostaje za životom i neophodno ju je zameniti novom doktrinom. Nauka je pak obavezna da pravi put praksi, da predviđa blisku budućnost. Ona u izvesnoj meri usmerava razvitak vojnog dela.

Veza i zavisnost vojne nauke i vojne doktrine se sastoje i u tome koliko vojna nauka pravilno odražava razvoj vojnog dela. Ako vojna nauka nepravilno odražava objektivnu stvarnost, koristeći se pogrešnom metodologijom, zaostaje za životom, to će se neizbežno odraziti i na razradi vojne doktrine.

Sadejstvo postoji i između vojne doktrine i strategije. Strategija je naučna teorija, ona razrađuje osnovne načine i oblike oružane borbe strategijskog obima i u isto vreme ostvaruje vojno rukovođenje ratom.

Teorijske postavke strategije utiču na vojnu doktrinu, na njenu naučnu razradu. U isto vreme, strategija je neposredni izvršilac doktrine, njen instrument u razradi ratnih planova i pripremi zemlje za rat. U toku rata vojna doktrina se unekoliko pomera u zadnji plan, pošto se u oružanoj borbi rukovodimo pre svega vojno-političkim i vojnostrategijskim razlozima, zaključcima i uopštavanjima koji proističu iz uslova konkretnе situacije. Prema tome, ratom, oružanom borbom ne rukovodi doktrina, već strategija.

Sovjetska vojna doktrina, oslanjajući se na podatke vojne nauke, smatra da će raketno-nuklearni rat, ako ga započnu imperijalisti, biti kratkotrajan. Raketno-nuklearno oružje, koje raspolaže ogromnom moći, može da izbaci iz stroja pojedine zemlje za nekoliko dana, pa čak i časova. Definišući raketno-nuklearni rat kratkotrajnim, sovjetska vojna doktrina u isto vreme smatra da oružane snage i zemlja u celini treba da budu pripremljeni i za vođenje dugotrajnije i kratkotrajnije oružane borbe.

Sovjetska vojna doktrina smatra da raketno-nuklearni rat može započeti iznenada, bez ikakvog upozorenja, bez objave rata.

Nije isključeno da rat može započeti i prerasstanjem ograničenog sukoba u svetski, manje ili više postepeno. Ali kako god da započne rat, prvi udari raketno-nuklearnog oružja mogu biti odlučujući. Zato sovjetska ratna doktrina razmatra početni period rata kao izvanredno važnu etapu u njegovom vođenju. Događaji početnog pe-

rioda mogu ispoljiti odlučujući uticaj na dalji tok rata i njegov konačni rezultat.

Eto zbog čega napor i vojne nauke u savremenim uslovima treba da budu usmereni na duboko proučavanje karaktera početnog perioda rata, na određivanje najefikasnijih načina i oblika oružane borbe u tom periodu.

Sovjetska vojna doktrina ima ofanzivni karakter. Međutim, ofanzivnost sovjetske vojne doktrine nema ničeg zajedničkog s agresivnošću, osvajačkim tendencijama vojne doktrine SAD i njihovih saveznika. Sovjetski Savez i zemlje socijalističkog lagera ne nameravaju da napadnu ni na koga. Ali ako napadnu na njih, onda će se oni postarati da vode rat, koji im budu nametnuli njihovi neprijatelji, na najofanzivniji način, da bi se postiglo uništenje neprijatelja za najkraće vreme.

Sovjetska vojna doktrina pridaje odlučujući značaj u ratu raketno-nuklearnom oružju. Uz to ona smatra da će se oružane snage, uporedo s raketno-nuklearnim udarima strategijskog i operativno-taktičkog karaktera, koristiti i običnim naoružanjem i izvoditi široka napadna dejstva na kopnu, na moru i u vazduhu radi konačnog slamanja neprijatelja, njegove potpune kapitulacije.

Sovjetska vojna doktrina smatra da se uspeh u savremenoj oružanoj borbi ne postiže bilo kakvim, jednim, sredstvom ili vidom oružanih snaga, već objedinjenim naporima svih vidova oružanih snaga i rodova vojske uz vodeću ulogu raketnih jedinica strategijske namene. Samo kao rezultat podrobno organizovanog sadejstva između svih vidova oružanih snaga i rodova vojske, uzimajući u obzir ulogu, mesto i značaj svakog od njih u konkretnoj situaciji, moguće je postići strategijske ciljeve u ratu i uspeh u boju i operaciji.

U naše doba karakter strategijskog i operativnog sadejstva se iz korena menja. Ako su u prošlosti svi vidovi i rodovi vojske, sadejstvujući međusobno, radili pretežno za pešadiju, onda će sada oni raditi za raketne trupe. Njima se baš postavlja u zadatak nanošenje glavnog vatrenog udara po neprijatelju koji unapred rešava ishod

rata. Raketnim jedinicama će pomagati da reše zadatke avijacija naoružana raketama i obična i reaktivna artiljerija. Zadaci tenkovskih i motostreljačkih združenih i operativnih jedinica sastojaće se u tome da se dovrši konačno razbijanje neprijatelja i ovlađa njegovom teritorijom.

Sve ovo svedoči o tome da savremene sovjetske oružane snage imaju sasvim drugi kvalitativni karakter. Ako se u prošlosti njihova borbena moć određivala brojnošću, izraženom bilo u broju bajoneta i sabalja, to jest u suštini brojem aktivnih boraca, onda je danas karakteristika borbene moći uglavnom izražena brojem novih moćnih vatrenih sredstava: raketa s nuklearnim bojevim glavama, nuklearne municije uopšte, aviona-nosača raka, a tek zatim količinom i drugih običnih sredstava borbe: aviona, tenkova, artiljerije. Uzimajući u obzir osobnosti savremenih masovnih oružanih snaga i njihovu ogromno naraslju vatrenu moć, sovjetska vojna doktrina smatra da organizacija vidova oružanih snaga i rodova vojske treba da bude dovoljno gipka i raznovrsna i da odgovara različitim uslovima izvođenja oružane borbe.

Nova značajna pojava u savremenom ratu jeste razvitak tzv. civilne odbrane.

U savremenom ratu granice između fronta i pozadine sve se više brišu i borbena dejstva se mogu razvijati u isto vreme na frontu i u dubokoj pozadini. Po objekti-ma duboke pozadine mogu biti naneti raketno-nuklearni udari raketnih jedinica i avijacije, kao i udari vazduhoplovnih snaga običnim bombama. U pozadini mogu biti bačene neprijateljeve vazdušnodesantne trupe pri čemu se u pojedinim slučajevima u pozadinu mogu probiti velike grupacije tenkovskih neprijateljevih snaga. U vezi s tim, pozadina mora biti spremna za zaštitu od raketno-nuklearnih udara pozadinskih objekata i za odbijanje vazdušnodesantnih i diverzantskih odreda, a takođe da pomoći svojih snaga vodi borbu s neprijateljevim tenkovima koji su se probili.

Civilna odbrana se organizuje u svim većim gradovima i selima — u fabrikama, zavodima, sovhozima i kolhozima. Ali osnovni zadatak civilne odbrane jeste — obezbediti zaštitu stanovništva od neprijateljevih raketno-nuklearnih udara, vešto i brzo likvidirati posledice nuklearnog napada, omogućiti neprekidni rad preduzeća i organa uprave i snabdevanja, a takođe vođenje uz pomoć vojnih jedinica, borbe s neprijateljem koji se probio u pozadinu.

U zaključku ove glave treba istaći sovjetska vojna doktrina ima veliki značaj u daljem učvršćivanju odbrambene sposobnosti naše otadžbine i svih drugih zemalja svetskog socijalističkog lagera. Međutim, doktrina nije dogma, već rukovodstvo za akciju. Načela izložena u sovjetskoj vojnoj doktrini imaju snagu zakona, njima se rukovode naši vojni kadrovi u svim vojnim dejstvima. Doktrina ne negira živ, organizatorski, stvaralački rad. Baš obrnuto, doktrina je osnova koja daje organizatorskom radu celishodan karakter, obezbeđuje jedinstvo pogleda i napora, usmerenih na povećanje vojne moći sovjetske države i postizanje pobeđe u ratu ako ga nametnu imperijalistički agresori. Eto zašto duboko proučavanje vojne doktrine od svih naših vojnih kadrova i vešto primenjivanje svih njenih postavki i odredaba ima ogroman značaj u radu na obuci i vaspitanju celokupnog ličnog sastava sovjetskih oružanih snaga.

ZAKLJUČAK

Istorijski proces naročito snažno potvrđuje ispravnost marksističko-lenjinističke teorije. Čitav svetski razvoj upravo ide tim pravcem i razvija se onako kako je to bilo mnogo ranije naučno predskazano velikim učenjem Marks-Engels-Lenjina. Istorija je više puta donosila marksizmu sve nove i nove trijumfe.

»Ali još veći trijumf« govorio je Lenjin, »doneće marksizmu, kao učenju proletarijata, buduća istorijska epoha.«¹⁴⁸⁾ Ove proročanske reči Lenjinove, napisane skoro pre pola veka, ostvarile su se. Kapitalizam u skladu sa objektivnim zakonima društvenog razvijanja, sve više i više slabi i nezadrživo ide svome kraju, a obrnuto, socijalizam se naglo kreće napred. Ne postoji takva snaga koja bi mogla da zaustavi pobedonosno kretanje snaga socijalizma.

Naša uverenost u potpunu pobedu komunizma zasniva se ne samo na našoj želji. Ova uverenost zasniva se pre svega na realnim istorijskim činjenicama — na iskustvu izgradnje socijalizma i komunizma u SSSR i nizu drugih evropskih i azijskih zemalja. Iskustvo izgradnje socijalizma u SSSR je vrlo očigledan primer, koji pokazuje kako su radni ljudi naše zemlje za 46 godina, od kojih je oko 20 otišlo na nametnute nam teške ratove i obnovu privrede posle njih, podigli svoju otadžbinu na drugo mesto u svetu po industrijskoj proizvodnji. A proći će još nekoliko godina i naša zemlja ostvarujući istrijske odluke XXII kongrese partije, pretvarajući u ži-

¹⁴⁸⁾ В. И. Ленин. Соч., т. 18, стр. 547.

vot novi program KPSS, stići će u ekonomskom razvoju SAD i izbiće na prvo mesto u svetu po proizvodnji na glavu stanovnika. Sada, kada postoji veliki socijalistički lager, on ima mnogo više mogućnosti da uspešno reši taj zadatak, za brzo kretanje napred ka putu socijalističke i komunističke izgradnje.

»Tajna« svih naših prošlih, sadašnjih i budućih pobjeda je vrlo jednostavna. To je prednost socijalističkog uređenja. U svome govoru na mitingu radnih ljudi Vladivostoka N. S. Hruščov je rekao: »Čime se objašnjavaju naši veliki uspesi? Šta smo mi — najpametniji i najspособniji? Ako bismo tako mislili, ne bismo mislili sasvim pravilno. Svi narodi su sposobni da uspešno razvijaju ekonomiku ako im se stvore normalni uslovi koji omogućavaju da slobodno rade i ispolje svoje sposobnosti. Ni je stvar u tome da mi: Rusi, Ukrayinci, Belorusi, Kozaci, Uzbeki, Gruzini, Jermenii, narodi srednje Azije i Pribaltika, juga i severa našeg Sovjetskog Saveza, posedujemo neke izuzetne osobenosti. Stvar je u tome što upravo naše sovjetsko uređenje, socijalističko uređenje, stvara takve uslove za narod u kojima on može potpuno da ispolji svoje stvaralačke snage i da pokaže za šta je sposoban slobodan čovek, koji ne zna za težinu eksploracije i koji je istinski gospodar svoje zemlje. Uspesi Sovjetskog Saveza sjajan su izraz nadmoćnosti socijalističkog uređenja nad kapitalizmom.«.¹⁴⁴⁾

Ne postoje takve snage u svetu i ne postoje takva sredstva, mirna ili ratna, koja bi mogla da nam zatvore put ka komunizmu. Kako se ističe u trećem programu KPSS, usvojenom na XXII kongresu, socijalizam je u našoj zemlji pobedio potpuno i konačno. SSSR i druge socijalističke zemlje sigurno nastavljaju svoje kretanje napred. Oni su postigli kolosalne uspehe u razvoju svoje ekonomike i stvorile snažan potencijal i oslanjajući se na njega u ratu sa imperijalističkim zavojevacima one mogu da zaštite svoje postojanje i da obezbede dalji raz-

¹⁴⁴⁾ „Правда“, 8 октября 1959 г.

voj. Sovjetski Savez i druge socijalističke države imaju svoja neophodna sredstva za zaštitu od podvala imperialističkih agresora.

Sada postoje svi uslovi da se ne dopusti rat, da se osigura čvrst mir u celom svetu. Zašto mi tako govorimo? Na čemu se zasniva ta naša uverenost? Sada je nastalo potpuno novo stanje, koje ranije nikad nije bilo. Ako se do drugog svetskog rata SSSR nalazio okružen kapitalističkim zemljama i bio jedina socijalistička zemlja u svetu, to sada raste i jača moćni socijalistički lager. Ako se uzme u obzir brzi porast ekonomike Sovjetskog Saveza i drugih socijalističkih zemalja, naša narasla moć, onda će biti jasno, da danas imperialistima nije lako da započnu rat protiv zemalja socijalističkog lagera. Agresivne snage shvataju da ako one otpočnu taj rat, mogu same izgoreti u njegovoj vatri.

Ali borba za mir i mirnu koegzistenciju ne treba ni za trenutak da oslabi našu spremnost da odbijemo pokušaj bilo kakve agresije od strane imperijalizma.

U vezi nuklearne fizike, elektronike i osvajanja kosmosa, u uslovima sve većeg napretka nauke i tehnike, bitno se menjaju same osnove vojnog dela, kvalitativno se preobražavaju oružane snage, stari oblici oružanih snaga i rodovi vojske dobijaju nov razvoj, niču i burno rastu novi. U skladu s ovim promenama formiraju se novi načini i oblici vođenja oružane borbe, operacija, bojeva. Naglo raste fizički i moralni napor vojske u raketno-nuklearnom ratu. Sve to, prirodno, vrlo mnogo komplikuje borbenu obuku vojske i operativnu pripremu komandira i štabova, postavlja pred naše vojne kadrove svih stepena veoma složene zadatke.

Sovjetska vojno-teorijska misao obavezna je da u tim uslovima dâ duboki smisao suštini promena koje se zbivaju, da stvaralački analizira nastavnu praksu u korišćenju i primeni savremenih sredstava borbene tehnike, da pažljivo izuči sve novine koje pokreću napred nauku i tehniku, vojno delo, da razrađuje i usvaja potpuno savremene načine i oblike vođenja oružane borbe. Zahteva

se dalja i još dublja stvaralačka razrada opštih problema sovjetske vojne nauke, teorije ratne veštine, a takođe i drugih sastavnih delova i grana vojne nauke.

Sovjetska vojna nauka prešla je složen i težak istorijski put. Na savremenoj etapi svoga razvijanja ona predstavlja logičan naučno dokazan sistem naprednih pogleda na karakter rata, principa izgradnje oružanih snaga, pripreme i vođenja ratnih dejstava različitih razmera. Ipak, na tome se ne završava razvoj sovjetske vojne nauke, jer vojno delo neprekidno ide napred, menja se.

U svom govoru na prijemu slušalaca moskovskih vojnih akademija N. S. Hruščov je rekao: »Život ne stoji u mestu, nego se neprekidno menja. Brzo se razvija nauka, usavršava se tehnika i naoružanje, načini i oblici oružane borbe. Mi moramo ići ukorak sa životom, da ne izostajemo od njega, da gledamo napred, da vidimo perspektivu.

Neophodno je duboko izučavanje i razvijanje vojne nauke (podvukli autori), pravovremeno da se ovладa novim i najnovijom borbenom tehnikom i oružjem, koje dolazi i ubuduće će dolaziti u naoružanje trupa, ovlađivati novim načinima vođenja boja i operacije u uslovima raketno-nuklearnog rata, koji pripremaju agresivne snage imperijalizma«.¹⁴⁵⁾

Ovi zahtevi partije leže u osnovi daljeg razvoja i usavršavanja sovjetske vojne nauke. Rešenje ovog odgovornog zadatka zahteva stvaralački prilaz radu, iniciativu, novatorske principe u radu, u razvoju vojnoistorijske misli. A za to je potrebno do kraja savladati elemente nekritičnosti i dogmatizma u razradi pitanja vojne teorije. Poznato je da onaj koji živi od napamet naučenih formula ne oseća kretanje i razvoj, ne primećuje koračanje novog, izmenjene uslove, mogućnosti i zahteve života, taj neminovno zaostaje u svom naučnom razvoju, a prema tome i u praktičnom radu.

¹⁴⁵⁾ „Правда”, 29 июня 1960 г.

Nove crte i osobenosti savremenog raketno-nuklearnog rata zahtevaju od naših vojnih kadrova duboko i svestrano proučavanje vojnog dela i dalji razvoj vojne teorije. Osobenost razvoja nuklearnog oružja i raketnih sredstava za njegovo prenošenje do cilja danas se sastoji u tome što su oni uvedeni u sve vidove oružanih snaga i u sve rodove vojske, a same raketne jedinice sada su izrasle u samostalan, glavni vid oružanih snaga. Upravo je raketna tehnika s nuklearnim punjenjem izmenila sve naše ranije predstave o karakteru savremenog rata, naročito o njegovom početnom periodu, o vođenju bojeva i operacija, o frontu i pozadini s gledišta oružane borbe, o korišćenju prostora i vremena u ratne svrhe, o karakteru ovih ili onih ratišta i o drugim pitanjima vojne nauke i ratne veštine. To zahteva od vojnih kadrova svih stepena stvaralački, novatorski rad. Ljudstvo naših oružanih snaga treba još više da povisi ne samo nivo borbene gotovosti jedinica, brodova i združenih jedinica, već i da bolje radi, dublje ovlađuje savremenom vojnom naukom, ratnom veštinaom, još savršenije da rukuje našom moćnom borbenom tehnikom.

Zadatak sovjetskih vojnih kadrova sastoji se u tome da neprekidno usavršavaju i povišavaju svoja vojna znanja i da dalje pokreću razvoj sovjetske nauke i svih njenih sastavnih delova na osnovi stvaralačke primene marksističko-lenjinističke teorije.

Prilikom razrade novih problema sovjetske vojne nauke neophodno je, pre svega, jasno prikazati karakter promena oružane borbe, sredstava i načina njenog vođenja, videti i razumeti njene tendencije u svetlosti zahteva savremenog rata. Najinteresantnije principijelno nove razrade u teoriji i praksi vojnog dela uvek su vezane sa odustajanjem od unapred stvorenih gledišta, sa smerlim rušenjem starih normi i predstava, s pojavom novih pojmoveva i kategorija, koje odražavaju progres nauke i tehnike. Novatorstvo u vojnoj nauci neraskidivo je povezano sa širokim stvaralačkim razmatranjem vojnootočkih pitanja, s njihovim rešavanjem kroz borbu miš-

ljenja, slobodu kritike; novatorstvo u vojnoj nauci pretpostavlja smelo, samostalno otkrivanje suštine novih pitanja na osnovi promenjenih uslova, mogućnosti i nagon-milanog novog iskustva u posleratnom razvoju oružanih snaga i sredstava savremenog rata.

Organska povezanost sovjetske vojne nauke s razvojem socijalističke ekonomike, sa opštim progresom nauke i tehnike predstavlja jednu od njenih osobenosti i prednosti ispred buržoaske vojne nauke, koja nosi u sebi sve poroke kapitalističkog sistema. Sovjetska vojna nauka pozvana je da obezbedi neprekidno usavršavanje oružanih snaga, da smelo rešava probleme vođenja savremene oružane borbe i postizanja pobeđe.

U oblasti opšte teorije vojne nauke principijelno nove razrade mogu se izraziti pre svega u obliku uopštavajuće teorijske karakteristike novih crta i osobenosti savremene oružane borbe, njenih tendencija, suštine novih pojava uslovljenih izmenama koje proizilaze u vojnem delu.

Drugi najvažniji zadatak opšte teorije vojne nauke u svetlosti ovih zahteva jeste razrada osnovnih pitanja same opšte teorije, principijelnih postavki koje se tiču predmeta i sadržaja vojne nauke u celini, njenih sastavnih delova i grana.

Prirodna, istorijski uslovljena diferencijacija naučnih znanja izaziva stalnu potrebu, s jedne strane, izdvajanja određenih naučnih disciplina (u interesu njihove dublje razrade i specijalizacije), a s druge strane, uključivanja u okvire vojne nauke novih vojno-tehničkih i specijalnih nauka, koje obuhvataju nove oblasti istraživanja koja se vrše u interesu savremene oružane borbe. Razumljivo, naučno zasnovano određivanje okvira i istraživanja ovog ili onog vojnoteorijskog problema neraskidivo je povezano ne samo s jasnim ocrtavanjem kruga pitanja već i s izdvajanjem glavnih, odlučujućih pravaca. To ima važan značaj za vojnu nauku, za njenu opštu teoriju, za teoriju ratne veštine, teoriju obuke i vaspitanja vojske, vojnoistorijsku nauku i druge njene sastavne de-

love i grane. Ovde treba ubrojati i tako važno pitanje kao klasifikaciju vojne nauke kao jedinstvenog sistema i klasifikaciju njenih sastavnih delova.

Izučavanje vojnoistorijskog nasleđa V. I. Lenjina, materijala XXII kongresa i novog programa KPSS, u kojima su našle svoju generalizaciju i dalji razvitak mnoge postavke marksističko-lenjinističke teorije, postavlja pred sovjetsku vojnu misao zadatak dublje naučne analize zavisnosti vojnih pojava, njihove prirode i specifičnosti od savremenih političkih, tehničko-ekonomskih i moralnih mogućnosti.

Neobično dinamičan progres nauke i tehnike unosi mnogo novog u karakter i sadržaj vojne nauke. Tehnička revolucija, razvoj raketnog oružja, automatizacija i mehanizacija, radio-elektronika, razvoj kibernetike bitno menjaju kvalitativnu karakteristiku ekonomskog i moralnog potencijala a samim tim i vojnog potencijala, što prirodno, ne može a da ne uzme u obzir vojna nauka, njena opšta teorija, teorija ratne veštine i vojnotehničke nauke. Tehnički progres sada je postao taj oslonac bez koga vojna nauka ne može da ima stvarno potpunu, kvalitativnu ocenu snaga i mogućnosti vlastite zemlje i zemalja protivnika u interesu pobedonosnog vođenja oružane borbe.

Jedan od najvažnijih zadataka sovjetske nauke jeste duboko i svestrano izučavanje i ispitivanje iskustva prošlih ratova, otkrivanje novih zakonitosti, svojstvenih oružanoj borbi u savremenim uslovima, naučno uopštavanje postignutih rezultata i razrada pouka i preporuka za budućnost.

Ali samo izučavanje, istraživanje i uopštavanje istorijskog iskustva već sada je nedovoljno za to da se obezbedi neprekidno, progresivno kretanje sovjetske vojne nauke napred. Naprotiv, prekomerno oslanjanje samo na istorijsko iskustvo, pridržavanje ustaljenim tradicijama i oblicima vođenja borbenih dejstava stvorenih u prošlim ratovima mogu odvesti ne ka progresu, već ka zaoštajanju. Istorijsko iskustvo nikada ne treba precenjiva-

ti, a tim pre fetišizirati. Istorija prošlih ratova pokazuje da slepo kopiranje zastarelog istorijskog iskustva neizbežno dovodi vojnu nauku do zastoja, a vojsku do poraza. Da se to ne bi dogodilo, sovjetska vojna nauka treba da prilazi istorijskom iskustvu kritički i da iz njega uzima samo ono što još nije zastarelo, što zadržava svoj značaj i u novim istorijskim uslovima.

Uz to, u svojim važećim postavkama i u razradi novih, sovjetska vojna nauka treba da polazi, kako smo već isticali, od toga da veliki značaj u oružanim sukobima savremene epohe dobija nivo tehničkog progresa ove ili one zemlje. Nadmoćnost u tehnici, u tom smislu i u vojnoj, u njenom kvalitetu i kvantitetu, u načinima njene primene, jedan je od odlučujućih uslova za uspeh u ratnim dejstvima bilo kojeg obima.

U savremenim uslovima vojna nauka pridaje veliki značaj dubokom ispitivanju borbenih mogućnosti novih sredstava oružane borbe: nuklearnog oružja, raketne tehnike, radio-elektronike i drugih tehničkih sredstava borbe. Ovi vidovi oružja i tehnike su, kako smo ranije govorili, najefikasniji u savremenom ratu. Ovladavanje njima i znalačka primena u ratu ovih vidova oružja i tehničkih sredstava borbe imaju odlučujući značaj.

Neobično važan značaj u savremenim uslovima zadobia takođe mehanizacija u svim vidovima oružanih sna-
ga. Široko primenjeni motori, mašine, mehanizmi povećavaju udarnu i vatrenu moć, stvaraju ogromne brzine, izvanrednu pokretljivost i zahtevaju sasvim drugačije prilaženje razradi načina i oblika vođenja rata i borbenih dejstava.

Dostignuća savremene automatizacije u industriji sve se više prenose i u oblast tehničkih sredstava borbe, na načine i oblike upravljanja trupama, što ne može a da ne dovede do izmene u sferi primene borbene tehnike i rukovođenju borbenom delatnošću u ratu.

Dalji razvoj sovjetske vojne nauke treba, na taj način, sve više da se zasniva na najnovijim dostignućima nauke i tehnike. Sovjetska vojna nauka treba da razrađuje nove

načine i oblike oružane borbe na osnovi visokih borbenih mogućnosti savremenih vidova oružanih snaga.

Vojna nauka treba da se razvija i usavršava ne samo na osnovi današnjih dostignuća već i na osnovi predviđanja razvoja vojnog dela u najbližoj budućnosti.

Kako pokazuje istorijsko iskustvo, veliki nedostatak buržoaske vojne nauke bio je taj što ona nije mogla da predvidi u kom će se pravcu razvijati ubuduće vojno delo i kakav će karakter primiti budući rat. Tu postavku potvrđuju veliki ratovi XX stoljeća: rusko-japanski, prvi i drugi svetski rat. Ti ratovi su pokazali kako su strašno grešili generalštabovi oružanih snaga kapitalističkih država u svojim proračunima i planovima. Svaki od ovih ratova tekao je svojim sopstvenim putem, uprkos predstavama o njemu predratne teorije, a takođe proračunima i planovima razrađenim pre rata.

Samo sovjetska vojna nauka, oslanjajući se na marksističko-lenjinistički pogled na svet i metod materijalističke dijalektike, već pre drugog svetskog rata razradila je takve načine i oblike vođenja operacija i boja koji su se primenjivali u ratu. Ali to ne znači da se načini i oblici borbenih dejstava razrađeni u sovjetskoj vojnoj nauci nisu podvrgavali u ratu nikakvim izmenama. U toku ovog rata sovjetska vojna nauka proučavala je i uopštavala iskustvo oružane borbe, izvlačila je iz njega određene zaključke i razrađivala nove načine i oblike vođenja ratnih dejstava. U tome se i ispoljavao dijalektički razvoj ratne veštine u ratu.

Danas sovjetska vojna nauka sa još više razloga može predvideti karakter savremenog rata i razraditi takve načine i oblike njegovog vođenja koji će u punoj mjeri odgovarati zahtevima današnje istorijske epohe. Uverenost u to da je naša vojna nauka kadra da rešava slična pitanja mi crpemo iz iskustvom potvrđenih nesumnjivih dostignuća naše vojne teorije, za koju kao granitni temelj služi marksizam-lenjinizam — učenje večito živo i u stalnom razvoju.

Razrada načina i oblika oružane borbe koji odgovaraju zahtevima savremenog rata je najvažniji zadatak sovjetske vojne nauke.

Tehnička opremljenost savremenih oružanih snaga i brz napredak u tome pravcu stavljuju pečat na karakter vojne nauke, koja se sve više tehnizira. U prošlosti su vojne starešine, komandanti, bili nosioci ratne veštine, a vojni tehničari, inžinjeri su istupali, po pravilu, u ulozi njihovih savetnika, konsultanata i uskih izvršilaca konkretnih, najčešće taktičko-tehničkih zadataka. U naše vreme stanje se korenito izmenilo. Vojna delatnost vojnih starešina i komandanata svih stepena sve više sraста i istupa u harmoničnom jedinstvu s njihovom inžinjerijsko-tehničkom delatnošću. Savremeni starešina je u isto vreme visoko obrazovan tehničar ili inžinjer.

Ova okolnost obavezuje sovjetsku vojnu nauku da pruža vojnim kadrovima neophodnu pomoć za savlađivanje tehnike, a takođe da im pomaže u obuci potčinjenih da majstorski ovladaju vojnom tehnikom i da je znalački primenjuju u ratnim deistvima bilo kojeg obima. Da bi tehnika potpuno odigrala svoju ulogu, potrebni su vešti ljudi. »Naiglavniie u našim oružanim snagama to su ljudi«, kaže N. S. Hruščov. »Bez njih — bez njihove veštine, bilo koja tehnika biće mrtva.«¹⁴⁶⁾

Veliki Lenjin je učio da moral naroda i armije ima odlučujući značaj u oružanoj zaštiti socijalističke otdžbine od neprijateljskog napada. Komunistička partija neumorno razvija visoke moralno-političke i borbene osobine u sovjetskih vojnika, kalemi im visoke principe moralnih zakona graditelja komunizma, vaspitava sovjetske vojnike u duhu ideja marksizma-lenjinizma, bezgranične odanosti sovjetskom narodu, stvari komunizma.

Duhom stvaralaštva i novatorstva prožet je ceo život i rad sovjetskih ljudi, koji grade komunizam i uspešno izvršavaju sedmogodišnji plan razvoja narodne privrede SSSR. Ovaj duh stvaralaštva i novatorstva obuhvata

¹⁴⁶⁾ „Правда“, 26. новембра 1957 г.

i sovjetske oružane snage, koje budno stoje na straži mirnog rada sovjetskih ljudi i uporno ovladavaju svim vrstama složene vojne tehnike. U rešavanju ovih zadataka, našim vojnicima ogromnu pomoć pruža sovjetska vojna nauka.

Vojna nauka vidi svoj zadatak u tome, ne samo da prati proces brzog razvoja vojne tehnike već i da gura napred, da usmerava stvaralačku misao ka daljem usavršavanju u toj oblasti, da iznalazi nove puteve i načine uvođenja nove tehnike, svih dostignuća nauke u oružane snage.

Primena složene i raznovrsne borbene tehnike u ratu, postizanje pobeđe za kratko vreme i s najmanjim izdacima zahteva od jedinica visoku borbenu izvežbanost i vojno vaspitanje. U veku atomske energije i raketne tehnike borbena izvežbanost jedinice jedan je od najvažnijih faktora koji određuju borbene uspehe u ratu. S tim u vezi sve više raste uloga teorije i vaspitanja vojske. Načini i oblici borbene pripreme vojske, političkog i vojnog vaspitanja zahtevaju danas duboku, naučno obrazloženu razradu.

Pred sovjetskom vojnom naukom stoje mnogi hitni problemi razvoja savremene vojne teorije. Život i praksa uporno zahtevaju to da se sovjetska vojna nauka svakodnevno obogaćuje novim principijelnim idejama i poštavkama, koje bi je podizale na novi, još viši nivo i doprinose rešavanju praktičnih zadataka koji stoje pred sovjetskim oružanim snagama u organizaciji zaštite sovjetske socijalističke otadžbine od imperijalističke agresije.

Sovjetska vojna nauka i ubuduće treba da se razvija kao živa, stvaralačka teorija, koja se neprekidno nalazi u pokretu i promeni. Sovjetska vojna nauka treba da se razvija u borbi protiv dogmatizma i stagnacije, kao najbolje zasnovana naučna teorija oružane borbe, od početka do kraja prožeta duhom komunističke partijnosti. Stalni uslov njenog daljeg razvoja i usavršavanja je osobito takva borba mišljenja kroz koju se izbacuje sve što

je rutinirano, učmalo, preživelo i, suprotno, ističe se sve novo, napredno, progresivno, što odgovara zahtevima savremenog rata i razvitu vojnog dela.

Našoj vojnoteorijskoj misli treba da su tuđi nekritičnost i kanonizacija ovih ili onih postavki i praktičnih preporuka, odvajanje od uslova konkretnih situacija. Gipkost misli, sposobnost da se odbace stare, preživele sheme i predstave, nepodesne u novim uslovima, pronađenje novih postavki koje najbolje odgovaraju zahteva savremenog rata i njihova uspešna razrada, ovlađivanje i unošenje tih novih postavki u praksu pripreme Sovjetske armije i ratne mornarice, to je najvažniji zahtev današnjice prema našim kadrovima i sovjetskoj vojnoj nauci.

Osećaj novoga, težnja za podršku i obezbeđenje pobeđe novog u borbi sa starim i odumirućim nikada ne treba da napusti sovjetsku vojnu nauku. U tome se sastoji takođe jedan od najvažnijih preduslova njenog preim秉stva nad buržoaskom vojnom naukom i neizostavan uslov te zaista velike uloge koju je sovjetska vojna nauka imala i ima u obuci i vaspitanju sovjetskih vojnih kadrova, a takođe i u postizanju svih onih svetskoistorijskih pobeda koje je izvojjevala naša velika otadžbina i njene oružane snage u građanskom i drugom svetskom ratu.

Herojski put borbe i pobeda sovjetskih oružanih snaga je istorijska potvrda postavke marksizma-lenjinizma o tome da socijalizam pobeđuje kapitalizam i time što za zaštitu svojih tekovina stvara još višu vojnu organizaciju. V. I. Lenjin je isticao da »vladajuća klasa, proletarijat, samo ako on hoće i bude vladao, mora dokazati to i svojom vojnom organizacijom«.¹⁴⁷⁾ A to je bilo provereno i dokazano na delu u toku čitavog postojanja sovjetske države i njenih oružanih snaga. O istorijskoj nadmoći vojne organizacije socijalizma nad vojnom organizacijom kapitalizma govore odluke i materijal XXII kon-

¹⁴⁷⁾ В. И. Ленин. Соч., т. 29, стр. 133.

gresu, novi program KPSS, gde je s novom snagom i neospornom ubedljivošću bila demonstrirana nesalomljiva odbrambena moć Sovjetskog Saveza.

Istorijski događaji koji se razvijaju posle XXII kongresa KPSS potpuno su potvrđili marksističko-lenjinskičku analizu koju je dao kongres o rasporedu klasnih snaga na međunarodnoj areni. Ta analiza je nesumnjivo potvrđila zaključak: odnos svetskih snaga se već čvrsto izmenio u korist miroljubivog lagera. Visoki tempo razvoja ekonomike zemalja socijalističkog lagera svake godine sve više i više menja svetski balans snaga u korist socijalizma i na štetu imperijalizma. Učvršćujući svoju ekonomsku i političku moć, Sovjetski Savez i druge socijalističke zemlje u isto vreme učvršćuju i svoju odbrambenu sposobnost.

»Sovjetski ljudi«, isticao je u svom referatu na sednici Vrhovnog sovjeta SSSR drug N. S. Hruščov, »dobro su se pobrinuli o tome da stvore najsavremenija i najmoćnija sredstva odbrane — atomsku i hidrogensku bombu i raketno oružje, uključujući interkontinentalne balističke i globalne rakete. Mi smo stvorili ta sredstva, ona su najbolja u svetu i imamo ih u dovoljnoj količini da bismo odgovorili na udarac naših neprijatelja munjevitim uništavajućim udarom, koji bi pretvorio u pepeo i baze usmerene protiv nas, ma gde se one nalazile, i kovačnice koje kuju oružje za oružane snage agresora«.¹⁴⁸)

Pod rukovodstvom Komunističke partije sovjetska vojna nauka će se neprekidno usavršavati i pomoći će našem narodu, njegovim oružanim snagama da izvojuju potpunu i bezuslovnu победу nad imperijalističkim agresorima, samo ako se oni usude da otpočnu novi rat protiv naše otadžbine i zemalja socijalističkog lagera.

¹⁴⁸⁾ Н. С. Хрущев. Современное международное положение и внешняя политика Советского Союза. Госполитиздат, 1962, стр. 7.

VOJNA BIBLIOTEKA

— INOSTRANI PISCI —

Osnovana 1950. godine

Dosada izdala ove knjige

- 1) knjiga: General AJZENHAUER, **OD INVAZIJE DO POBEDE**, rasprodato.
- 2) knjiga: Maršal MONTGOMERI, **OD EL ALAMEJNA DO BAL-
TIČKOG MORA**, rasprodato.
- 3) knjiga: Kamil RUŽERON, **BUDUĆI RAT**, rasprodato
- 4) knjiga: Pukovnik dr fil., BEŠLAJN, **RUKOVOĐENJE NAROD-
NOM ODBRANOM**, rasprodato.
- 5) knjiga: Bazil H. LIDEL-HART, **STRATEGIJA POSREDNOG
PRILAŽENJA**, strana 397, cena 230 din.
- 6) knjiga: Kamil RUŽERON, **POUKE IZ RATA U KOREJI**, ras-
prodato.
- 7) knjiga: Džordž PATON, **RAT KAKVOG SAM JA VIDEO**,
rasprodato.
- 8) knjiga: General ER, **ARTILJERIJA — NEKAD, SAD I UBU-
DUĆE**, strana 405, cena 300 din.
- 9) knjiga: Omar BREDLI, **USPOMENE JEDNOG VOJNIKA**,
rasprodato.
- 10) knjiga: Pukovnik LIKA, **EVOLUCIJA TAKTIČKIH IDEJA**,
rasprodato.
- 11) knjiga: J. O. HIRŠFELDER, **ATOMSKA BOMBA I LIČNA
ZAŠTITA**, rasprodato.

- 12) knjiga: Maršal PAPAGOS, **GRČKA U RATU 1940/41**, strana 400, cena 200 din.
- 13) knjiga: Džon KRESVEL, **RAT NA MORU 1939/45**, rasprodato.
- 14) knjiga: ROZBERI, **BIOLOŠKI RAT**, rasprodato.
- 15) knjiga: General-pukovnik DAPČEVIĆ, **ZNAČAJ I SNAGA MANEVRA**, strana 638, cena 500 din.
- 16) knjiga: General ŠASEN, **ISTORIJA DRUGOG SVETSKOG RATA**, rasprodato.
- 17) knjiga: SVECIN, **STRATEGIJA**, strana 452, cena 450 dinara.
- 18) knjiga: AJMANSBERGER, **TENKOVSKI RAT**, strana 356 sa 3 priloga, cena 400 dinara.
- 19) knjiga: KAMON, **NAPOLEONOVI RATOVI**, rasprodato.
- 20) knjiga: KARPOV, **OBALSKA ODBRANA**, strana 524, cena 700 dinara.
- 21) knjiga: MIKŠE, **TAKTIKA ATOMSKOG RATA**, rasprodato.
- 22) knjiga: MIDELDORF, **TAKTIKA U POHODU NA RUSIJU**, rasprodato.
- 23) knjiga: AJRE, **RATNA VESTINA I TEHNIKA**, strana 248, cena 300 din.
- 24) knjiga: PRENTIS, **CIVILNA ZAŠTITA U MODERNOM RATU**, rasprodato.
- 25) knjiga: HITL, **VOJNI STABOVI**, strana 336, cena 500 din.
- 26) knjiga: Maršal JERJOMENKO, **STALJINGRAD**. Delo obuhvata staljingradsku operaciju u celini sa uništenjem nemačke 6. armije, kao i izvesne zaključke i iskustva iz ove operacije. Strana 522, cena 1.000 din.
- 27) knjiga: FOJHTER, **ISTORIJA VAZDUŠNOG RATA** (prevod sa nemačkog). Strana 503, cena 850 din.
- 28) knjiga: Admiral KASTEKS, **STRATEGIJSKE TEORIJE** (I sve-ska). Strana 430, cena 600 din.
- 29) knjiga: GUDERIJAN, **VOJNI MEMOARI**, strana 623, cena 1.000 din.
- 30) knjiga: **VOĐENI PROJEKtili**. Delo je u štampi.

- 31) knjiga: **GRUPA POLJSKIH AUTORA, ODABRANE OPERACIJE POLJSKE NARODNE VOJSKE.** Zbirka članaka o dejstvima jedinica Poljske narodne vojske do pada Berlina 1945. godine. Strana 432. Cena 1.000 din.
- 32) knjiga: **GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, PROBOJ ORGANIZOVANE ODBRANE.** Zbirka odabranih diplomskih radova sa sovjetskih vojnih akademija iz oblasti probaja organizovane odbrane operativnim jedinicama. Strana 487. Cena 1.000 din.
- 33) knjiga: **HERBERT FAJS, ČERČIL — RUZVELT — STALJIN.** Delo predstavlja vojnodiplomatsku istoriju drugog svetskog rata koji pokazuje »rat koji su ovi vodili i mir koji su želeli«. Strana 840. Cena 1.500 din.
- 34) knjiga: **MIDELDORF, TAKTIKA RODOVA I SLUŽBI.** Knjiga obrađuje postupno sve osnovne taktičke radnje taktičkih jedinica. Strana 671, cena 800 din.
- 35) knjiga: **GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, TAKTIČKI PRIMERI BORBE.** Delo predstavlja zbirku odabranih konkretnih primera borbi pešadijskih pukova i njihovih delova na istočnom frontu. Strana 264, cena 800 din.
- 36) knjiga: **Ešer LI, VAZDUŠNA MOĆ.** Studija o mogućnosti vazduhoplovstva u savremenim uslovima. Strana 288, cena 650 din.
- 37) knjiga: **MONTROS, NEBESKA KONJICA.** Studija o helikopterima na osnovu iskustva u korejskom ratu. Strana 307. Cena 700 dinara.
- 38) knjiga: **MELENTIN, OKLOPNE BITKE.** U knjizi nemački general Melentin opisuje sve važnije oklopne bitke iz drugog svetskog rata. Strana 448. Cena 850 din.
- 39) knjiga: **GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, RAZVOJ TAKTIKE SOVJETSKE ARMIJE 1941—1945.** Strana 593, cena 1.300 din.
- 40) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ STRATEGIJE (I sveska)**
Strana 646, cena 900. din.
- 41) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ OPERATIVNE VESTINE (I sveska).** Delo je u pripremi.
- 42) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ TAKTIKE (I sveska).** Strana 803, Cena 1.250 din.

- 43) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ VOJNE PSIHOLOGIJE** (svetska). Strana 489, cena 1.000 din.
- 44) knjiga: Maršal JERJOMENKO, **NA ZAPADNOM PRAVCU**. Strana 336, cena 600 din.
- 45) knjiga: Maršal ČUKOV, **ODBRANA STALJINGRADA**. Strana 423, cena 600 din.
- 46) knjiga: **TRANZISTORI** (prevod sa engleskog). Strana 464. Cena 1.100.
- 47) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA pod redakcijom generala armije KUROČKINA, **METODIKA VOJNONA-
UČNOG ISTRAŽIVANJA**. Strana 384. Cena 650 din.
- 48) knjiga: **NASTAVNICI VOJNOPOLITIČKE AKADEMIJE »LE-
NJIN«, MORALNO-POLITIČKI FAKTOR U SAVRE-
MENOM RATU**. Delo je u štampi.
- 49) knjiga: STERNBERG, **VOJNA I INDUSTRIJSKA REVOLU-
CIJA** (prevod sa nemačkog). Strana 360, cena 1.000
dinara.
- 50) knjiga: IVANOV i TJAPKIN, **INFRACRVENA TEHNIKA U
VOJNOJ PRIMENI**. Delo je u pripremi.
- 51) knjiga: BUĐONI, **PРЕДЕНI PUT**. (Memoari iz oktobarske revolucije). Strana 486. Cena 750 din.
- 52) knjiga: POPELJ, **U TEŠKO VREME**. Strana 400. Cena 700 dinara.
- 53) knjiga: LOKTIONOV, **DUNAVSKA FLOTILA U VELIKOM
OTADŽBINSKOM RATU**. Delo je u pripremi.
- 54) knjiga: POPELJ, **TENKOVI SU OKRENULI NA ZAPAD** (druga knjiga pišćeve trilogije). Strana 438, cena 1.100 din.
- 55) knjiga: Maršal SOKOLOVSKI, **VOJNA STRATEGIJA** (rad grupe autora). Strana 584. Cena 1.100 din.
- 56) knjiga: SEMJONOV, **RAZVOJ SOVJETSKE OPERATIVNE
VEŠTINE**. Strana 405. Cena 1.250 din.
- 57) knjiga: AKADEMIJA NAUKA SSSR, **VELIKA BITKA KOD
MOSKVE**. Delo je u pripremi.
- 58) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **O SOVJETSKOJ
VOJNOJ NAUCI**. Strana 420.

-
- 59) knjiga: KEGL i MENSON, **POMORSKI RAT U KOREJI**. Delo je u pripremi.
 - 60) knjiga: KOLESNIKOV, **TAKAV JE BIO RIHARD ZORGE**. Delo je u pripremi.
 - 61) knjiga: GONČARENKO, **KIBERNETIKA U VOJNOJ PRIMENI**. Delo je u pripremi.
 - 62) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **BITKA ZA LENJINGRAD**. Delo je u pripremi.
 - 63) knjiga: ROTMISTROV, **ISTORIJA RATNE VESTINE — I.**
Delo je u pripremi.
 - 64) knjiga: ROTMISTROV, **ISTORIJA RATNE VESTINE — II.**
Delo je u pripremi.
 - 65) knjiga: POPELJ, **NAPRED NA BERLIN**. Delo je u pripremi.

S. N. KOZLOV, M. V. SMIRNOV, I. S. BAZ, P. A. SIDOROV

O SOVJETSKOJ VOJNOJ NAUCI

Redaktor
Vladimir Timčenko

*
Lektor
Srđa Petrović

*
Tehnički urednik
Andro Strugar

*
Korektori
*Vera Radulović, Gordana Rosi
Biljana Đorđević*

Štampanje završeno marta 1966.
Tiraž 3000

Stampa: Stamparsko preduzeće »Kultura« Trebinje